HONORÉ DE BALZAC

MODESTE MIGNON

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİRENLER
OKTAY RİFAT - SAMİH RİFAT

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

MODESTE MIGNON

HONORÉ DE BALZAC

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİRENLER:

OKTAY RİFAT-SAMİH RİFAT

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

özgün adı
MODESTE MIGNON

redaksiyon okuması
ELİF GÖKTEKE
düzelti
ALEV ÖZGÜNER
görsel yönetmen
BİROL BAYRAM
grafik tasarım uygulama
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
meşelik sokağı 2/3 beyoğlu 34430 istanbul
T. (0212) 252 39 91
F. (0212) 252 39 95
www.iskulturyayinlari.com.tr

Genel Yayın: 930

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüpanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüpanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamıyacaktır.

23 Haziran 1941

Maarif Vekili

Hasan Âli Yücel

Balzac Üstüne Birkaç Söz

Honoré de Balzac 16 Mayıs 1799'da Tours'da doğdu. 20 Ağustos 1850'de, elli bir yaşında Paris'te öldü. Kendini bir kişizade gibi satmak istemesine karşın orta halli bir ailenin çocuğudur. Okuyup yazmaya Vendôme kolejinde başladı, sonra Paris'e geldi ve otuz yaşına kadar oldukça karışık, fırtınalı bir yaşam sürdü. 1822'den 1828'e kadar kötü bir mahallede, kötü bir tavanarasında, kimi zaman arkadaşı Le Poitevin Saint-Alme'la birlikte, kimi zaman kendi başına, Horace de Saint-Aubin ya da Lord Rhoone adlarıyla sayısız serüven romanı yazdı. En güzel romanlarını 1829'dan sonra yazmıştır. İnsanlık Komedyası bu son romanların genel adıdır. Balzac, avukat kâtipliği, noter kâtipliği gibi işler yapmış, zengin olmayı tasarlamış, işi matbaacılığa, ticarete dökmüş ama başarılı olamamıştır. Kitaplarından biraz yüzü gülmeye başladığı sıralarda, "Matbaacılık bunca paramı yedi, şimdi bana bu paraları geri vermeli" dermiş. Balzac hiç de hayırlı olmayan girişimleri sonunda çektiği para sıkıntılarını, günde on dört saat roman yazarak hafifletmeye çalışmıştır. Bütün gün çalıştıktan sonra akşam saat yedide yatar, geceyarısından sonra saat birde kalkar, uyuklamamak için kahve üstüne kahve içerdi. Romanlarının düzeltilmesi, yazılmasından daha çok zaman alıyordu. Balzac'ın kötü yazdığını söyleyenler vardır. Giderek Flaubert'in ve Flaubert'le birlikte başlayan sanatlı yazı yazmak isteğinin Balzac'a bir tepki olduğu da söylenebilir. Ama ne tuhaftır ki Flaubert'in biçemi, sonradan Balzac'ın biçeminden daha çok eleştiriye uğramıştır. Fransız eleştirmen Thibaudet aynen şöyle der: "Balzac'ın biçemindeki gelişme, Massillon'un yanında daha az kıvrak, Rousseau'nun yanında daha kusurlu, Chateaubriand'ın yanında daha az akıcı kalır. Balzac, yürüyen atların, insanların adımıyla ilerler. Güçlü ama ahenksizdir. Kulak, gecikmeden anlar ki bu geçen, büyük Napoléon ordusudur." Yine Thibaudet'ye göre Balzac'ın roman tekniği, Walter Scott'un roman tekniğine benzer: Çevrenin sağlam ve ağır bir biçimde betimlenmesi, uzun girişler, kimi zaman hızlanan, kimi zaman yavaşlayan, birbirine sıkı sıkıya bağlı entrikalar, doğallığından kaybetmeyen edebiyatlı bir konuşturma tarzı, cerbezeden çok güç, genel olarak da öykü anlatmaktan çok romancı olma isteği.

Balzac başlı başına bir dünya, uçsuz bucaksız bir ülkedir. İnsanlık Komedyası'nın önsözünde kendisinin de dediği gibi yapıtının "bir coğrafyası, bir soykütüğü, aileleri, ülkeleri, eşyaları, insanları, olayları, armaları, kişizadeleri, kentsoyluları, sanatçıları, köylüleri, politikacıları, kibar züppeleri, ordusu, kısacası bütün bir dünyası" vardır. Hemen hemen hiçbir sanatçı, Balzac'ınki kadar geniş, Balzac'ınki kadar kapsamlı bir sanat dünyası kuramamıştır. Taine, Balzac için, "Shakespeare ve Saint-Simon'la birlikte insan doğası üstüne elimizde bulunan en büyük belge hazinesidir" der.

Walt Disney'in filmlerinde, boşluğa doğru uzatılmış bir kalasın üstünden yürüyüp boşluğa çıktığı halde kendini hâlâ bu kalasın üstünde sandığı için düşmeden yürüyen ördek gibi, yaşamdan Balzac'ın romanlarına geçen okuyucu da kendini hâlâ yaşamın içinde sanır; hem Walt Disney filmlerindeki ördeğin tersine, boşlukta yürüdüğünün birdenbire farkına vararak tökezlemez de. Balzac yaşamı bilir, yaşamın dokusunu bilir, toplumu bilir; olaylar arasındaki ilişkileri, sanki bir bilgin gibi önceden incelemiştir. Oysa hiç de bilgin değildir. Bilgin görünmek, büyük bir düşünce adamı gibi davranmak istediği zaman epeyce sıkıcı olur. Kitaplarında kendinden, kendi düşüncelerinden söz açtı mı tatsızlaşır, buna karşılık yaşamı, toplumu, başkalarını anlatmaya başlayınca olağanüstü bir anlatıcı kesilir. Büyük romancı olmamak neredeyse elinde değildir. Kralcı ve Katolik olduğunu söylese de yan tutmayı bir türlü beceremez. Düşüncelerinin, duygularının, yaşamın akışı önünde sanki eli böğründe kalır. Balzac, sözcüğün bugünkü anlamıyla yaman bir gerçekçidir; gerçeğin anlaşılması güç, kavranması çetin bir nesne olduğunu unutmaz. Sadece görünüşle yetinmez; düş gücüyle,

bilgisiyle, deneyimiyle, aklıyla önceden kavramaya çalıştığı gerçeği, romanlarında yeni baştan kurmaya çalışır. Yeryüzünde yeni bir şey icat etmenin olanaksızlığını, icat sandığımız şeylerin tanınmayacak biçimde maskelenmiş, bayağılaştırılmış, giderek öldürülmüş cansız varlıklar olduğunu bilen bütün büyük romancılar gibi, içinde yuvarlanıp gittiği toplumu, yaşamı, bütün karışık öğeleriyle kitaplarında yeniden yaşatmaktan başka bir şey düşünmez; istediğine de ulaşır. Bu bakımdan onun sanatına, öncelikle çözümlemeye dayanan, bileşimci bir sanat da diyebiliriz. Kitaplarında yaşamdan az çok uzaklaşıyormuş gibi duran yan, bu bileşimcilikten ileri gelir. Çevirisini sunduğumuz kitabın bir yerinde de dediği gibi, kahramanlarını, kimi zaman birçok insanın değişik yanlarını biraraya getirerek yaratır. Romanlarında hemen herkesin bir tutkusu vardır. Grandet cimridir, paraya düşkündür. Kuzen Pons koleksiyon meraklısıdır, Goriot Baba kızlarına tutkundur; Claës, çok sevdiği ailesini yoksulluğa sürükleyecek kadar bir buluşa bağlıdır vb.

Modeste Mignon'a gelince, Balzac bu kitabı 1844'te yazarak Kontes Hanska'ya ithaf etmiştir. Kontesle on altı yıl seviştiğini, ona uzaktan uzağa güzel mektuplar yazdığını kitaplar söyler. Ölümünden pek az önce bu kadınla evlenmiştir.

Oktay Rifat

Modeste Mignon

Bir Polonyalı Kadına

Ey aşkıyla melek, hülyalarıyla şeytan, inancıyla çocuk, deneyimiyle yaşlı, kafasıyla erkek, gönlüyle dişi, umuduyla dev, acısıyla ana, düşleriyle şair kadın! Ey esir bir ülkenin kızı! Sen ki hâlâ Güzellik'in ta kendisisin, yapıtımı sana adıyorum. Aşkın, hülyan, inancın, deneyimin, acın, umudun ve düşlerin, ruhundaki şiirin yanında pek sönük kalan bu kitabın örgüsünü tutan zincirlere benziyor; o şiir ki, yüzünde belirdiği zaman, biz hayranların, yeryüzünden silinip gitmiş bir dilin yazısını okumaya çalışan bilginlere döneriz.

DE BALZAC.

I. Fare Kapanı

1829 yılı Ekim ayı başlarında Noter Bay Simon Babylas Latournelle, oğluyla kol kola Le Havre'dan Ingouville'e gidiyordu. Yanında karısı, onun yanında da bir yaver gibi yürüyen ve küçük, kambur bir adam olan başkâtibi Jean Butscha vardı. Bu dört kişiden en az ikisi, bu yolu her akşam yürürlerdi. Yolun, İtalyanların cornice dedikleri tarzda kendi üstüne kıvrılan dirseğine geldiklerinde noter, önlerindeki ya da arkalarındaki taraçaların tepesinden birilerinin kendilerini dinleyip dinlemediğini anlamak için çevresine bakındı, sonra da "ne olur ne olmaz" diyerek sesini alçalttı ve oğluna:

— Exupère, dedi; sana şimdi söyleyeceğim küçük manevrayı, aklını başına toplayarak kıvırmaya çalış; anlamını kavramaya kalkışma. Eğer anlayacak olursan, bu sırrı, içindeki o Styks ırmağına[1] atmanı sana emrediyorum; her noterin, hukukçuluk mesleğine hazırlanan her erkeğin, başkalarının sırları için böyle bir Styks'i bulunmalı. Önce Bayan Mignon'la kızına, Bay ve Bayan Dumay'ye, eğer Köşk'teyse Bay Gobenheim'a saygılarını sun, hatırlarını sor. Bu konuşmalar bitip yeniden sessizlik olduğunda Bay Dumay seni bir köşeye çekecektir. Bay Dumay seninle konuşurken, benden sana izin, hiç ara vermeden, merakla Matmazel Modeste'e bakacaksın. Sevgili dostum Dumay, sana gidip dolaşmanı, yaklaşık bir saat kadar gezindikten sonra da, saat dokuza doğru, telaşlı bir tavırla dönmeni söyleyecek. Döndüğün zaman soluk soluğa kalmış gibi yapacaksın, sonra da Dumay'nin kulağına eğilerek yavaşça, ama Matmazel Modeste'e duyurabileceğin bir sesle, "Delikanlı geliyor!" diyeceksin.

Exupère hukuk fakültesine başlamak üzere ertesi gün Paris'e gidiyordu. Latournelle bunu fırsat bilmiş, oğluna verdiği buyruktan da anlaşılacağı gibi, aralarında tasarladıkları dolabı çevirmeleri için dostu Dumay'ye, oğlunun yardımını önermişti. Butscha utangaç bir edayla patronunun karısına:

— Yoksa Matmazel Modeste'ten kuşku mu duyuluyor, bir gizlisi mi var? diye sordu.

Bayan Latournelle kocasının koluna girerken:

— Sen sus Butscha! diye yanıtladı onu.

Asliye mahkemesi zabıt kâtibinin kızı olan Bayan Latournelle, babasının işi nedeniyle adliyeci bir aileden geldiğini söyleme hakkını her zaman kendinde bulmuştu. Bu sav, yüzü gözü biraz fazlaca sivilceli bu kadının neden, kararları beybabası tarafından çiziktirilen mahkemenin heybetine bürünmeye çalıştığını da açıklar. Bayan Latournelle enfiye çeker, dimdik yürür, kendini önemli bir kadınmış gibi satar ve tıpkı tıpkısına elektrikle bir an için diriltilmiş bir mumyaya benzerdi. Tatsız sesine soylulara yakışır bir eda vermeye çalışır, ama ne bunu becerebilir, ne de bilgisizliğini saklamak elinden gelirdi. Başına oturttuğu çiçekli şapkalara, şakaklarından sarkıttığı takma buklelere, beğenip aldığı giysilere bakınca insan, bu kadının toplum için yararlı bir yaratık olduğunu düşünürdü. Öyle ya, Bayan Latournelle gibileri olmasa dükkâncılar bütün bunları kime satar? Aslında hayırsever ve sofu bir insan olan bu kadının bütün bu gülünç yanlarını kimse fark etmeyebilirdi belki; ama zaman zaman ortaya tuhaf yaratıklar salarak şaka yapmaktan hoşlanan doğa ona öyle bir sırık hamalı boyu vermişti ki, bu taşra hanımının kendine özgü buluşları büsbütün sırıtır olmuştu. Le Havre'dan hiç çıkmamıştı; Le Havre'a toz kondurmaz, her şeyi Le Havre'dan satın alır, Le Havre terzilerinden giyinirdi. Tepeden tırnağa Normandiyalı olduğunu söyler, babasına büyük saygı duyar, kocasına tapardı. Ufak tefek bir adam olan Latournelle, evde kalıp otuz üç yaşına gelmiş bu kızla evlenmeyi göze almış, ondan bir oğlu bile olmuştu. Zabıt kâtibinin verdiği altmış bin frank drahomayı nerden

olsa alabileceğini düşünenler, onun pek de herkeste görülmeyen bu gözüpekliğini, Minotauros'un saldırısından[2] kaçınma isteğine vermişlerdi; genç ve güzel bir kızla evlenerek ocağını ateşe verme tedbirsizliğini göstermiş olsaydı, kişisel olanaklarıyla boynuz takmaktan çok zor kurtulabilirdi. Noter, Matmazel Agnès'in (kızın adı Agnès'ti) eşsiz erdemlerini hemen görmüş, bir koca için kadın güzelliğinin ne kadar geçici bir şey olduğunu kavramıştı. Exupère'e, bu önemsiz delikanlıya gelince, ona bu Normandiyalı adını vaftiz olurken zabıt kâtibi takmıştı. Bayan Latournelle, otuz altıncı baharında ana olduğuna hâlâ o kadar şaşıyordu ki, eğer gerekseydi, kendini sıkıp oğluna meme verebilirdi yine – bu kadının çılgın analık duygusu, ancak böyle bir abartıyla anlatılabilir. Kiliseye giderlerken, aklına herhangi bir şey getirmeden, genç dostu Modeste'e önde yürüyen güzel Exupère'ini gösterip, "Oğlum ne kadar da yakışıklı değil mi?" diye sorduğu zaman, Modeste Mignon, "Bugün hava ne kötü" der gibi, "Size benziyor" diye yanıtlardı onu. Noterle dostu Dumay'nin, Evliliğin Fizyolojisi adlı kitabımızda "fare kapanı" diye adlandırdığımız türden bir tuzağa düşürmek istedikleri bu genç kıza yaklaşık üç yıldan beri Bayan Latournelle'in

chaperon'luk[3] yaptığını da söylersek, okuyucularımız, son derece ikincil bir kişilik olan Exupère'den söz etmeyi neden gerekli gördüğümüzü anlayacaklardır.

Latournelle'e gelince, gözünüzün önüne ufak tefek bir adam getirin; saf bir dürüstlükle bağdaşacak kadar kurnaz, ama Le Havre halkının artık alıştığı o tuhaf yüzünü gören her yabancının dolandırıcı sanacağı biri. Fazla duyarlı olduğu söylenen ve her zaman kanlı görünen gözlerini korumak için yeşil gözlükler takmak zorundaydı saygın Noterimiz. Oldukça seyrek kaşları, koyu gözlük çerçevesinin biraz üstünde sanki ikinci bir çember daha çiziyordu. Sokakta rastladığınız birilerinin yüzünde, bir boşlukla birbirinden ayrılan ve üst üste düşen bu iki çemberin nasıl bir etki yarattığını şimdiye dek gözlemediyseniz, böyle bir yüzün sizi nasıl tedirgin edeceğini hayal bile edemezsiniz; hele bir de bu buruşuk, bu solgun yüz, ressamların kedi suratından kopya ettiği Mephistopheles'in[4] yüzü gibi bir sivrilikle bitiyorsa!.. İşte böyle biriydi Babylas Latournelle. Bu çirkin yeşil gözlüklerin üstünde dazlak kafası yükseliyor, tepesinde kıpırdayıp duran perukası alnının bir tarafını daraltıp, bir tarafını genişletiyor, üstelik de bu perukanın her yanından tel tel beyaz saçlar fışkırıyordu. Hep siyah giysiler giyen bu çöp bacaklı, böcek gibi Normandiyalının yüzüne dünyanın en namuslu adamlarından biri olduğunu bilerek baktığında, insan, içiyle dışının neden böyle birbirini tutmadığını düşünüyor, nedenini kestiremiyordu.

Yüzüstü bırakılmış, zavallı bir evlilik dışı çocuk olan

Jean Butscha, Zabıt Kâtibi Labrosse'la kızı tarafından büyütülmüş, çalışa çalışa noter başkâtipliğine yükselmişti; patronunun sofrasında yiyor, evinde yatıp kalkıyor ve ayda dokuz yüz frank alıyordu. Bu, gençlikle hiçbir ilişkisi olmayan, neredeyse cüce denebilecek adam, Modeste'e bir tanrıça gibi tapıyordu; onun için canını verebilirdi. İri gözkapaklarının altına sıkışmış iki namlu deliğine benzer gözleri, kıvır kıvır saçlarının altında ezilmiş gibi duran çiçekbozuğu yüzü ve nereye koyacağını bilemediği kocaman elleriyle bu zavallı yaratık, yedi yaşından beri insanların acıyan bakışları altında yaşıyordu. Bilmem bu adamı açıklamak için daha fazlasını söylemeye gerek var mı? Sessiz sedasız, kendi içine kapalı, dürüst, dindar bir yaşam süren Butscha, "Sevda Haritası"nda "Umutsuz Aşk"[5] adı verilen geniş ülkede, "Arzu"nun çorak, yüce bozkırlarında yolculuk ediyordu aslında. Modeste, bu çirkin noter başkâtibine "esrarengiz cüce" adını takmıştı. Bu adı duyan Butscha, Walter Scott'un romanını okumuş, sonra da Modeste'e, "Tehlikeli bir günde esrarengiz cücenizden bir gül ister misiniz?" demişti.

Genç kızlar, hoşlarına gitmeyen bir erkeğe nasıl korkunç bakışlarla bakarlarsa, Modeste de Butscha'ya öyle bir bakış fırlatmış ve sevdalısının ruhunu çamurdan kulübesine geri tıkmıştı. Butscha, clerc obscur[6] diyordu kendine; ama bu sözcük oyununun, dükkân kapılarına asılan tabelalar kadar eski olduğunu bilmiyordu; tıpkı patronunun karısı gibi o da Le Havre'dan hiç çıkmamıştı.

Latournelle ailesinin gittiği yerden söz ederken, Le Havre'ı tanımayanlar için, burayla ilgili bir iki şey söylemek gerektiğini sanıyorum – Latournelle ailesi diyorum, çünkü noter başkâtibi de artık bu aileden sayılıyordu.

II. Ingouville'in Kısa Betimi

Le Havre'ın Ingouville'i, Paris'in Montmartre'ına benzer: Eteklerinde kentin yayıldığı yüksek bir tepedir o da. Şu farkla ki, Seine ırmağıyla deniz, bu tepeyi ve kenti çepçevre kuşatırlar. Ayrıca Le Havre'ın çevresinde, onu dar bir alana sıkıştıran surlar vardır. Son olarak da ırmağın denize döküldüğü yer, liman ve havuzlar, Paris'in elli bin evinden bambaşka bir görünüm oluşturur. Montmartre'ın eteklerinde bir arduvaz denizi, donup kalmış mavi dalgalarını önümüze serer; oysa Ingouville'den bakınca sanki rüzgârda sallanan, hareketli çatılar görürürüz. Rouen'dan denize kadar, suya yaklaşıp uzaklaşarak ırmak boyunca uzanan, kentleri, boğazları, koyaklarıyla eşsiz güzellik hazinelerine sahip bu yükselti, Le Havre'ın zenginleşmeye başladığı 1816 yılından başlayarak, Ingouville'de çok büyük bir değer kazanmıştır. Görkemli bahçelerindeki çiçeklerin güzel kokularına karışan deniz havasını soluyabilmek için bu basamak basamak yükselen tepeye villalar yaptıran tüccarların Auteuil'ü, Ville-d'Avray'si, Montmorency'si[7] haline gelmiştir. Bu işini bilen tüccarlar, Le Havre'ın gittikçe kalabalıklaşması, havuzların büyümesi, buna karşılık surların yerinden kıpırdamaması yüzünden birbirine giren, havasız, çoğunlukla bahçesiz evlerinin, tezgâhlarının yorgunluğunu burada çıkarırlar; burada biraz soluk alırlar. Le Havre'ın içi ne kadar gamlıysa, Ingouville o kadar güler yüzlüdür. Toplumsal gelişim yasası, bugün Le Havre'dan daha büyük bir alana yayılan ve tepenin altında bir yılan gibi uzayıp giden Graville mahallesini de mantar gibi yerden bitirmiştir. Ingouville'de, en tepede, tek bir sokak vardır. Ve benzer başka yerlerde olduğu gibi burada da Seine'e bakan evlerin, yolun öteki tarafında kalan ve önlerindeki çatıların üstünden manzarayı görebilmek için ayaklarının ucuna basan seyirciler gibi yükselen evlere göre, ister istemez çok büyük bir üstünlüğü vardır. Bununla birlikte, başka yerlerde olduğu gibi Ingouville'de de görüş hakkını düzenleyen kurallar vardır. En tepeye düşen birkaç ev, komşu yapıların alabildiğine yükselmesine engel olan bu haktan yararlanırlar; bu yüzden de ötekilerden daha iyi konumdadırlar. Ayrıca girintili çıkıntılı kayalık, yol yol oyulmuştur ve tiyatro biçimli basamaklarından aşağıya kadar inilir; bu aralıklardan kimi ev kenti, kimisi ırmağı, kimisi de denizi görebilir. Tepe pek dik değildir ama yine de oldukça sarp bir yarla sona erer. Tepenin üstünde yılan gibi kıvrılan sokağın ucundan, içlerinde Sainte-Adresse benzeri –azizli adlarını şimdi pek anımsamadığım– bir iki köy bulunan boğazlar ve denizin kükrediği küçük koylar görünür. Ingouville'in neredeyse bomboş duran bu tarafı, Seine vadisine bakan güzel villalarla çarpıcı bir zıtlık oluşturur. Acaba burada yeşilliğin rüzgârdan zarar göreceği mi düşünülmüştür? Yoksa tüccarlar, bu dik yamaçların gerektirdiği harcamalardan mı kaçınmışlardır? Her neyse, buradan vapurla geçen yolcu, Ingouville'in batı yamacını sel yataklarıyla delik deşik ve çırılçıplak gördüğünde, güzel giysiler giymiş, kokular sürmüş bir zenginin yanında üstü başı dökülen bu yoksula şaşırıp kalır.

III. Köşk

1829 yılında, denize bakan yamacın son evlerinden birine –ki bu ev bugün büyük olasılıkla Ingouville'in ortasına düşmekte ve belki yine aynı adla anılmaktadır– Köşk adı verilirdi.[8] Önündeki küçük bahçesiyle aslında bir bekçi konutu olarak yapılmıştı. Bağlı olduğu ev, kendi özel parkı, bahçesi, kuşluğu, limonluğu, çayırları olan büyük bir villaydı ve sahibi, bu yapıyı evinin görkemine yakışır bir biçime sokmak hevesine kapılarak bir cottage[9] biçiminde yeniden yaptırmıştı. Villasının çiçeklerle, tarhlarla süslü çimenliğini ve taraçasını bu yapıdan alçak bir duvarla ayırmış, duvar boyuna da yapıyı gözlerden gizleyecek bir çit dikmişti. Sahibinin tüm çabalarına karşın yine de "Köşk" diye anılan bu yapının arkasında bostanlarla yemiş bahçeleri uzanır. Bu ineksiz, süthanesiz Köşk'ün, yol üstünde, kazıkları yeşillikten görünmeyen bir çitten başka duvarı yoktur. Yolun öteki yakasına düşen ve görüş hakkına uymak zorunda olan karşıki evin duvarı da buna benzer kazıklı bir çitten oluşur ve Köşk'tekiler bu çitin üstünden Le Havre'ı görebilirler. İşte bu küçücük ev, yanıbaşındaki villanın sahibi Bay Vilquin'in içine dert olmuştu. Bakınız neden. Süslemeleriyle, "Burada milyonlar ışıldar!" diye bas bas bağıran bu konutu yaptıran adam, bahçesini kırlara doğru alabildiğine genişletmişti; "Bahçıvanlarımı burnumun dibinde istemiyorum da ondan" diyordu soranlara. Köşk bitince de, burada ancak bir dost oturtulabilirdi artık. Vilquin'den önceki mal sahibi Bay Mignon, kasadarını çok severdi –öykümüz, Dumay'nin de onu ne çok sevdiğini gösterecektir– ve tuttu, Köşk'ü ona kiraladı. Yasal işlemlere çok önem veren Dumay, patronuna, aylığı üç yüz franktan on iki yıllık bir sözleşme imzalattı. Bay Mignon bu sözleşmeyi seve seve imzalarken:

— Sevgili Dumay, diyordu; iyi düşün taşın! On iki yıl benimle yaşamayı kabul ediyorsun.

Ne var ki, ileride anlatacağımız kimi olaylar sonucunda, bir zamanlar Le Havre'ın en zengin tüccarı olan Bay Mignon'un mülkleri, piyasadaki hasımlarından Vilquin'e satıldı. Ama ünlü Mignon Villası'nı ele geçirmenin sevinciyle başı dönen Vilquin, bu kira sözleşmesinin bozulmasını istemeyi unuttu. Dumay, satışa engel olmamak için Vilquin'in her istediğini imzalamaya hazırdı. Ama satış işlemleri olup bitince bir öç alma duygusuyla kendi sözleşmesine sarıldı. Vilquin'in burnunun dibinde, Vilquin ailesinin içinde, Vilquin'i gözleyerek, Vilquin'i rahatsız ederek, kısacası bir atsineği gibi Vilquin'e yapışık yaşamaya başladı. Sabahları penceresinden bu mücevher gibi yapıya, güneşte bir yakut gibi ışıldayan bu altmış bin franklık eve gözü ilişen Vilquin de, her seferinde kızgınlığını açığa vuran bir hareket yapıyordu. Bu yakut benzetmesi de gerçeğe çok yakındı: Mimar, Köşk'ün yapımında en güzelinden kırmızı tuğlalar kullanmış, aralarını da beyaz bir harçla derzletmişti. Pencereler parlak yeşile, ahşaplar sarıya bakan bir kahverengiye boyanmıştı. Çatı geniş bir saçakla bitiyor, birinci katı oymalı güzel bir galeri süslüyor, cephenin tam ortasından ileriye doğru da bir verandanın camlı kafesi çıkıyordu. Zemin katta güzel bir salonla bir yemek odası vardı; genel çizgileri ve süslemesiyle ince bir sadelik sergileyen ahşap merdivenin sahanlığı, bu ikisini birbirinden ayırıyordu. Mutfak, yemek odasına bitişikti. Salonun içinden de Bay ve Bayan Dumay'nin yatak odası olarak kullandıkları bir odaya geçiliyordu. Mimar, birinci kata iki büyük oda yapmış, her birinin içine de birer banyo koymuştu; veranda, bu odalar için salon işlevi görüyordu. Daha da üstte, birbirine yaslanmış iki iskambil kâğıdını andıran çatının altında, iki hizmetçi odası yer alıyordu. Yuvarlak birer tepe penceresinden ışık alan bu odalar, çatı arasına sıkışmış olmalarına karşın oldukça genişti. Vilquin, bostanlarla yemiş bahçeleri tarafından bir duvar yükseltme küçüklüğünü gösterince, bu öç almadan sonra sözleşmenin Köşk'e bıraktığı birkaç yüz metre karelik bahçe, tam bir Paris bahçesine benzemişti. Köşk'le uyumlu bir tarzda inşa edilen ve boyanan uşak odaları, kiler, ahır gibi ekler, komşu evin duvarına bitişikti. Bu güzel evin içi de dışıyla uyumluydu. Baştan aşağı sert ağaçtan bir

parkeyle kaplanan salon, Çin resimlerine öykünen göz alıcı tablolarla süslenmişti. Duvarlarda, altın çerçeveli siyah zeminler üstünde Çinlilerin renk renk kuşları, görülmemiş yeşillikte yaprakları ve o masalsı desenleri parıldıyordu. Yemek odası baştan başa bir kuzey ağacıyla kaplanmış ve ahşapları, o güzel Rus köy evlerindeki gibi oymalarla, kabartmalarla süslenmişti. Sahanlıkla merdiven boşluğunun oluşturduğu küçük giriş, eski ahşap rengine boyanmış ve gotik süslemelerle bezenmişti. Hint kumaşlarıyla kaplı yatak odaları, çok pahalıya patlamış bir sadeliği sergiliyorlardı. Kasadarla karısının yattığı odaysa, ahşap kaplı tavan ve duvarlarıyla bir yolcu gemisi kamarasına benziyordu. Evin donatımına gösterilmiş bu delice özen, Vilquin'in öfkesini de açıklıyordu. Villanın zavallı yeni sahibi, buraya kızıyla damadını yerleştirmek istiyordu. Dumay'nin de bildiği bu tasarı, ileride onun Brötanyalı inadını anlamamıza da yardımcı olacaktır belki. Köşk'e kafesli küçük demir bir kapıdan girilirdi. Kapının demir çubukları, çitten ve kazıklarından olsa olsa birkaç parmak daha yüksekti. Görkemli çimenlikle aynı genişlikteki küçük bahçe, o zamanlar çiçeklerle, güllerle, dalyalarla, en güzel ve en nadir limonluk bitkileriyle doluydu. Çünkü –işte Vilquin'in canını yakan bir şey daha– "Hanımefendi'nin limonluğu" diye anılan küçük, zarif bir keyif limonluğu da Köşk'ün bir parçası olarak yapılmıştı; Vilquin Villası'nı Köşk'ten ayırıyor, daha doğrusu ona bağlıyordu. Dumay, açık veren kasasının acısını bu limonluğa gösterdiği özenle unutur, içindeki uzak ülke bitkileri de Modeste'in çok hoşuna giderdi. Eskiden Vilquin Villası'nın bilardo salonu, kule biçiminde büyük bir kuşlukla limonluğa açılırdı. Ama yemiş bahçesini görmesini engelleyen o duvarın örülmesinden sonra, Dumay de limonlukla kuşluk arasındaki kapıyı örmüş ve "Duvara duvar!" demişti. Kentin tüccarları Vilquin'e takılmak için, "Siz duvar değil, birbirinizin başına çorap örüyorsunuz" diyorlardı. Bu herkesin kıskandığı borsa oyuncusu, her gün yeni bir şakayla selamlanıyordu Borsa'da. 1827 yılında Vilquin, sözleşmeyi bozmak için Dumay'ye altı bin frank aylık, on bin frank da zarar ziyan ödemeyi önerdi. Kasadar, patronunun eski adamı Gobenheim'dan topu topu bin ekü aylık almasına karşın öneriyi geri çevirdi. Dumay, inanın bana, yazgının cilvesiyle Normandiya toprağında sürgün vermiş bir Brötanyalıydı. Üç milyonun üstünde oturan Normandiyalı Vilquin'in, Köşk'ün kiracılarına nasıl kinlendiğini artık siz hesap edin. Zenginlere altınlarının hiçbir işe yaramadığını kanıtlamaktan, milyonlara karşı işlenen bu suçtan daha büyük cinayet mi olur? Öfkesiyle Le Havre'da dillere düşen Vilquin, bu sefer de Dumay'ye güzel bir ev bağışlamaya kalktı, ama yine geri çevrildi. Le Havre, bu inattan endişelenmeye başlamıştı artık. Birçokları için bunun tek nedeni vardı: "Dumay Brötanyalıydı!" Oysa kasadar, Bayan Mignon'un, özellikle de Matmazel Modeste'in buradan başka hiçbir evde rahat edemeyeceğini düşünüyordu. Baş tacı ettiği bu iki insan, kendilerine yakışan bir yerde oturuyor, en azından bu güzel köşkün keyfini sürüyorlardı; tahtından inmiş krallar bile burada, çevrelerindeki nesnelerin görkemini yitirmeden, düşmüş insanların her zaman özlemini çektiği o saray havası içinde yaşayıp gidebilirlerdi. Okurun, gerek her zaman Modeste'in çevresinde bulunan insanları, gerekse oturduğu evi önceden tanıdığına pişman olacağını sanmıyorum. Çünkü insanlar ve eşya, o yaşta bir kızın geleceğini, en az yaradılışı kadar etkiler; bu insanların ve eşyanın da yaradılış üstünde silinmez bir iki izi kalmazsa eğer!..

IV. Bir Aile Buluşması

Latournelle'lerin Köşk'e girişlerini gören bir yabancı, bunların buraya her akşam geldiğini hemen anlardı. Noter, Le Havre'ın genç bankerlerinden, Parisli büyük şirket patronu Gobenheim-Keller'in akrabası genç Gobenheim'ı salonda görünce:

— Bakıyorum erkencisiniz efendim! dedi.

Solgun yüzlü bu genç adam, hareketsiz bakışlarında büyüleyici birşeyler olan o kara gözlü sarışınlardan biriydi. Az konuşurdu; eğlenceye düşkün değildi. Hep kara giysiler giyerdi ve bir veremli gibi zayıf olmasına karşın sağlam yapılıydı. Eski patronunun ailesiyle görüşür, kasadarın evine gelip giderdi ama, onlara duyduğu sevgiden çok, işine geldiği için böyle davranırdı. Çünkü köşkte whist iki paraya oynanırdı; giyinip kuşanmaya da gerek yoktu. Ağzına şekerli sudan başka bir şey sürmez, karşılığında nezaket sözleri söylemeye de gerek görmezdi. Mignon'lara bağlılığını görenler, Gobenheim'ın duygulu bir adam olduğunu düşünürler, bu arada Le Havre'ın kibarlarıyla düşüp kalkmasına ve gereksiz harcamalar yaparak evinin düzenini sarsmasına da gerek kalmazdı. Kendini para kazanmaya adamış bu adam her akşam saat on buçukta uyur, sabah beş dedi mi kalkardı. Latournelle'le Butscha'nın ağzı sıkı insanlar olduğunu bildiği için en çapraşık konuları onların yanında açar, bedava tarafından noterin görüşlerini alır, böylece piyasa dedikodularını da gerçek değerlerine indirgerdi. Bu sarraf çırağı (bu adı ona Butscha takmıştı) kimya biliminin "emici" diye tanımladığı yaratıklardandı. Keller'ler, açık deniz ticaretini öğrenmesi için onu parayla Mignon şirketine yerleştirmişler, ama şirketin başına gelen felaketten sonra Köşk'ten hiç kimse, Gobenheim'dan hiçbir şey, küçücük bir iş bile istememişti; vereceği yanıt biliniyordu. Bu delikanlı Modeste'e bile iki paralık bir taşbaskıya bakar gibi bakardı. Zaman zaman sıkılarak söylediği birkaç sözcükten akıllı bir adam olduğu anlaşılan zavallı Butscha, Gobenheim için, "O, Ticaret denen dev makinanın pistonlarından biridir" diyordu.

Latournelle'lerin dördü birden, siyah kadife giysili yaşlı bir hanımı derin bir saygıyla selamladılar. Kadın oturduğu koltuktan kalkmadı; çünkü iki gözüne birden o sarı perdeden inmişti. Bayan Mignon, tek bir tümceyle anlatılabilir: Bu kadının soylu yüzünden, kusursuz yaşamlarıyla Yazgı'nın sillelerine meydan okuyan, ama onun oklarına hedef ola ola, sonunda o kalabalık Niobe'ler[10] kabilesini oluşturan analardan biri olduğu hemen anlaşılıyordu. Başına güzelce oturtulmuş kıvırcık sarı perukası, Mirevelt'in[11] resmini yaptığı o bourgmestre[12] eşlerinin yüzlerine benzer, beyaz, cansız yüzüne yakışmıştı. Son derece özenli giyimi, kadife pabuçları, dantel yakası, omuzlarındaki derli toplu şal, bütün bunlar Modeste'in annesine ne kadar iyi baktığını gösteriyordu.

Bu hoş salonda noterin istediği sessizlik sağlanınca, herkesin bakışları bir an için annesinin yanında oturan ve ona bir başörtüsü işleyen Modeste'e yöneldi. Eve konuk gelmiş bütün bu insanların, giderek her gün görüşenlerin bile birbirlerine sorduğu beylik soruların altındaki gizli meraktan, genç kızın ev halkınca bir tuzağa düşürülmek istendiğini en ilgisiz biri bile anlayabilirdi; ne var ki Gobenheim ilgisizden de öteydi; hiçbir şeyin farkına varmadı ve oyun masasının mumlarını yaktı. Dumay'nin halini gören Butscha ve Latournelle, özellikle de kocasının Modeste'e göz koyacak erkeği kuduz köpek gibi gebertmekten çekinmeyeceğini bilen Bayan Dumay, yerlerinde duramaz oldular. Yemekten sonra kasadar, iki güzel Pirene köpeğiyle birlikte dolaşmaya çıkmış, iyi bekçilik etmediklerinden kuşkulandığı bu hayvanları Mignon'un eski yarıcılarından birine bırakmıştı; Latournelle'lerin gelmesinden biraz önce de başucundan tabancalarını almış ve Modeste'e göstermeden şöminenin

üstüne koymuştu. En azından tuhaf görünmesi gereken bu hazırlıklar, genç kızın dikkatini bile çekmemişti.

Hep alçak sesle konuşmasına ve hep kendini dinliyormuş gibi görünmesine karşın bu eski Muhafız Alayı teğmeninin, bu ufak tefek, tıknaz, çiçekbozuğu Brötanyalının yüzünde öyle bir soğukkanlılık, öyle bir kararlılık vardı ki, yirmi yıllık ordu yaşamında kimse onunla şakalaşmaya kalkışmamıştı. Duru mavi gözleri iki çelik parçasına benzerdi. Tavırları, yüzünün havası, konuşma tarzı, giyimi kuşamı, hepsi de o kısacık Dumay adına uygun düşerdi. Herkesin çok iyi bildiği gücü yüzünden, hiçbir saldırıdan korkmazdı. Bir yumrukta karşısındakini öldürebilirdi. Bir seferinde Bautzen'de, bu inanılmaz işi yapmıştı da: Birliğinin gerisinde ve silahsız kaldığı bir gün, bir Saksonyalıyla karşı karşıya gelince adamı bir yumrukta yere sermişti. Bu adamın kararlı ve tatlı yüzü, tragedyalara özgü bir yüceliğe bürünmüştü şimdi; yüzü gibi renksiz dudaklarında beliren gerilmeyi, Brötanyalılara özgü bir iç güçle bastırdı; alnı, herkesin fark ettiği ve soğuk olduğunu kestirebildiği hafif bir terle ıslandı. Noter, bütün bunlardan mahkemelik bir facia doğabileceğini biliyordu. Gerçekten de kasadara göre Modeste Mignon'un başında, onurla, inançla, toplum bağlarından çok daha değerli duygularla ilişkili bir iş dönüyordu ve felaketle sonuçlanması durumunda ancak Tanrının hüküm verebileceği bir antlaşmanın sonucuydu bütün bunlar. Dramların çoğu, olaylara ilişkin düşüncelerimizin içinde saklıdır. Bize birer dram gibi görünen olaylar da ruhumuzun, yaradılışımıza göre, ya dram ya da komedya biçimine soktuğu konulardan başka bir şey değildir aslında.

Modeste'i gözlemekle görevli Bayan Latournelle'le Bayan Dumay'nin tavırlarında yapmacıklı bir eda, seslerinde bir titreme belirmişti; ama kendisinden kuşku duyulan kızcağız işine o kadar dalmış görünüyordu ki, hiçbir şeyin farkına varmadı. Pamuk ipliklerini tek tek, nakışçıları hasetlendirecek bir ustalıkla yerine oturtuyordu Modeste. Başlanmış bir çiçeği tamamlayan yaprağın dolgusundan duyduğu sevinç, yüzünden apaçık okunuyordu. Patronunun karısıyla Gobenheim'ın arasında oturan cüceyse gözyaşlarını güçlükle tutuyor, nasıl etsem de Modeste'in yanına sokulup kulağına iki sözcük fısıldasam diye düşünüyordu. Bayan Latournelle, sofulara özgü o şeytan zekâsıyla Bayan Mignon'un karşısına oturarak Modeste'i tek başına bırakmıştı. Gözleri görmediği için sessiz duran ve her zamankinden daha solgun görünen Bayan Mignon'un, Modeste'in başından geçecek sınavı bildiği anlaşılıyordu. Belki de bu oyunu hem gerekli görüyor, hem de bu son dakikada içten içe kınıyordu. Bu yüzden susuyor, ama içi kan ağlıyordu. Tuzağın tetiği durumundaki Exupère, bir rastlantıyla karıştığı bu oyundan hiçbir şey anlamıyor, Gobenheim da yaradılışı gereği en az Modeste kadar kayıtsız görünüyordu. İşin içyüzünü bilen bir izleyici için, hiçbir şeyden haberi olmayanlarla, heyecandan, dikkatten kıvrananlar arasındaki bu fark görülecek şeydi. Bugün romancılar, böyle heyecan verici durumlardan her zamankinden çok yararlanıyorlar; hakları da var. Çünkü doğa, her zaman onlardan baskın çıkmıştır. Burada da göreceğiniz gibi doğa –ve onun içinde ikinci bir doğa demek olan toplum düzeni– tıpkı sellerin ressamın elinden gelmeyecek güzellikte biçimler çizmesi, taşları yalayarak ya da yerlerini değiştirerek mimarları, yontucuları şaşırtan hünerler göstermesi gibi, bu öyküyü de bir romandan daha ilginç hale getirmeye niyetlenmişti bir kez.

V. Modele Benzeyen Bir Portre

Saat sekizdi. Bu mevsimde günbatımı, son ışıklarını bu saatte saçar. Bu akşam da gökyüzünde tek bulut görünmüyor, ılık hava toprağı okşuyor, çiçekler kokuyor, gezintiden dönen birkaç yolcunun ayağı altında kumların çıtırdadığı duyuluyor, deniz ayna gibi parlıyordu. Hava o kadar sakindi ki, oyun masasının üstünde yanan mumların alevi, pencere açık olmasına karşın kıpırdamıyordu bile. Bütün bu insanların, Pitti[13] Sarayı'nın övüncesi Margherita Doni'nin[14] seyrine dalan bir ressamın derin dikkatiyle inceledikleri bu genç kızın yüzüne, bu salon, bu akşam, bu ev, nasıl da güzel bir çerçeve oluşturuyordu! İyi ama Catullus'un çiçeği gibi kapalı büyüyen Modeste, bunca özene değer miydi acaba?.. Kafesi tanıdınız, işte size kuş.

İngiliz çizerlerin Güzel Kadın Albümleri için icat ettiği denizkızları kadar ince, yirmi yaşında, fidan gibi bir genç kız olan Modeste'te, tıpkı bir zamanlar annesinde olduğu gibi, özel bir tür zarifliğin cilveli belirtileri göze çarpıyordu hemen; bu, Fransa'da pek az anlaşılmış bir zarifliktir ve biz ona "çıtkırıldımlık" deriz; oysa Alman kızlarında öyle bir gönül şiiridir ki, bedenin yüzeyine dek yansır; aptal kızlarda bir yapmacık gibi durur, ama akıllılarda tanrısal tavırlara dönüşür. Solgun altın rengi saçlarıyla herkesin dikkatini çeken Modeste de, besbelli Havva'nın anısına "tanrısal sarışın" denen kadınlardandı. Atlası andıran derisi, etinin üstüne gerilmiş ipek kâğıtlara benziyor, kışın soğuğuyla ürperen bu ten, bakışların güneşiyle canlanıyor ve bu görüntü karşısında el, göze hasetleniyordu. İngiliz modasına uygun bukle bukle sarkan tüy gibi hafif saçlarının altında, kusursuz biçimine bakıp pergelle çizilmiş diyebileceğiniz alnı, düşüncelerle aydınlanmış olmasına karşın bir ağırbaşlılık ve durgunluğa varan bir dinginlik izlenimi veriyordu insana. Bu kadar berrak, duru, bu kadar düzgün bir alın, nerede, ne zaman görülmüştür? Sanki incilerdeki o şafak ışıltısına benzer bir parıltı vardı bu alında. Çocuk gözleri gibi duru, gümüşe çalan mavi gözleri, Çin resimlerinin fırçayla çizilmiş çizgileri gibi hafifçe başlayan kaşlarının kemerleriyle uyum içinde, bu alnın tüm muzipliğini ve tüm masumluğunu açığa vuruyordu. Bu ruh saflığı, gözlerin çevresinde, ucunda, şakaklarda, yalnızca ince tenli insanlarda görülen o mavi damarlı sedef rengiyle de belli ediyordu kendini. Raffaello'nun madonna'larını[15] andıran kusursuz yuvarlak yüzü, elmacıkkemiklerinin soluk, bakirelere özgü rengiyle, o Bengal pembesi gibi tatlı rengiyle göz alıyor, yarı saydam gözkapaklarının ucundaki uzun kirpiklerinden, yanaklarının üstüne, ışıkla karışmış gölgeler dökülüyordu. O sırada eğik duran sütbeyaz narin boynu, Leonardo da Vinci'nin çok sevdiği, o uzaklaşıyormuş duygusunu veren çizgileri çağrıştırıyordu. On sekizinci yüzyılın yapma benlerini anımsatan bir iki küçük çil, Modeste'in İtalyan melek ressamlarınca düşlenmiş yaratıklardan biri olmadığını, bu dünyanın kızı olduğunu söylüyordu. Hem etli, hem ince, hem de biraz alaycı dudaklarından cinsellik okunuyor; çok narin olmamasına karşın yay gibi esnek beli, korsenin zararlı baskısından medet uman genç kızlar gibi bir kısırlık duygusu uyandırmıyordu insanda. Pazen, çelik ve korse bağı, rüzgârda sallanan bir kavak fidanına benzetebileceğimiz bu zarif bedenin yılan gibi çizgilerine çekidüzen veriyor, ama onları baştan yaratmıyordu. Kiraz rengi şeritlerle bezenmiş, uzun etekli, açık gri bir giysi, göğsünü belli belirsiz meydana çıkarıyor, sadece boynu omuzlara bitiştiren ilk kıvrımları açıkta bırakan bir yakayla da, henüz biraz zayıf omuzlarını örtüyordu. Pembe kanatlı, keskin çizgili, zarif bir Yunan heykeli burnu, bu hem akıllı, hem de hülyalı yüze tanımlanması zor birşeyler katıyor, neredeyse mistik diyebileceğimiz alnına egemen olan şiirsellik, ağzının kösnü belirtileriyle yalanlanıyor, kararsız derin gözbebekleri, en ustaca alayla tam bir saflık arasında gidip geliyordu. Dışardan bakan biri, kulağı her an tetikte görünen, en küçük sesleri duyan ve burnu her an İdeal'in mavi çiçeğinin kokusuna açık bu kızın içinde her şafak harekete geçen şiirlerle günün sıradan uğraşları arasında, kısacası Düş'le

Gerçek arasında sürekli bir savaş olduğunu düşünürdü. Modeste, meraklı ve çekingen, alın yazısını bilen, bütünüyle iffetli bir kızdı ve Raffaello'nunkilerden çok İspanyol bakirelerine benziyordu.

Dumay'nin Exupère'e, "Biraz gelir misiniz delikanlı!" dediğini duyunca Modeste başını kaldırdı. Bir köşede konuştuklarını gördükten sonra da Dumay'nin çocuğa Paris'te yapılacak bir iş havale ettiğini sandı. Çevresindeki dostlarına, sessiz durmalarına şaşıyormuş gibi baktı ve iriyarı Bayan Latournelle'in sunak adını taktığı oyun masasını göstererek çok doğal bir sesle:

— Yoksa oynamıyor musunuz? diye sordu.

Exupère'le işi biten Dumay:

— Oynayalım, diye yanıtladı onu.

Bayan Latournelle noter başkâtibine, masada onu Bayan Mignon'la kızının oluşturduğu gruptan ayıracak bir yer gösterirken:

— Sen buraya otur, Butscha, dedi.

Dumay de karısına:

— Sen de şöyle gel! diyerek yanına oturmasını emretti.

Otuz altı yaşında, ufak tefek bir Amerikalı olan Bayan Dumay, gizlice gözyaşlarını sildi. Modeste'i çok severdi ve korkunç şeyler olacağını düşünüyordu.

— Pek neşeli değilsiniz bu akşam, dedi Modeste.

Kâğıtlarını sıraya dizen Gobenheim:

— Oynuyoruz, diye yanıtladı onu.

Şimdiden merakımızı kurcalayan bu durum, Dumay'nin Modeste'e göre konumunu açıkladığımızda çok daha ilginç hale gelecektir kuşkusuz. Ama bu anlatılanların kısalığı onları biraz kurulaştırdıysa eğer, bunun, bu sahneyi çabuk bitirmek için gösterdiğimiz aceleye ve –bütün dramlarda olduğu gibi– olayların önceden kısaca özetlenmesi gereğine verilip bağışlanmasını dileriz.

VI. Sahne Önü

Dumay (Anne-François-Bernard) Vannes'da doğdu; 1799'da asker olarak İtalya'daki orduya katıldı. Devrim mahkemesi başkanıyken ataklığıyla dikkat çeken babasının, avukatlığı pek beceremeyip 9 Thermidor'dan sonra idam edilmesi üzerine ülkede duramamıştı. Annesi de kederden ölünce, Anne nesi var nesi yok satmış, yirmi iki yaşında ve ordularımızın yenilmeye başladığı bir zamanda İtalya'ya koşmuştu. Var eyaletinde, buna benzer nedenlerle şan şöhret peşine düşmüş, savaş meydanını Provence'tan daha az tehlikeli bulan bir delikanlıya rastladı. Paris'e bu adı taşıyan bir sokak, bir de Kardinal Mignon'un yaptırdığı konağı kazandıran ünlü ailenin son çocuğu Charles Mignon'un babası, bir kurnazlık yaparak La Bastie topraklarını, Kontluk'un[16] bu güzel malikânesini Devrim'in pençesinden kurtarmak istemişti. Sonradan "Vatandaş Mignon" olan La Bastie Kontu, dönemin bütün korkakları gibi, kendi kafasını kestirmektense başkalarının kafasını kesmeyi daha sağlıklı bir yol olarak görmüştü. Bu sahte terörcü, Thermidor'da ortadan yok oldu; adı da göçmenler listesine geçti. La Bastie Kontluğu satıldı. Gözden düşen şatonun sivri kuleleri yerle bir edildi. Sonunda Orange'da ele geçen Vatandaş Mignon, karısı ve çocuklarıyla birlikte topluca öldürüldü; yalnızca babasının isteğiyle Yukarı Alpler'de bir yere sığınan Charles Mignon bu kıyımdan kurtuldu. Aldığı korkunç haberlerle yıkılan Charles, Genèvre dağının bir vadisinde fırtınanın yatışmasını bekledi, giderken babasının eline sıkıştırdığı birkaç Louis altınıyla burada, 1799 yılına kadar yaşadı. Sonunda, yirmi üç yaşında, tam olgunlaştığında gerçek bir yüceliğe erişen o güney güzelliğinden, örneğini Hadrianus'un gözdesi Antinous'ta gördüğümüz o anlı şanlı gösterişten başka hiçbir varlığı bulunmayan Charles, Provence'lılara özgü gözüpekliğini, başka birçokları gibi bir yetenek saydı ve savaşın kırmızı çuhasında sınamaya karar verdi. Ordu karargâhına giderken, Nice'te Brötanyalıya rastladı. Yazgılarındaki benzerlik ve yaradılışlarındaki fark yüzünden arkadaş olan bu iki piyade eri, kıyametin orta yerinde aynı bardaktan su içtiler, aynı peksimeti ikiye bölüp yediler: Marengo savaşından sonra barış yapıldığı zaman ikisi de çavuştu. Savaş yeniden başlayınca Charles Mignon atlı sınıfına geçmeyi başardı; ama artık arkadaşını görmez oldu. Mignon de La Bastie'lerin sonuncusu, 1812'de Légion d'Honneur nişanını takmış, bir süvari alayına binbaşı olmuştu; İmparator'un kendisine albaylık rütbesiyle birlikte yeniden La Bastie Kontu unvanını vereceğini umuyordu. Ruslara esir düşünce birçokları gibi Sibirya'ya sürüldü. Yolculuğu birlikte yaptığı, nişansız, gözüpek, ama yollara düşmüş o bir milyon küçük rütbeli asker gibi mutsuz, zavallı bir teğmeni tanıdı: Anne Dumay'ydi bu. Napoléon, imparatorluğunun resmini, bu insanlardan dokunmuş bir bezin üstüne çizmiştir işte. Yarbay Mignon Sibirya'da zaman öldürmek için, Baba Scévola'nın[17] birşeyler öğretmeye gerek görmediği Brötanyalıya hesap ve yazı dersi verdi. Bu ilk yol arkadaşının öyle bulunmaz bir yüreği vardı ki ona bütün dertlerini, bütün sevinçlerini açabiliyordu Charles Mignon. Bir zamanlar bütün güzel delikanlıların başına gelen şey, sonunda bu Provence çocuğunun da başına gelmiş, 1804'te Frankfurt'ta bir bankerin biricik kızı Bettina Wallenrod, ona vurulmuştu. Charles, büyük bir coşkuyla evlenmişti Bettina'yla: Kız zengindi, kentin en güzel kızıydı; üstelik delikanlı sadece bir teğmen olarak görüyordu kendini, dönemin askerlerini bekleyen o son derece karışık gelecekten başka serveti yoktu. Eski bir Alman baronu olan yaşlı Wallenrod (bankacılar her zaman barondur) bu yakışıklı teğmenin, Mignon de La Bastie'lerin tek vârisi olduğunu anlayınca çok sevindi; bir ressamın (o sıralar Frankfurt'ta bulunan bir ressamın) örnek Alman kızı diye resmini yaptığı sarışın Bettina'nın sevdasını hoş gördü. Wallenrod, torunlarına daha doğmadan La Bastie-Wallenrod Kontları adını vererek, kızına yılda otuz bin frank gelir sağlayacak kadar bir parayı Fransız bankalarına yatırdı. Drahoma diye verdiği bu sermaye, pek fazla bir şey olmadığı için kasasını pek az sarsmıştı. Öte yandan borçluların her zaman yaptığı gibi davranan imparatorluk, altı aylıkları bile düzgün ödemiyordu. Bu

yüzden de Charles, bu yatırımdan korkuyordu; imparatorluğun kartalına Alman baronu kadar güvenmiyordu. İnsan, içini dışını bildiği şeye güçlükle inanır ya da hayran olur – ki hayranlık da geçici bir inançtır. Makinist, gelip geçenlerin bayıldığı makinasından korkar; subaylarsa, Napoléon dönemi makinasının kömürü değilse bile makinisti sayılırlardı. Baron de Wallenrod-Tustall-Bartenstild, bir terslik çıkarsa karı kocanın yardımına koşacağına söz verdi. Charles, Bettina Wallenrod'u, onun kendisini sevdiği kadar sevdi; bu da öyle böyle bir sevgi değildi. Bir Provence'lı coşarsa duyguları tümüyle içten gelir. Hem, Albrecht Dürer'in bir resminden çıkmışa benzeyen bu melek huylu sarışını, Frankfurt'un bu parmakla gösterilen zengin kızını sevmemek elde miydi? Charles'ın dört çocuğu oldu; ama Brötanyalıya derdini döktüğü sıralarda yalnızca iki kızı kalmıştı. Dumay, askerleri bütün çocukların babası yapan o duyguyla –Charlet[18] resimlerine ne güzel aktarır o duyguyu!– bu iki kızı, daha görmeden sevdi. Çocukların büyüğü Bettina-Caroline 1805'te, küçüğü Marie-Modeste 1808'de doğmuştu.

Sevdiklerinden haber alamayan zavallı yarbay, 1814'te, teğmenle birlikte yürüye yürüye Rusya'dan Prusya'ya geçerek geri döndü. Rütbe farkı gözetmeyen bu iki arkadaş, Napoléon'un Cannes'a ayak bastığı gün Frankfurt'a vardılar. Charles karısını Frankfurt'ta buldu ama kadın yastaydı. Kendisini onca seven, ölüm döşeğinde bile onu güler yüzlü görmek isteyen babasını yitirme bahtsızlığına uğramıştı. Yaşlı Wallenrod, imparatorluğun başına gelen felaketlerden sonra yaşamamıştı. Napoléon'un dehasına güvenerek yetmiş iki yaşında pamuğa yatırım yapmaya kalkışmış, dehanın olayları alt edebileceği gibi onlara yenik düşebileceğini de düşünmemişti. Gerçek Wallenrod-Tustall-Bartenstild sülalesinden geriye kalan bu son Wallenrod, İmparator'un o koca Fransa seferinde kaybettiği yaklaşık adam sayısı kadar pamuk balyası satın almıştı. Goriot'lar türünden bir adam olan bu baba, kızının korkunç üzüntüsünü hafifletmek için Alman ağzı bir Fransızcayla, "Pamuktan ölüyorum" demişti, "ama kimseye, bir pul borç bırakmadan ölüyorum." Böylece bu Almanyalı Fransız, kızının pek sevdiği dili konuşmaya çalışırken ölmüştü. İmparator, iki kızıyla karısını bu büyük ve çift taraflı yıkımdan sağ salim kurtardığı için sevine sevine Paris'e gelen Charles Mignon'u Zırhlı Muhafız Alayı albaylığına getirdi ve ona Légion d'Honneur nişanının commandant rütbesini verdi. Ne var ki, Napoléon'un ilk zaferiyle general ve kont olacağını düşünen albayın düşü, Waterloo'nun kan dalgaları içinde yok olup gitti. Hafifçe yaralanan albay, Loire'a doğru çekildi; terhisten önce de Tours'dan ayrıldı.

VII. Sıradan Bir Dram

1816 baharında Charles, otuz bin franklık gelirini paraya çevirdi ve eline aşağı yukarı dört yüz bin frank geçti. Napoléon askerlerinin daha şimdiden hırpalanmaya başladığı ülkeden Amerika'ya giderek zengin olmaya karar verdi. Savaşta olağan görülebilecek bir rastlantıyla, Waterloo'yu izleyen kargaşalıkta atının terkisine alarak yaşamını kurtardığı Dumay'yle birlikte Paris'ten Le Havre'a geçti. Dumay de albayın düşüncelerine, umutsuzluğuna katılıyordu. Charles, sadık bir köpek gibi peşinden ayrılmayan Brötanyalıya (zavallı asker iki küçük kıza tapıyordu) sivillikte de emrinde kalmasını önerdi; bu söz dinleme ve emir alma alışkanlığıyla, bu dürüstlük ve bağlılıkla teğmenin hem yararlı, hem de sadık bir yardımcı olacağını düşünüyordu. Dumay de, meşe dalında biten ökseotu gibi rahat rahat yaşayabileceği bir aileye kabul edildiğini görünce çok sevindi. Albay Amerika'ya geçmek için fırsat kolluyor, gemiler arasından birini seçmeye çalışıp, gidecekleri yerlerde neler yapabileceğini düşünüyordu ki, bir gün, barışta Le Havre'ın parlak bir geleceği olabileceğinden söz edildiğini duydu. İki kentsoylunun bu konudaki düşüncelerini dinlerken, para yapmak için bir yol sezer gibi oldu ve aynı anda hem armatör, hem banker, hem de mülk sahibi oldu. İki yüz bin frangıyla topraklar, evler satın aldı. Lyon'dan ucuza satın aldığı Fransız ipliklerini bir gemiye yükleyerek New York'a doğru yola çıkardı. Adamı Dumay de gemiyle birlikte gitti. Albay, Royale sokağının en güzel evine yerleşerek Provence'lılara özgü o büyük zekâsı ve becerikliliğiyle bankacılık işlerini öğrenedursun, Dumay serveti ikiye katladı ve yanında, yok pahasına satın alınmış, bir gemi yükü pamukla geri geldi. Bu iki katlı iş, Mignon şirketine çok büyük bir sermaye kazandırdı. Bunun üzerine albay, Ingouville'deki villayı satın aldı; Dumay'ye de, yaptığı işe karşılık Royale sokağında küçük bir ev verdi. Zavallı Brötanyalı New York'tan gelirken, pamukla birlikte ufak tefek, güzel bir de kadın getirmişti; her şeyden önce Dumay'nin Fransız oluşu hoşuna gitmişti kadının. Miss Grummer'in yaklaşık dört bin doları, yani yirmi bin frangı vardı. Dumay bu parayı da albayının işine yatırdı. Gemi işleticisinin alter ego'su[19] haline gelen Dumay, az zamanda defter tutmayı, kendi deyimiyle "ticaretin başçavuşlarına" çok gerekli bu bilgiyi öğrendi. Yirmi yıldan beri para denen şeyin yüzünü görmeyen bu saf asker, cömert komutanının güzelce dayayıp döşediği bir evin tapusunu cebine koyup, yatırdığı paralara karşılık bin iki yüz frank faiz, üç bin altı yüz frank da aylık alınca kendini dünyanın en mutlu adamı saydı. Teğmen Dumay, düşünde bile görmemişti böyle bir şeyi. Hele Le Havre'daki şirketlerin en zengininin vazgeçilmez adamı olduğunu düşündükçe büsbütün koltukları kabarıyordu. Ufak tefek, oldukça da güzel bir Amerikalı olan Bayan Dumay, bütün çocuklarını daha doğarken yitirmek bahtsızlığına uğramış, son doğumda başına gelenler yüzünden de çocuk yapma umudunu büsbütün yitirmişti. Bu yüzden, o da Dumay gibi iki küçük Matmazel Mignon'a bağlandı; Dumay'ye gelince, kendi çocukları olsa bile bunları daha çok sevecekti o. Tutumlu yaşamaya alışık bir çiftçi kızı olan Bayan Dumay'ye, kendisi ve evi için iki bin iki yüz frank yetiyordu. Böylece Dumay, her yıl Mignon şirketine iki bin franktan biraz fazlasını daha yatırıyordu. Yıllık bilançoyu inceleyen patronu, gördüğü işlere karşılık kasadarın hesabına bir de ikramiye ekliyordu. 1824'te kasadarın hesabı elli sekiz bin franga yükselmişti. İşte tam bu sırada Charles Mignon, unvanı artık ağza alınmayan La Bastie Kontu, kasadarını Köşk'e yerleştirmekle büsbütün mutlu etti. İşte şimdi de bu Köşk'te, Modeste'le annesi, kendi hallerinde yaşayıp gidiyorlardı.

Kocası bıraktığı zaman hâlâ güzel bir kadın olan Bayan Mignon'un bugünkü acıklı haline, Charles'ı ülkeden uzaklaştıran felaket yol açmıştı. Sağlıklı bir yemişin içinde yuvalanmış kurda benzeyen bir keder, bu tatlı Alman kadınını üç yılda çökertmişti. Bayan Mignon'u kemiren acının hesabını çıkartmak hiç de zor değildi. Küçücükken ölen iki yavrusu, onun hiçbir şeyi unutmayan ruhunda bir

çift mezar bulmuşlardı kendilerine. Charles'ın Sibirya'da tutsak kaldığı süre içinde bu sevdalı kadın, her gün yavaş yavaş öldü. Zengin Wallenrod şirketinin batması ve zavallı bankerin beş parasız ölmesi, kocasının yaşamıyla ilgili kuşkular içinde yüzen Bettina'ya son darbe oldu. Bu Alman çiçeği Charles'ına kavuşunca az daha sevincinden ölecekti. Bunun ardından imparatorluğun ikinci kez düşüşü, ülkeden gitme düşünceleri, ona aynı hummanın yeni bir aşaması gibi geldi. Ama sonunda on yıl süren kesintisiz bir bolluk, Le Havre'da parmakla gösterilen evlerinin eğlenceleri, akşam yemekleri, balolar, mutlu tüccarın verdiği ziyafetler, Mignon Villası'nın görkemi, kocasına gösterilen büyük sevgi ve saygı, Charles'ın kendisinden başka erkek bilmeyen karısına, bu ilk göz ağrısına kendini bütünüyle vermesi, bütün bunlar, bu zavallı kadını yeniden yaşama döndürdü. Ne var ki, artık mutluluğa inandığı, fırtınayla geçen gününün güzel bir akşamla biteceğini umduğu bir anda, bu çifte ailenin yüreklerine gömdükleri görülmemiş bir felaket –ki biraz sonra ondan söz edeceğiz– sanki mutsuz günlerin bir uyarısı olmuştu onun için. 1826 yılının Ocak ayında tüm Le Havre, Charles Mignon'u milletvekili seçmeye hazırlanırken, bir ziyafetin ortasında, New York'tan, Paris'ten, Londra'dan gelen üç mektup, gönencin sırça sarayına koca birer çekiç gibi inmişti. Yıkım, on dakika içinde, bu benzersiz mutluluğun üstüne akbaba kanatlarıyla çöküvermişti; tıpkı 1812'de Napoléon ordusunun üstüne çöken soğuk gibi. Bütün bir geceyi Dumay'yle hesap yaparak geçirdikten sonra Charles Mignon, kararını vermişti. Bütün malları, eşyaları da katmak koşuluyla, borçlarının tümünü ödemeye yetiyordu. Albay, teğmene:

— Le Havre, süründüğümü görmeyecek, demişti; Dumay, altmış bin frangını yüzde altı faizle alıyorum...

— Yüzde üçle, albayım.

Charles Mignon kararını vermiş bir insan tavrıyla:

— Öyleyse faizsiz alıyorum, diye yanıt vermişti. Yapacağım yeni işlerde payını ayıracağım, artık elimden çıkan Modeste yarın hareket ediyor; kaptan beni de götürüyor. Karımla kızım sana emanet. Kesinlikle mektup yazmayacağım! Benden haber çıkmazsa iyi haber demektir!

Teğmenliği elden bırakmayan Dumay, albayına, ne gibi işlere girişeceğini anlamak için tek soru sormamıştı; Latournelle'e anlayışlı bir edayla:

— Albayım yapacağını bilir, demişti.

Ertesi sabah gün doğarken, patronunu İstanbul'a giden Modeste gemisine götürmüştü. Orada geminin kıçında, Brötanyalı, Provence'lıya:

— Son emirleriniz nedir albayım? diye sormuştu. Gözleri yaşaran baba, heyecanlı bir sesle:

— Köşk'e tek bir erkek bile yaklaşmasın, demişti. Son çocuğumu, bir buldoğun koruyacağı gibi koru Dumay! İkinci kızımı baştan çıkarmaya çalışacak adamı gebert! Hiçbir şeyden yılma, gerekirse idamı göze al, seni yalnız bırakmam!

— Gözünüz arkada kalmasın albayım. Sizi anlıyorum. Ölürüm de Matmazel Modeste'i emanet ettiğiniz gibi size teslim ederim. Beni bilirsiniz, iki Pirene köpeğimizi de bilirsiniz. Kızınıza kimse sokulamaz. Sözü uzattığım için özür dilerim.

İki asker, Sibirya'nın göbeğinde birbirlerini tartıp öğrenmiş iki insan gibi kucaklaştılar. Aynı gün,

Le Havre Postası, şu korkunç, sade, güçlü ve dürüst "günün haberi"ni ilk sayfasında yayımladı:

"Charles Mignon şirketi, ödemelerine ara vermektedir. Aşağıda adları yazılı tasfiye görevlileri, bütün borçları ödemeyi üstlenmişlerdir. Bugünden başlayarak, vadeli senetler, üçüncü kişi durumundaki taşıyıcılara iskonto edilebilir. Mülk ve toprakların satışı, yürürlükteki hesapları bütünüyle karşılamaktadır.

"Bu duyuru, kurumun onuru adına, Le Havre piyasasında herhangi bir kredi sarsıntısına meydan vermemek için yapılmıştır.

"Bay Charles Mignon, Modeste vapuruyla Anadolu'ya hareket etmiş, taşınır taşınmaz bütün malların satışı için de tam yetki vermiştir.

"Dumay (banka hesapları tasfiye görevlisi); Latournelle, noter (kent ve kırdaki malların tasfiye görevlisi); Gobenheim (ticari senetlerin tasfiye görevlisi)."

Latournelle, tüm servetini, 1817'de Le Havre'ın en güzel noterlik bürosunu satın alması için ona yüz bin frank ödünç veren Mösyö Mignon'un iyiliğine borçluydu. Parasız pulsuz, on yıl bir noterin yanında başkâtiplik yapan bu zavallı adam, o sıralar kırk yaşlarına varmıştı ve yaşamının sonuna kadar başkâtiplikten kurtulabileceğini sanmıyordu. Tüm Le Havre'da bağlılığı Dumay'ninkiyle kıyaslanabilecek tek kişi o oldu. Çünkü Gobenheim, tasfiyeden yararlanarak Bay Mignon'un ilişkilerini ve işlerini sürdürmüş, böylece de kendi küçük bankasını kurabilmişti. Borsa'da, limanda, bütün ticaret evlerinde herkes bu işe üzülürken, bu namuslu, hayırsever, kusursuz adamı herkes ağız birliği etmiş gibi överken, Latournelle'le Dumay, karıncalar gibi sessiz sedasız, durmadan çalışıyor, malları satıp savıyor, paraya çeviriyorlar, borç ödüyor, hesapları temizliyorlardı. Vilquin villayı, kentteki evi ve çiftliği satın almakla bir cömertlik gösterisi yapmak istemiş, Latournelle de demiri tavında döverek Vilquin'den iyi bir para koparmıştı. İnsanlar Bayan Mignon'la kızını ziyaret etmek istediler; ama ikisi de Charles'ın sözünü dinleyerek, onun gittiği gün Köşk'e geçmişlerdi. Charles'ın gidişi, bir iki saat kadar da gizlenmişti onlardan. Yürekli banker, karısıyla kızının kederine kapılmamak için onları uykularında öpmüştü. Mignon şirketinin kapısına üç yüze yakın kart bırakıldı. Ama on beş gün sonra, Charles'ın önceden tahmin ettiği gibi çevrelerini saran derin kayıtsızlık, bu iki kadına, verilen karardaki sağduyu ve büyüklüğü apaçık gösterdi. Dumay, efendisine, New York'ta, Londra'da ve Paris'te temsilciler tuttu. Yıkıma yol açan üç bankanın tasfiyelerini izleyerek 1826'dan 1828'e kadar beş yüz bin frank topladı. Bu para, Charles'ın servetinin sekizde biriydi ve Dumay, hareket gecesi yazılan emirlere uyarak 1828 yılı başında bu beş yüz bin frangı, Mongenod firması aracılığıyla New York'a, Bay Mignon'un hesabına yolladı. Bütün bu işler askerce görüldü. Yalnızca Charles'ın, Bayan Mignon'la kızının kişisel gereksinimleri için ayrılmasını emrettiği otuz bin frangı ayırmadı Dumay. Brötanyalı, kentteki evini yirmi bin franga satarak bu parayı Bayan Mignon'a verdi; elinde ne kadar çok para olursa, albay o kadar çabuk döner diye düşünüyordu. Evi tam değerine satın alan ve Köşk'tekilere kapısını her zaman için açık tutan Latournelle'e, "Bazen, otuz bin frank yüzünden insan mahvolabilir" demişti.

Bilmem o zamanlar kopan fırtınayı anımsar mısınız? 1825'ten 1826'ya kadar başlıca ticaret piyasalarını altüst eden, aralarında Ticaret Mahkemesi başkanının da bulunduğu birçok Paris bankerinin batmasına yol açan bunalım, Le Havre'ın ünlü Mignon şirketini işte bu hallere sokmuştu.

VIII. Sıradan Bir Öykü

On yıl bolluk içinde geçen bir kentsoylu yaşamının böylesine büyük bir düşüşle sona ermesi, kocasından bir kez daha ayrı düşen ve anlaşıldığı kadarıyla Sibirya'daki sürgün yaşamı kadar maceralı, tehlikeli bir işe atılan Charles'dan tek haber alamayan Bettina Wallenrod için ölümcül bir darbe olabilirdi; ama bu gözle görülür üzüntüler, onu asıl ölüme doğru götüren acıyla karşılaştırıldığında, bir aileyi kemirip yıkıma sürükleyen hayırsız çocuğun verdiği acı yanında, o ailenin gündelik sıkıntıları gibi kalıyordu. Bu ananın ciğerine düşen cehennem taşı, Ingouville'in küçük mezarlığında yatan bir ölünün mezar taşıydı ve üstünde şu satırlar okunuyordu:

Yirmi iki yaşında ölen

BETTINA-CAROLINE MIGNON

Ruhu için dua edin.

1827

Bu mezar yazıtı, başka birçok ölü için olduğu gibi, bu genç kız için de bilinmedik bir kitabın "içindekiler" sayfasına benzetilebilir. Kitaba gelince, işte onun albayla teğmenin vedalaşırken birbirlerine verdikleri sözleri kavramamıza yardım edebilecek yürekler acısı bir özeti:

Georges d'Estourny adında, yakışıklı, genç bir adam, denizi görmek gibi sudan bir bahaneyle Le Havre'a geldi ve orada Caroline Mignon'a rastladı. Paris'in sözde kibarlarının elinde her zaman bir iki tavsiye mektubu bulunur; o da böylece Mignon'ların bir dostu aracılığıyla Ingouville'de verilen bir şenliğe davet edildi. Hem Caroline'e, hem de parasına iyice tutulan Parisli delikanlı, bu işin sonunun iyiye varacağını görür gibi oldu. Kızı baştan çıkarmak için üç ay, her çareye başvurdu; sonunda da Caroline'i kaçırdı. Kızları olan bir aile babası, nasıl okumadığı kitapları, gazeteleri ortalıkta bırakmazsa, tanımadığı genç bir adamı da evine sokmamalı. Genç kız masumluğu süt gibidir; bir gök gürültüsünden, zehirli bir kokudan, sıcak havadan, küçücük bir şeyden, bir soluktan bile bozuluverir. Büyük kızının veda mektubunu okuyan Charles Mignon, Bayan Dumay'yi hemen Paris'e yolladı. Aile hekiminin, ani bir yolculuk tavsiye ettiğini ileri sürdüler; hekim de bu bahaneyi yalancı çıkarmadı. Ama Le Havre'da dedikodular aldı yürüdü. "Nasıl? O genç, iriyarı, al yanaklı, kömür gözlü, kara saçlı kız mı?.. O mu verem?" "Yaa, o işte. Bir tedbirsizlik etmiş diyorlar." Vilquin ailesinden biri hemen atılıyordu: "Aman, aman! Ne yapmış?" "Bir at gezintisinden kan ter içinde dönmüş, buzlu su içmiş; en azından Doktor Troussenard'ın dediği bu." Bayan Dumay geri döndüğünde Mignon ailesinin dertlerinden kimse söz etmez olmuştu artık. Ne Caroline'in yokluğunun, ne de kasadarın karısının dönüşünün farkına varan olmadı. 1827 yılı başlarında gazeteler, polisin kumarda sürekli hile yapmakla suçladığı Georges d'Estourny'nin yargılandığını yazdılar. Bu acımasız genç, Le Havre'daki tasfiye sonucunda gözünden düşen Matmazel Mignon'la ilgilenmeden sırra kadem bastı. Caroline çok geçmeden, hem alçakça yüzüstü bırakıldığını, hem de baba ocağının yıkıma uğradığını öğrendi. Ölümcül, korkunç bir hastalığın pençesinde geri döndü ve birkaç gün içinde Köşk'te sönüverdi. Ölümü en azından onurunu kurtardı. Çünkü, kızı kaçtığı zaman Bay Mignon'un ortaya attığı hastalık öyküsüne ve Matmazel Caroline'in hekimin önerisi üzerine Nice'e gittiğine aşağı yukarı herkes inandı. Annesi, son dakikaya kadar kızını kurtarabileceğini sanmıştı. Charles Modeste'i, o da Bettina'yı çok severdi. Bu ayırt etmede dokunaklı birşeyler vardı. Çünkü Bettina tıpkı Charles'a benzerdi, Modeste de annesine. Böylece karı koca, birbirlerine olan aşklarını çocuklarında da sürdürüyorlardı.

Provence kızı Caroline, güneyli kadınlarda hayran olduğumuz o kuzgun kanadı gibi kara, güzel saçlarını, yıldız gibi parlayan kara badem gözlerini, esmerliğini, tüylü bir yemişinkini andıran teninin altın rengini, kemerli ayaklarını, etekliğini hışırdatan İspanyol belini babasından almıştı. Bu yüzden ana baba, iki kızkardeşi birbirinden ayıran bu güzel farklara bakıp övünürlerdi. Bir kötülük düşünmeden, "Biri şeytan, biri melek!" diyordu insanlar. Dedikleri de çıktı.

Odasına kapanıp kimsenin yüzünü görmek istemeden bir ay boyunca gözyaşı döken zavallı Almanın gözleri hastalandı. Kör olmadan önce, bütün dostlarının direnmesine karşın Caroline'in mezarını görmeye gitti. Parlak güneşli bir havada gözlerini kapayan insan, nasıl son kez baktığı şeyin parlak, kırmızı hayalini görmeye devam ederse, bu son imge de onun karanlığı içinde öylece rengârenk kaldı. Bu korkunç, bu çifte yıkımdan sonra, üstelik babasının da haberi olmadan Modeste'in tek çocuk kalması, Dumay'nin bağlılığını da, korkularını da büsbütün arttırdı. Çocuğu olmayan bütün kadınlar gibi Modeste için deli olan Bayan Dumay, kadın kadına dostluklardan çekinen kocasının buyruklarını dinlemekle birlikte, çocuğu gibi gördüğü bu kızın üstüne bütün sevecenliğiyle düştü. Aldığı talimat son derece açıktı. Dumay, "Hangi düzeyde, hangi yaşta olursa olsun" demişti, "eğer bir erkek Modeste'le konuşur, kıza gözlerini diker ya da göz süzerse, kendini ölmüş bilsin! Beynini yakarım; sonra da gider kralın savcısına teslim olurum. Ben ölürüm ama belki o kurtulur. Eğer kafamın kesilmesini istemiyorsan, kente indiğim zaman benim yerime kıza iyice göz kulak olursun." Dumay, üç yıldan beri her akşam silahlarını gözden geçiriyordu. Söz verirken iki Pirene köpeğini de yarı yarıya hesaba katmış gibiydi. Bu üstün zekâlı iki hayvandan biri evin içinde yatıyor, ötekiyse küçük bir kulübede bekliyordu; bu kulübeden hiç çıkmaz ve havlamazdı. Ama bu iki köpeğin bir yabancının etine dişlerini geçirecekleri gün korkunç şeyler olacağı belliydi.

IX. Bir Kuşku

Ana kızın Köşk'te nasıl bir yaşam sürdürdüklerini kestirebilirsiniz artık. Latournelle'ler hemen her akşam, çoğu zaman da Gobenheim'la birlikte dostlarını ziyarete geliyor, whist oynuyorlardı. Le Havre'daki işler, taşra yaşamının ufak tefek olayları konuşuluyordu masada. Akşam saat dokuzla on arasında konuklar kalkıp gidiyordu. Modeste annesini yatırıyor, birlikte dua ediyorlar, umutlarını yineleyip uzaklardaki sevgili yolcudan söz ediyorlardı. Saat onda Modeste annesini öpüp odasına çekiliyordu. Ertesi gün yine aynı özenle onu yataktan kaldırıyor, aynı dualar ediliyor, aynı sözler söyleniyordu. Annenin o korkunç sakatlığa uğrayıp görme yetisini yitirdiği günden sonra Modeste onun oda hizmetçisi olmuş, yorulmadan, bıkıp usanmadan hep aynı özeni göstermiş, övülesi bir kız olduğunu kanıtlamıştı. Genç kızlarda az görülen bir tatlılıkla, ona her zaman çok büyük bir sevgi gösteriyor, bu da olup bitenlere tanık olan herkesi çok etkiliyordu. Bu yüzden hem Latournelle'ler, hem de Bay Dumay'yle karısı için Modeste, ahlak açısından, sizin de tanıdığınız o lekesiz inciydi. Güneşli havalarda Bayan Mignon'la Bayan Dumay, öğle yemeğiyle akşam yemeği arasında deniz kıyısına kadar küçük bir gezinti yapıyorlardı; Modeste de onlarla gidiyordu, çünkü bahtsız köre yardım etmek için iki kişi gerekiyordu. Arasına bu açıklamayı sığdırdığımız sahneden bir ay önce, Bayan Dumay uzun bir gezintide Modeste'i eğlendirip oyalarken Bayan Mignon, biricik dostları Bayan Latournelle, noter ve Dumay'yi toplayıp onlarla konuşmuştu: "Beni dinleyin dostlarım" demişti, "kızım birini seviyor, bunu hissediyorum, görüyorum... Tuhaf bir değişim oldu bu kızda. Sizler nasıl farkına varmadınız, bilmiyorum..." Teğmen, "Hay canına yandığımın!" diye bağırmıştı. "Sözümü kesmeyin Dumay! Modeste, iki aydan beri sanki bir erkekle buluşacakmış gibi süsleniyor. Ayakkabı beğenmiyor, ayaklarını güzel göstermek istiyor, kunduracısı Bayan Gobet'ye çıkışıyor. Terzisiyle de aynı durumda. Kimi gün bakıyorum, zavallı yavrum sanki birini bekliyormuş gibi dikkatli, sessiz duruyor. Bir şey sordunuz mu, beklemesine engel olmuşsunuz, gizli hesaplarını bozmuşsunuz gibi kısa yanıtlar veriyor. Sonra beklediği insan gelmiş gibi..." "Hay canına yandığımın!" "Yerinize oturun Dumay" demişti yine kör kadın. "Evet, beklediği insan gelmiş gibi seviniyor. Siz bu sevinci görmüyorsunuz. Dünyaya bakmaya alışık gözlerinizle bu sevincin çok ince belirtilerini yakalayamıyorsunuz. Bu sevinç onun sesinden, sözcükleri söyleyişinden belli oluyor; kimi vurgularından bunu sezinliyorum. Oturup düşünecek yerde karmakarışık hareketler yaparak delice bir güç harcıyor Modeste... Kısacası bu kız mutlu! Ortaya attığı düşüncelerde bile bir ince görünme çabası var. Ah! Dostlarım, mutluluğu da, mutsuzluğu da iyi bilirim ben... Zavallı Modeste'imin beni öpmesinden, içinde olup bitenleri anlıyorum; beklediğine kavuşup kavuşmadığını, endişede olup olmadığını seziyorum. Öpmeden öpmeye fark var; masum bir kızda bile bu böyledir; çünkü Modeste masumluğun ta kendisi, ama sanki görmüş geçirmiş bir masumluk bu. Benim gözüm görmüyor ama sevgimin gözleri açıktır. Sizden kızıma göz kulak olmanızı istiyorum." O andan sonra Dumay kafasının tası attığı için, noter bir bilmeceyi çözmek isteyen adamın merakıyla, Bayan Latournelle aldatılmış bir dadı olarak, Bayan Dumay de kocasının korkularına kapılarak, birer casus gibi Modeste'in peşine düştüler; yanından bir saniye bile ayrılmadılar. Dumay, kıskanç bir İspanyol gibi paltosuna bürünüp gecelerini pencere altlarında geçiriyordu; ama tüm asker açıkgözlülüğüne karşın hiçbir iz bulamadı. Vilquin parkındaki bülbüllerden ya da peri padişahının şehzadelerinden birine sevdalanmış değilse Modeste'in kimseyi görmesine, içeri almasına, kimseye işaret etmesine olanak yoktu. Modeste'in uyuduğunu gözleriyle gördükten sonra gidip yatan Bayan Dumay, kocası gibi pür dikkat, Köşk'ün üstündeki yollarda dolaştı. En küçük bir hareketi bile gözden kaçırılmayan, dikkatle çözümlenen bu dürüstlüğü tartışılmaz kız, dört açıkgözün kuşkularını öyle bir gideriş giderdi ki, dostları Bayan Mignon'a deli gözüyle bakmaya ve "Üzüntüden böyle oldu" demeye başladılar.

Bayan Mignon'a, "Kızınızdan boş yere kuşkulanıyorsunuz" deme görevini de, Modeste'i eliyle kiliseye götürüp getiren Bayan Latournelle'e verdiler. "Modeste heyecanlı bir kız" dedi o da Bayan Mignon'a. "Kimi şairin şiirlerine, kimi yazarın yazısına bayılıyor. Bir Mahkûmun Son Günleri adlı o cellat senfonisinin (bu yakıştırma, koruyucusu kadına hiç durmadan bedava nükteler bulan Butscha'nındı) onu nasıl etkilediğini görmediniz mi? Bu kız Bay Hugo'nun hayranı, delisi! Bu adamlar bu düşünceleri nereden de bulurlar bilmem (Bayan Latournelle gibileri için Victor Hugo, Lamartine, Byron, hep 'bu adamlar'dır). Modeste, bana Childe Harold'dan söz etti; bir pot kırmamak, birlikte üstünde düşünüp taşınabilmek için hele şunu bir okuyayım dedim. Çeviriden midir nedir, midem bulanmaya başladı, gözlerim karardı, okumayı sürdüremedim. O ne benzetmeler öyle! İnsanın kulağını tırmalıyor: Yok efendim dağılıp giden kayalar, savaşın lavları!.. Ne de olsa yolculuk eden kişi bir İngiliz; gariplik beklenir, beklenir ama, her şeyin bir sınırı var! Tam İspanya'ya geldik diyorsunuz, bir de bakıyorsunuz Alp Dağlarının üstünde bulutlardasınız. Tutup selleri, yıldızları konuşturuyor. Bir de herkes bakire!.. İnsanın sabrı tükeniyor! Sonunda Napoléon savaşlarından sonra sayfaları dolduran alevli güllelerden, borazan gürültüsünden canımız sıkıldı. Modeste bu abartıların çevirmenin işi olduğunu söylüyor; İngilizcesini okumalı, diyor. Ben Exupère'in hatırı için bile İngilizce öğrenmedim, Lord Byron için öğrenecek değilim ya! Bence Ducray-Duminil'in romanları bu İngiliz romanlarından bin kez daha iyi. Ben Normandiyalıyım, yabancı şeylerden pek hoşlanmam, hele İngiltere'den gelenlerden..." Bayan Mignon, sonsuz yasına karşın, Bayan Latournelle'i Childe Harold'u okurken gözünün önüne getirince gülümsemekten kendini alamadı. Noterin asık suratlı karısı, bu gülümsemeyi düşüncelerinin kabul edilmiş olmasına yordu: "Böylece, Bayan Mignon'cuğum, siz Modeste'in hayallerine, okumalarının etkilerine bakıp birilerine gönül verdiğini sandınız. Modeste yirmi yaşında. İnsan bu yaşta kendi kendini sever. Aynaya bakmak için süslenir. Ben rahmetli kızkardeşime erkek şapkası giydirirdim de 'bay bayan' oyunu oynardık... Sizin Frankfurt'ta mutlu bir gençliğiniz olmuş. Ama hakkını verelim! Modeste'in bir eğlencesi yok. Bir dediğini iki etmiyoruz, doğru, ama gözetlendiğini biliyor. Bereket kitapları seviyor; başka bir kız olsa bu yaşama kolay kolay katlanamazdı. Haydi! Sizden başka sevdiği yok onun!.. Üstelik şu Lord Byron'un korsanlarına, Walter Scott'un roman kahramanlarına, sizin şu Almanlara, Egmont kontlarına, Werther'e, Schiller'e, bütün şu 'Err'li insanlara bayıldığına şükredin." Bayan Mignon'un sesini çıkarmadığını görüp korkan Dumay, saygılı bir edayla, "Peki, ne diyorsunuz Madam?" demişti. "Modeste yalnızca öylesine sevdalı değil, birini seviyor!" yanıtını vermişti dediğinden şaşmayan anne. "Madam, bu işte benim yaşamım söz konusu. Ama yine de benim için değil, zavallı karım, albayım ve sizin için, annenin mi, yoksa kapıdaki köpeğin mi yanıldığını anlamaya çalışırsam beni hoş görün." "Yanılan sizsiniz Dumay!" demişti zavallı kör. "Ah! Kızımın yüzünü görebilseydim!.." Bayan Latournelle, "Peki kimi sevebilir?" diye sormuştu; "Ben Exupère'ime güvenirim." Dumay, "Gobenheim da olamaz" diye sürdürmüştü sözü; "albay gitti gideli onu haftada ya sekiz saat gördük ya dokuz. Zaten bu paradan başka bir şey düşünmeyen adamın gözü Modeste'i görmüyor bile. Amcası Gobenheim-Keller ona, 'Adamakıllı zengin ol da sana Keller'lerden bir kız alalım' demiş. Onda bu kafa varken Modeste'in kız mı oğlan mı olduğunun bile farkına varmaz. Burada gördüğümüz erkeklerin hepsi bu işte. Zavallı küçük kamburu, Butscha'yı saymıyorum." Noterin karısına dönerek, "Butscha'yı severim" demişti; "sizin Dumay'nizdir ve Modeste'e göz dikecek olursa, Vannes usulü temiz bir kötek yiyeceğini bilir. Bir gelenimiz gidenimiz yok. Başınıza... başınıza gelen felaketten sonra Modeste'i kiliseye götürüp getiren Bayan Latournelle, bugünlerde ayin sırasında onu hiç gözünden ayırmamış; kuşkulu hiçbir şey görmedim, diyor. Son olarak da, eğer size her şeyi söylemek gerekiyorsa, bir aydan beri evin çevresindeki yollara elimle tırmık çekiyorum; sabahları ayak izi falan görmüyorum." "Tırmık ne pahalı, ne de kullanması zor bir şeydir" yanıtını vermişti Almanlığı tutan Bayan Mignon. Dumay, "Ya köpekler?"

diye sormuş, Bayan Mignon, "Sevdalılar köpekleri büyülemenin yollarını bilir" demişti. "Eğer haklı çıkarsanız kendimi öldürürüm. Çünkü mahvoldum demektir!" diye haykırmıştı Dumay. Bayan Mignon, "Niçin Dumay?" demişti. "Ah Madam, albayın yüzüne nasıl bakarım? Bana gemide: Dumay, Modeste'in onuru uğrunda idamdan bile korkma! demişti. Ya albay kızını bıraktığı gibi saf ve iffetli bulmazsa; hele artık tek çocuğuyken!.." Bayan Mignon duygulanarak, "Bilirim, ikinizi de bilirim!" diye yanıtlamıştı onu. Bayan Dumay, "Eğer Modeste beşiğindeki kadar saf değilse cehennem ateşlerinde yanayım!" demişti. Dumay, "Eğer kontes birşeyler denememe izin verirse anlaması kolay" diye sürdürmüştü sözü. "Ne de olsa serde askerlik var, dolap çevirmesini biliriz!" "Sonuncu çocuğumuza bir zarar gelmemesi koşuluyla durumu aydınlatabilecek her şeyi yapmanıza izin veriyorum." Bayan Dumay, "Bunca iyi saklanan bir genç kız sırrını nasıl edip de öğreneceksin Anne?" diye sormuştu.

Teğmen de, "Ben ne dersem onu yapın" diye bağırmıştı. "Hepiniz gereklisiniz bana!"

Bu kısacık özet ustaca geliştirilse, bir yörenin âdetlerini gözlerimiz önünde bütünüyle canlandırabilir, kimbilir ne çok aile de orada kendi yaşamlarından kimi olayları tanıyabilirdi; ama bu haliyle bile, yaşlı askerin genç bir kıza karşı savaş açtığı ve kör bir ananın farkına vardığı gönül sırrını meydana çıkarmaya çalıştığı bu akşam, insanlar ve eşyalar konusunda verdiğimiz küçük ayrıntıların ne denli önemli olduğunu göstermeye yetiyor sanırız.

X. Sorun Çözümlenmiyor

Zaman zaman whist oyuncularının bilmecemsi sözleriyle kesilen korkunç bir sessizlik içinde bir saat geçti: "Kara maça!" "Koz!" "Kes!" "Sağlam kâğıdımız var mı?" "İki tri! (aynen)" "Sekize!" "Kim kâğıt veriyor?" Avrupa soyluları için günümüzün en heyecan verici tümceleriydi bunlar. Modeste, annesinin sessizliğine şaşmadan çalışıyordu. Bir ara Bayan Mignon'un mendili, etekliğinin üstünden yere kaydı. Butscha mendili kaldırmak için yere eğilip Modeste'e yaklaştı; doğrulurken de kulağına usulca, "Dikkatli olun!" dedi. Modeste şaşkın gözlerini cüceye çevirdi; Butscha'ya sivriliği giderilmiş gibi gelen bu bakışlar, adamın içini anlatılmaz bir sevinçle doldurdu. Derisini soyarcasına ellerini ovuşturan zavallı kambur, "Kimseyi sevdiği yok!" dedi kendi kendine. Bu sırada Exupère önce çiçek bahçesine, sonra eve daldı; rüzgâr gibi salona girdi ve Dumay'nin kulağına, "İşte delikanlı!" diye fısıldadı. Dumay ayağa kalktı, tabancalarını alıp salondan çıktı.

— Eyvah! Tanrım! Ya onu öldürürse?.. diye bağırdı iki göz iki çeşme boşanan Bayan Dumay.

Dostlarına saf bir edayla ve hiçbir korku belirtisi göstermeden bakan Modeste:

— Ne var? Ne oluyor? diye sordu.

— Köşk'ün çevresinde bir delikanlı dolaşıyormuş da!.. diye yanıtladı Bayan Latournelle.

Modeste:

— İyi de Dumay niye öldürüsün onu? diye sordu.

— Sancta simplicitas!..[20] dedi, patronunun yüzüne, Lebrun'ün tablosunda Babil'i seyreden İskender gibi gururla bakan Butscha.

Yerinden kalkıp gitmeye hazırlanan kızına, annesi:

— Nereye gidiyorsun Modeste? diye sordu.

Modeste, bir armonikanınki kadar duru bir sesle:

— Yatmanız için hazırlık yapacağım anne, yanıtını verdi.

— Bu işten zararlı çıktınız, dedi cüce, geri döndüğü zaman Dumay'ye.

— Meryemana gibidir Modeste'imiz, o kadar usludur! dedi heyecanla Bayan Latournelle.

— Ah Tanrım, dedi kasadar. Bu heyecan beni bitiriyor; epeyce dayanıklıyımdır oysa!

— Bu akşam yaptıklarınızdan tek bir şey anladıysam ne olayım! dedi Gobenheim; Delirdiniz mi yahu!

— Oysa söz konusu olan şey, bir hazine! dedi Gobenheim'ın kulağına yetişmek için ayaklarının ucunda yükselen Butscha.

— Ne yazık ki Dumay, size söylediklerimden hemen hemen eminim, diye yineledi Bayan Mignon.

Dumay:

— Şimdi de Madam, dedi sakin bir sesle; bize yanıldığımızı göstermek size düşer.

Ortada yalnızca Modeste'in onuruyla ilgili birşeyler döndüğünü anlayan Gobenheim, yeni bir rubber'ın[21] olanaksızlığını görerek şapkasını aldı, selam verdi, cebinde on paralık kazancıyla çıkıp gitti.

— Exupère ve sen Butscha, haydi siz de gidin, dedi Bayan Latournelle. Le Havre'a inin; bir tiyatro oyununa yetişecek zamanınız var. Paralarınız benden!

Bayan Mignon dört dostuyla yalnız kalınca, Bayan Latournelle, ne de olsa serde Brötanyalılık olduğu için bu inatçı ananın halinden anlayan Dumay'ye, ardından da iskambil kâğıtlarıyla oynayan kocasına baktıktan sonra sözün kendisine düştüğünü sandı.

— Haydi Bayan Mignon, dedi; size bu kararı verdiren olay nedir, anlatın bize?

— Ah, dostum! Eğer müzikten anlasaydınız, sevda üstüne birşeyler söylediği zaman Modeste'in dilinden benim gibi anlardınız.

Caroline'le Modeste'in, kentteki evden Köşk'e taşınan birkaç kadın eşyası arasında bir de piyanoları vardı. Zaman zaman, bir öğretmeni olmadan piyano çalışırdı Modeste ve sıkıntılarını böyle giderirdi. Doğuştan yetenekliydi müziğe ve annesini eğlendirmek için piyano çalardı. İçinden geldiği gibi şarkı söyler, annesinin öğrettiği Alman havalarını yinelerdi. Bu derslerle bu çabalar, yetenekli yaradılışlar için doğal sayılabilecek bir sonuç vermiş ve Modeste, kendi de farkında olmadan, armoni bilmeyen birinin elinden geleceği kadarıyla, sadece ezgiden oluşan basit, hüzünlü şarkılar bestelemeye başlamıştı. Şiir için imge ve duygu neyse, müzik için de ezgi odur: Kendiliğinden açılıveren bir çiçektir. Armoninin icadından önce her ülkenin ulusal ezgileri vardı. Bitkibilim çiçeklerden sonra gelmiştir. Resim sanatıyla ilgili, suluboya yapan ablasını izlerken edindikleri dışında bir bilgisi olmayan Modeste de, örneğin Raffaello'nun, Tiziano'nun, Rubens'in, Murillo'nun, Rembrandt'ın, Albrecht Dürer'in ya da Holbein'ın bir resmi karşısında, yani her ülkenin ideal güzeli önünde, büyülenip kendinden geçebilirdi. Ne var ki, özellikle bir aydan beri bülbüller gibi ötmeye, anlamıyla ve şiirselliğiyle annesinin dikkatini çeken bazı denemelere girişmeye başlamıştı Modeste. Kadıncağız Modeste'in beste yapmaya böylesine merak sardığını, yazarı belirsiz birtakım sözleri bestelemeye kalkıştığını görerek şaşıyordu.

— Eğer yalnızca bunlara bakıp kuşkulanıyorsanız, ben buna buluttan nem kapmak derim! dedi Bayan Latournelle, Bayan Mignon'a.

Dumay'nin üstüne bir hüzün çökmüştü:

— Brötanya'da kızlar şarkı söylemeye başladı mı, yavuklu kapının önünde demektir!

— Çalıp söylemeye başladığı zaman Modeste'i size göstereceğim, dedi Bayan Mignon. O zaman görün bakın!..

Bayan Dumay:

— Zavallı kızcağız, dedi; üzüntümüzü bilseydi o da üzülürdü. Hele Dumay'nin durumunu öğrense, hemen gerçeği söylerdi bize!

— Dostlarım, dedi Bayan Mignon; yarın kızımı sorguya çekeceğim. Belki de hileyle elde

edeceğimizden fazlasını güzellikle öğreniriz.

Acaba bu dürüst Bartholo'ların,[22] bu sadık gözcülerin, bu açıkgöz Pirene köpeklerinin, yavukluyu, çevrilen dolabı ve bacayı saran ateşi görmelerine, duymalarına, fark etmelerine zaman kalmadan, her yerde, her zaman olduğu gibi Ele Avuca Sığmaz Kız oyunu[23] mu oynanıyordu bu evde de?.. Mahpusla gardiyanların, zindan baskısıyla özgürlüğün birbirlerine meydan okumalarının sonucu değildi bu; Yaratılış perdesinin kalktığı gün oynanan ilk "Havva cennette" sahnesinin sonsuza dek yinelenmesiydi yalnızca. Anneyle bekçi köpeklerinden hangisi haklıydı şimdi? Modeste'in çevresindekilerden hiçbiri, bu genç kız yüreğini anlayamazdı. Çünkü –şuna iyice inanın– bu kızın ruhu, yüzünü yalancı çıkarmıyordu. Modeste yaşamını, bugün yadsınan bir dünyaya taşımıştı – tıpkı on altıncı yüzyılda Kristof Kolomb'un dünyasının yadsındığı gibi. Bereket, ağzını açıp da kimseye bir şey söylemiyordu; yoksa deli damgasını yerdi. Şimdi gelin, geçmişin Modeste üstündeki etkisini açıklayalım her şeyden önce.

XI. Yıkımdan Alınan Ders

İki olay, bu genç kızın hem ruhunu güçlendirmiş, hem de zekâsını geliştirmişti. Bettina'nın başına gelenlerden ağızları yanan Bay ve Bayan Mignon, son felakete uğramadan önce, Modeste'i başgöz etmeye karar vermişler ve kızlarına zengin bir bankerin, 1815'ten beri Le Havre'da oturan bir Hamburglunun oğlunu seçmişlerdi. Adam da aileye gönül borcu duyuyordu zaten. Francisque Althor adındaki bu genç, Le Havre'ın bu kibar züppesi, kentsoyluların pek hoşlandığı o bayağı güzellikle donanmış, İngilizlerin "mastok"[24] dediği türden (yanağından kan damlayan, kanlı canlı, irikıyım) delikanlı, felaket sırasında nişanlısını hemen bırakıverdi; ne Modeste, ne Bayan Mignon, ne de Dumay'ler bir daha yüzünü görmediler. Latournelle bir gün baba Jacob Althor'a bu konuda birşeyler sormaya kalkışmış ama Alman omuzlarını silkmiş ve: "Ne demek istediğinizi anlamıyorum!" demişti. Kulağına küpe olsun diye Modeste'e yetiştirilen bu yanıt, Dumay'yle Latournelle'in bu alçakça ihanet konusuna getirdikleri oldukça geniş açıklamalar sayesinde iyi sindirilmiş bir ders yerine geçti. Charles Mignon'un iki kızı da biraz şımartılmış çocuklardı; atları ve adamları vardı; ata biner, tehlikeli bir özgürlük içinde yaşarlardı. Emrinde resmî bir yavuklu olduğunu gören Modeste, Francisque'in elini öpmesine, ata binerken belinden tutup yardım etmesine ses çıkarmamıştı. Ondan çiçekler almış, nişanlılara bir saygı ve yakınlık belirtisi olarak verilen o ufak tefek armağanları kabul etmişti. Tutmuş bir de kese işlemişti delikanlıya; bütün iyi insanlar gibi, bunun arada güçlü bir bağ olacağına inanmıştı; oysa Gobenheim, Vilquin, Althor gibileri, böyle şeyleri bağ değil, örümcek ağı sayarlar. Bayan Mignon'la Modeste'in Köşk'e yerleşmelerini izleyen bahar aylarında bir gün, Francisque Althor Vilquin'lere yemeğe geldi. Modeste'i çimenlik duvarının üstünde gördüğü halde başını çevirdi. Altı hafta sonra da Vilquin'in büyük kızıyla evlendi. Modeste de, gençliğine, güzelliğine ve soyluluğuna karşın, üç ay için yalnızca bir Matmazel Milyon gibi görüldüğünü anladı. Böylece Modeste'in herkesçe bilinen yoksulluğu da, Dumay'lerin tedbirliliği, Latournelle'lerin uyanıklığı kadar Köşk'ün çevresini koruyan bir bekçi oldu. Artık Mignon'ların kızından onu aşağılamak için söz açıyorlardı yalnızca: "Zavallıcığın sonunu merak ediyorum; evde kaldı artık!" "Şu talihe bak! Çevresinde fır dönsünler, Althor'ların oğluyla söz kesilsin de şimdi suratına bakan bulunmasın!" "Onca bolluk içinde büyü, sonra böyle beş kuruşa muhtaç ol!" Bu aşağılamaların gizliden gizliye yapıldığı, Modeste'in de bunları yalnızca sezinlediği sanılmasın. Le Havre'dan Ingouville'e gezmeye gelen ve Bayan Mignon'la kızının Köşk'te oturduklarını bildikleri için bu güzel evin önünden, onlardan söz ederek geçen kızların, delikanlıların ağzından, kaç kez buna benzer sözler dinlemişti Modeste. Vilquin'lerin bazı dostları, bu iki kadının eski görkemli günlerini anımsatan bağlar, bahçeler arasında yaşamak istemelerine çoğu zaman şaşıyorlardı. Modeste, kapalı kepenklerin ardından sık sık böyle küstahlıklar duydu. Belki de Vilquin'lere kiracılarını evden atma konusunda yardım etmek için, çiçek tarhlarının çevresinde dolaşırken, "Bilmem ki nasıl da otururlar orada!" diyorlardı. "Ne yerler, ne içerler? Ne yapabilirler orada?" "Yaşlı kadın kör olmuş!" "Nasıl, Modeste yine güzel mi? Artık atları da yok! Yine kırım kırım kırıtıyor mu?" Hasetten doğan, ta geçmişe kadar sıçrayan bu iğrenç, bu acı, bu haince sözleri hangi genç kız duysa, ya kıpkırmızı kesilir ya ağlar ya da öfkeden kudururdu. Ama Modeste sanki tiyatrodaymış da oyunculara gülüyormuş gibi gülüyordu bunlara. Gururu, aşağıdan yukarıya doğru yükselen bu sözlerin düzeyine inmiyordu.

Öbür olay, bu esnafça alçaklıktan daha da ağır olmuştu. Bettina-Caroline, ablasına çocukluğun bağlılığıyla, el değmemiş bir düş gücüne özgü merakla bakan Modeste'in kollarında ölmüştü. İki kızkardeş, gecelerin sessizliği içinde birbirlerine birçok sırlarını açmışlardı. Bettina, masum kızkardeşinin gözünde öyle dokunaklı bir ilginçliğe bürünmüştü ki sormayın! Sevdayı sadece felaket

aracılığıyla tanımıştı Bettina; sevdiği için ölüyordu. İki genç kız arasında her erkek, dünyanın en rezil adamı da olsa, yine bir âşıktır. Sevda, insanın en değişmez yanlarından biridir; gönül yanıldığını hiçbir zaman kabul etmek istemez. Georges d'Estourny de, istediği kadar kumarbaz, zevk düşkünü, suçlu olsun, bu iki genç kızın anılarında, Le Havre eğlencelerinde göze çarpan şık bir Parisli kibarzade, bütün kadınların göz diktiği bir adam (Bettina onu o cilveli Madam Vilquin'in elinden aldığını sanmıştı), son olarak da Bettina'nın mutlu sevgilisi olarak yaşıyordu. Genç bir kızın hayranlığı, tüm toplumsal kınamalardan daha güçlüdür. Bettina'ya bakılırsa Adalet yanıltılmıştı. Onu altı ay seven (Georges, bu süre içinde onu Paris'te gizli bir yerde saklamış, bu sayede kendisi de özgür kalmıştı), hem de deli gibi seven bir adam, nasıl olur da mahkemede hüküm giyerdi!.. Böylece Bettina, ölüm döşeğinde sevda aşılamıştı kızkardeşine. Bu iki genç kız, düşlemlerinde büsbütün büyüyen bu büyük tutku dramından sık sık söz etmişler ve Bettina, mezarına Modeste'in saflığını da götürürken, bütünüyle gözü açılmış bir durumda değilse bile büyük bir merakın pençesinde bırakmıştı kızkardeşini. Bu arada pişmanlık sivri dişlerini yüreğine sık sık geçirdiği için kardeşine öğüt vermekten de geri kalmamıştı Bettina. İtiraflarının arasında Modeste'e hep doğru yolu göstermiş, aileye kesin biçimde boyun eğmesini öğütlemişti. Ölümünden bir gün önce, gözyaşlarıyla ıslanan bu yatağı anımsaması, bunca acının bile zor bağışlattığı bu davranışa öykünmemesi için kızkardeşine yalvarmıştı. Bettina kendini ailenin başına yıkım getirmekle suçlamış, babası tarafından bağışlanmadığını düşünerek umutsuzluk içinde ölmüştü. Bunca pişmanlık karşısında yumuşayan Din'in avutmalarına karşın, son dakikada bile, yürekleri paralayan bir sesle, "Baba! Baba!" diye bağırmadan gözlerini kapayamamıştı. Ölümünden bir saat önce Modeste'e, "Ancak evleneceğin adamı sev" demişti; "özellikle annemize babamıza haber vermeden hiçbir övgüye kulak asma!" Ölüm döşeğinde söylenen bu etkileyici, bu doğru sözler, üstelik Bettina ona büyük bir de yemin ettirdiği için, Modeste'in aklında büsbütün yer etti. Bir peygamber gibi ilerisini gören zavallı Bettina, yastığının altından bir yüzük çıkardı. Yüzüğün yazı yazılabilecek bir yerine Le Havre'da, sadık hizmetçisi Françoise Cochet'ye şu sözcükleri kazdırmıştı: Bettina'yı düşün! 1827. Son nefesini vermeden birkaç dakika önce, evleninceye kadar taşıması dileğiyle yüzüğü kardeşinin parmağına geçirdi. Bu iki genç kız arasında, yürekler acısı pişmanlıklardan ve ayrılığın öldürücü rüzgârlarıyla bunca çabuk sona eren kısa bir mevsimin betimlemelerinden oluşan tuhaf bir yığın yükselmişti; ve o kısacık mevsimde bile, kötülüğün verdiği korku, gözyaşlarına, üzüntülere ve anılara her zaman baskın çıkmıştı.

Bununla birlikte, sefaleti örten güzel bir çatının altına korkunç bir hastalıktan ölmek için dönen aldatılmış kızın dramı, babasının uğradığı felaket, Vilquin'lerin damadının alçaklığı, anasının kederden kör olması, bütün bunlar Modeste'in açığa vurduğu yüzeysel yanlarla ilgili şeylerdi yalnızca ve Dumay'lerle Latournelle'ler bundan ötesini göremiyorlardı; çünkü kimsenin sevgisi ana'nın yerini tutmaz!

XII. Kızların Yüreğinde Fırsat Kollayan Düşman

Bu cicili bicili Köşk'te, Dumay'nin yetiştirdiği güzel çiçekler arasında sürüp giden tekdüze yaşamın, bu saat gibi hiç şaşmayan alışkanlıkların, bu taşra uysallığının, bir yanda iş işlenirken öte yanda oynanan kâğıt oyunlarının, yalnızca gündönümlerinde denizin kükremeleriyle bozulan sessizliğin, bu manastır dinginliğinin altında, aslında son derece fırtınalı bir yaşam, düşüncelerle sürdürülen bir yaşam, bir Tinsel Dünya yaşamı gizleniyordu. Zaman zaman genç kızların yaptıkları yanlışlara şaşarız; ama çoğu kez o sırada, hayallerin alttan alta oyduğu el değmemiş yüreklerine değneğiyle dokunabilecek kör bir anaları yoktur yanlarında. Modeste, önünden bir erkeğin geçebileceğini, düşlerini dolduran ve Dumay'nin kurşununa göğüs gerip onu terkisine alacak o güzel atlının geçebileceğini düşünerek penceresini açtığı zaman Dumay'ler uyuyorlardı. Ablasının ölümünden sonra kolu kanadı kırılan Modeste, kendini bitip tükenmez okumalara vermişti; aptala dönünceye kadar okuyor, okuyordu. İki dili de konuşacak gibi yetiştirildiği için Fransızca kadar Almanca da biliyordu; daha sonra ablasıyla birlikte Bayan Dumay'den İngilizce de öğrenmişlerdi. Çevresindeki eğitimsiz kişiler ne okuduğuna pek bakmadılar; o da ruhunu İngiliz, Alman, Fransız yazınlarının yeni başyapıtlarıyla beslemeye başladı. Lord Byron, Goethe, Schiller, Walter Scott, Hugo, Lamartine, Crabbe, Moore, on yedinci ve on sekizinci yüzyılların büyük yapıtları, tarih, tiyatro, Rabelais'den Manon Lescaut'ya bir sürü roman, Montaigne'in Denemeler'inden Diderot'ya, koşuk masallardan La Nouvelle Héloïse'e bir sürü kitapla bu üç ülkenin düşünce dünyaları, durgun saflığı ve gem vurulmuş bakireliğiyle yüceliğe erişen bu zekâyı karmakarışık imgelerle doldurdu; ve bu kafadan, dehaya, üstün yeteneğe karşı, parlak, donanımlı, içten, güçlü, kesin bir hayranlık doğdu. Her yeni kitap Modeste için büyük bir olay oluyordu artık. Daha önce de gördüğümüz gibi Bayan Latournelle'i korkutan bir başyapıt onu mutlu ediyor, kitap yüreğini altüst etmezse üzülüyordu. Gençliğin güzel düşleriyle dolu bu ruhta, bir heyecan, bir "lirizm" kaynıyordu için için. Ne var ki, bu alev alev yaşamdan dışarıya bir kıvılcım bile sıçramıyor, Teğmen Dumay, karısı ya da Latournelle, hiçbir şeyin farkında olmuyorlardı. Ama gözleri görmeyen ananın kulakları, çıtırtıları işitmişti. Bu arada tüm sıradan insanlara karşı duymaya başladığı derin küçümseme, çok geçmeden Modeste'in yüzüne, o Germen saflığını azaltan, üstelik çehresindeki bir özelliğe de çok uygun düşen, tanımlanması zor bir gurur, bir tür yabanıllık vermişti. Saç diplerinin alnında oluşturduğu sivri uç, kaşlarının arasında düşüncenin şimdiden meydana çıkardığı hafif çizgiyi devam ettirir gibi görünüyor, bu da yüzündeki o yabanıl dışavurumu belki biraz fazlaca güçlendiriyordu. Charles'ın, gitmeden önce, zekâsı nedeniyle "dilli düdüğüm" diye sevdiği bu tatlı çocuğun sesi, üç dilin öğrenimiyle eşsiz bir kıvraklık kazanmıştı. Dahası bu üstünlük, hem kulağı hem de gönlü okşayan taze, tatlı bir ses tınısıyla büsbütün güçleniyordu. Anası, kızının alnında yazılı büyük gelecek umutlarını göremiyordu ama bu sevdalı sesin vurgularında, erginleşen ruhunun değişimlerini gözleyebiliyordu. Bu açgözlü okumalardan sonra yeni bir oyun dönemi başladı Modeste için: Canlı imgelemlere özgü o tuhaf yetenek sayesinde, rüyada gibi düzenlenmiş bir yaşamın oyuncusu olabilen, istediği şeyleri gerçeğe benzeyecek kadar güçlü bir biçimde gözünün önüne getirebilen, düşünceyle zevk alabilen, her şeyi, giderek yılları bile ele geçirip kendini evlenmiş, yaşlanmış, V. Karl gibi kendi cenazesini uğurlarken görebilen, kısacası yaşam ve –sırası geldiğinde– ölüm komedyalarını oynayabilen kişilerin oyunuydu bu. Modeste'e gelince, o, aşk komedyasını oynuyordu. Tüm toplumsal aşamalardan geçerek dilediği gibi sevildiğini varsayıyordu örneğin. Acıklı bir romanın kahramanı oluyor, kimi zaman cellada, kimi zaman sonunda idam edilen alçağın birine gönül veriyor ya da ablası gibi, arası yalnızca Ağır Ceza'yla bozuk, meteliksiz, yakışıklı bir delikanlıya sevdalanıyordu. Kimi zaman kendini kibar bir fahişenin yerine koyuyor, ardı arası kesilmeyen ziyafetlerde Ninon[25]

gibi erkeklerle alay ediyordu. Kimi zaman serüvenci bir kadının, kimi zaman gözde bir oyuncunun yaşamını yaşıyor, Gil Blas'lar[26] gibi rastlantıdan rastlantıya, Pasta'lar,[27] Malibran'lar,[28] Florine'ler gibi başarıdan başarıya koşuyordu. Bu ürkütücü olaylardan usanınca da gerçek yaşama dönüyordu hemen. Bir noterle evleniyor, namuslu, karınca kaderince bir yaşam sürüyordu. Kendini Bayan Latournelle'in yerine koyuyor, zor bir yaşam tarzını kabulleniyor, servet yapmak için gerekli bütün sıkıntılara katlanıyordu. Ama tekrar romanlara dönüyordu sonra. Güzelliği için seviliyordu: Yüce Meclis üyesi birinin genç, değişik, sanatçı yaradılışlı oğlu, onun yüreğini keşfediyor, alnında parlayan ve De Staël benzeri kadınlara vergi o deha yıldızını fark ediyordu. En sonunda babası milyoner olup geri dönüyordu. Zengin deneyimine dayanarak, yavuklularını bir bir sınavdan geçiriyor, ama hep özgür kalıyordu. Görkemli bir şatosu, adamları, arabaları oluyor, lüksün akla gelebilecek tüm tuhaflıkları içinde yaşıyor, taliplerini kırk yaşına kadar oyalıyor, bu yaşa geldiğinde de birini seçiyordu. Bu tek nüsha basılmış Binbir Gece Masalı, bir yıl kadar sürdü ve Modeste'e, düşünceyle doymanın ne olduğunu öğretti. Yaşamını sık sık avcunun içinde tutup, filozofça, fazlasıyla acılı, fazlasıyla ağırbaşlı bir edayla ve çok sık, "Peki ya sonra?.." dediği için de üstün yetenekli kişilerin kapıldığı, sonra da kendilerini bir yapıtın sonsuz çalışmalarına vererek kurtulmaya çalıştıkları o derin tiksintiye yarı beline dek gömülmedi hiçbir zaman. Gençliği ve böyle zengin bir yaradılışı olmasaydı, manastıra kapanırdı Modeste. Bu tokluk, içi hâlâ Katolikliğin esiniyle dolu bu genç kızı Tanrının sonsuzluğuna ve sevgisine ulaştırdı. Hayırseverliği kendine, yaşamının asıl işi olarak seçti. Ama gönlünde, bir çiçeğin bağrındaki zehirli böcek gibi yatan hevesleri besleyecek birşeyler bulamayınca, kara kederlere daldı bu kez. Yoksul kadınların çocuklarına sessiz sedasız çamaşır dikiyor, on üçüncü kâğıdını kestiği ya da elinden son kozunu da çektiği için Dumay'ye çıkışan Bay Latournelle'in homur homur söylenmesini dalgın bir tavırla dinliyordu. Bu arada inanç, çok garip bir yola itti Modeste'i. Kendini Katoliklik açısından bütünüyle kusursuz hale getirirse tam anlamıyla "ereceğini", böylece de Tanrının kendisini dinleyerek her istediğini yapacağını düşündü. "İsa Mesih'e bakılırsa inanç dağları yerinden oynatırmış; O havarisini Taberiye gölünde yürüttü. Bense Tanrıdan bir koca istiyorum yalnızca" diyordu. "Bu, denizin üstünde gezinmekten daha kolay olsa gerek!" Büyük perhizi oruç tutarak geçirdi; en küçük bir günah bile işlemedi. Sonra da artık, bir kiliseden çıkışında, annesinin uygun göreceği, kendine yakışır ve peşinden çılgın gibi gelecek yakışıklı bir delikanlıya rastlayacağı günün geldiğine karar verdi. Ne var ki Tanrıdan bir melek göndermesini istediği gün, ardına epeyce iğrenç bir yoksul takıldı. Yağmur bardaklardan boşanıyor, çevrede tek bir delikanlı bile görünmüyordu. Gemilerden inen İngilizleri görmek için limana gezmeye gitti. Gelgelelim hepsi de yanlarında Modeste kadar güzel İngiliz kızları getirmişlerdi. Yolunu şaşırmış Childe Harold'a benzer kimse yoktu ortalarda. Böyle zamanlarda, hayalinin çöküntüsü üstünde böyle eli böğründe kaldığında, ağlamaya başlardı. Üç kez Tanrının adını andığı bir gün, düşlerini dolduran erkeğin sonunda kiliseye geldiğini sandı; Bayan Latournelle'i tek tek bütün sütunların arkasına bakması için zorluyor, adamın incelik gösterip saklandığını sanıyordu. Bu olaydan sonra Tanrıyı da tahtından indirdi. Kendine göre sorular ve yanıtlar bularak düşsel sevgiliyle sık sık konuşuyor, üstelik onu çok da akıllı buluyordu.

Gönlünün romanlarda gizlenen bu büyük saplantısı, kendisine bekçilik eden saf insanların onca hayran kaldığı bilgeliğin de nedeni oldu. Modeste'e sürü sürü Francisque Althor'lar, oğul Vilquin'ler bulup getirebilirlerdi; ama o bu taşralı takımına gönül indirmek istemiyordu. Yalnızca ve düpedüz üstün yetenekli birini arıyordu o. Gözüne bir büyükelçi kestiren kız, avukata nasıl tepeden bakarsa, o da orta halli insanların yeteneklerini küçümsüyordu. Parayı da, taptığı sevgilinin ayaklarına atmak için istiyordu zaten. Kadınlığın incelikleriyle dolu yüreği, düşlerindeki insanların üstünde belirdiği

altın zeminden çok daha zengindi; çünkü gece gündüz düşündüğü şey, Tasso, Milton, Jean Jacques-Rousseau, Murat ya da Kristof Kolomb gibi bir adamı mutlu ve zengin etmekti. Sağken adları çoğu kez hiç duyulmamış bu şehitlerin altında yanan odun yığınlarını söndürmek istiyordu onun ruhu; ve sıradan felaketlerden pek az etkileniyordu. Adı konmamış acılara, büyük düşünce ıstıraplarına susamıştı Modeste. Jean-Jacques'ın o yabanıl insansevmezliğini bile yumuşatacak merhemler karıyor, araştırmalara dalıyor, ezgiler besteliyor, binbir çareye başvuruyordu. Kimi zaman Lord Byron'un karısı oluyor, Manfred şiirindeki gibi düşsel bir havaya bürünerek kocasının gerçeğe karşı duyduğu küçümsemeyi anlıyor, onu bir Katolik yapıp çıkararak da kuşkularını keşfediyordu. On yedinci yüzyılın bütün kadınlarını, Molière'i hüzünler içinde bıraktıkları için suçluyordu. "Nasıl olur da" diyordu, "her üstün yetenekli kişiye, sevdalı, zengin, güzel bir kadın koşup gelmez; Lara'daki[29] o gizemli page[30] gibi, ona kul köle olmaz?" Gördüğünüz gibi, İngiliz şairin Gulnare[31] aracılığıyla dile getirdiği acıları iyi kavramıştı. Claude Crébillon'a[32] gelip kendini sunan, yazarın da evlendiği genç İngiliz kızının yaptığına hayrandı. Sterne'le Eliza Draper'in[33] öyküsü de birkaç ay yaşamını doldurdu, onu mutlu etti. Kendini böyle bir serüvenin kahramanı yerine koyarak birkaç kez Eliza'nın yüce rolünü inceledi. Yazdığı mektuplarda büyük bir incelikle anlatılan o hayran olunası duyarlık karşısında gözlerinden, İngiliz yazarlarının bu en akıllısının –söylenene bakılırsa– dökmediği gözyaşları döküldü.

Böylece Modeste, yalnızca kitapları değil, sevdiği yazarların huyunu suyunu anlamaya çalışarak da bir süre oyalandı. Obermann'ın yazarı[34] Goldsmith, Charles Nodier, Maturin gibi en yoksul, en dertli yazarlar, birer tanrıydı onun için. Onların acılarını anlamaya, dinsel düşünce ve düşlerle karışık yoksulluklarının gizine varmaya çalışıyor, yüreğinin tüm zenginliğini bu çabaya döküyordu. Yeteneklerinin kurbanı olmuş bu sanatçılara para pul, bolluk bağışlıyordu düşlerinde. Bu soylu merhamet, çalışmanın zorluklarına karşı gösterilen bu anlayış, bu sanat saygısı, kadın gönüllerinde uçuşan heveslerin en ender rastlananıdır. Bu, her şeyden önce, Tanrıyla kadın arasında bir sırdır sanki; çünkü bunda, Fransa'da yapılan işlerin en güçlü yardımcısı olan o gurur okşayıcılıktan, o gösterişten eser yoktur.

XIII. Genç Kızların İlk Romanı

Düşüncelerindeki bu üçüncü aşamadan sonra Modeste, bu olağandışı varlıklardan birinin yüreğine sokulmak, düşünceyi harekete geçiren yayları, dehanın gizliden gizliye yaşadığı mutsuzlukları, onun ne istediğini, ne olduğunu anlama sevdasına kapıldı. Böylece, arzularının, heveslerinin ikide bir dayatması, ruhunun boşluktaki yolculukları, geleceğin karanlığında seçilen sivrilikler, aşkını topluca, tek bir noktaya yöneltme sabırsızlığı, yaşama ilişkin düşüncelerinin soyluluğu, annesi gibi bir taşra yaşamının bataklığında sürünmektense daha üstün bir âlemde acı çekmeyi yeğlemesi, kendi kendine verdiği, uygunsuz bir davranışta bulunmama, baba ocağına saygı gösterme, evine hep sevinç getirme kararları, bütün bu duygu dünyası, sonunda belirgin bir biçime kavuştu Modeste'te. Bir şairin, bir sanatçının, şu insan kalabalığından üstün birinin yaşam arkadaşı olmak istedi; ama onu kendisi seçmeli ve yüreğini, yaşamını, tutkunun dertlerinden kurtulmuş sonsuz sevecenliğini, ancak onu derinlemesine inceledikten sonra vermeliydi. Bu güzel romanın tadını çıkarmaya başladı önce. Ruhunu derin bir dinginlik sardı. Yüzü hafifçe renklendi. Daha önce gördüğünüz o eşsiz insan, Alman güzelliğinin simgesi, Köşk'ün onuru, Bayan Latournelle'le Dumay'lerin övüncü genç kız haline geldi. Bu andan sonra da ikili bir yaşamı oldu Modeste'in. Köşk'ün ufak tefek gündelik işlerini alçakgönüllülükle, sevgiyle görüyor, maddesel yaşamı ruhun dua içinde gelişmesini sağlayacak biçimde düzenleyip her zaman birşeyler yapan Aziz Bruno keşişleri gibi, o da evde çalışarak düşünce yaşamının şiirini dizginliyordu. Bütün büyük zekâlar, düşünceye egemen olmak için kendilerini el işlerine verirler. Spinoza gözlük camı tıraşlar, Bayle çatılarda kiremit sayar, Montesquieu bahçe işlerinde çalışırdı. Böylece bedene bir kez boyun eğdirildi mi, ruh büyük bir güven içinde kanatlarını açar. Kızının gönlünü okuyan Bayan Mignon haklıydı demek. Modeste seviyordu. O binde bir başa gelen, o pek az anlaşılan platonik aşkla, genç kızların ilk kuruntusu, tüm duyguların en incesi, yüreğin ilk hazzı olan o aşkla seviyordu. Bilinmez'in, Olanaksız'ın, Düş'ün kupasından içiyordu kana kana. Genç kızların cennetinin o uzaklarda öten, gözle görülür gibi olup ele geçmeyen, hiçbir tüfeğin kurşunuyla vurulmayan, parlak büyülü renkleriyle, değerli taşlarıyla gözleri kamaştıran ve sonunda, Gerçek, yanında belediye başkanı ve tanıklarla çirkin bir Harpya[35] biçiminde ortaya çıktığında bir daha ortalarda görünmeyen o mavi kuşu hayran hayran seyrediyordu. Sevgiliyi görmeden aşkın bütün şiirini ele geçirmek! Ne tatlı bir çapkınlık! Ne başıboş, ne uçucu bir sanrı!

Şimdi de size, bu genç kızın yaşamına yön veren anlamsız, aptalca rastlantıdan söz edelim.

Modeste bir kitapçı vitrininde, gözde yazarlarından Canalis'in taşbaskı bir resmini görmüştü. İğrenç birtakım hesaplarla üretilen, üstelik de ünlü insanların kişiliğine, sanki yüzleri kamu malıymış gibi uluorta saldıran bu resimlerin ne kadar yanıltıcı olduğunu bilirsiniz. Canalis bu resimde, biraz Byron'u anımsatan bir tavırda duruyor, rüzgârda dağılmış saçlarını, çıplak boynunu ve bütün ozanlarda bulunması gereken alabildiğine geniş alnını halkın hayranlığına sunuyordu. Napoléon'un kazandığı şan şöhret, ne kadar çok çiçeği burnunda mareşal adayının ölümüne yol açtıysa, Victor Hugo'nun alnı da bir o kadar kafanın tıraş edilmesine neden olmuştur. Tecimsel gereklerle yüceleştirilen bu yüz, Modeste'i çok etkiledi. Bu resmi satın aldığı gün, bir yandan da Arthez'in en güzel kitaplarından biri yayımlanmıştı. Modeste açısından övünülecek bir durum olmasa da şurasını itiraf edelim ki, ünlü yazarla ünlü şair arasında epeyce bocaladı. İyi de, ya bu iki ünlü adam da evliyse!.. Modeste işe önce zavallı Bettina-Caroline'in Le Havre'dan giderken yanında götürüp getirdiği, Bayan Mignon'la Bayan Dumay'nin öteki gündelikçilere yeğledikleri, Le Havre'da oturan Françoise Cochet'nin işbirliğini sağlama almakla başladı. Bu oldukça çirkin kızcağızı odasına götürdü; annesine, babasına en küçük bir üzüntü bile vermeyeceğine, genç bir kızın yapabileceğinden

fazlasını yapmayacağına yeminler etti. Ağzını açıp kimseye bir şey söylemezse, daha sonra, babası döndüğünde ona rahat bir yaşam sağlayacağına söz verdi. Ne mi istiyordu? Küçük bir şey, masumca bir şey. Modeste'in suçortağından tek istediği, vereceği mektupları postaya atması ve Françoise Cochet adına gelecek mektupları kendisine getirmesiydi. Anlaşmaya vardıklarında, Modeste Canalis'in şiirlerinin yayıncısı Dauriat'ya kısa ve nazik bir mektup yazdı. Bu mektupta, büyük şairin çıkarları doğrultusunda, Canalis'in evli olup olmadığını soruyor, yanıtın Le Havre'a Matmazel Françoise adına ve "bekler-posta" olarak gönderilmesini rica ediyordu.

XIV. Bir Kitapçı Mektubu

Bu mektubu ciddiye alamayan Dauriat, yazıhanesinde beş altı gazetecinin birlikte kaleme aldığı ve her birinin ayrı ayrı alaylarıyla dolu bir mektupla yanıtladı onu.

"Matmazel,

"Canalis (Baron de), Constant Cyr Melchior; Fransız Akademisi üyesi; 1800'de Canalis'te (Corrèze) doğmuştur. Boyu beş ayak, dört parmaktır; iyi durumda, aşılı ve safkandır. Askerî yoklamada sağlam çıkmıştır ve çok sağlıklıdır. Corrèze'de babadan kalma küçük bir toprağı vardır; evlenmek niyetindedir ama ancak çok zengin biriyle evlenmek istemektedir.

"Armasının yarısı kırmızı minedendir ve üstünde altın bir balta görülür, öteki yarısıysa siyah minderdir ve üstünde gümüş bir istiridye kabuğu[36] vardır. Tepede bir baron tacı, yanda iki çam ağacı bulunmaktadır. 'ALTIN DEMİR'dir yazısı, pek yoksuldur anasının kuzusu!

"Auvergne kayıtlarına bakılırsa, Birinci Haçlı Seferi'nde Kutsal Topraklar'a doğru yola çıkan ilk Canalis'in bir baltadan başka silahı yoktu. Çünkü beş parasızdı ve bu yoksulluk, o gün bu gün soyunun yakasını bırakmadı. Armanın anlamı da bu olsa gerek. Baltadan çıka çıka bir istiridye kabuğu çıkmıştır. Bugün bir sürü kâfiri bozguna uğratmakla ünlü bu Baron Cenapları, o dönemde cankurtaran arabaları henüz icat edilmemiş olduğundan Kudüs'te, Askalon yolunda, peygamber buzağısı gibi çırılçıplak ve meteliksiz can vermiştir.

"Birkaç sepet atkestanesinden başka gelir getirmeyen Canalis şatosunda, yıkılmış iki kuleden başka bir şey yoktur. Bu kuleleri birbirine bağlayan duvarın üstündeki sarmaşık, hayran olunacak kadar güzel, şatonun vergisi de yirmi iki franktır.

"Aşağıda imzası bulunan yayıncı, kendini pek pahalıya satan Canalis'in her şiir kitabının cildine on bin frank ödemekte olduğunu anımsatmak ister.

"Corrèze'li şair, Balıkçılar Cenneti sokağı, 29 numarada, 'Meleksi Okul'dan bir ozana uygun bir yerde oturmaktadır. Şiir, küçük balıkları her zaman çekmiştir! Tanrı bağışlaya!

"Söylenenlere bakılırsa Saint-Germain mahallesinden kimi soylu bayanlar, sık sık bu cennetin yolunu tutmakta ve Tanrıyı korumaktadırlar. Kral X. Charles, ondan bir devlet görevlisi olabileceğine inanacak kadar önem vermektedir bu büyük ozana; son günlerde ona Légion d'Honneur nişanının subaylık rütbesini, daha da önemlisi, Dışişleri Bakanlığı'na bağlı Danıştay raportörlüğünü vermiştir. Öte yandan bu görevler, bu büyük adamın Güzel Sanatlara Destek Fonu'ndan ayda üç bin frank almasına kesinlikle engel olmamaktadır. Parasal alanda elde ettiği bu başarı, kitapçılık mesleğini Mısır'ın başına gelmeyen sekizinci bir afetle: Dizeler'le karşı karşıya bırakmıştır![37]

"Canalis'in yapıtlarının Didot tarafından büyük boy ince pütürlü kâğıt üstünde yapılan son baskısı beş cilt tutmaktadır ve Bixiou, Joseph Bridau, Schinner, Sommervieux vb. çizerlerin desenleriyle süslenmiştir. Posta parası içinde, dokuz franga gönderilir."

Bu mektup Modeste'i, bir lalenin üstüne düşen parke taşı gibi ezdi. Danıştay'da raportörlük yapan, bakanlıktan aylık, bir yerlerden ödenek alan, Légion d'Honneur rozeti peşinde koşan, Saint-Germain mahallesi kadınlarınca şımartılan bu şair, nehir boylarında hüzünler, düşler içinde dolaşan, çalışmaktan canı çıkan, oturduğu tavan arasında yatmaya şiirle dopdolu giden o zavallı ozana

benziyor muydu?.. Yine de Modeste, "Canalis'i ben adam ettim! Nathan'ı ben adam ettim!" demeye getiren kıskanç kitapçının alayını sezdi. Canalis'in son derece aldatıcı, tepeden tırnağa ikiyüzlü şiirlerini yeniden okudu. Belki burada bu şiirlerle ilgili kısa bir açıklama da yapmamız gerekiyor; en azından Modeste'in bu şiirlere neden hayranlık duyduğunu anlayabilmek için.

XV. Meleksi Okul'un Bir Şairi

Canalis, "Meleksi Okul"un önderi Lamartine'den bir hastabakıcı yaltaklığı, sahte bir tatlılık ve hemen hoşa giden bir düzgünlükle ayırt edilir. Eğer yüce çığlıklı önder bir kartalsa, pembe beyaz Canalis bir turnaya benzetilebilir. Kadınlar onda, eksikliğini duydukları bir dost, ağzı sıkı bir sırdaş, onları duyan, anlayan ve kendi kendilerine açıklayan birini bulurlar. Bu sevecen, bu düşler kurmayı seven ruha yakınlık duyan Modeste de, Canalis'in son kitabında Dauriat'nın bıraktığı geniş boşluklara kurşunkalemiyle içini dökmüştü hemen. Canalis'te yaşam verme gücü yoktur, yarattığı şeylere can vermeyi bilmez; ama Modeste'inki gibi ne olduğu tam kestirilemeyen acıları dindirmeyi iyi bilir. Genç kızlara onların dilinde seslenir, en kanlı yaraların acısını uyuşturarak iniltileri, belki hıçkırıkları bile susturur. Hastalara güzel söylevler çekmek, güçlü heyecanların ilacını sunmak değildir onun işi; ahenkli ve inandırıcı bir sesle, "Ben de sizin gibi mutsuzum, sizi iyi anlıyorum; gelin bana, şu ırmağın kıyısında, şu söğütlerin altında birlikte ağlayalım" demekle yetinir. İnsanlar da bu sese kapılırlar! Ninniye benzer, boş ve tın tın öten şiirini dinlerler. Bu açıdan Nodier'yi anımsatan Canalis, bir düzyazı yazarında doğal görülebilecek ama onda yapmacıklı duran saflığıyla, inceliğiyle, gülümsemesiyle, yaprakları dökülmüş çiçekleriyle, çocuk felsefesiyle sizleri büyüler. Sizi aldatmacanın kırlarına götürmek için, ilk günlerin dilini oldukça iyi taklit eder. Kartallara karşı acımasızdır insan; onlardan elmas nitelikleri, bozulmak bilmez bir kusursuzluk bekler; oysa Canalis'in kusuruna bakılmaz; ona her şey bağışlanır. İyi birine, özellikle de insancıl birine benzer. Saf, şaşırmış, toy, çaresiz ya da gönlü kırılmış bir melek gibi durmasını bilen bir kadın, bütün bunları kendine nasıl yakıştırırsa, Canalis'te Meleksi Okul ozanlarının yapmacıklarını kendine öyle yakıştırır. Edindiği izlenimleri bir daha gözden geçiren Modeste de sonunda bu Bernardin de Saint-Pierre'inki kadar güzel yüze güvendi. Kitapçıyı dinlemedi. Ağustos ayı başlarında, kimilerince hâlâ çağdaş Ülker'in[38] yıldızlarından biri sayılan bu Dorat[39] bozuntusuna aşağıdaki mektubu yazdı.

I.

Bay de Canalis'e.

"Şimdiye kadar, Mösyö, birçok kez size yazmaya kalkıştım. Nedenini tahmin edersiniz: Yeteneğinizden ne denli hoşlandığımı söylemek istiyordum. Evet, size, şiirlerinizi okumaktan başka mutluluğu olmayan, köşesine çekilmiş, zavallı bir taşra kızının hayranlığını bildirme gereğini duyuyordum. Ben size René'den geldim. Hüzün, insanı düş kurmaya yöneltiyor. Şimdiye dek kimbilir kaç kadın, gizli düşüncelerinin övgülerini sermiştir önünüze?.. Bu kalabalıkta beni seçmeniz olasılığı var mı?.. Ruhumla dolu şu kâğıt parçasının, yakanızı bırakmayan o lavanta kokulu mektuplardan ne fazlalığı olabilir? Üstelik ötekilerden daha da sıkılarak çıkıyorum karşınıza: Beni tanımanızı istemiyorum ve sanki beni uzun zamandan beri tanıyormuşsunuz gibi, sizden tam bir güven bekliyorum.

"Ne olur, yanıt verin bana. Günün birinde ortaya çıkacağıma söz vermiyorum ama bütünüyle böyle bir şey olmayacak da demiyorum. Bu satırlara başka ne ekleyebilirim ki?.. Bu mektubu yazmak için harcadığım çabayı anlayın ne olur! Size çok dostça elimi uzatmama izin verin.

"Hizmetkârınız

"O. d'Este-M.

"Eğer yanıt verme inceliğini gösterirseniz, mektubunuzu lütfen Le Havre'a, Matmazel F. Cochet

adına, bekler-posta gönderin."

Hayalci olsun olmasın bütün genç kızlar, Modeste'in birkaç gün nasıl bir sabırsızlık içinde yaşadığını artık kolayca kestirebilirler. Hava alev alev yanıyor, ağaçlar gözüne kuş tüyleri gibi görünüyordu. Bedenini duyumsamıyor, doğanın içinde uçuyor, bastığı yer ayağının altından kayıyordu. Posta kurumuna hayranlık duyarak, uzaklara doğru yol alan küçük mektup kâğıdının peşinden gitti, yirmi yaşında ilk kez istediği bir şeyi yapan bir insanın duyacağı mutluluğu duydu. Tıpkı ortaçağdaki gibi ruhunu cinlere, perilere kaptırmıştı sanki. Şairin oturduğu evi, çalışma odasını gözünün önüne getirdi, mektubunu açışını gördü; bu arada sonu gelmeyen varsayımlar kuruyordu durmadan. Şiirini birkaç çizgiyle tanımladığımıza göre, şair konusunda da birşeyler söylememiz gerekiyor artık. Ufak tefek, zayıf, kibar tavırlı, esmer bir adamdı Canalis; danayı andıran oldukça güzel bir yüzü vardı; gururdan çok kibir sahibi kişiler gibi biraz ufak başlıydı. Lüksü, gösterişi, büyüklüğü severdi. Para, herkesten çok onun için bir gereksinimdi. Şairliği kadar soyu sopuyla da övünen bu adam, kendini beğenmişliğiyle atalarının saygınlığını da zedelemişti. Üstelik Canalis'ler, Navarrein'ler, Cadignan'lar, Grandlieu'ler, Nègrepelisse'ler gibi bir soy da değildi. Buna karşılık doğa, onu gönlüne göre yaratmıştı. Sesi dokunaklıydı; gözlerinde şairlerden beklenen o Doğulu ışık parlar, tavırlarında oldukça hoş bir incelik göze çarpardı. Ama yaradılışından gelen bir şarlatanlık, neredeyse bütün bu üstünlükleri alıp götürürdü. Rolüne inanmış bir oyuncuydu. Sırf öyle alıştığı için ayağını zarif bir edayla uzatır; söylediği şatafatlı boş sözler gerçekten içinden gelir; yapmacığı huy edindiği için kendine hep bir dram kahramanı süsü verirdi. Bu tür kusurlar, sürekli bir eliaçıklıkla, şövalyece davranışın tersi bir türedi savurganlığıyla atbaşı gider çoğu kez. Ne var ki, Canalis'in işi Don Kişotluğa dökecek kadar inancı yoktu. Ama gönlü yükseklerde olduğu için her şeyi güzel tarafından alırdı. Her fırsatta bir çıban başı gibi patlak veren şiiri, aslında hiç de akılsız sayılmayacak bu şaire çok zarar veriyor, yeteneği, zekâsının kendini göstermesine engel oluyordu. Şöhreti aklını başından almıştı ve ondan daha büyük görünmeye çalışıyordu her zaman. Bu yüzden de, örneklerine sık sık rastlandığı gibi, kişiliği, düşüncesinin ürünlerine bütünüyle ters düşüyordu. O nazlı, o çocukça, o sevecenlik dolu parçalar, o dingin, o göllerin aynası gibi saf dizeler, üstünden dişilik akan o okşayıcı şiirler, diplomat işi frakının içinde bunalan, siyasal güç düşleri kuran, insanı öğürtecek kadar soyluluk taslayan, gerek şiir, gerekse sevda alanında kazandığı başarılarla şımarmış heveslerine yetecek geliri elde etmek için servet diye çırpınan, bu süslü püslü, bu kendini beğenmiş, bu ufak tefek, gözü yükseklerde adamın elinden çıkıyordu. Görevinden sekiz bin frank, ödenek faslından üç bin frank, Akademi'den iki bin frank, Canalis topraklarının tarım masrafları yüzünden kırpıla kırpıla azalan baba mirası gelirden de bin ekü[40] hesabıyla toplam olarak her yıl eline on beş bin frank geçiyor, üstelik şiirle kazandığı yaklaşık on bin frankla geliri yirmi beş bin franga yükseliyordu. Bu para, Modeste'in kahramanına yetmiyor, açıktan beş altı bin frank daha harcıyordu. Bereket, krallık hazinesi ve bakanlığın örtülü ödeneği, o zamana dek açığını kapamıştı. Kral'ın kutsanma töreni için yazdığı bir şiir de ona gümüş bir sofra takımı getirmişti. Canalis, ailesinin Fransa Kralı'na saygı göstermesinin bir görev olduğunu söyleyerek para kabul etmemiş, Şövalye-Kral bunun üzerine gülümsemiş ve Odiot'ya, Zaïre'in o ünlü dizelerinin çok pahalı bir basımını ısmarlamıştı:

Hey gidi şair! Övünmek mi istersin yoksa

Cömertlikte Onuncu Charles'ı gölgede bırakmakla?[41]

Bu tarihten sonra Canalis, gazetecilerin çok yerinde deyimiyle dağarcığını tüketti; bir türlü yeni bir

şiir biçimi bulup çıkaramıyordu ortaya. Sazında yedi değil, tek tel vardı; onu da çalmıştı ve halkın karşısında susmaktan ya da bu telle kendini asmaktan başka yapacak şeyi kalmamıştı. Canalis'i sevmeyen De Marsay bir gün bir şaka etmiş, bu şakanın zehirli iğnesi, şairin onurunu en duyarlı noktasından yaralamıştı. "Canalis" demişti, "bana savaştan sonra Büyük Frederik'in gösterdiği en yürekli adamı anımsatıyor, düdüğüyle hâlâ aynı havayı üfleyen o borazancıyı!"

Bunun üzerine siyasete atılmak istedi Canalis; Chaulieu Dükü'nün Madrid elçiliği sırasında elçiliğe bağlı bir görevli olarak İspanya'ya gidince, bunu başlangıç için bir fırsat saydı. Ama salonlarda onun elçiliğe değil de düşese bağlı olduğu söyleniyordu. Bir sözcüğün insanın yaşamını değiştirdiği ne çok görülmüştür! Alp ötesinin eski cumhurbaşkanı, Piemonte'nin en büyük avukatı Colla'ya kırk yaşlarındayken arkadaşlarından biri, bitkibilimden hiç anlamadığını söylemiş; Colla buna alınmış, çalışıp Jussieu ayarında bir bitkibilimci olmuş, çiçekler yetiştirmiş, yeni türler yaratmış, on yıllık bir çalışmadan sonra da Piemonte Bitkileri'ni, Latince yayımlamış. Bizim sönmüş şair da kendi kendine: "Ne de olsa Canning'le Chateaubriand da politika adamıdır" demişti; "hem böylece De Marsay'ye, ondan üstün olduğumu da gösteririm!" Canalis büyük bir politika kitabı yazmayı çok isterdi; ama Fransız düzyazısının, bir düşünceyi on iki hecelik dört dizede anlatmaya alışmış insanların kolay altından kalkamayacağı zorluklarıyla karşı karşıya kalıp işi kıvıramamaktan korkuyordu. Zamanın şairlerinden yalnızca üçü, Hugo, Théophile Gautier ve De Vigny, Voltaire'le Racine, Molière'le Rabelais gibi, hem şairlik, hem de yazarlık onurunu kişiliklerinde bir araya getirebilmiştir; Fransız yazınında çok seyrek görülen bu erdem, ona sahip olan şaire büyük bir seçkinlik verir. Bizim Saint-Germain mahallesi şairine gelince, o, arabasını Devlet Yönetimi'nin koruyucu çatısı altına çekmeye çalışmakla akıllılık ediyordu besbelli.

XVI. Özel Sekreterlerin Özellikleri

Canalis, Danıştay raportörü olunca, kendine bir sekreter tutma gereğini duydu. Birçok durumda onun yerine geçebilecek, kitapçılarla, yayıncılarla uğraşacak, gazetelerdeki şöhretiyle ilgilenecek, gerekirse politikada bile kendine yardım edebilecek bir dost, kısacası onun için kendini ateşe atabilecek biri olmalıydı bu. Bilim, sanat ya da yazı alanında şöhret kazanmış birçok insanın Paris'te bir iki dalkavukları, güneşlerinin ışığında yaşayan muhafiz yüzbaşıları ya da bir mabeyincileri vardır; bunlar öyle yaverlerdir ki en incelikli işleri görürler, gerekti mi okkanın altına da bunlar gider. Taptıkları adamın gölgesinde çalışırlar, efendilerinin ne bütünüyle uşağı, ne de bütünüyle dengidirler; tanıtım işlerini yürütmekte üstlerine yoktur; saldırıda başta gider, geri çekilmede arkaya kalırlar; bütün işleri çevirirler; umutları kırılmadıkça ya da istedikleri oluncaya dek bağlılıktan şaşmazlar. Kimi bağlandığı büyük adamın pek değer bilmediğini söyler, kimi sömürüldüğünü sanır, çoğu bu meslekten bezer. Ancak pek azı, bu tatlı duygu birliğinden, üstün bir adamla içlidışlı olmakta aranması gereken bu biricik ödülden, Muhammed'in kendi düzeyine dek yükselttiği Ali kadar hoşnut kalır. Özsaygılarının yanılttığı birçokları da kendilerini efendileriyle, o büyük adamla bir tutar. Modeste'in anladığı tarzda bağlılık pek azdır, özellikle de getirisiz ve umutsuzdur. Bununla birlikte ortaya Menneval'ler[42] de çıkar zaman zaman; bir kenarda yaşamayı, dinginlik içinde çalışmayı seven adamlar, yolunu şaşırıp toplumumuza karışmış manastırsız Benedikten'ler,[43] her yerden çok Paris'te bulunur. Şairlerin dilindeki şiir, bu yürekli kuzuların eylemlerinde, özel yaşamlarındadır. Gönülleriyle, bir köşede kurdukları hayallerle, sevgileriyle şairdir onlar; oysa ötekiler, kâğıt üstünde, aklın kırlarında ve –Lord Byron gibi– dize başına şu kadar paraya şairdirler! Tıpkı ellerinden başka bir iş gelmediği için –ne yazık ki– mürekkepleriyle, günümüzün bu Hippokrene[44] suyuyla geçinen oncası gibi...

Canalis'in şöhretine ve sözde politik zekâsının parlak geleceğine kapılan genç bir Sayıştay denetçisi, böylelikle Chaulieu Düşesi'nin de ekmeğine yağ süren Bayan d'Espart'ın önerisiyle, şairin gönüllü sekreteri oldu. Bir tüccar, mallarına alıcı çıkan ilk müşteriye nasıl dört elle sarılırsa, Canalis de delikanlının üstüne öyle düştü. Bu taze arkadaşlık, başlangıçta dostluğa çok benziyordu. Bu genç, 1827'de iktidardan düşen bakanlardan birinin yanında buna benzer bir iş görmüş, bakan da ayrılırken onu Sayıştay'a yerleştirmeyi ihmal etmemişti. Yirmi yedi yaşında Légion d'Honneur nişanı taşıyan ve işinden aldığı aylıktan başka parası olmayan bu genç adam, Ernest de La Brière, iş dünyasını iyi tanıyor, dört yıl önemli bir bakanın yazıhanesinde çalıştığı için de çok şey biliyordu. Yumuşak huylu ve sevimliydi. Neredeyse utangaçtı ve iyi duygularla dolu bir yüreği vardı. Ön safa geçmekten nefret ederdi. Ülkesini sever, yararlı olmak ister, ama gösterişe de kolay aldanırdı. Ona bıraksanız, başbakan olmaktansa Napoléon gibi bir adamın yanında sekreterlik yapmayı yeğlerdi. Ernest, Canalis'le dost olunca onun için çok büyük işler yaptı. Ama aradan on sekiz ay geçince, yalnızca şiirlerinde şair görünen bu adamın kuruluğunu anladı. Papaz giysisi giymekle papaz olunmaz derler; bu atalar sözü özellikle yazın alanında doğrudur. Yaradılışla yeteneğin birbirine uyduğu son derece seyrek görülür. İnsanın yetileri, onun bir özeti değildir. Görünür sonuçlarıyla bizi şaşırtan bu ayrılık, henüz araştırılmamış, belki de araştırılması olanaksız bir gizemden ileri gelir. Sanat alanında insan eli, beynin bir uzantısıdır. Beyinse, her türden ürünleriyle birlikte, vatandaşın, aile babasının, özel bireyin erdemleri dediğimiz duygulardan bütünüyle bağımsız bir biçimde, kafatasının altında çiçeklenen apayrı bir dünyadır. Ama bu da kesin değildir. İnsanın hiçbir şeyi kesin değildir zaten. Yeteneğin sefahatle köreleceği, içkiyle yok olup gideceği doğrudur; ama erdemli birinin, sağlıklı bir yaşam sürerek yetenek sahibi olması da olanaksızdır. Öte yandan, aşkın ressamı Vergilius'un hiçbir

Dido'ya[45] âşık olmadığı hemen hemen kanıtlanmıştır; örnek vatandaş Rousseau da bütün bir soylular sınıfını aklayacak kadar kendini beğenmiş biriydi. Buna karşılık Michelangelo'yla Raffaello, bize dehanın, biçimin ve yaradılışın, birbirlerine ne denli uyabileceğini göstermişlerdir. Erkeklerde tinselliğin karşısında yetenek neyse, kadınlarda da güzellik aşağı yukarı odur; verilen bir sözdür. Yürekleri ve yaradılışları yetenekleri kadar kusursuz insanlara iki kat hayran olmalıyız. Bizim şairin içinde en kötü bencilliğin, tutkuyla karışık bencilliğin gizlendiğini anladığı halde (çünkü bencilliğin sevimli türleri de vardır) Ernest, anlaşılmaz bir utanma duygusuyla Canalis'ten ayrılamadı. Dürüst insanlar bağlarını kolayca koparamazlar, özellikle de isteye isteye kurdukları bağları. Bu yüzden de, Modeste'in mektubu postada gidedursun, sekreter şairle iyi geçiniyor, ama tüm iyi yürüyen birlikteliklerde olduğu gibi özveride bulunan hep kendisi oluyordu. La Brière, Canalis'in kendisine içtenlikle açıldığını da unutmuyordu. Zaten bütün yaşamı boyunca büyük sayılacak, Marmontel gibi baş üstünde tutulacak bu adamın kusurları, her zaman parlak niteliklerinin öteki yüzü olmuştu. Gururu ve kendini beğenmişliği olmasaydı bugünkü politika yaşamı için o denli gerekli bir araçtan, kulağa hoş gelen o sözleri söyleme yeteneğinden yoksun kalacaktı belki. Kuruluğu, doğruluğa ve dürüstlüğe yol açıyor; bir cömertlik yaldızı, gösteriş merakını örtüyordu. Toplum sonuçlara bakar, amaçlar Tanrıyı ilgilendirir. Yine de Modeste'in mektubu geldiği zaman, Ernest, Canalis konusunda yanılmıyordu artık.

XVII. Ünlü Bir Şaire Mektup Yazın da Görün

İki dost öğle yemeklerini yemişler, şairin çalışma odasında sohbete dalmışlardı; o sıralar bir avlunun dibinde, önü bahçeli bir apartmanın alt katındaydı bu oda.

— Geçenlerde Bayan Chaulieu'ye de söylüyordum, dedi Canalis; piyasaya yeni bir iki şiir sürmeliyim. Çevrenin hayranlığı azalıyor; ne zamandır imzasız mektup aldığım yoktu.

La Brière:

— Tanımadığınız bir kadın mı? diye sordu.

— Tanımadığım bir kadın! Bir D'Este; Le Havre'da oturuyormuş. Besbelli takma bir ad.

Canalis mektubu La Brière'e verdi. Bu şiir, bu gizli heyecan, kısacası Modeste'in yüreği, kayıtsızca, kendini beğenmiş bir edayla uzatıldı.

— Ne güzel! dedi La Brière heyecanla. Birinin gönlünde böylesine masumca duygular uyandırabilmek ne güzel şey. Zavallı bir kadını, eğitimin, doğanın, toplumun belirlediği alışkanlıkların dışına çıkarmaya, o alışkanlıkları bozmaya zorlamak ne hoş! Nasıl da ayrıcalıkları var şu deha dediğimiz şeyin! Bir genç kızın, gerçek bir genç kızın, hiçbir art niyeti olmadan, heyecanla yazdığı böyle bir mektup...

Canalis atıldı:

— Evet, ne olmuş?

— İnsan Tasso kadar bile acı çekse, sonunda bir ödülü var demektir, dedi La Brière.

— Dostum, dedi Canalis, birincisinde, ikincisinde böyle denir; ama mektuplar otuzu bulduğunda!.. Bu heyecanlı genç kızın, şırfıntının biri olduğunu anladığınızda!.. Şair heyecanıyla o parlak yolları aşıp, sonra da bir taşın üstüne oturmuş, elini size uzatan bir İngiliz kokanasıyla karşılaştığınızda!.. Bu posta meleği, orta güzellikte, koca arayan, zavallı bir kıza dönüştüğünde!.. O zaman taşkınlık durulur işte!

La Brière gülümsedi:

— Şöhretin, bazı gösterişli çiçekler gibi zehirli bir yanı olduğuna inanmaya başlıyorum.

— Üstelik dostum, diye devam etti Canalis, bütün bu kadınların, en içten oldukları zaman bile, erişilmez bir hayalleri vardır ve siz bu hayalin yerini çok ender tutabilirsiniz. Kadınlar, şairin –benim için de dendiği gibi– biraz kibirlice olabileceğini düşünmezler. Onu huysuz, kararsız biri yapan bir tür çalkantının elinde hırpalanan bu adamın halinden anlamazlar; onu hep büyük, hep güzel isterler. Sanat yeteneğinin bir hastalık olduğunu akıllarına hiç getirmezler. Nathan'ın Florine'le yaşadığını, D'Arthez'in çok şişman, Joseph Bridau'nun çok sıska olduğunu, Béranger'nin pek güzel yayan yürüdüğünü, Tanrının bile aksırıp tıksırabileceğini hesap etmezler. Hem şair, hem de güzel delikanlı Lucien de Rubempré, bulunmaz bir anka kuşudur. O zaman da gidip birtakım iğneli övgüler işitmenin, umduğunu bulamamış bir kadının şaşkın bakışları karşısında tepesinden soğuk sular dökülmüşe dönmenin ne gereği var?..

— Öyleyse, dedi La Brière, gerçek şair, Tanrı gibi âlemlerinin ortasında saklı kalmalı, yalnızca yarattıklarıyla kendini belli etmeli...

Canalis:

— Şöhret o zaman insana biraz pahalıya oturur, diye yanıt verdi. Yaşamın iyi yanları da var.

Bir fincan çay doldururken:

— Örneğin, diye sürdürdü sözlerini, soylu ve güzel bir kadın, bir şaire sevdalandığında, bir oyuncuya gönül veren düşes gibi tiyatronun sahne tavanına ya da alt kat localarına saklanmaz. Güzelliğine, parasına, adına güvenir, bütün o destanlarda olduğu gibi, Ben su perisi Kalypso, Telemakhos'un sevdalısı diyecek gücü kendinde bulur. Yanıltmaca, küçük zekâların işidir. Bir süredir maskeli yüzlere yanıt vermiyorum artık...

Gözleri dolu dolu olan La Brière heyecanla:

— Ah, ne olurdu bir kadın bana kendiliğinden gelseydi!.. dedi. Sana şöyle yanıt verebilirim sevgili Canalis: Zavallı bir kızcağız, hiçbir zaman ünlü bir adama gözlerini kaldırmaya cesaret edemez; çekingendir, gururludur, endişelidir! Her zaman bir yıldız, bir...

— Bir prenses böylelerinin başına konar değil mi? dedi bir kahkaha atan Canalis. Dostum, böyle şeyler yüz yılda bir kez olur. Böyle bir sevda, yüz yılda bir açan o çiçek gibidir. Genç, zengin, güzel prenseslerin işleri başlarından aşkındır. Bütün değerli çiçekler gibi bunların çevresini de, içi mürver ağacı gibi boş bir aptallar ve iyi yetişmiş soylu beyler çiti sarar. Ne yazık ki, benim düşlerim... benim düşlerimin billuru ki, Corrèze'den buraya çiçeklerle işlenmişti; hem de ne coşkuyla!.. uzun zamandan beri ayaklarımın ucunda paramparça! (Artık söz etmeyelim bundan.) Hayır, hayır, bütün imzasız mektupların arkasında bir dilenci gizlidir! Üstelik ne sırnaşıklıktır o! Genç ve güzel olduğunu varsayarak bir mektup yaz bu kızcağıza, görürsün. Başka şeye gerek yok. İnsan bütün kadınları sevemez. Apollon da –en azından Belvedere'deki yontusunda– biraz kendisini kollaması gereken yakışıklı bir veremlidir.

— Ama bir kızın böyle mektup yazması için kendisine güvenmesi, sevgisiyle, güzelliğiyle, en tapılası sevgiliyi bile gölgede bırakacağına inanması gerekir, dedi Ernest.

Canalis:

— Ah Ernest! Çok genç Ernest! diye yanıtladı onu, İzin ver de beni mutlu eden güzel düşesime dört elle sarılayım.

— Haklısın, yerden göğe kadar haklısın, dedi Ernest.

Yine de genç sekreter Modeste'in mektubunu, içindeki gizli anlamı kavramaya çalışarak üst üste okudu. Canalis'e:

— Bunun içinde en küçük bir abartı yok, dedi. Sana dâhi diyen de yok; kız senin yüreğine seslenmiş. Bu alçakgönüllülük kokusu, bu önerilen anlaşma beni baştan çıkarabilirdi...

Canalis:

— Yanıtını sen ver, benim yerime imzala, bu serüvenin sonuna dek git bakalım; öyle eğlenceli bir

şey olacağını da sanma, diye yanıt verdi gülümseyerek. Üç ay sonra görüşürüz; üç ay sürerse elbet...

Dört gün sonra Modeste, güzel bir kâğıda yazılmış, iç içe iki zarfa konmuş, Canalis'in armasını taşıyan bir mühürle kapatılmış aşağıdaki mektubu elinde tutuyordu.

XVIII. Baştan Bir Öğüt

II.

Matmazel O. d'Este-M.'ye.

"Matmazel,

"Güzel yapıtlara duyulan hayranlığın –benimkilerin de öyle olduğunu varsayarsak eğer– öyle kutsal, öyle saf bir yanı vardır ki, bana yazma girişiminizi her türlü alaydan koruyacak, her mahkemede haklı çıkaracaktır. Her şeyden önce böylesi sözlerin insana her zaman –hak etmese bile– verdiği mutluluktan dolayı size teşekkür ederim; çünkü şairin iyisi de kötüsü de, içtenlikle kendini övgüye değer görür; özsaygı bu denli dayanıksızdır övgü karşısında. Eleştirinin açtığı yaraları iyi edecek bu merhem karşılığında tanımadığım birine gösterebileceğim en büyük dostluk –canlı hayallerini öldürme pahasına da olsa– onunla deneyimimin hasadını paylaşmak olmaz mı?

Matmazel, genç bir kızın elde edebileceği en güzel ödül, temiz, saf, lekesiz bir yaşamın çiçeğidir. Yaşamda yalnız mısınız? Söylenecek bir şey yoktur. Ama bir aileniz, bir anneniz, bir babanız varsa, tanımadığınız bir şaire yazdığınız böyle bir mektubun onları ne denli üzeceğini düşünün bir! Yazarların hepsi melek değildir, onların da kusurları vardır. İçlerinden hercaisi, aptalı, kendini beğenmişi, gözü yükseklerde olanı, ayyaşı çıkar. Saflık denen şey istediği kadar heybetli, Fransız şairi istediği kadar şövalye yaradılışlı olsun, Paris'te size önce kendini sevdirip sonra aldatacak çok sayıda soysuz panayır ozanına rastlayabilirsiniz. O zaman mektubunuz benim anladığım gibi anlaşılmayacak, başka anlamlara çekilecektir. Yazınızda sizin düşünmediğiniz, saflığınız yüzünden aklınızdan bile geçirmediğiniz bir düşünce bulacaklardır. Ne kadar yazar varsa, o kadar da yaradılış vardır. Beni, sizi anlayabilecek biri gibi görmeniz koltuklarımı kabarttı. Eğer ikiyüzlü bir sanatçının, kitapları hüzünlü, ama yaşamı vur patlasın çal oynasın geçen bir alaycının eline düşseydiniz, bu yüce tedbirsizliğin sonunda kötü bir adamla, kadınların peşinden ayrılmayan, kahveden, meyhaneden çıkmayan biriyle karşılaşabilirdiniz. Mücevhercinin göz kamaştırıcı hünerleriyle bezenip baloya giderken, bunları yapan damarlı kolları, üstü başı dökülen işçileri, bu emek ürünü çiçeklerin pırıl pırıl çıktığı iğrenç tezgâhları nasıl düşünmüyorsanız, sarmaşıklı çardağın altında şiir okuyup düşüncelere daldığınızda da, o dizeleri şiirselliğinden uzaklaştıran puro kokusunu duymuyorsunuz. Biraz daha ileri gideyim!.. Yalnız başınıza, büyük olasılıkla bir deniz kıyısında sürdüğünüz o hülyalı yaşam, işi –her şeyi betimlemek zorunda olduğu için– her şeyi anlamak olan şairi ne kadar ilgilendirir sanıyorsunuz? Bizim genç kızlarımız o denli kusursuzdur ki, Havva kızlarının hiçbiri onlarla yarışamaz. Düş'ün yerini hangi Gerçek tutabilir? Siz ki, uslu akıllı bir ana olmak için yetiştirilmiş bir genç kızsınız, olsa olsa 'herkesin sevdiği bir cehennem' diyebileceğimiz bu iğrenç başkentte yaşayan şairlerin korkunç bir çalkantı içinde geçen yaşamlarını öğrenmekle elinize ne geçer? Eğer merak dolu genç kız yaşamınızın tekdüzeliğini gidermek amacıyla kaleme sarıldıysanız, yozlaşmaya benzer bir şey yok mu bunda? Mektubunuza ne anlam vermeliyim? Toplumun dışladığı bir sınıftansınız da uzakta bir dost mu arıyorsunuz? Çirkinsiniz de dertleşecek kimsesi bulunmayan güzel bir ruhunuz olduğunu mu hissediyorsunuz? Ne yazık ki, bunlar beni şu üzücü sonuca götürüyor: Ya çok şeyler yaptınız ya da yeterince yapmadınız. Ya burada duralım, ya da devam ederseniz, bana yazdıklarınızdan daha fazlasını söyleyin. Ama Matmazel, eğer gençseniz, güzelseniz, bir aileniz varsa ve yüreğinizden dışarı taşmak isteyen, Mecdelli Meryem'in İsa'nın ayaklarına sürdüğü türden tanrısal bir koku duyumsuyorsanız, bırakın, size yaraşır biri değerinizi bilsin ve bütün iyi genç kızların olması gerektiği gibi kusursuz bir kadın, erdemli bir anne olun. Bir şairin gönlü, genç bir kız için çok zavallı

bir kazançtır: Şair takımının burnu büyük olur; bir kadının haklı gururunu incitebilecek, yaşam deneyimi olmayan bir sevgiyi örseleyebilecek bir sürü sivrilikleri vardır. Bir şairle evlenecek kadın, onu kendine koca olarak seçmeden önce uzun zaman sevmeli, melekler gibi iyi ve hoşgörülü olmaya, analığın bütün erdemlerini edinmeye karar vermelidir. Bu niteliklerse, Matmazel, genç bir kızda henüz çekirdek halindedir.

"Gerçeği olduğu gibi dinleyin. Baş döndürücü övgülerinize karşılık onu size söylemek zorunda değil miyim? Büyük bir şöhretle evlenmek onur verici bir şeydir ama, çok geçmeden üstün bir adamın da, insan olarak, başkalarından farklı olmadığı görülür. Üstelik, ondan mucizeler beklediğimiz ölçüde, umutlarımızı da boşa çıkaracaktır. Ünlü şairler, güzelliği göklere çıkarılıp da kendisini gördüğümüz zaman, 'Ben daha iyi bir şey sanıyordum' dediğimiz kadınlara benzerler; size o mektubu yazdırtan perinin, yani Düş Gücü'nün çizdiği portreye pek az benzerler. Son olarak da şunu söyleyelim: Düşünsel nitelikler, gözle görülmeyen bir evrende gelişip çiçeklenir; şairin karısı da bunların yalnızca sıkıntısını çeker; mücevherleri takmak yerine onların nasıl yapıldıklarını görür. Eğer böyle ayrıcalıklı bir durum, gösterişiyle sizi büyülediyse, bilin ki bu işin zevki kısa sürede tükenir. Uzaktan dümdüz görünen bir yerin bu kadar pürüzlü, bunca parıltılı bir tepenin bu kadar soğuk oluşu insanı öfkelendirir! Üstelik zorluklarla başı hoş olmayan kadınlar, ilk bakışta işin püf noktasını kavradıklarını sanarak, bir zamanlar hayran kaldıkları şeyi artık beğenmemeye başlarlar. Mektubumu son bir düşünceyle bitiriyorum; bunu üstü kapalı bir rica sayarsanız yanılırsınız; bu bir dost öğüdüdür. Ruhların anlaşması, birbirinden hiçbir şey gizlemeyen insanlar arasında olanaklıdır. Bir yabancıya olduğunuz gibi görünebilecek misiniz? Bu düşüncemin sonuçlarına girmeden duruyorum.

"Bütün kadınlara, Matmazel, giderek adsız ve maskeli olanlara bile göstermek zorunda olduğumuz saygılarla."

XIX. İşler Kızışıyor

Bu mektubu bütün bir gün, balinaları ateş gibi yanan korsesiyle teni arasında saklamak!.. Okunmasını her şeyin uyuduğu saate, gece yarısına bırakmak, tutuşan bir düşlemin kuruntuları içinde o heybetli sessizliği beklemek!.. Şaire için için teşekkürler yağdırırken aklından binbir mektup geçirmek, bütün olasılıkları gözünün önüne getirmek!.. Sonra da akla gelmeyen tek şey: Hayalin en uçucu biçimleri üstüne damlayan ve onları, yaşamı eriten siyanür asidi gibi eritip bitiren bu soğuk su damlası!.. İnsan yapayalnız da olsa gizlenmekten, Modeste'in yaptığı gibi mumu söndürüp, başını çarşaflara gömüp ağlamaktan başka ne yapar böyle bir durumda!

Ağustosun ilk günleriydi. Modeste ayağa kalktı. Odasında dolaştı, sonra gidip pencereyi açtı. Havasızlıktan bunalıyordu. Çiçeklerden yükselen kokuları içine çekti; gecenin verdiği özel tazelik vardı bu kokularda. Ay ışığı vurmuş deniz, ayna gibi parlıyordu. Vilquin parkındaki ağaçlardan birinde bir bülbül örttü. "İşte sana şair!" dedi Modeste; öfkesi geçti. Kafasında en acı düşünceler birbirini kovaladı. Gücenmişti. Mektubu bir daha okumak istedi. Mumu yaktı. Bu özene bezene yazılmış yazının üstünde durdu. Ve sonunda gerçek dünyanın boğucu sesini duydu. "O haklı ben haksızım" dedi kendi kendine. Ama yıldızlarla bezenmiş bir şair giysisinin altından Molière'in yaşlı adamlarından birinin çıkacağına nasıl inanır insan?.. Bir kadın ya da genç kız suçüstü yakalandı mı, o suçun tanığına, suçu işleyene ya da suçun nesnesine derin bir kin beslemeye başlar. Bu yüzden de gerçek, doğal, yabanıl Modeste, dürüstlük dersi veren bu adamı alt etmek, çelişkiye düşürmek, ona tepeden inme bir ders vermek için korkunç bir istek duydu içinde. Bir yandan okuduğu kitaplar, bir yandan ablasının uzun can çekişmesi, bir yandan da yalnızlığın insanı içine düşürdüğü tehlikeli derin düşüncelerle kafası karışan bu tertemiz genç kız, yüzünde güneş ışığını duyumsayınca şaşırdı. Demek Kuşku'nun engin denizlerinde volta vura vura üç saat geçirmişti. Böyle geceler hiç unutulmaz. Hemen babasının armağanı Çin masasının başına geçti Modeste. Genç insanların yüreklerinin dibinde titreşen o yakıcı öç alma duygusunun yazdırdığı bir mektubu kaleme aldı.

III.

Bay de Canalis'e.

"Mösyö,

"Siz kuşkusuz büyük bir ozansınız; ama bir fazlalığınız daha var: Dürüst bir insansınız. Uçurumun kıyısında dolaşan genç bir kıza bunca dürüst, bunca açık davrandıktan sonra şu soruya da hiçbir ikiyüzlülüğe sapmadan, dolambaçsız bir yanıt verebilir misiniz?

"Biri kulağınıza, 'Matmazel O. d'Este-M.'nin altı milyonu var, koca diye bir aptala varmak da istemiyor' tümcesini fısıldasaydı, ki bal gibi doğru olabilir bu, benimkine yanıt olarak gönderdiğiniz o mektubu yazar mıydınız? Aynı şeyleri düşünür, aynı şeyleri söyler miydiniz?

"Bu varsayımı bir an için doğru kabul edin. Kendi kendinizle nasılsanız benimle de öyle olun, çekinmeyin, yirmi yaşındayım ama çok daha büyüğüm, açıkça konuşmanız sizi gözümden düşürmez. İçten düşüncenizi, eğer lütfedip gönderirseniz, okur okumaz birinci mektubunuzun yanıtını vereceğim.

"Sık sık yüceliğe erişen sanat yeteneğinize hayran olduktan sonra, şimdi de inceliğinize, dürüstlüğünüze karşılık saygılarımı sunmama izin verin.

"Alçakgönüllü hizmetkârınız,

"O. d'Este-M."

XX. Yeke Yek

Ernest de La Brière bu mektubu alınca dolaşmak için bulvarlara çıktı. Kabına sığamıyor, fırtınaya tutulmuş kırılgan bir kayığa benziyordu; öyle bir fırtına ki, zaman zaman pusulanın bütün yönlerinden esiyordu rüzgâr. Sık rastlanan türden bir delikanlı, gerçek bir Parisli, "Bırak şu şırfıntıyı" der, işin içinden çıkardı. Ama kendisine önerilen bu yemine benzer şey, bu doğruluğa çağrı, bu soylu, bu iyi ruhlu gencin içinde, bütün vicdanlarda uyuklayan o üç yargıcı ayaklandırdı. Onur, Gerçek ve Adalet, yerlerinden doğrulmuş, var güçleriyle bağırıyorlardı: "Ah sevgili Ernest, zengin bir kıza ders vermeye kalkmazdın herhalde!" diyordu Gerçek. "Ah delikanlım! Dosdoğru Le Havre'ın yolunu tutar, kızın güzel olup olmadığını anlamaya çalışırdın; üstelik üstün yetenekliler takımının böyle yeğlenmesi seni çok mutsuz ederdi. Ama arkadaşına çelmeyi takıp da onun yerine geçebilsen, Matmazel d'Este'ten daha güzeli olmazdı." "Ne!.." diyordu Adalet. "Siz ki parasız ama akıllı, en azından elinden iş gelen insanlarsınız, zengin kızların kapınızda uşak diye tutmayacağınız adamlara varmasına içerlersiniz! Yoksul, yetenekli, güzel bir delikanlıyı, soylu, zengin bir kızla birleştirmeye hiçbir zaman yanaşmayan, parayı paraya eklemek için çırpınan bu çağın maddeciliğine atıp tutarsınız! Ama biri çıkıp çağın bu anlayışına başkaldırınca da şair beyefendimiz kalkıp kızcağızın yüreğini kırar!" "Zengin ya da yoksul, genç ya da yaşlı, güzel ya da çirkin, ne olursa olsun bu kızın hakkı var; akıllı bir kız bu, şairi kişisel çıkarın çamuruna yuvarlıyor" diye bağırıyordu Onur; "dürüst, soylu ve açık, her şeyden önce de içten geldiği gibi bir yanıtı hak ediyor bu kız! Kendini şöyle bir tart, elini vicdanına koy, yüreğini bütün küçüklüklerden arındır. Molière'in Alceste'i[46] seni görse ne der?" Böylece Poissonnière bulvarından yola çıkan La Brière, öylesine düşüncelere dalmış, öyle yavaş yürümüştü ki, bir saat sonra ancak Les Capucines bulvarına varabildi. O dönemde Sainte-Chapelle yanında bulunan Sayıştay'a gitmek için nehir boyuna indi. Orada da hesaplara bakacak yerde bir kararsızlık içinde çırpındı durdu. "Altı milyonu yoktur, bu kesin" diyordu, "ama sorun orada değil..." Altı gün sonra Modeste aşağıdaki mektubu aldı:

IV.

Matmazel O. d'Este-M. ye.

"Matmazel,

"Adınız D'Este değil. Bunu asıl adınızı gizlemek için kullanıyorsunuz. Kendisi konusunda yalan söyleyen birine, isteğinizi yerine getirerek, doğruyu söylemem gerekir mi bilmiyorum? Dinleyin beni: Sorunuza karşılık ben de size bir soru soruyorum. Ünlü bir aileden mi, soylu bir aileden mi, yoksa kentsoylu bir aileden misiniz? Elbette ki ahlak tektir, değişmez; ama insana yükleyeceği zorunluluklar, yerine göre değişebilir. Güneşin dağı taşı başka başka aydınlatarak o hayran kaldığımız farklılıkları ortaya çıkarması gibi, o da toplumsal görevi düzeye, sınıfa uydurur. Bir er için kusur sayabileceğimiz şey, general için büyük bir suçtur; bunun tersi de doğrudur. Tarlada hasat kaldıran köylü kadınla, günde on beş meteliğe çalışan bir işçinin, küçük bir esnaf kızının, genç bir kentsoylu kadınının, zengin bir tüccar çocuğunun, soylu bir ailenin mirasına konacak genç bir hanımefendinin, D'Este soyundan bir kızın uyacağı kurallar ayrı ayrıdır. Bir kral, bir altın lirayı yerden almak için eğilmemeli, ama rençber, düşürdüğü on kuruşu aramak için geri dönmelidir; her ikisi de aynı ekonomi yasalarına uymak zorunda olsalar bile. Altı milyonu olan bir D'Este, başına geniş kenarlı, tüylü bir şapka geçirip kırbacını şaklatarak, altındaki Kuzey Afrika atını mahmuzlayarak, üstünde altın işlemeli binici giysisi ve arkasında uşağıyla bir şaire gelip, 'Şiiri severim ve Leonora'nın Tasso'ya ettiklerinin cezasını

çekmek istiyorum' diyebilir. Oysa bir esnaf kızı aynı şeyi yapmaya kalkarsa gülünç olur. Toplumun hangi sınıfındansınız? Bana içtenlikle yanıt verin. Ben de sorunuzu aynı içtenlikle yanıtlayacağım.

"Sizi tanıma mutluluğuna henüz erişmediğime ve daha şimdiden bir tür şiirsel uyuşmayla birbirimize bağlandığımıza göre, size birtakım bayağı sözler söyleyip saygılar sunmayı gereksiz buluyorum. Sokaklarda kitapları satılan bir adamı bocalatmanız bile, zaferle sonuçlanmış bir muzipliktir belki."

Ernest'in, onurlu bir adamda yakışıksız kaçmayacak kadar bir kurnazlığı vardı. Mektubunun yanıtını da ilk postayla aldı.

V.

Bay de Canalis'e.

"Gittikçe daha akla yakın şeyler söylüyorsunuz sevgili şair dostum. Babam konttur. Soyumuzda, kardinallerin krallarla hemen hemen bir tutulduğu dönemde yetişmiş ünlü bir kardinal var. Bugün neredeyse her şeyini yitirmiş durumda olan ailem, benimle sona eriyor; ama ben en seçkin ortamlara, en üst düzeyden topluluklara girebilmek için istenen bütün niteliklere sahibim. Kısacası Canalis'lerden aşağı kalmıyoruz. Size armamızı göndermemiş olmamı anlayışla karşılayın. Benim gibi içtenlikle yanıt vermeye çalışın. Size hâlâ aşağıdaki gibi seslenip seslenemeyeceğimi öğrenmek için yanıtınızı bekliyorum:

"Hizmetkârınız,

"O. d'Este-M."

XXI. Düşman Saflarına Bir Keşif Gezisi

"Bu bacaksız kendini amma da ağıra satıyor" diye söylendi La Brière; "ama acaba içten mi?.." Bir bakanın dört yıl özel sekreterliğini yapmak, Paris'te oturmak, birtakım entrikalar gözlemek cezasız kalamazdı elbette; bu görkemli kentin sarhoş edici havası, en saf insanın bile az çok başını döndürüyordu. "İyi ki Canalis değilim" diye sevinen genç Sayıştay denetçisi, oturup bir mektup daha yazdı; istenen açıklamanın önemini ve bakanlıktaki işlerin çokluğunu bahane ederek yanıtını başka bir gün göndereceğini bildirdi; sonra da Le Havre'a giden posta arabasında bir yer ayırttı. Posta genel müdüründen Le Havre'daki müdür için bir tezkerecik almayı da unutmadı. Bu tezkerede La Brière'e yardımcı olunması ve kimseye bir şey söylenmemesi isteniyordu. Böylece Ernest, Françoise Cochet'nin postaneye geldiğini görebildi. Belli etmeden peşine takıldı. Kız önde, o arkada Ingouville'in tepesine kadar çıktılar. Delikanlı Köşk'ün penceresinde Modeste Mignon'u gördü. Genç kız, "Ne haber Françoise?" diye sordu. "Evet Matmazel, bir tane var" diye yanıt verdi işçi kız. Bu tanrısal sarışının güzelliğine vurulan Ernest geri döndü, yoldan geçen birine bu güzel evin sahibini sordu. Adam evi göstererek, "Bu mu?" dedi. "Evet dostum." "Bay Vilquin'indir. Le Havre'ın en zengin gemi donatanı. Mallarının hesabını kendi de bilmez!" Paris'e dönmek için Le Havre'a inerken La Brière, "Tarihte Kardinal Vilquin diye birini anımsamıyorum" diye söyleniyordu kendi kendine. Doğal olarak Vilquin ailesi konusunda posta müdürüne sorular sordu; Vilquin'lerin çok zengin olduklarını öğrendi. Bay Vilquin'in bir oğluyla iki kızı vardı; biri Althor'un oğluyla evliydi. La Brière, Vilquin'lerle bir ilgisi varmış gibi görünmekten çekindi; müdür alaylı alaylı yüzüne bakmaya başlamıştı bile. Yine de, "Şu sırada evlerinde kendilerinden başka kimse var mı?" diye sordu. "Şimdi, D'Hérouville'ler var. Bay Vilquin'in küçük kızı, genç dükle evlenecekmiş diyorlar." La Brière, Valois'lar zamanında ünlü bir Kardinal D'Hérouville yaşamıştı, dedi kendi kendine; IV. Henri zamanında da dük unvanı verilen o müthiş mareşal vardı.[47] Ernest Paris'e döndü ve mektupların arkasını kesmemeye karar verdi; Modeste'i, düşlerinde yaşatacak ve yoksul ya da zengin, iyi bir insansa, onunla seve seve evlenmeyi düşünecek kadar görebilmişti.

Siz Fransa'nın zavallı kadınları, gelin de kendinizi gizlemeye kalkışın! Arabaların meydanlara gidiş geliş saatlerini saptayan, mektupları sayan, hem kutuya atıldıkları an, hem de dağıtılırken iki kez damgalayan, evleri numaralayan, kapılarını pencerelerini işledikten sonra kat planlarını vergi defterlerine geçiren, ve yakında bütün toprağını, en küçük parçasına, en ufak noktasına kadar Kadastro yönetiminin kocaman kâğıtlarına geçirmek gibi, bir devin buyruğuyla[48] devlere yaraşır bir işi başaracak bu uygarlığın ortasında, ufacık bir serüvene atılmaya kalkışın bakalım! Ey tedbirsiz kızlar! Polisin gözünden değil, en ücra köyde en önemsiz işleri kurcalayan, kaymakamın yediği tatlıları hesap eden, küçük gelir sahibinin kapısındaki kavun kabuklarını gözünden kaçırmayan, tutumlu elin küpüne istif ettiği altınların sesini duymaya çalışan, her akşam ocak başında köydeki, kasabadaki, kentteki zenginlikleri tahmine çalışan, o durup dinlenmek bilmeyen dedikodudan yakanızı sıyırın da görelim! Modeste, Ernest'in bu son derece masum casusluğundan küçük bir yanlışlık sayesinde kurtulmuş, Ernest de yaptığına hemen pişman oluvermişti. Hangi Parisli, küçük bir taşra kızının oyununa gelmek ister? Ama şu, "Hiçbir şeye aldanma!" sözü, o çirkin özdeyiş, insandaki tüm soylu duyguları silip süpürüverir.

Bu dürüst gencin nasıl bir duygular savaşının pençesinde kıvrandığını, vicdanına inen darbelerin izini taşıyan mektubundan kolayca anlıyoruz.

İşte birkaç gün sonra, güzel bir yaz günü, Modeste'in, penceresinde okuduğu mektup.

XXII. Çok Bilmiş Kız, Al da Oku Bakalım!

VI.

Matmazel O. d'Este-M.'ye.

"Matmazel,

"Hiçbir ikiyüzlülüğe yeltenmeden yanıt veriyorum: Evet, çok zengin olduğunuzu kesin olarak bilseydim bütünüyle başka türlü davranırdım. Neden mi? Nedenini aradım, size de söyleyeyim. İçimizde doğuştan bir duygu var; bizi mutluluğu aramaya, mutluluğu ele geçirmeye zorlayan, üstelik toplum yaşamının gereğinden fazla geliştirdiği bir duygu. Çoğu insan mutluluğu, mutluluğun araçlarıyla karıştırır; onlara göre para, en büyük mutluluk kaynağıdır. Demek ki, dünya kurulalı beri zenginliği bir din haline getiren o toplumsal duygunun etkisiyle hoşunuza gitmeye çalışacaktım. En azından böyle sanıyorum. Henüz genç bir adamdan, sağduyuyu duyguların yerine geçiren o olgunluk beklenmemeli. Bütün insanların yüreğinde gizlenen o hayvansal içgüdü, bir avla karşılaştığımızda onun üstüne atılmaya itiyor bizi. Demek ki, size ders verecek yerde gönül okşayıcı sözler söyleyecek, övgüler sıralayacaktım. Küçüldüğümü düşünmeyecek miydim? Düşünecektim elbette. Ama Matmazel, başarının da insanı temize çıkaran bir yanı vardır. Peki ya mutluluk?.. O başka bir şeydir. Acaba bu biçimde elde ettiğim eşimden çekinmeyecek miydim?.. Çekinecektim elbette. Girişiminiz, ergeç asıl niteliğine dönecekti. Kocanız, onu gözünüzde ne kadar büyütürseniz büyütün, kendisini aşağıladığınız için kınayacaktı sizi. Eninde sonunda, siz bile onu hor görmeye başlayacaktınız belki. Sıradan erkek, para için evliliğin yarattığı kördüğümü zorbalığın kılıcıyla keser. Güçlü erkek bağışlar. Şairse yanar yakılır. İşte Matmazel, size dosdoğru bir yanıt.

"Şimdi beni iyi dinleyin. Hem yeterince tanımadığım sizinle, hem de az tanıdığım kendimle ilgili derin derin düşünmemi sağlayıp bir zafer kazandınız. Her yüreğin derinliğinde çöreklenen o bir sürü kötü düşünceyi deşme becerisini gösterdiniz. Ne var ki, benim yüreğimden büyüklüğe benzer bir şey çıktı ve ben, tıpkı denizde çarpıp parçalanabileceğimiz kayaları bize gösteren bir feneri selamlar gibi gönül borcuyla selamlıyorum sizi. Tanrı sizden razı olsun. Şimdi günah çıkaracağım size; çünkü önüme dünyanın hazinesini yığsalar, ne sizin gözünüzden, ne de kendi gözümden düşmek isterim.

"Kim olduğunuzu öğrenmek istedim. Le Havre'dan yeni döndüm. Françoise Cochet'yi gördüm. Ingouville'e kadar peşinden giderek, sizi o görkemli villanızda görebildim. Bir şairin düşlerindeki kadın kadar güzelsiniz. Ama Matmazel d'Hérouville'de gizlenmiş Matmazel Vilquin misiniz, yoksa Matmazel Vilquin'de gizli Matmazel d'Hérouville mi, bilmiyorum. Hakkım olduğu halde bu casusluk yüzümü kızarttı, araştırmayı bıraktım. Merakımı uyandırdınız; biraz kadınca davrandığım için bana kızmayın; bu kadarı da bir şairin hakkı değil midir? Artık size yüreğimi açtım, onu okumanıza izin verdim ve şimdi söyleyeceklerimin de içtenliğine inanabilirsiniz. Sizi pek az da olsa görmek, düşüncemi değiştirmeye yetti. Siz kadından çok bir şair ve bir şiirsiniz. Evet, sizde güzellikten daha değerli bir şey var. Siz Sanat'ın düşlediği o güzelsiniz, o Hülya'sınız... Sıradan bir yaşama yazgılı genç kızlarda ayıplanabilecek bir girişim, size yakıştırdığım bir yaradılıştan geldiğinde her şey değişir. Toplum yaşamının bir kuşak oluşturmak üzere yeryüzüne rastgele serpiştirdiği sayısız insan arasında kuraldışılar da vardır. Eğer mektubunuz, yasaların kadınlara reva gördüğü yaşam biçimi üstüne kurulmuş uzun ve şairce düşlerin bir sonucuysa; eğer yetişmiş üstün zekânızın esinine kapılıp, kendisine deha gibi ender rastlanır bir nitelik yakıştırdığınız bir adamın özel yaşamını öğrenmek ve size benzer bir insanla, cinsinizin dayattığı sınırlamalardan bütünüyle sıyrılarak, sıradan ilişkiler

dışında bir dostluk kurmak istediyseniz, kesinlikle kuraldışı birisiniz siz! Kalabalığın davranışlarını ölçmeye yarayan yasa, sizin kararınız karşısında çok dar kapsamlı kalır. Ama bu durumda, birinci mektubumdaki o sözü bütün gücüyle yinelemek gerekir: Ya çok şey yaptınız ya da yeterince yapmadınız. Öte yandan yüreğimi deşmeye zorlamakla bana ettiğiniz iyilik için size ne kadar teşekkür etsem azdır. Evlenmenin bir zengin olma yolu olduğu düşüncesini, Fransa'da oldukça yaygın bu yanlışı benim gözümde düzelttiniz. Vicdanımdaki karışıklığın içinden kutsanmış bir ses duydum. Kendime bir yaşam arkadaşı seçerken, açgözlü biri gibi davranmamak için servetimi tek başıma yapmaya, kendi kendime yemin ettim. Sonra da içimde uyandırdığınız yakışıksız merakı ayıpladım, önledim. Altı milyonunuz olamaz. Le Havre'da bu kadar paralı bir genç kız, kimliğini gizleyemez; Ahır Beyi'ni[49] Vilquin'lerinizin üstüne salan, Paris'te zengin kız avına çıktığını gördüğüm o soylu aileler sürüsü, kimliğinizi çoktan ortaya çıkarırdı. Böylece bu anlattığım duygular, kafamda –her türlü kurmaca ya da gerçeğin dışında– kesin bir kural biçiminde ortaya çıktı. Şimdi bana genel yasaya uymaması hoş görülebilecek bir ruhunuz olduğunu kanıtlayın; hem bu ikinci, hem de birinci mektubuma hak verdiğinizi göreceksiniz. Eğer bir kentsoylu yaşamı sürecekseniz, toplumu ayakta tutan o sarsılmaz yasaya boyun eğin. Üstün bir kadınsanız, size hayranım; ama eğer dizginlemeniz gereken içgüdüye boyun eğmek istiyorsanız, acırım size; ne yapalım, Toplum düzeni böyle ister. Clarissa Harlowe[50] adlı o ev içi destanından çıkan hayranlık verici ders şudur: Yasal ve dürüst aşkı, olayın kurbanı kadını yıkıma sürükler; çünkü bu aşk aileye karşın doğmakta, gelişmekte, sürüp gitmektedir. Aile ne kadar sersemce, ne kadar acımasız bir şey olursa olsun, Lovelace'e[51] karşı haklıdır. Aile, Toplum demektir. İnanın bana, bir kız için de, bir kadın için de hüner, en ateşli hevesleri, her zaman törelerin, geleneklerin cenderesine hapsetmektedir. Eğer Madam de Staël gibi bir kızım olsaydı, on beşinde ölmesini isterdim. Kızınızın halktan alkış toplamak için tiyatro salaşlarında kendisini sergilediğini, içiniz yanmadan düşünebilir misiniz? Bir kadın, düşlerinin gizli şiiriyle hangi yüksekliğe ulaşırsa ulaşsın, üstün yanlarını aile ocağına feda etmelidir. Bir genç kızın atılımları, dehası, iyiye, yüceye karşı duyduğu eğilim, kısacası bütün şiiri, kabul ettiği erkeğin, doğuracağı çocuklarındır. Sizde gizli bir istek seziyorum; kadınların içinde yaşamak zorunda kaldıkları dar çerçeveyi genişletmek, evliliğe heyecanı, aşkı sokmak istiyorsunuz. Bu güzel bir düştür, olanaksız değildir, ama zordur; ve –şu gülünç deyimi bağışlayacak olursanız– 'takımı bozulmuş'lara, eşsiz kalmışlara inat, gerçekleştiği de olmuştur.

"Eğer bir tür platonik dostluk arıyorsanız bu dostluk size gelecekte bir üzüntü kaynağı olabilir. Mektubunuzu oyun olsun diye yazdıysanız, bu oyunu sürdürmeyin. Bu küçük serüven burada bitti değil mi?.. Bir iki yararı da olmadı değil: Benim dürüstlük duygum güçlendi, siz de toplum yaşamı üstüne kesin düşünceler edinmiş olmalısınız. Gözlerinizi gerçek yaşama çevirin, yazının kadınlığınızda doğurduğu geçici coşkuyu, cinsinizin erdemlerine katın. Elveda, Matmazel; değer vererek onurlandırın beni. Sizi ya da siz sandığım kişiyi gördükten sonra mektubunuz bana doğal geldi. Böyle güzel bir çiçek, şiirin güneşine doğru dönmeliydi. Çiçekleri, müziği, denizin görkemini, doğanın güzelliklerini nasıl seviyorsanız, şiiri de öylece, ruhun bir süsü gibi sevin! Ama şairler konusunda size söyleme onuruna eriştiğim bütün o şeyleri unutmayın! Bir serseme varmaktan kaçının, Tanrının sizin için yarattığı yaşam arkadaşını sabırla arayın. İnanın bana, sizi anlayabilecek, mutlu edebilecek birçok akıllı insan vardır. Eğer zengin olsaydım, siz de yoksul olsaydınız, bir gün servetimle yüreğimi ayaklarınızın altına sererdim; ruhunuzun zenginliğine, dürüstlüğüne inanıyorum çünkü. Yaşamımı da, onurumu da tam bir güvenle size emanet edebilirdim. Bir kez daha, elveda, sarışın Havva'nın sarışın kızı!"

XXIII. Modeste, Açık Bir Üstünlük Kazanıyor

Bu mektubu çölde bir yudum su içercesine okuyunca, Modeste'in yüreğine çöken dağlar kalktı; sonra planını hazırlarken yaptığı yanlışları anladı. Bunları hemen düzeltti; birkaç zarf hazırlayıp üstlerine kendi eliyle Ingouville'deki adresini yazarak Françoise'a verirken bir daha Köşk'e gelmemesini tembihledi. Françoise evine dönünce, bundan böyle Paris'ten gelecek her mektubu bu zarflardan birinin içine koyacak ve Le Havre'dan gizlice postaya verecekti. Modeste postacıyı, her gün geçtiği saatte Köşk'ün kapısında bekleyerek kendisi karşılamaya karar verdi. Aldığı mektupta Canalis'in gösterişli imgesinin ardında soylu ve yoksul La Brière'in yüreği çarpıyordu; Modeste'te uyandırdığı duygulara gelince, bir bir kumsala gelip dağılan dalgalar gibi sayısızdı bu duygular. Modeste'se gözlerini açık denize dikmiş, Paris gibi bir deryada melek gibi bir adam avlayabildiği için, yetenekle iyi bir yüreğin kimi zaman seçkin insanlarda da yan yana gelebileceğini öğrendiği için, önsezinin kendisine bunca iyi şeyler getiren büyülü sesini dinlediği için seviniyordu. Demek artık güçlü bir ilgi, yaşamını canlandıracaktı. Bu güzel evin duvarları yıkılmış, kafesinin çubukları kırılmıştı. Düşüncesi, kanatlarını açmış uçuyordu. Ufka bakarak:

— Ah babacığım, bizi çok zengin et! dedi kendi kendine.

Ernest de La Brière'in beş gün sonra okuduğu mektup, bize her türlü açıklamadan fazlasını söyleyecekti zaten.

VII.

Bay de Canalis'e.

"Dostum –izin verin de size dostum diyeyim– beni büyülediniz. Sonuncu olmamasını dilediğim bu ilk mektupta olduğunuzdan başka türlü çıkmanızı istemem. Genç bir kızı bu kadar incelikle bir şairden başka kim bağışlayabilir, kim anlayabilirdi?

"Size içimi, mektubunuzun ilk satırlarını yazdıran o içtenlikle dökmek istiyorum. Önce şunu söyleyeyim ki, çok şükür beni tanımıyorsunuz. Evet, sevinerek söylüyorum, ne o iğrenç Matmazel Vilquin'im ben, ne de bir türlü kabul edilebilir bir yaşta karar kılamayıp otuzla elli arasında sallanan o pek kuru ve pek soylu Matmazel d'Hérouville. Kardinal d'Hérouville de kilise tarihinde ailemizin biricik şöhretli kişisi dediğim kardinalden daha önce ünlenmiştir. Biricik diyorum, çünkü ufak tefek generalleri, küçük çapta papazları şöhret saymıyorum. Üstelik Vilquin'lerin görkemli villasında da oturmuyorum. Tanrıya şükür, damarlarımda o dükkân tezgâhlarında soğumuş kanın zerresi yok. Soyum hem Almanya'dan, hem de Fransa'nın güneyinden geliyor; kafamda Almanya'nın düşleri, kanımda Provence'ın ateşi var. Baba tarafından da, ana tarafından da soyluyum. Ana tarafım Gotha Almanağı'nın[52] bütün sayfalarını doldurur. Ve artık sıkı önlemler aldım. Hiç kimse, devlet yetkilileri bile asıl kimliğimi ortaya çıkaramaz. Böyle örtülü ve gizli kalacağım. Kendime ve Normandiyalıların dediği gibi dünyalığıma gelince, emin olun ki, hiç olmazsa o gördüğünüz kızcağız (mutluluğa ermiş de haberi yok) kadar güzelim, sokağa çıktığım zaman peşimden Fransa'nın on beyzadesi yürümez ama parasız pulsuz bir kızcağız da sayılmam; o iğrenç 'milyonları için sevilen genç kız' vodvili bana da oynandı. Son olarak da, ne olur hiçbir biçimde, bahse tutuşsanız bile, beni bulmaya kalkışmayın! Özgür olsam da, ne yazık ki koruma altındayım; önce kendi kendimin koruması altındayım, sonra da, çekildiğim yere sokulmaya kalkışırsanız göğsünüzün ortasına bir bıçak saplamaktan çekinmeyecek birtakım yürekli insanların koruması altında. Bunu cesaretinizi ya da merakınızı ayaklandırmak için

söylemiyorum. Sizin ilginizi çekmek, sizi kendime bağlamak için bu duygulardan hiçbirine gereksinimim olmadığını sanıyorum.

"Şimdi de ilk vaazınızın, oldukça genişletilmiş ikinci baskısına yanıt vereyim.

"Bir itirafta bulunmamı ister misiniz? Sizi bu kadar güvensiz, kendimi de doğaçlamalarıyla her zaman canımı sıkmış bir Corinne[53] gibi görünce, bugüne dek birçok onuncu Musa'nın[54] merakınızı uyandırarak sizi çifte vadilerine[55] çektiğini ve okullu şiirlerinin yemişinden tatmaya davet ettiğini sanmıştım. Merak etmeyin dostum, şiiri severim ama dağarcığımda manzumecikler taşımam; çoraplarım bembeyaz[56] ve hep öyle kalacaklar. Hiçbir zaman bir iki ciltlik saçmalıklarla canınızı sıkmayacağım. Ve bir gün size, 'Koşun, gelin!' dersem, artık siz de biliyorsunuz ki yaşlı, yoksul, çirkin bir kızla karşılaşmayacaksınız. Ah dostum! Le Havre'a geldiğinize ne kadar üzüldüğümü bilemezsiniz. Romanım dediğiniz şeyi böylece değiştirdiniz. Hayır, mektuplarıma inanıp yüreğimin içine adım adım girdikten sonra evinden çıkıp ilk kez buluşacağımız yere bir çocuk saflığıyla gelebilecek kadar büyük, güvenli, uzak görüşlü bir adama sakladığım hazineyi yalnızca Tanrının güçlü elleri tartabilir! Ancak üstün yetenekli birinin, bu kadar saf yürekli olabileceğini düşünüyordum. Siz o hazinenin bir parçasını kırdınız. Sizi bağışlıyorum; ne de olsa Paris'te yaşıyorsunuz, hem dediğiniz gibi şair de eninde sonunda insandır. Yoksa bu yüzden beni, düşlerin büyülü bahçesini ekip biçen bir kızcağız yerine mi koyacaksınız? Çoktan yıkılıp harap olmuş bir şatonun kırık vitraylarına taş atıp eğlenmeye kalkmayın. Siz ki akıllı bir adamsınız, nasıl oldu da ilk mektubunuzda verdiğiniz bilgiçce dersi, Matmazel d'Este'in kendi kendine zaten verdiğini kestiremediniz? Hayır, sevgili şair, benim ilk mektubum, yol boyunca sağa sola sataşarak giden, meyva ağaçlarının altında ödeyeceği vergileri hesaplayan mal sahibini korkutmaktan hoşlanan çocuğun fırlattığı bir çakıltaşı değildi; deniz kıyısında yüksek bir kayanın üstüne oturmuş, bulunmaz av umudunda bir balıkçının ustalıkla sallandırılmış oltasıydı.

"Aile üstüne söylediğiniz güzel şeylerin hepsini doğru buluyorum. Hoşuma gidecek, kendime yakışır bulacağım erkek, anamın babamın izniyle yaşamıma da, yüreğime de sahip olacaktır. Onları ne üzmek, ne de tuzağa düşürmek isterim. Onlara söz geçireceğimden kuşkum yok; önyargılı insanlar da değiller. Sonuç olarak, heveslerimin, hayallerimin karşısında kendimi güçlü hissediyorum. Kendi elimle kendime bir kale yaptım ve bu kalenin bir hazine beklercesine üstüme titreyenlerin sonsuz bağlılığıyla kuşatılmasına göz yumdum. Oysa ovada da koruyabilirdim kendimi. Çünkü, şunu bilin ki, rastlantılar sırtıma iyi su verilmiş bir zırh geçirdi; bu zırhın üstünde, 'Küçümseme' sözcüğü yazılıdır. Hesap kokan her şeye, bütünüyle soylu, temiz, çıkarsız olmayan her şeye karşı sonsuz bir nefret duyarım. Hayale kaçmaksızın güzele, 'en iyi'ye taparım. Ama bir zamanlar düşlerimde sırf kendim için hayalci oldum. Bu yüzden de işin içyüzünü, bana sözünü ettiğiniz toplum yaşamına ilişkin o bayağılıklara dek öğrendim.

"Şimdilik iki dosttan başka bir şey değiliz, olamayız da. İnsan tanımadığı biriyle ne diye dost olsun diyeceksiniz. Ben kişi olarak sizi tanımıyorum; ama ruhunuz, yüreğiniz yabancım değil. Onları kendime yakın buluyorum. İçimde tek sırdaş olarak üstün yetenekli birini isteyen sonsuz duygular var. Gönlümdeki şiirin boşa gitmesini istemiyorum. Bu şiir, yalnızca Tanrı için parlayabileceği gibi, sizin için de parlayabilir. İçimizi dökebileceğimiz iyi bir arkadaştan değerli ne vardır? Dürüst bir kızın, gün ışığına doğru koşan küçük sinekçikler gibi size doğru uçuşan ilk çiçeklerini geri mi çevireceksiniz? Genç bir kızın içten duygularını paylaşma mutluluğuna, ruhun bu kayrasına hiç erişmediğinizden kuşkum yok! Dinleyin o gevezelikleri; şimdiye dek kendinden başka kimseye

söylemediği şarkıları kabul edin! Daha sonra, ruhlarımız iyice kardeş, yaradılışlarımız da birbirine uygun çıkarsa, beyaz saçlı emektar bir uşak, bir yol kenarında, sizi bir köşke, bir villaya, bir şatoya, bir saraya götürmek için bekleyecektir. Bu sarı ve kahverengi evlilik yuvasının (evlilikle onca güçlenen Avusturya bayrağının renkleri bunlar) nasıl bir şey olacağını da, bu işin bir sonuca varıp varmayacağını da şimdilik bilmiyorum. Ama bunun oldukça şiirsel, Matmazel d'Este'in de iyi huylu bir kız olduğunu kabul edin. Özgürlüğünüzü mü elinizden alıyor? Kıskanç bir edayla gelip Paris salonlarını mı araştırıyor? Bir zamanlar Paladin'lerin[57] gönül rızasıyla kollarına taktıkları emprinse'in, o zincirin ödevlerini mi yüklüyor omuzlarınıza? Sizden bütünüyle tinsel, gizemli bir anlaşma istemiyor mu yalnızca? Haydi! Mutsuz, yaralı, yorgun olduğunuz zaman yüreğime gelin! Bana her şeyi söyleyin, hiçbir şey gizlemeyin. Bütün acılarınızı iyi edecek merhemlerim var. Yirmi yaşındayım, dostum, ama aklım ellisinde ve ne yazık ki, bir başka benliğimde, tutkunun en lezzetli yanlarıyla en korkunç yanlarını duyumsadım. İnsan yüreğinde ne korkaklıklar, ne alçaklıklar bulunabileceğini biliyorum ve yine de bütün genç kızların en dürüstüyüm. Hayır, artık hayal kurmuyorum; bende şimdi daha iyisi var. İnançlarım var, dinim var. Bakın, şimdi de içini dökme oyununa başlıyorum.

"Kendim seçmem koşuluyla kocam, nasıl bir adam olursa olsun, uykusunu gönül rahatlığıyla uyuyabilir, kalkıp ta Hindistan'a gidebilir. Dönüşünde, giderken bıraktığı gergefin başında bulacaktır beni; her ilmikte kendisi için yazılmış bir şiirin dizelerini görür gibi olacaktır. Onun yokluğunda gözlerim hiçbir gözle karşılaşmamış, hiçbir erkek, fısıltısıyla kulağımı incitmemiş olacaktır. Güzel ve aldatıcı bir görünüşe kapılmış olsam bile, bu adam düşüncemin bütün çiçeklerini, sevgimin bütün işvelerini, dilenmeyen gururlu boyun eğişimin sessiz özverilerini derecektir. Evet, istemediği sürece, hiçbir zaman kocamın peşinden dışarıya gitmemeye karar verdim; onun yuvasının tanrıçası olacağım. İşte benim insanca dinim. Bedenle yaşamın birlikteliği gibi birlikte olacağım bir erkeği, neden kendim seçip sınamayayım? Yaşam insanı rahatsız eder mi hiç? Ya sevdiğinin tersine giden kadın neye benzer? Yaşama değil, hastalığa. Yaşam derken de, her saati bir zevk haline sokan o mutlu sağlığı anlıyorum ben.

"Gözümde değeri hiç eksilmeyecek mektubunuza dönüyorum. Evet, şaka bir yana, bu mektubun içinde beklediğim şeyleri, ciğerlere hava nasıl gerekliyse aileye de öylece gerekli olan, şiirsellikten uzak duyguları buldum; bunlar olmazsa mutluluk da olmaz. Dürüst bir adam gibi davranmak, şairce düşünmek, kadınca sevmek; bunun artık bir hayal olmadığını anlıyorum.

"Elveda dostum. Şimdilik yoksulum; yüzümdeki maskeyi, gizliliğimi, zaptedilmez hisarımı bana sevdiren şeylerden biri de bu. Dergi'de son şiirlerinizi okudum; ruhunuzun sade ve gizli büyüklükleriyle tanıştıktan sonra, bilseniz nasıl büyük bir tat aldım onlardan!

"Genç bir kızın Tanrıya sizin için candan dua ettiğini, yalnız sizi düşündüğünü, bir ana ve bir babadan başka rakibiniz olmadığını bilmek, bilmem sizi mutsuz eder mi? Sizinle dolu, sizin için yazılmış, yalnızca sizin tarafınızdan okunacak sayfaları geri çevirmenizin nedeni olabilir mi? Siz de benim gibi yapın. Şimdilik o kadar az kadınım ki, eksiksiz ve doğru şeyler söylemek koşuluyla içinizi dökmeniz beni mutlu etmeye yetecektir.

"Sizin O. d'Este-M.'niz."

XXIV. Bilinmeyenin Gücü

Bu mektubu, okuyup bitirdikten sonra bir saattir elinde tuttuğunu fark eden genç denetçi:

— Tanrım, şimdiden âşık mı oldum? dedi heyecanla. Nasıl bir karar vermeli? Bizim büyük Şair'le mektuplaştığını sanıyor! Bu oyuna devam etmeli mi? Kırk yaşında bir kadın mıdır, yoksa yirmi yaşında bir kız mı?

Bilinmeyenin uçurumu karşısında büyülenmiş kalmıştı Ernest. Bilinmeyen, karanlık bir sonsuzluktur ve dünyada ondan daha çekici hiçbir şey yoktur. Bu karanlık boşlukta zaman zaman beliren bir iki kıvılcım, parlak izler bırakarak Martynn'inkilere[58] benzer hayalleri renklendirir. Canalis'inki gibi dolu bir yaşamda böyle bir serüven, sellerin kayalık yataklarından sürüklenen mavi bir çiçek gibi yok olup gider. Ama koruyucusunun simgelediği türden derli toplu işlere girişmek isteyen, o zamana kadar da oyalanmak için emzikle Canalis'i politikaya hazırlayan bir Sayıştay denetçisinin yaşamında iş değişir; imgesini o güzel sarışınla karıştırmaktan kendini alamadığı böyle bir genç kız, insanın yüreğine yerleşir, bir kentsoylu yaşamına, kümese dalan kurt benzeri giren romanların yapabileceği bütün kötülükleri yapar. Böylece Ernest de, Le Havre'daki gizemli genç kızdan başka bir şey düşünmez oldu. Ona, aşağıda okuyacağınız, inceden inceye düşünülmüş, özene bezene yazılmış yanıtı gönderdi; bu mektupta öfkeyle karışık bir sevda başgöstermeye başlıyordu artık.

VIII.

Matmazel O. d'Este-M.'ye.

"Matmazel, insana –yalan da olsa– bir olgunluk simgesi gibi görünmek, en azından bir mutluluk başlangıcı göstermek, sonra da eğer umduğunuz gibi çıkmazsa, yüzüstü bırakıp kıyamete dek üzüntüler içinde kıvrandırmak gibi bir art düşünceyle zavallı bir şairin gönlüne çöreklenmek size yakışır mı? Düşüncelerinizin zarif dizisini sergilemeye başlayan mektubunuzun yolunu gözlemek, ne büyük bir tedbirsizlikmiş meğer! Bunca yürekliliği bunca özgünlükle, bu denli zengin bir düş gücünü bunca duyguyla birleştirmeyi bilen gizemli bir kadına, insan çok kolay sevdalanır. Bu ilk iç dökmeyi okuduktan sonra kim sizinle tanışmak istemez? Sizi düşünürken aklımı yitirmemek için büyük çabalar harcamam gerekiyor, çünkü bir erkeğin yüreğini ve kafasını altüst edecek ne varsa bir araya getirmişsiniz. Bu yüzden, bazı alçakgönüllü karşı çıkışlarda bulunabilmek için soğukkanlılığımın şu an geriye kalan son kırıntılarından yararlanacağım. Birbirimize yazacağımız mektuplar, yaradılışımızın genel anlamını sergilemekten çok, elimizden çıktıkları anın birer dışavurumu olacaklarına göre, yaşam karşısında hem biraz doğru, hem de biraz ikiyüzlü olan bu mektupların, ne denli güzel olurlarsa olsunlar, birbirimizi gündelik, sıradan yaşam içinde sınamanın yerini tutabileceğine inanıyor musunuz? İnsan iki yanlıdır. Önce görünmeyen bir yaşam, yüreğin yaşamı var ve mektuplar ona yetebilir. Bir de kendiliğinden sürüp giden bir yaşam var ve ne yazık ki, insanların gözünde, sizin yaşınızda bir kızın kestiremeyeceği kadar önemlidir. Bu iki yaşamın da, gönlünüzde okşadığınız hayale uyması gerekir. Buysa, hemen söyleyeyim ki, pek ender rastlanır bir şeydir. Yalnızlığa çekilmiş, hem olgun, hem de lekesiz bir ruhun, saf, içten, çıkar gözetmeyen övgüleri, Paris'in edebiyat dünyasına karışmış birinin yaşadığı tüm üzüntüleri, aldığı tüm yaraları, gördüğü tüm ihanetleri, rengiyle, kokusuyla unutturacak, göksel bir çiçektir. Bu yüzden, sizinkine benzer bir çıkışla ben de size teşekkür ediyorum. Acılarımla sizin sadaka incileriniz arasında yapacağımız bu şiirsel değiş tokuştan sonra benden ne bekleyebilirsiniz? Bende ne Lord Byron'un o olağanüstü toplumsal konumu var, ne de dehası. Her şeyden önce, kafamda onunki gibi bir sahte lanetlenmişlik ve uydurma

toplumsal yıkım halesi de yok. Böyle bir durumda ondan ne beklerdiniz peki? Dostluğunu değil mi? Evet ama, sadece gururlu biri olabilecekken, dostlukları ürküten, yaralayıcı ve hastalıklı bir kibir, Byron'u yiyip bitiriyordu; ben ki ondan bin kez küçüğüm, bende de yaşamı tatsızlaştıran, dostluğu çekilmez bir yük haline sokan yaradılış çelişkileri bulunamaz mı?.. Düşlerinize karşılık elinize ne geçer bu durumda? Bütünüyle sizin olmayacak bir yaşamın sıkıntıları değil mi? Bu anlaşma bir deliliktir. Bakın neden. Her şeyden önce tasarladığınız bu şiir, bir aşırmadan başka bir şey değildi. Almanya'da bir genç kız –sizin gibi yarım değil, tam bir Alman kızı– yirmi yaşının sarhoşluğuyla, evli olduğunu bile bile, Goethe'ye sevdalandı. Onu dostu, dini, tanrısı yaptı. Bayan Goethe de, tam bir Alman kadını ve bir şair karısı gibi davranarak, bu aşkı alaycı bir hoşgörüyle karşıladı; ama bu, Bettina'yı hastalığından kurtarmadı! Ne oldu bilir misiniz? Bu hayalperest kız sonunda, kendi halinde, şişman bir Almana vardı. Biz bizeyken şunu da söyleyelim ki, bir dâhinin kulu kölesi olacak, anlayışta onun düzeyine yükselecek, ressamların düşsel kiliselerinin kepenklerine çizdikleri o tanrısal kadınlardan biri gibi ölünceye dek ona sofuca tapacak, Almanya Goethe'yi yitirdiğinde, tıpkı Lord Bolingbroke'un o sevgilisi gibi, kimsenin yüzünü görmemek için elini eteğini dünyadan çekecek genç bir kız, evet itiraf edelim ki böyle bir kız, kurtarıcımız İsa'nın kanlı utkusuna katılan Mecdelli Meryem gibi şairin şanına katılacaktır. Bu işin yüce tarafı; ama tersine ne dersiniz? Ben, ne Lord Byron, ne Goethe'yim; bu iki şiir ve bencillik devinden hiçbiri değilim, yalnızca beğenilen bir iki şiirin yazarıyım ve bana tapılmasını isteyemem. Aziz olmaya da pek yatkın değilim. Hem yürekliyim, hem de gözüm yükseklerde; zengin olmak istiyorum ve daha gencim. Beni olduğum gibi görün. Kral'ın iyiliği, bakanlarının koruyuculuğu sayesinde geçinip gidiyorum. Herkes gibi bir insanım. Herhangi bir aptal gibi Paris'in gece eğlencelerine gider gelirim; ne var ki, bindiğim arabanın tekerlekleri –zamanımızın gerektirdiği gibi– Ana Defter'e işlenmiş gelirlerin sağlamlaştırdığı bir toprağa basmaz. Zengin olmadığım gibi, çatı katının, anlaşılmamış çalışmaların, sefalet içinde onurun benden daha üstün kimi insanlara, örneğin D'Arthez'e sağladığı saygınlık da yoktur bende. Gencecik heyecanınızın büyüleyici hayallerine, nasıl sıradan bir son aradığınızı biliyor musunuz? Gelin, burada bırakalım bu işi. Gözünüze bulunmaz Hint kumaşı gibi görünme mutluluğuna eriştimse, siz de benim için gökyüzünde ışıldayıp kaybolan o yıldızlar gibi erişilmez, ışıklı bir şey oldunuz. Yaşamımızın bu aşamasını hiçbir şey karartmasın. Eğer böyle devam edersek sizi sevebilirim, engelleri hiçe sayan, gönlü belki kısa ömürlü ama alabildiğine hoyrat ateşlerle tutuşturan o delice sevdalardan birine düşebilirim. Bir de gözünüze girdiğimi, bu serüveni son derece sıradan bir sonuca bağladığımızı düşünün: Nikâh, bir aile yuvası, çocuklar... Bélise'le Henriette Chrysale[59] bir arada, olacak şey mi?.. Elveda öyleyse!"

XXV. Ruhların Evliliği

IX.

Bay de Canalis'e.

"Dostum; mektubunuz beni sevindirdiği kadar üzdü de. Kimbilir, belki de yakında, birbirimizin mektuplarını okurken sadece sevineceğiz. Beni iyi anlayın. Tanrıya yalvarıp yakarır, ondan bir sürü şeyler isteriz; oysa Tanrı hiç ses vermez. Ben Tanrının bize vermediği yanıtları sizden bekliyorum. Matmazel de Gournay'yle Montaigne'in dostluğu yinelenemez mi? Sismonde de Sismondi'yle[60] eşinin Cenevre'deki aile yaşamlarını bilir misiniz? Birileri anlatmıştı: Gelmiş geçmiş çiftlerin en hoşuymuş; tıpkı yaşlılıklarına dek mutlu bir ömür süren Pescara Markisi'yle Markizi gibi. Tanrım! Tıpkı bir senfonide olduğu gibi iki harpın uzaktan birbirine seslenmesi, karşılıklı titreşmesi ve çok güzel bir ezgi yaratması olanaksız mıdır? Yeryüzünde yalnızca insan, hem harp, hem çalgıcı, hem de dinleyicidir. Yoksa benim sıradan kadınlarınkine benzer bir kaygı taşıdığımı mı sanıyorsunuz? Kibarlar dünyasının insanlarıyla düşüp kalktığınızı, oralarda Paris'in en güzel, en akıllı kadınlarını gördüğünüzü bilmiyor muyum sanki. Bu denizkızlarından birinin, soğuk pullarıyla sizi sarma lütfunda bulunduğunu, sonra da şiirsellikten uzak düşünceleriyle beni üzen o yanıtı yazdırttığını düşünemez miyim? Paris'teki cilve çiçeklerinden daha güzel bir şey vardır dostum; o da insanlık gururudur. Deha dediğimiz yüce dorukların tepesinde yetişen bir çiçektir bu; ve üstün yetenekli kişiler, göklerdeki başlarıyla topladıkları bulutları serperek onu yetiştirip büyütürler. Ben işte bu çiçeği yetiştirmek ve açtırmak istiyorum; çünkü onun yabanıl ve tatlı kokuları tükenmek bilmez; sonsuzdur. Hiçbir bayağı yanım olmadığına inanma onurunu bana bağışlayın ne olur! Eğer Bettina olsaydım, çünkü neyi anıştırmak istediğinizi biliyorum, hiçbir zaman Madam d'Arnim olmazdım. Eğer Lord Byron'un kadınlardan biri olsaydım, şu anda manastırdaydım. Beni canevimden vurdunuz. Tanımıyorsunuz beni, ama tanıyacaksınız. Kendimde, hiçbir gurura kapılmadan söylenebilecek yüce birşeyler duyuyorum. Tanrı, sözünü ettiğim o ulu dağların tepesinde yetişen melez bitkinin köklerini ruhuma daldırmış bir kez; onu bir saksıya koyup, penceremin önünde ölmesini görmek istemiyorum. Hayır, baş döndürücü kokularıyla bu eşsiz, bu görkemli çiçek, yaşamın bayağılıklarına düşmeyecek. Sizindir o, hiçbir göz değmeden, sonsuza dek sizindir! Evet, sevgili dostum, bütün düşüncelerim, en gizlileri, en çılgınları bile sizindir. Genç bir kızın yüreği, olduğu gibi sizin. Bu sonsuz sevgi sizin. Eğer kişiliğiniz umduğum gibi çıkmazsa hiç evlenmeyeceğim; yalnızca gönlün yaşamıyla, sizin aklınızla, sizin duygularınızla yaşayabilirim. Hoşlanıyorum onlardan; her zaman için, şimdiki gibi dostunuz kalabilirim. Tinsel yanınızda bir güzellik var ki, bu bana yeter. Benim yerim orası. Günün birinde şairin yaşlı hizmetçisi, biraz annesi, biraz kâhyası, biraz aklı, biraz da başının tacı olma düşüncesi karşısında dehşetle gerilemeyen bu genç ve güzel köleyi küçük görmeyin. Sizin gibi insanlar için çok gerekli olan bu sadık kız, kendisine her derdinizi açabileceğiniz, sözlerinizi kimi zaman başını sallayarak dinleyen, yağmurdan ıslanmış ya da üzgün döndüğünüz zaman sizi karşılamak için lambanın ışığında iş işleyerek uykusuz bekleyen, saf, karşılıksız dostluğun ta kendisidir. İşte benim yazgım; kocasına sonsuza dek bağlı, mutlu bir kadın olmak değilse eğer. Hangisi olursa olsun, benim için hava hoş. Matmazel d'Este ona iki üç çocuk doğurmadı, sıradan bir Madam Vilquin olmadı diye Fransa batacak değil ya! Bana gelince, hiçbir zaman evde kalmayacağım ben. İyilikseverlikle, büyük bir adamın varlığına gizliden gizliye katılmakla ana olacağım; ona şu dünyadaki düşüncelerimi, çabalarımı sunacağım. Bayağılıktan tiksinirim. Özgürüm, zenginim, kendimi genç ve güzel hissediyorum; Yüce Meclis'ten birinin oğlu diye budalanın birine, bir gün içinde batabilecek bir tüccara, bana nazını çektirecek güzel bir adama ya da karısı olduğum için günde yirmi kez yüzümü

kızartacak birine varmayacağım. Bu konuda hiç merak etmeyin. Babam her istediğimi yapar, bir dediğimi iki etmez. Eğer şairimin hoşuna gidersem, o da benim hoşuma giderse, aşkımızın parlak köşkü öyle yükseğe kurulur ki, hiçbir felaket ona erişemez. Ben dişi bir kartal yavrusuyum; beni gördüğünüz zaman gözümden anlayacaksınız. Dediklerimi bir kez daha yineleyecek değilim, ama bir iki sözcükle şunu söyleyeyim: Şimdi babamın arzusuyla hapsedildiğim için mutlu olduğum gibi, aşkın beni hapsetmesiyle de dünyanın en mutlu kadını olacağım. Peki dostum, benim yüzümden başımıza gelen şeyleri bir roman gerçeği gibi görelim şimdi de.

"Bir kuleye kapatılmış, düş gücü zengin bir genç kız, ancak gözleriyle dolaşabildiği bahçede koşmak için çıldırır. Demir parmaklığını sökecek bir çare bulur, pencereden atlar, bahçe duvarını aşar, gidip komşuda gülüp oynar. Sonsuza dek oynanacak bir vodvildir bu!.. İşte benim ruhum bu genç kızdır; komşunun bahçesi de sizin dehanız. Çok doğal değil mi? Güzel ayaklar çitini kırdı diye şikâyet edecek komşu var mıdır? Bunları şaire yazıyorum; ama Molière'in komedyasındaki yüce mantıkçı başka nedenler isterse, onları da gösteririm. Sevgili Géronte,[61] evlilikler çoğu zaman mantıkdışıdır. Bir aile, genç bir adamla ilgili bilgiler edinir. Komşunun salık verdiği ya da bir baloda avlanan bu Léandre'ın[62] hırsızlığı ya da gözle görülür bir kusuru yoksa, yeterince zenginse, bir kolej ya da hukuk okulu bitirmiş ve eğitimle ilgili basmakalıp gerekleri yerine getirmişse, giysilerini üstüne oturtmasını becerebiliyorsa, gelip kızı görmesine izin verilir. Ta sabahtan giydirilip kuşatılan kıza da annesi, dilini tutmasını, içinden geçenleri belli etmemesini, fırıl fırıl döndükten sonra gülümseyen oyuncu gibi gülümsemesini söylemiştir; gerçek yaradılışını açığa vurmanın tehlikeleri konusunda kesin uyarılarla donatılan bu kıza bilgiçlik taslamaması da özellikle öğütlenmiştir. Para sorunlarını aralarında iyice görüşüp kararlaştırdıktan sonra her iki taraf, oğlanla kızın birbirini tanıması, anlaması için budalaca bir çaba harcarlar; oysa kendilerini şimdiden bağlı gören bu iki kişi, baş başa kaldıkları, konuştukları, gezintiye çıktıkları bu oldukça kısa süreler içinde hiç de özgür davranamazlar. Erkek, bu durumlarda bedeni gibi ruhunu da şık giysiler altına gizler; kız da kendi köşesinden aynı şeyi yapar. Çiçek demetlerinin, takıların, tiyatroların araya karıştığı bu acıklı komedyaya da, 'nişanlıya kur yapma' adı verilir. İşte beni çileden çıkaran şey. Ruhların uzun uzadıya kaynaşmasına olanak vermeden yasal evliliğe geçmek istemiyorum ben. Genç bir kıza, bütün yaşamında en çok bu anda düşünme yetisi, ikinci bir görüş, deneyim gibi şeyler gereklidir. Özgürlüğüne, mutluluğuna oynamaktadır; oysa eline ne zar, ne de zar fincanı verilir; bahse girer, kendini beğendirmeye çalışır. Ben istedikten sonra kendimi, kendi elimle mutsuz edebilirim; buna hem hakkım var, hem de iznim; üstelik gücüm, kuvvetim de yeter. Annem de böyle yapmış; içinden gelen sese kulak vererek, bir toplantıda güzelliğine tutulduğu, dünyanın en yüce gönüllü, en sadık, en sevgi dolu adamıyla evlenmiş. Sizin bekâr, şair ve güzel olduğunuzu biliyorum. İsterse Apollon kadar güzel olsun, evli bir meslektaşınızı kendime dert ortağı seçmezdim, bundan emin olabilirsiniz. Annem, belki de Biçim'in dehası sayabileceğimiz Güzellik'e kapılmış; benim karşıma biçimle ruh bir arada çıkmış, neden kapılmayayım? Sizi mektuplaşıp inceleyerek mi, yoksa birkaç aylık üstünkörü bir 'kur' dönemine başlayarak mı daha iyi tanırım? İşte soru bu, derdi Hamlet. Ama sevgili Chrysale,[63] benim yöntemimin en azından ikimizi de tehlikeye atmama üstünlüğü yok mu? Aşkın kendine göre hayalleri, her hayalin de bir yarını vardır. İşte, bütün bir ömür için birbirine bağlandıklarını sanan sevdalıların ikide bir ayrılmalarının nedeni budur. Gerçek sınav, acı ve mutluluktur. İki insan bu çifte sınavdan geçtikten, kusurlarını da erdemlerini de ortaya koyduktan, birbirinin huyunu suyunu iyice öğrendikten sonradır ki, el ele ölüme dek gidebilirler. Bu küçük oyunun bir sonu olmadığını kim söylemiş sevgili Argante?..[64] Hiç değilse mektuplaşmanın tadını almadık mı?

"Emirlerinizi bekliyorum, soylu efendim, ve gönlüm sizinle.

"Hizmetkârınız,

"O. d'Este-M."

X.

Matmazel O. d'Este-M.'ye.

"İşte bakın, siz bir şeytansınız, sizi seviyorum; istediğiniz bu muydu, ey kimselere benzemeyen kız! Yoksa taşrada canınız sıkılıyor da bir şairin yapabileceği aptallıklara bakıp gönül eğlendirmek mi istiyorsunuz? Hiç de hoş bir davranış olmazdı bu. İki mektubunuzda da öyle bir muziplik havası esiyor ki, bir Parisli bundan kolayca kuşkulanabilir. Ama artık aklım başımda değil; yaşamım, geleceğim vereceğiniz yanıta bağlı. Söyleyin bana, biri size toplum alışkanlıklarını hesaba katmaksızın, sınırsız bir sevgi duyduğunu söylese, hoşunuza gider mi bu? Elbette sizi tanımama izin verirseniz... Hoşunuza gidip gitmeyeceğimi bilmemek de beni epeyce üzüyor, kararsızlık içinde bırakıyor. Eğer bana olumlu yanıt verirseniz, yaşamımı değiştirir, mutluluk adını verme deliliğini gösterdiğimiz bir sürü sıkıntıya veda ederim. Ey tanımadığım sevgili güzel kız! Mutluluk, sizin de düşlediğiniz gibi, duyguların birbiriyle iyice kaynaşmasından, ruhların bütünüyle uyuşmasından, akışına kapılıp gitmek zorunda olduğumuz yaşam etkinliklerinin erişilmez bir güzellikle (Tanrının burada, yeryüzünde izin verdiği kadarıyla) bezenmesinden, son olarak da sadakat denen şeyden daha değerli bir gönül bağlılığından doğar. Ama her akıllı insanın, daha yaşamın başlangıcında, düşünce kanatlarını denemeye başlar başlamaz bakışlarıyla okşadığı, gözlerini üstüne diktikten sonra da sert olduğu kadar bayağı bir engele çarpıp parçalandığını gördüğü o şiir, genç kızların ve şairlerin düşü o büyük nimet ortada dururken, bir özveriden söz edebilir mi? Çünkü, aşağı yukarı bütün insanlar için, civcivini çok zor veren bu gizemli yumurtanın üstüne Gerçek, ayağıyla hemen basıverir. Bu yüzden de size henüz ne kendimden, ne geçmişimden, ne yaradılışımdan, ne de beni neredeyse oğlu gibi seven, benim de ana bildiğim bir kadınla aramdaki sevgi bağından söz açacağım. Siz, yaşamımdaki etkisini 'özveri' sözcüğüyle açıklayabileceğim bu sevgiyi iyice sarstınız; siz beni, nankör demeyeceğim ama, şimdiden vefasız yaptınız; sizin için yeterli mi bu? Ah! Konuşun, tek bir sözcük söyleyin, gözlerim kapanıncaya dek, Pescara Markisi'nin karısını, Romeo'nun Juliet'i sevdiği gibi büyük bir bağlılıkla seveyim sizi! Yaşamımız, en azından benim için, o kaygısız tanrısal mutluluk olacak; tıpkı Dante'nin, Cehennem'inden çok daha üstün bir şiir olan Cennet'inde söz ettiği gibi. Ne gariptir ki, düşlenmiş bir yaşamın sanrıya benzer akışına kendimi bırakıp –belki de sizin gibi– daldığım derin düşünceler arasında kendimden değil de sizden kuşku duyuyorum. Evet, sevgilim, kolumu sevdiğim kadına vererek, ruhun güzel havalarını hiçbir zaman bozmadan, tatlı bir yavaşlıkla ve her zaman güler yüzle mezara kadar gidecek gücü, böyle sevebilme gücünü kendimde buluyorum. Evet, ikimizin de yaşlanacağı günleri gözümün önüne korkusuzca getirebiliyorum; o övgüye değer İtalyan tarihçisi[65] gibi saçlarımıza ak düşeceğini ve yüreklerimizin hep aynı, ama mevsimlerin ruhuna göre değişen bir sevgiyle çarpacağını biliyorum. Bakın, dostunuzdan başka bir şey olmamaya katlanamıyorum artık. İstediği kadar içimde –dediğiniz gibi– bir Chrysale, bir Oronte, bir Argante yaşasın, tüller içinde bir kadının güzel elleriyle uzattığı kupadan, domino'sunu,[66] maskesini yırtıp yüzünü görmek hırsıyla yanmadan içecek kadar yaşlı değilim. Ya artık mektup yazmayın bana ya da umut verin. Ya aralayın peçenizi göreyim ya da bu oyundan çıkayım. Size elveda mı demem gerek? Yoksa dostunuz diye imza edebilir miyim?"

XXVI. Mektuplaşmaların

Sonu Nereye Varır?

XI.

Bay de Canalis'e.

"Bu ne koltuk kabartacak şey böyle! Ağırbaşlı Anselme, ne çabuk güzel Léandre'a dönüşüverdi? Bu değişikliği neye yormalı? Karaladığım o satırlara mı? Ruhumun çiçeklerine kıyasla, bahçedeki güllerin yanında karakalemle çizilmiş bir gül gibi kalan o düşüncelere mi? Yoksa ben sandığınız o genç kızın, aslında bana kıyasla hanımının yanında hizmetçi gibi kalan o kızın anısına mı? Yerlerimizi mi değiştik? Akıl ben miyim? Hayal siz misiniz? Haydi, şakayı bırakalım. Mektubunuz bana baş döndürücü hazlar tattırdı; aile duygusuna borçlu olmadığım ilk hazlar. Bir şairin dediği gibi, Tanrının ördüğü gizemli yakınlık bağlarının yanında sıradan insanlara bu denli önemli gelen kan bağlarının değeri nedir ki? Size teşekkür ediyorum... Hayır, böyle şeylere teşekkür edilmez... Bana tattırdığınız mutluluk için Tanrı sizi kutsasın diyorum. Ruhuma saçtığınız sevinç adına mutlu olun. Bana toplum yaşamının gözle görülür bazı haksızlıklarını açıkladınız. Şan ve şöhrette öyle parlak, öyle erkeksi bir yan var ki, yalnızca erkeğe yaraşıyor. Tanrı, bizim bu haleyi taşımamızı yasaklamış ve onun korkunç ışığıyla sarılı alınları serinletmemiz için bize aşkı, sevecenliği bırakmış. Görevimin ne olduğunu duyumsadım; daha doğrusu bunu bana siz anımsattınız.

"Kimi sabahlar, dostum, uykumdan anlatılmaz bir tatlılık duygusu içinde uyandım. Tatlı ve tanrısal bir tür huzur içinde kendimi cennette hissettim. İlk düşüncem, bir kutsanmaydı sanki. Kahramanca eylemlerle, savaşlarla, Roma usulü şenliklerle, coşkulu şiirlerle dolu güney akşamlarıma karşılık, bunlara Almanya sabahlarım adını takmıştım. Ateşli bir sabırsızlık içinde olduğunuzu gösteren mektubunuzu okuyunca, bana havayı, doğayı sevdiren, sonunda sevdiğim biri için öleceğimi hissettiren o göksel sabahların tazeliğini duydum gönlümde. Bir şiiriniz, Bir Genç Kızın Şarkısı, sevincin bir tatlılık, duanın bir gereksinim haline geldiği o güzelim dakikaları betimler; en çok bu parçanızı severim. Bütün övgülerimi bir tümceye sığdırayım isterseniz: Sizi kendime yaraşır buluyorum!..

"Kısa olmasına karşın mektubunuzdan içinizi okudum. Evet, coşkulu davranışlarınızı, keskin merakınızı, tasarılarınızı, birinin (kim acaba?) yüreğin yangınına demet demet taşıdığı odunları görür gibi oldum. Ama sizi, isteğinizi yerine getirecek kadar tanımıyorum. Dinleyin sevgili dost, ancak bu gizlilik, açılıp ruhun derinliklerini gösterme iznini veriyor bana. Bir kez görüştük mü, birbirimizi tanıma umudu uçar gider. Bir anlaşma ister misiniz? İlk anlaşmamızdan bir zarar gördünüz mü? Onunla saygımı kazandınız. Saygının eklendiği bir hayranlık da az şey değildir dostum. Önce bana kısaca yaşamınızı yazın. Sonra da, sanki eski bir dostunuzla sohbet edercesine, hiçbir şey saklamadan, Paris'te nasıl yaşadığınızı günü gününe anlatın. O zaman ben de dostluğumuza bir adım daha attırırım. Sizi görürüm, dostum, size söz veriyorum. Bu kadarı da yeter sanıyorum... Bütün bunlar, sevgili dost, önceden söyleyeyim ki, ne bir entrika, ne de bir serüvendir; bütün bunların sonu, erkek ağzıyla söyleyeyim, bir çapkınlığa da çıkmayacaktır. Söz konusu olan benim yaşamım; ve düşüncelerimi size olduğu gibi açarken zaman zaman korkunç pişmanlıklar da duyuyorum; çünkü gözüm gibi sevdiğim annemle babamın yaşamları da söz konusu bu işte; seçtiğim erkek onların da hoşuna gitmeli, arkadaşımı gerçek bir oğul gibi görebilmeliler.

"Tanrının melek kanatlarıyla süslediği, ama her zaman melekler kadar kusursuz kılmadığı gururlu ruhunuz, ailenin, aileye ilişkin ufak tefek zorunlulukların önünde ne dereceye kadar eğilebilir?.. Bunları şimdiye dek kafamda ne çok evirip çevirdim bir bilseniz! Evet, size gelmeden önce kendi kendime, 'Haydi!..' dedim ama yüreğim az daha çatlayacaktı bu yolda; aşacağım yolların çoraklığını, tırmanacağım Alpler'in karşıma çıkaracağı zorlukları da kendimden gizlemedim. Uzun uzun hepsini düşündüm. Sizin gibi önemli kişilerin, esinledikleri ve kapıldıkları aşklarla sevip sevildiklerini, başlarından bir sürü roman konusu geçtiğini, hele sizin, kadınların varlarını yoklarını verdikleri o soylu sanrıları besleyerek, ilk sayfalarda kalmaktan çok o romanları sonuna dek götürdüğünüzü bilmiyor muyum sanki. Ama ben yine de, 'Haydi!' diyebildim. Çünkü soğuklukla suçladığınız o yüksek insanlık tepelerinin coğrafyasını, sandığınızdan çok daha iyi inceledim. Byron'la Goethe'nin iki bencillik ve şiir devi olduğunu söyleyen siz değil misiniz? Buyrun işte! Siz de yalınkat insanlar gibi yanılıyorsunuz dostum; ama belki de bunu iyilikten, yalancı bir alçakgönüllülükten ya da benden kaçma isteğiyle söylediniz. Çalışmanın sonuçlarını kişiliğin gelişmesiyle karıştırmak sıradan insanlara yakışır, size değil. Ne Lord Byron, ne Goethe, ne Walter Scott, ne Cuvier, ne de herhangi bir mucit, dilediğini yapabilir; düşüncelerinin kölesidirler. Bu gizemli güç, bir kadından da kıskançtır; onları bütünüyle içine çeker, kendi yararına yaşatıp öldürür. Bu gizli varlığın gözle görülür belirtileri, sonuç açısından bencilliğe benzerse de, kendini çağının hazlarına, eğitimine ya da büyüklüğüne adamış bir adama nasıl bencil diyebiliriz? Her şeyini çocuğuna feda eden bir ana, kişiliğinden bir şey yitirmiş sayılır mı? Üstün yetenekli kişiyi gözden düşürmeye çalışanlar, onun doğurgan analığını göremiyorlar. İşte sorun burada. Şairin yaşamı öyle sürekli bir özveridir ki, kendini sıradan bir yaşamın zevklerine vermek istediğinde çok büyük bir düzenlemeye gitmesi gerekir; bu yüzden de, örneğin Molière gibi, duyguları en dokunaklı buhranlar içinde betimlerken, o duygularla yaşamaya kalkarsa, büyük mutsuzluklara uğrar. Çünkü bana göre, özel yaşamıyla üst üste konduğunda Molière'in güldürüsü korkunçtur. Dehanın yüce gönüllülüğü, bana yarı yarıya tanrısal bir şey gibi görünüyor; sizi de bu sözde bencillerden oluşan soylu ailenin üyeleri arasına katıyorum. Bütün o ruh çiçeklerini, o en sevdiğim çiçekleri hayranlıkla seyrettiğim bir yerde kuruluğu, hesaplılığı, yükseklere dikilmiş gözleri bulsaydım nasıl sonsuz bir acıya düşerdim bilemezsiniz! Daha on altı yaşımdayken düş kırıklığını kapımda buldum. Yirmi yaşımda da şöhretin bir yalan olduğunu, yüreğimde gizli bunca duyguyu yapıtlarında yaşatan bir adamın, yalnız onun için açılan bu yüreği anlamadığını görürsem, kimbilir ne hallere girerim? Ah dostum, bana neler olur bilir misiniz? İşte size içimi dışımı döküyorum: O zaman babama, 'Bana istediğiniz damadı getirin' derim; 'benim bir dilediğim yok, beni kendiniz için evlendirin.' Bu adam ister noter, ister banker, ister cimri, ister budala, ister taşralı, ister yağmurlu bir hava gibi sıkıcı, ister halktan bir adam gibi bayağı olsun; ister bir fabrikada çalışsın, ister iyi yürekli ama kafasız askerin biri olsun, onun için en boynu bükük, en dikkatli köle olurum. Ama kimbilir ne korkunç şeydir, böyle her an kendini biraz öldürmek! Gönlüm hiçbir zaman, sevilen bir güneşin canlandırıcı ışığında sereserpe dolaşamaz artık. Ve şu anda zindanının demirlerini sarsan, gözlerimde şimşekler çaktıran, size doğru kanatlanıp uçan ve bir Polymnia gibi çalışma odanızın bir köşesine konup oranın havasını ciğerlerine doldururken her şeyi tatlı bir merakla bir bir gözden geçiren bu yaratığın kendi kendine kıydığını, ne annemin, ne babamın, ne de çocuklarımın kulaklarına fısıldayacak kimse çıkmaz. Zaman zaman kocamla birlikte gittiğimiz kırlarda tadına doyulmaz bir sabahla karşılaştığımda, yavrularımdan bir iki adım uzaklaşıp gizlice acı gözyaşları dökerim. Bir de sevdaya kurban giden kızlara, bir iki gülümseme uğruna işkenceler içinde kıvranan bu şair ruhlu zavallılara yüreğimden biraz sevgi, kesemden biraz para ayırırım!.. Ama size inanıyorum dostum. Bu inanç, gizli tutkumun doğurduğu en tuhaf düşünceleri bile yola getiriyor. Duygularımda öyle bir sağlamlık, yüreğimde öyle bir sevme gücü, öyle mantıklı bir kararlılık, –ve

eğer aşk göreve dönüşebilirse– kendi kendime yüklediğim bu görevi yerine getirecek öyle bir kahramanlık yeteneği görüyorum ki, başladığımız kitabın ortasına gelmiş olmak istiyorum artık; ne kadar açık konuşuyorum görüyorsunuz!

"Eğer ikimizi baş başa ve mutlu düşlediğim o harika sığınağa peşimden gelebilseydiniz, tasarılarımı öğrenseydiniz, kendinizi tutamaz, içinde çılgınlık sözcüğü geçen korkunç bir tümce kaçırırdınız ağzınızdan; belki de bir şaire bu kadar çok şiir gönderdiğim için beni acımasızca cezalandırırdınız. Evet, doğanın ışık saçmamız için bize bağışladığı yirmi yıl süresince tam bir pınar olmak istiyorum ben; güzel bir ülke gibi tükenmez bir kaynak olmak istiyorum. Doymuşluk denen şeyi, cilveyle, incelikle uzaklaştırmak istiyorum. Kadınlar kendilerini giyim kuşama, süse püse versinler; ben dostuma dört elle sarılacağım. Mutluluğu çeşnilendirmek istiyorum ben, sevgiye biraz zekâ karıştırmak, bağlılığa tuzunu biberini katmak istiyorum. Çok şey isteyen bir kızım ben; geçmişteki rakiplerimi orada öldürmek, bir eşin tatlılığıyla, gururlu özverisiyle dış dünyanın kederlerini gidermek, kuşların yuvalarına bir iki gün gösterdikleri özeni, bütün yaşamım boyunca evime göstermek istiyorum. Bu çok büyük drahoma, büyük bir adam içindi; bayağı alışverişlerin çamuruna düşmeden büyük bir adama verilmeliydi. Birinci mektubumu yine bir hata sayıyor musunuz şimdi? Fırtına bir gül fidanını görkemli bir söğüdün göğsüne nasıl yerleştirirse, gizemli bir istencin rüzgârı da beni size öylece getirdi. Şurada, yüreğimin üstünde sakladığım mektubunuzda, Haçlı Seferlerine katılan atanız gibi, 'Tanrı böyle istiyor' diye haykırıyordunuz.

"Korkuyorum: 'Ne geveze şey!' diyeceksiniz diye. Oysa çevremdekilerin hepsi, 'Bizim küçük hanım, sanki dut yemiş bülbül!' diyor benim için.

"O. d'Este-M."

Bu mektupların İnsanlık Komedyası'nda yer almasını hoşgörülerine borçlu olduğumuz kimi okurlar, onları çok ilginç buldular; ne var ki, çok katı bir gizlilik maskesi altında kalem oynatan bu iki insanın düellosu, herkese aynı derece çekici gelmemiş olabilir. Yüz kişiden sekseni, belki de sıkılmıştır bu çatışmadan. Meşrutiyetle yönetilen her ülkede çoğunluğa –bu çoğunluk yalnızca bir varsayım bile olsa– borçlu olduğumuz saygı, Modeste'le Ernest'in eylül ayı içinde birbirlerine yazdıkları öteki on bir mektubu yayımlamamıza engel oldu. Eğer yeterli bir çoğunluk bunların yayımlanmasını isterse, günün birinde buna yeniden olanak bulabileceğimizi sanıyorum.

Zavallı sekreter, bu iyi yürekli göründüğü kadar saldırgan kızın istekleri karşısında ayaklanan kahramanca duygularını, bu iki özgür ruhun uygunluğunu gören herkesin kendi imgeleminde, olduklarından daha da güzelleştireceği bu mektuplarda bir bir sayıp döktü. Ernest bu tatlı kâğıtlar için yaşıyordu artık; tıpkı banka kâğıtları için yaşayan bir cimri gibi. Modeste'e gelince, onun da şanlı bir yaşamı altüst etmekten ve aradaki uzaklığa karşın bu yaşamın varı yoğu haline gelmekten aldığı haz, yerini derin bir sevdaya bırakıyordu. Ernest'in yüreği, Canalis'in şöhretini tamamlıyordu. Kusursuz bir âşık yaratmak için, ne yazık ki, çoğu zaman iki erkeğin bir araya gelmesi gerekir; tıpkı edebiyatta, birbirine benzer birkaç insanın özellikleriyle tek bir tip yaratılması gibi. Bir salonda içlidışlı konuşurken kaç kadın şöyle demiştir kimbilir: "Şu adam, tam ruhuma uyacak biri; oysa ben, yalnızca duyularımın düşlediği ötekini sevdiğimi hissediyorum!"

Modeste'in aşağıya aktardığımız son mektubunda, bu mektuplaşmanın iki sevgiliyi, dolambaçlı yollardan geçirerek götürdüğü Sülünler Adası'nı[67] görebiliyoruz artık.

XXIII.

Bay de Canalis'e.

"Bu Pazar Le Havre'a gelin; kiliseye girin, bir saatlik ayinden sonra şöyle birkaç kez dolaşıp kimseyle konuşmadan çıkın; kim olursa olsun kimseye bir şey sormayın; ama yakanızda beyaz bir gül olsun. Sonra Paris'e dönün; Paris'te bir yanıt bulacaksınız. Ama bu beklediğiniz yanıt olmayacak; size söyledim, gelecek henüz benim ellerimde değil... Hem sizi görmeden evet dersem büyük bir delilik yapmış olmaz mıyım?.. Bir kez göreyim, sizi incitmeden hayır da diyebilirim. Nasıl olsa kim olduğumu öğrenemeyeceksiniz."

XXVII. Kör Annenin Gözleri

Herkesten İyi Görüyor

Bu mektup, Modeste'le Dumay'nin boş yere çekiştikleri günden bir gün önce yola çıkmıştı. Mutlu Modeste, hastalıklı bir sabırsızlıkla pazar gününü, gözlerin düşünceyi ve gönlü haklı ya da haksız çıkaracağı anı bekliyordu; bir kadının yaşamındaki en önemli anlardan biri olan bu an, üç ay gizliden gizliye süren bir alışveriş sonucunda, en coşkulu kızın bile arzulayacağı şiirsel bir havaya bürünmüştü. Annesinden başka herkes, bekleyişten doğan bu durgunluğu masumluğun verdiği bir dinginlik sanıyordu. Ama aile yasaları, din bağları ne kadar güçlü olursa olsun öyle Julie d'Etanges'lar, öyle Clarissa'lar, öyle silme kadeh gibi ağzına dek dolu ruhlar vardır ki, günün birinde tanrısal bir baskı altında taşıverirler. Modeste'in taşkın gençliğini dizginlemek için yabanıl bir güç harcaması, örtülü kalabilmesi, olağanüstü bir şey değil miydi? Şunu da söyleyelim ki ablasının anısı, toplumun bütün engellerinden daha ağır basıyordu; babasına, ailesine karşı yüzünü kara çıkarmamak için istencini çelikleştirmişti. Ama ne heyecanlar geçirmişti bu arada! Bir ananın bunları sezmemesine olanak var mıydı?

Ertesi gün, Modeste'le Bayan Dumay, Bayan Mignon'u güneşe çıkardılar; götürüp çiçeklerin arasındaki sıraya oturttular. Kör kadın, yıpranmış, solgun yüzünü açık denize doğru çevirdi; denizden gelen kokuyu ciğerlerine doldururken yanında kalan Modeste'in elini tuttu. Ama tam kızını sorguya çekeceği sırada, ana yüreği bağışlamayla çıkışma arasında bocalıyordu hâlâ; çünkü aşkın ne olduğunu biliyordu. Ve Modeste'i, tıpkı sözde Canalis gibi, eşsiz bir varlık olarak görüyordu o da.

— Umarım baban geç kalmaz! dedi analara özgü bir tatlılıkla; Eğer biraz daha gecikirse, sevdiklerinden yalnız seni bulacak. Modeste, ondan hiç ayrılmayacağına bir daha söz ver bana!

Modeste, annesinin ellerini dudaklarına götürdü, hafifçe öptü:

— Bir daha söylememe gerek var mı?..

— Ah yavrum! Çünkü ben de babamı terk ettim, kocamın peşinden gitmek için!.. Oysa babam yalnızdı, benden başka çocuğu yoktu... Tanrı bana bunun cezasını mı çektiriyor yoksa?.. Senden istediğim: Babanın uygun göreceği biriyle evlen, ona her zaman yüreğinde bir yer ayır, onu mutluluğuna feda etme ve her zaman ailenin içinde tut. Gözlerim kapanmadan önce ona dileklerimi yazmıştım, bunları yerine getirecektir. Servetini dağıtmamasını söyledim; senden çekindiğim için değil, ama insan bir damada ne kadar güvenebilir? Örneğin ben, kızım, akıllıca mı davrandım? Tek bir bakış, alın yazımı belirledi. Güzellik, o onca aldatıcı tabela, bana doğruyu söyledi; ama senin için aynı şey olur mu bakalım? Zavallı yavrum, eğer annen gibi görünüşe kapılırsan, eğer bir erkeği beğenirsen, seçtiğin adamın ahlakını, yüreğini, geçmişini araştırma işini babana bırakacağına yemin et bana!

— Babamın rızası olmadan hiçbir zaman evlenmeyeceğim, diye yanıt verdi Modeste.

Bu yanıtı alan anne, bir süre derin bir sessizlik içinde kaldı; yarı ölü yüzünden, bütün körler gibi, kızının bu sözündeki vurguyu içinde evirip çevirerek düşündüğü belli oluyordu. Uzun bir sessizliğin ardından:

— Bak kızım, dedi sonunda; Caroline'in hatası beni azar azar öldürdü; sen de böyle bir hataya düşersen, baban yaşamaz; bilirim onu, kendini öldürür; onun için yeryüzünde ne yaşam, ne de

mutluluk kalır artık!

Modeste annesinden uzaklaşmak için bir iki adım geriledi, az sonra tekrar annesine sokuldu. Bayan Mignon, "Neden beni bıraktın?" diye sordu.

— Beni ağlattın anne, diye yanıtladı Modeste.

Bayan Mignon, kızını kucağına oturtup göğsüne bastırdıktan sonra:

— Peki öyleyse meleğim, dedi; öp beni. Burada bir sevdiğin yok, peşinde bir adam filan da yok değil mi?

— Hayır, canım anneciğim, diye yanıtladı küçük kurnaz.

— Yemin edebilir misin?

— A! Elbette!" dedi Modeste heyecanla.

Bayan Mignon artık bir şey söylemedi; ama yine de kuşkudaydı.

— Eğer kendine bir koca seçersen, babanın haberi olur değil mi?

— Bunun için hem ablama, hem de sana, anneme söz verdim. Sabah akşam parmağındaki Bettina'yı düşün sözünü okuyan biri yanlış yapar mı! Zavallı ablacığım!..

Modeste tam, "Zavallı ablacığım!" dediğinde anayla kız arasında bir sessizlik olmuş, Bayan Mignon'un kör gözlerinden yaşlar dökülmeye başlamıştı. Modeste annesinin önünde diz çökmüş, "Bağışla, bağışla beni anneciğim" diyor, ama kadının gözyaşları dinmek bilmiyordu. İşte tam bu sırada Dumay, bu eşi bulunmaz adam, Ingouville yokuşunu hızlı hızlı tırmanıyordu ve kasadarın böyle acele ettiği hiç görülmemişti.

XXVIII. Tahmin Edilen Baht Dönüşü

Üç mektup yıkım getirmişti, bir mektup servet getiriyordu şimdi. Daha o sabah Dumay, Çin denizlerinden gelen bir kaptandan, patronunun, bu biricik dostunun ilk mektubunu almıştı.

Mignon şirketinin eski kasadarı

Bay Anne Dumay'ye.

"Sevgili dostum Dumay, eğer deniz bir terslik çıkarmazsa, sana bu mektubu getiren geminin hemen arkasından ben de geliyorum. Kendi alıştığım gemimden ayrılmak istemedim. Sana, 'Haber çıkmazsa iyi haberdir!' demiştim. Bu mektupta vereceğim ilk haberle keyfin yerine gelecek. Çünkü haber şu: 'En aşağı yedi milyonum var.' Bu servetin büyük bir bölümünü çivit olarak, üçte birini Londra ve Paris üstüne çekilmiş sağlam senetler biçiminde, öteki üçte birini de çil altın halinde getiriyorum. Gönderdiğin para sayesinde istediğim rakamı tutturabildim; kızlarımdan her birine ikişer milyon ayırmak, kendim de biraz rahat etmek istiyordum. Hepsi de benden on kat zengin Kanton şirketleri hesabına, toptan afyon alıp sattım. Çinli tüccarların ne kadar zengin olduklarını, siz Avrupa'da bilemezsiniz. Anadolu'dan ucuza afyon alıp, Kanton'da bunun ticaretini yapan şirketlere sattım. Son seferim Malezya adalarına oldu; elimdeki afyonu en iyi cins çivitle değiştirdim. Bu yüzden, belki de beş-altı yüz bin frank daha kazanacağım; çünkü çividin yalnızca bana mal olduğu fiyatı hesap ediyorum. Sağlığım hiç bozulmadı, hiç hastalanmadım. Çocukları için çalışmak diye buna denir! İkinci yıldan sonra Mignon'u satın alabildim: Tik ağacından, çift katlı, bakır çivili, iki direkli, güzel bir yelkenli. İçinin döşemesini kendime göre yaptırdım. Bunun değeri de başka. Deniz yaşamı, ticaretin gerektirdiği çalışma, bir tür uzun yol kaptanı olmak için harcadığım çabalar bana çok yaradı; sağlığımı bu sayede koruyabildim. Sana bunlardan söz etmek, iki kızımdan ve sevgili karımdan söz etmek sayılmaz mı? Beni Bettina'mdan ayıran alçak, battığımı duyunca yakasını bırakmıştır umarım; sürüden ayrılan kuzu da ağılına dönmüştür. Onun drahomasında bir fazlalık gerekecek. Üç kadınım ve Dumay'm; dördünüz de bu üç yıl içinde hiç aklımdan çıkmadınız. Zengin oldun Dumay. Benim servetim dışında payın, beş yüz altmış bin frank tutuyor; bu parayı sana bir havaleyle gönderiyorum. New York'tan uyarılan Mongenod şirketi, bu parayı sadece sana ödeyecek. Birkaç ay sonra sağ salim hepinizi görmeyi umuyorum. Şimdi sevgili Dumay, yalnızca sana yazıyorum, çünkü zengin olduğumun duyulmasını istemiyorum; hem de dönüşümü benim meleklerime yavaş yavaş haber verme işini sana bırakıyorum. Artık ticaretten bıktım, Le Havre'dan ayrılmak istiyorum. Damatlarımı seçme işini çok önemsiyorum. La Bastie topraklarıyla şatosunu tekrar satın almak, en azından yüz bin frank gelir getirecek bir majorat[68] oluşturmak, damatlarımdan birine adımı ve unvanımı vermek için de Kral'dan izin almak istiyorum. Zenginliğin uğursuz gösterişi yüzünden başımıza gelen felaketleri biliyorsun Dumay. Kızlarımdan birinin onurunu yitirdim. Cava'dan bahtsız bir babayla birlikte geldik; Hollandalı zavallı bir tüccar; dokuz milyonu var ve iki kızını da sefillere kaptırmış; birlikte çocuklar gibi ağladık. Onun için, zengin olduğumu kimse bilmesin istiyorum. Bu yüzden Le Havre'a değil, Marsilya'ya ineceğim. İkinci kaptanım Provence'lı, ailemin eski bir emektarı; ona da küçük bir servet kazandırdım. Castagnould'ya La Bastie'yi satın alması için talimat vereceğim. Çivitleri de Mongenod şirketi aracılığıyla sattıracağım. Paramı Fransa Bankası'na yatıracağım; göze batmayacak bir servetle, yaklaşık bir milyon franklık malım varmış gibi sizleri görmeye geleceğim. Kızlarımın görünürde ikişer yüz bin frankları olacak. Adımı, armamı, unvanlarımı kullanabilecek, bizimle yaşayabilecek birer damat bulmak işine çok önem vereceğim. İkisi de, senin benim gibi sağlam, ağırbaşlı, dürüst insanlar olmalı. Senden bir an bile kuşku duymadım, sevgili dostum. Her zaman, iyi yürekli, eşsiz

karımın, seninkinin ve senin, el ele verip kızımın çevresine aşılmaz bir set çektiğinizi, bana kalan melek kızımın temiz alnını umutla öpebileceğimi düşündüm. Eğer hatasını örtbas edebildinizse Bettina-Caroline zengin olacak. Savaştan, ticaretten sonra şimdi de tarım yapacağız; sen de kâhyamız olacaksın. Nasıl, işine geliyor mu? Bu arada, sevgili dostum, aileme karşı dilediğin gibi hareket et; başarılarımı ister söyle, ister söyleme. Sana güvenirim. Nasıl uygun görüyorsan öyle yap. Dört yılda insanlar çok değişebilir. Karımın kızlarına duyduğu sevgiden çok korkarım; karar vermeyi sana bırakıyorum. Hoşça kal, sevgili Dumay. Kızlarımla karıma söyle: Onları sabah akşam tüm yüreğimle kucaklamaktan bir gün bile geri kalmadım. Gönderdiğim ikinci kırk bin franklık havale –ki o da kişiyedir– karımla kızlarım için, şimdilik.

"Patronun ve dostun,

"Charles Mignon."
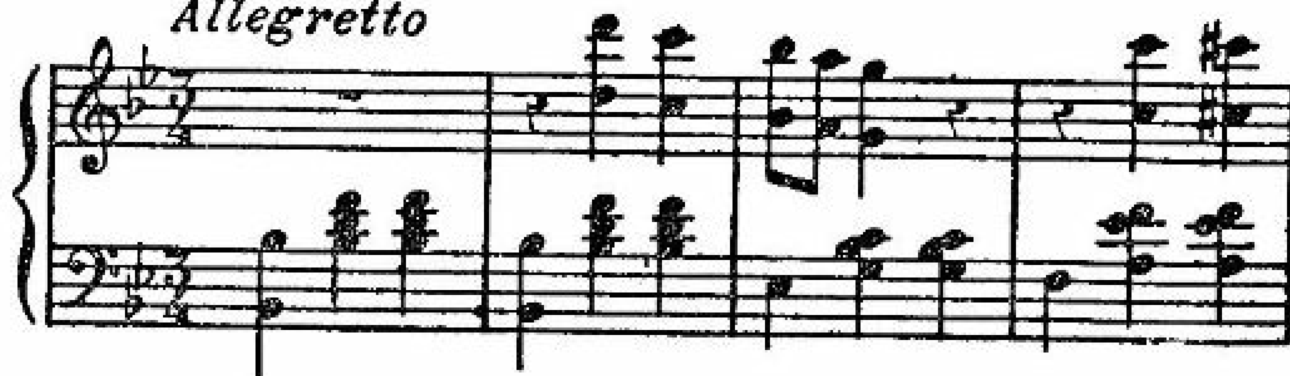
Bayan Mignon kızına:
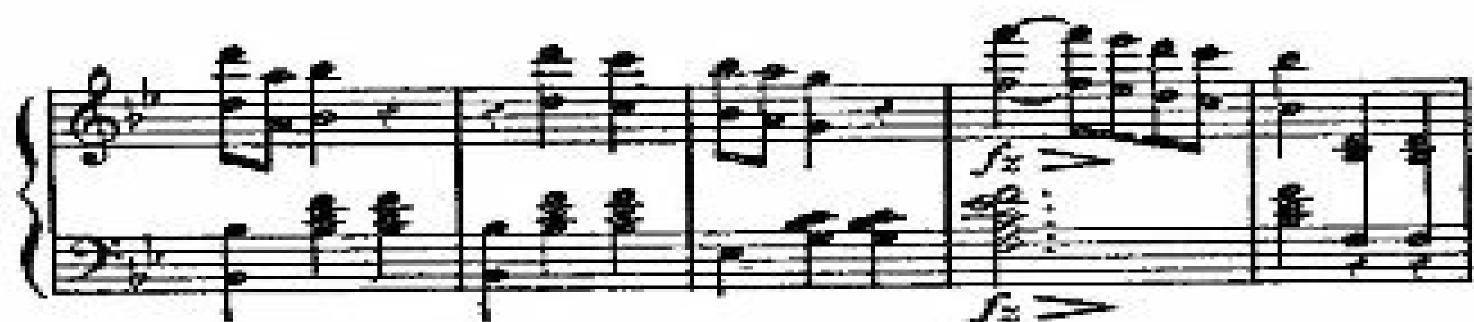
— Baban geliyor, dedi.

— Nerden anladın anne? diye sordu Modeste.

— Dumay'yi, yalnızca bize verilecek bu haber koşturabilir!

Kendi düşüncelerine dalıp giden Modeste'se Dumay'yi ne görmüş, ne de geldiğini duymuştu.

Allegretto
PIANO

Mon coeur, lève-toi! Déjà l'alouet_ _

_ _ te, Secoue en chantant son aile au soleil. Ne dors

plus, mon coeur, car la vi_o_let_ _ te É_lève à Dieu l'en_

-cens de son ré-veil. Chaque fleur vi-vante et

bien repo-sée, Ou-vrant tour à tour les yeux pour se

voir, A dans son ca-lice un peu de ro-sé-e, Per-le d'un

jour qui lui sert de mi-roir. On sent dans l'air pur que

l'ange des ro_ses A pas_sé la nuit à bé _ nir les fleurs, On

voit que pour lui toutes sont é _ closes. Il vient d'en haut ra_vi.
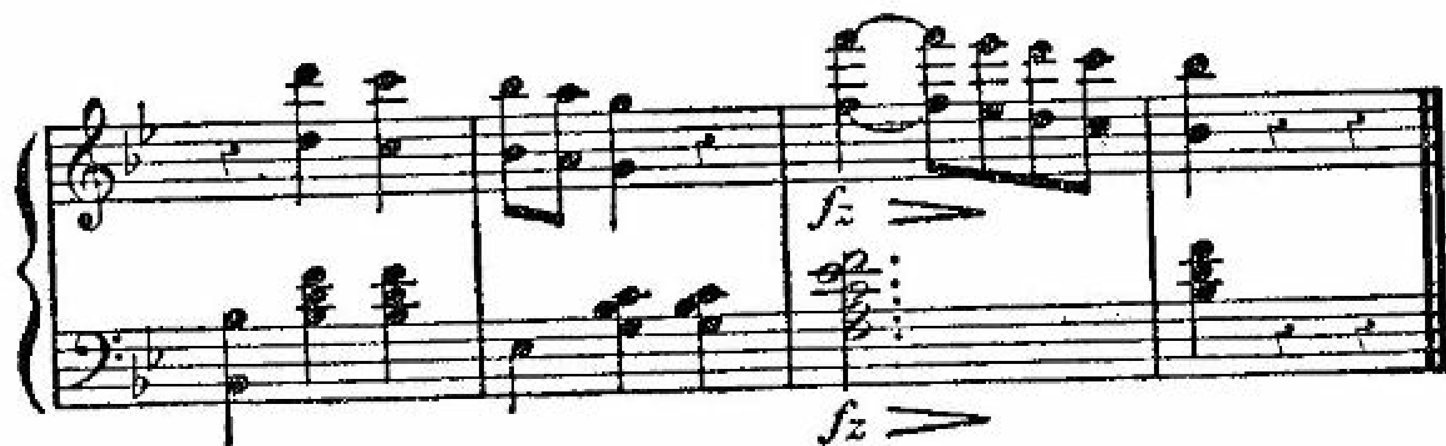
_ver leurs cou_leurs! Ainsi, lève-toi, puisque l'alouet . .

_te Secoue en chantant son aile au so_leil; Rien ne dort

plus, mon cœur, la vi_o_lette ___ É_lève à Dieu l'en_

_cens de son ré_veil. Rien ne dort plus, mon cœur, la vi_o_

_lette É_lève à Dieu l'en_cens de son ré_veil.

fz
fz

XXIX. Müzikli Bir Aşk İlanı

— Zafer! diye bağırdı teğmen, kapıdan adımını atar atmaz; Albay hiç hastalanmamış Madam ve yakında dönüyor... Mignon'la geliyor, kendi malı güzel bir gemiymiş; sözünü ettiği navlunla birlikte sekiz yüz, dokuz yüz bin frank eder sanıyorum. Ama ağzınızı açıp kimseye bir şey söylememenizi istiyor; rahmetli kızımızın başına gelen felaket, yüreğini oyup durmuş besbelli.

— Orada bir mezar yeri hazırlamış ona, dedi Bayan Mignon.

— Bu felaketin nedenini, delikanlıların büyük servetlere göz dikmesinde buluyor; bana da doğru geliyor bu. Zavallı albayım, sürüden ayrılan kuzuyu aramızda göreceğini sanıyor. Kendi kendimize sevinelim, kimseye bir şey söylemeyelim, becerebilirsek Latournelle'e bile...

Sonra Modeste'in kulağına eğildi:

— Matmazel, dedi; ailenin kaybını ve bu olayın korkunç sonuçlarını bir mektupla babanıza bildirin; onu karşılaşacağı acıklı sahneye hazırlayın. Mektubu ona Le Havre'a gelişinden önce ulaştırma işini üstüme alıyorum. Ne de olsa Paris'ten geçmek zorunda. Uzun uzun yazın, zamanınız var; mektubu pazartesi götürürüm. Pazartesi Paris'e gideceğim sanırım.

Modeste, Canalis'le Dumay'nin karşılaşmalarından korktu; Canalis'e yazıp buluşacakları günü ileriye atmak için odasına çıkmak istedi.

Dumay, alabildiğine alçakgönüllü bir tavırla Modeste'in yolunu kesti:

— Söyleyin bana, Matmazel, dedi; babası kızını bıraktığı gibi, gönlünde yalnızca anasına babasına duyduğu sevgiyle bulacak değil mi?

Modeste Dumay'ye üstten, gururlu bir edayla baktı:

— Hem kendime, hem ablama, hem de anneme; "Babam benimle övünecek, avunacak, mutlu olacak" diye yemin ettim. Aşağılayıcı kuşkularla, babamı yakında aramızda göreceğimi öğrenmenin sevincini zehir etmeyin bana. Bir genç kız yüreğinin çarpması engellenemez; taştan değilim ya! Bu beden aileminse, yürek de benim. Birini seversem, annemle babam bunu bilecekler. Nasıl, hoşnut kaldınız mı Mösyö?

Dumay:

— Teşekkür ederim Matmazel, dedi; dünyalar benim oldu; ama suratıma bir tokat çarparak da bana pekâlâ "Dumay" diyebilirdiniz.

— Bir delikanlıyla bakışmadığına, konuşmadığına yemin et! dedi Bayan Mignon.

Modeste, kendisini gülümseyerek, muzip bir genç kız gibi gözden geçiren Dumay'ye bakıp gülümserken:

— Yemin edebilirim anneciğim, yanıtını verdi.

Modeste evden içeri girince Dumay:

— Demek gerçekten yanlışmış, dedi.

Bayan Mignon:

— Kızım Modeste'in bazı kusurları olabilir, diye yanıtladı; "ama yalan söyleyemez."

— İyi! diye sözü sürdürdü teğmen; gönlümüz rahat etsin, umarım felaket bir daha kapımızı çalmaz.

— Tanrının izniyle! dedi Bayan Mignon. Siz onu göreceksiniz Dumay; ama ben yalnızca sesini duyacağım... Ne çok hüzün var mutluluğumda!

Bu sırada Modeste, bir yandan babasının dönmesine seviniyor, bir yandan da yumurtalarını kıran Perrette gibi üzülüyordu. Dumay'nin söylediği paradan daha fazlasını ummuştu. Şairi adına gözünü hırs bürüdüğü için, ikinci mektubunda sözünü ettiği altı milyonun hiç olmazsa yarısını gönlünden geçirmişti. Çifte sevinciyle, kendini görece yoksul görmekten doğan küçük üzüntüsü arasında piyanosunun başına geçti. Piyano, nice genç kızın dert ortağıdır; ona öfkelerini, sevinçlerini söyler, çalma biçimlerindeki küçük değişikliklerle de bunları belli ederler. Dumay pencerelerin altında dolaşırken karısıyla konuşuyor, zengin olduklarını haber veriyor, arzularını, dileklerini, niyetlerini öğrenmeye çalışıyordu. Kocası gibi Bayan Dumay'nin de Mignon ailesinden başka ailesi yoktu. Karı koca, eğer La Bastie Kontu Provence'a giderse, onunla birlikte orada yaşamaya, paralarını da Modeste'in çocuklarından gereksinim duyacak olana bırakmaya karar verdiler. Bayan Mignon:

— Modeste'i dinleyin, diye seslendi onlara; ancak sevdalı bir kız müzik bilmeden böyle ezgiler çıkarabilir...

Evler yanıp yıkılsa, servetler batsa, babalar yolculuktan dönse, imparatorluklar çökse, kolera bir kenti kemirip bitirse, yine de bir genç kızın aşkı yolundan dönmez; tıpkı doğanın şaşmadan işlemesi gibi; tıpkı ortasında onu emecek bir şey çıkmazsa dünyayı bir ucundan delip öteki ucuna geçebilecek o asit,[69] kimyanın o korkunç buluşu gibi!

İşte size Modeste'e durumunun esinlediği şarkı. Bu dörtlükler, Dauriat'nın söz ettiği baskının ikinci cildinde yer alıyor, ama yine de burada onları yinelemek gereğini duyuyoruz. Çünkü genç kız, ezgiye uydurabilmek için şiirin sağını solunu değiştirmiş, ölçülerini bozmuştu; bu da, çoğu zaman biraz fazla ustalık göstermeye meraklı şairin şiirlerindeki pürüzsüzlüğe hayran okurları şaşırtabilirdi.

BİR GENÇ KIZIN ŞARKISI

Uyan, uyan sevgilim, bak çayırkuşu

Güneşte kanadını germiş ötüyor.

Uyan artık sevgilim, işte menekşe

Uyanmış, buhurunu Tanrıya sunuyor.

Uyuyup dinlenmiş her canlı çiçek.

Görmek için kendini gözlerini açıyor,

Hepsinin aynası birer damla çiy,

Bir günün incileri yapraklarında.

Hava öyle berrak ki güllerin meleği

Çiçekleri kutsayarak geçirmiş geceyi.

Gökten inmiş, renklerini tazelemiş,

Hepsi de onun için açılmış besbelli.

Uyan artık sevgilim, bak çayırkuşu

Güneşte kanadını germiş ötüyor.

Uyanmayan kalmadı, sevgilim uyan,

Menekşe buhurunu Tanrıya sunuyor.

Ve işte Modeste'in müziği; gelişen tipografi yöntemleri artık onu aktarmamıza olanak veriyor. Ne var ki çok lezzetli bir dışavurum, büyük şarkıcılarda hayran olduğumuz türden bir büyüleyicilik kazandırıyordu bu müziğe; bu da hiçbir tipografinin, hiçbir resim ya da ses yazısının, tam olarak veremeyeceği bir şeydi.

— Ne güzel, dedi Bayan Dumay. Modeste müzikten anlıyor, işte o kadar!

Bayan Mignon'un kuşkusunu kendi içinde duyup ürperen kasadar:

— Ateş bacayı sarmış! dedi heyecanla.

— Seviyor, diye yineledi Bayan Mignon.

XXX. Kamburun Fizyolojisi

Dinledikleri parçanın su götürmez tanıklığıyla, Modeste'in gizliden gizliye sevda çektiğine kasadarı inandıran Bayan Mignon, patronunun dönüşüne ve başarılarına sevinen Dumay'nin neşesini kaçırdı. Zavallı Brötanyalı Le Havre'a, Gobenheim'ın yanındaki işine döndü. Akşam yemeğine eve gelmeden önce Latournelle'lere uğrayarak kaygılarını sayıp döktü, onlardan yeniden yardım istedi. Kapının eşiğinde noterden ayrılırken:

— Evet sevgili dostum, dedi; ben de Madam'la aynı düşüncedeyim. Bu kızın birini sevdiği kesin; ötesini de şeytan bilir! Onurum beş paralık oldu.

— Üzülmeyin Dumay, diye yanıtladı onu ufak tefek noter; el ele verirsek bu kızla nasıl olsa başa çıkarız; sevda çeken bir kız, günün birinde bir açık verecektir nasıl olsa; akşama bu işi konuşuruz.

Böylece Mignon ailesine bağlı herkes, yaşlı askerin her şeyi meydana çıkaracağını sandığı deneyden bir gün önceki kaygılara yeniden kapıldı. Bunca gayretin boşa gitmesi Dumay'ye öyle dokunmuştu ki, bu bilmeceyi çözmeden Paris'e gidip parasını almak istemiyordu. Duyguları çıkarlardan değerli gören bu insanların hepsi de o anda, eğer albay bir de kızını bıraktığı gibi masum bulmazsa, Bettina'nın ölümüne ve karısının kör oluşuna dayanamaz, acısından ölür diye düşünüyorlardı. Zavallı Dumay'nin umutsuzluğu, Latournelle'leri öyle etkilemişti ki, o sabah Paris'e yolcu ettikleri Exupère'in gidişini bile unuttular. Akşam yemeğinde karı koca, bir de Butscha baş başa kalınca, sorunun parçalarını her yönde evirip çevirdiler, bütün olasılıkları bir bir gözden geçirdiler. Bayan Latournelle:

— Eğer Modeste, Le Havre'dan birini sevseydi dün korkardı, dedi; demek sevgilisi burada değil.

— Sabah Dumay'nin önünde, kimseyle bakışıp konuşmadığına annesine yemin etmiş, dedi noter.

Butscha:

— Acaba benim gibi mi seviyor? dedi.

Bayan Latournelle:

— Sen nasıl seviyormuşsun bakalım zavallı yavrum? diye sordu.

Küçük kambur:

— Yalnız kendim için seviyorum Madam, diye yanıt verdi; uzaktan, buradan yıldızlara kadar bir uzaklıktan...

Bayan Latournelle güldü:

— Koca aptal! Nasıl oluyormuş o öyle?

Butscha:

— Ah Madam! dedi; sizin kamburum sandığınız şey, benim kanatlarımın kılıfıdır.

— Senin o mühürün anlamı da bu demek! dedi noter.

Başkâtibin yıldız biçimli bir mühürü vardı; üstünde de Chastillonest hanedanının düsturu olan,

Fulgens, sequar (Pırıl pırıl, peşindeyim) sözcükleri yazılıydı. Butscha kendi kendine konuşur gibi:

— İnsanın en güzeli de, en çirkini kadar kuşkucu olabilir, dedi; "sadece güzelliği için sevilmekten korkacak kadar akıllıdır Modeste.

Kamburlar, varlıklarını bütünüyle topluma borçlu, olağanüstü yaratıklardır; çünkü doğanın düzeninde zayıflarla sakatlar ölüp gitmelidir. Bu görünüşte bahtsız kişilerde, belkemiğinin bükülmesi ya da kıvrılmasıyla sanki bir kovuk oluşur ve sinirsel akışkanlar, burada, öteki insanlara göre daha büyük miktarlarda toplanır; bu merkezde işlenir, harekete geçer, iç varlığı canlandırmak üzere buradan bir ışık gibi saçılırlar. Bu olay, kimi zaman manyetizmanın bulup çıkardığı, ama çoğu zaman tinsel dünyanın enginliği içinde kaybolup giden güçlerin türemesine neden olur. Üstün bir yanı olmayan kambur göremezsiniz: Ya akıllı ve neşeli ya tepeden tırnağa kötü ya da melek gibi iyidirler. Üstünlüklerini kendileri de bilmeyen bu varlıklar, canlı kalabilmek için çeşitli engellere karşı verdikleri savaşta, böylesine olağanüstü bir biçimde yoğunlaşmış güçlerini tüketmezlerse, hiçbir zaman sanatın eliyle uyandırılmayacak çalgılar gibi, Butscha gibi, kendi içlerinde yaşayıp giderler. Cinleri, korkunç cüceleri, eciş bücüş perileri, Rabelais'nin deyimiyle "bulunmaz merhemlerle, iksirlerle dolu bu şişeler soyu"nu borçlu olduğumuz o boşinançların, o halk söylencelerinin açıklaması budur işte. Ve bu yüzden Butscha, Modeste'i anlamaya çok yaklaşmıştı. Rusya'nın karları arasında tek başına yüzüstü kaldıkları zaman bile, "Yaşasın İmparator" diye bağıran askerler gibi her an ölmeye hazır bir hizmetkârın, umutsuz bir sevdalının merakıyla, Modeste'in sırrını kendisi için öğrenmeye karar verdi. Köşk'e giden patronlarının peşine takıldığı zaman iyice kaygılıydı; çünkü genç kızı düşüreceği tuzağı, bütün bu gözünü dört açmış, kulağı kirişte insanlardan gizlemesi gerekiyordu. Bir cerrahın gizli bir yaraya basmasıyla beliren bir ürperme, bir bakışma gibi bir şey olacaktı bu. O akşam Gobenheim gelmediği için Butscha, Bay Dumay'yle birlikte, Bay ve Bayan Latournelle'e karşı oyuna oturdu. Modeste, saat dokuza doğru annesinin yatak hazırlıklarını yapmak için odadan çıkınca, Bayan Mignon'la dostları çekinmeden konuşmaya başladılar; ama genç kızın birini sevdiğine inanmaya başlayan zavallı başkâtip, bu düşüncenin verdiği üzüntüyle, tıpkı bir akşam önce Gobenheim'ın yaptığı gibi, konuşulanlarla ilgilenmedi.

— Ne oluyor Butscha, neyin var senin? diye bağırdı buna şaşıran Bayan Latournelle. Seni gören öksüz kaldın sanır...

İsveçli bir gemicinin yüzüstü bıraktığı, annesi de bir hastanede kederden ölen çocuğun gözlerinden bir damla yaş aktı. Üzgün bir sesle:

— Dünyada sizden başka kimsem yok, yanıtını verdi; sizin merhametiniz o denli dindarca ki, her zaman acıyacaksınız bana; ben de hiçbir zaman size nankörlük etmeyeceğim.

Bu yanıt, bu sahneye tanık olan herkesin gönlünde aynı derecede duyarlı bir tele, incelik teline dokundu. Bayan Mignon:

— Hepimiz sizi severiz Bay Butscha, dedi heyecanlı bir sesle.

Babacan Dumay atıldı:

— Bugüne bugün altı yüz bin frangım var! dedi; Le Havre'a noter olursun, Latournelle'in yerine geçersin.

Amerikalı kadın da zavallı kamburun elini avuçlarına alıp sıkmıştı. Bu arada Latournelle başını

kaldırıp Dumay'ye bakmış ve:

— Demek altı yüz bin frangınız var! diye bağırmıştı; Öyleyse bu hanımefendilerin burada işi ne?.. Hani Modeste'in atı? Hani müzik, resim öğretmenleri?..

Amerikalı:

— Yani... dedi; ancak birkaç saatten beri bu kadar parası var.

Bayan Mignon:

— Şşt!.. diyerek susturdu onu.

Bütün bu heyecanlı konuşmalar arasında Butscha'nın heybetli hanımı yerinden kıpırdamamış, oğlanın yüzüne bakıyordu.

— Yavrucuğum, dedi; herkesin seni ne kadar sevdiğini bildiğim için, kullandığım deyimin nereye varacağını kestiremedim. Ama düştüğüm bu küçük hatadan dolayı bana teşekkür etmelisin; eşsiz niteliklerin sayesinde nasıl dostlar edindiğini öğrenmiş oldun.

— Bay Mignon'dan haber aldınız demek? diye sordu noter.

Bayan Mignon:

— Geliyor, yanıtını verdi. Ama bu haberi bizden başka kimse bilmesin. Kocam, Butscha'nın bizi yalnız bırakmadığını, herkes bize sırt çevirirken onun tam bir dostluk gösterdiğini öğrenirse onu destekleme işini yalnızca size bırakmaz Dumay.

Sonra yüzünü Butscha'ya doğru çevirmeye çalışarak:

— Bu yüzden, sevgili dostum, diye sözünü sürdürdü; Latournelle'le görüşmelere şimdiden başlayabilirsiniz.

Latournelle:

— Yaşı geldi zaten, dedi; yirmi altıyı sürüyor. Büroyu sana devretmek için elimden geleni yapmak boynumun borcudur oğlum!

Modeste salonun kapısını açtığı zaman, Bayan Mignon'un ellerini ağlayarak öpen Butscha'nın yüzü gözü yaş içindeydi.

XXXI. Modeste Tuzağa Düşüyor

— Esrarengiz cücemi kim üzdü? diye sordu genç kız.

Butscha:

— Ah! Matmazel Modeste, biz, felaketin beşiğinde büyüyen çocuklar, üzüntüden ağlar mıyız hiç? diye bağırdı. Akraba bildiğim insanlar, en az benim onlara duyduğum kadar büyük bir sevgi gösterdiler bana. Noter oluyorum, zengin de olabilirim. Aman! Aman! Yoksul Butscha, günün birinde belki zengin Butscha olacak. Siz bu bacaksızın nasıl gözüpek biri olduğunu bilemezsiniz!..

Kambur, kısık, iri gözkapaklarının arasından bir ışık gibi süzülen bakışlarını Modeste'e çevirdikten sonra göğsündeki boşluğa güçlü bir yumruk indirdi ve gidip ocağın önünde durdu. Bu beklenmedik olayda sultanının gönlünü okumak için bir fırsat sezmişti. Dumay, bir an için başkâtibin Modeste'e açılmayı göze aldığını sandı; dostlarına hızlı bir bakış fırlattı; onlar da bu bakışın anlamını kavradılar; merakla karışık bir öfkeyle küçük kamburu seyre koyuldular.

— Düşlerim var, benim de!.. dedi gözlerini Modeste'ten ayırmayan Butscha.

Genç kızın gözlerini yere indirmesi, başkâtibe tam bir itiraf gibi geldi.

— Siz romanları seversiniz; izin verin de bu sevinçle size bir sırrımı açayım; siz de bana yaşamım için kurduğum romanın bir sona bağlanıp bağlanamayacağını söyleyin; yoksa para pul neye yarar? Para herkesten çok bana mutluluk verir; çünkü bence mutluluk, sevdiğim varlığı zengin etmektir! Siz ki, Matmazel, bunca şeyler bilirsiniz, söyleyin bana, bir insan, biçimine bakılmadan, çirkin ya da güzel, yalnızca ruhu için sevilebilir mi?

Modeste gözlerini kaldırıp Butscha'ya baktı. Bakışlarında korkunç bir sorgulama vardı; çünkü o da Dumay gibi Butscha'dan kuşkulanmıştı şimdi.

— Zengin olduğumda, yoksul, güzel bir kız arayacağım; benim gibi yüzüstü bırakılmış, çok acı çekmiş, bahtsız bir kız. Ona mektup yazacağım, onu avutacağım, onun iyilik perisi olacağım. Benim gönlümü, ruhumu okuyacak; hem büyük bir incelikle uzattığım altınları alacak, hem de doğuşta, rastlantının benim gülünç bedenimden esirgediği bütün güzelliklerle bezenmiş düşüncelerime sahip olacak! Bilginlerin araştırdığı bir neden gibi saklı kalacağım. Tanrı da güzel değildir belki, kimbilir?.. Meraktan çıldıran bu kızcağız doğal olarak beni görmek isteyecek. Ama ben ona korkunç derecede çirkin olduğumu söyleyeceğim, çirkinliğimi ayrıntılarıyla anlatacağım...

Tam burada Modeste, gözlerini Butscha'ya büsbütün dikti. "Benim aşklarım konusunda ne biliyorsunuz?" diye sorsaydı bundan daha açık davranmış olmazdı.

— Eğer gönlümdeki şiir sayesinde sevilmek mutluluğuna erişirsem!.. Eğer, günün birinde bu kadına, sadece biraz biçimsiz görünebilirsem, itiraf edin ki en güzel insandan, böyle sizin gibi göklere yaraşır bir kızın sevebileceği üstün yetenekli birinden çok daha mutlu olurum..."

Kambur, Modeste'in yanaklarına hücum eden kırmızılıktan genç kızın bütün sırlarını anladı.

— İyi de, insanın sevdiğini zenginleştirmesi, ona bedenini unutturarak tinsel açıdan kendini beğendirmesi; sevilmenin yolu bu mu? İşte yoksul kamburun düşü. Dünkü düşü: Çünkü bugün eşsiz anneniz noter olmama yardım edeceği sözünü vermekle bana yarınki hazinemin anahtarını uzatmış

oluyor. Ama bir Gobenheim'a dönüşmeden önce, bu korkunç değişiklik gerçekten yararlı mı ona bakmak gerek. Siz, bu konuda siz ne düşünüyorsunuz Matmazel?..

Modeste o kadar şaşırmıştı ki, Butscha'nın kendisine bir soru sorduğunu fark etmedi. Âşığın tuzağı, askerin tuzağından daha iyi kurulmuştu; zavallı şaşkın kız sesini çıkaramadı. Bayan Latournelle kocasına usulca:

— Zavallı Butscha! dedi; Delirdi mi ne?..

— Güzel'le Canavar masalını yaşamak istiyorsunuz, yanıtını verebildi sonunda Modeste. Ama unutuyorsunuz ki Canavar, sonunda güzel bir prense dönüşür.

— Öyle mi sanıyorsunuz? dedi cüce; Oysa ben bu değişikliği, ruhun göz kamaştırıcı ışığıyla biçimi yok ederek kendini açığa vurması gibi düşünmüşümdür hep. Eğer sevilmezsem gizli kalırım, işte bu!

Sonra patronunun karısına dönerek:

— Sizlerin Madam, bundan böyle hizmetinizde bir cüce yerine bir yaşam, bir servet bulunacak, dedi.

Yerine oturdu. Soğukkanlı, sakin bir tavır takınarak masadaki üç oyuncuya:

— Kim dağıtıyor? diye sordu. Ama içinden acı acı şöyle diyordu: "Bu kız kendisi için sevilmek istiyor, büyük adam geçinen biriyle de mektuplaşıyor; işi ne kadar ilerletti acaba?"

Modeste annesine:

— Anneciğim, dedi; saat ona çeyrek var.

Bayan Mignon dostlarıyla vedalaştı, yatmaya gitti.

Gizlice sevmek isteyenler, peşlerine Pirene köpekleri, analar, Dumay'ler, Latournelle'ler düştüğünde pek de tehlikede sayılmazlar; ama bir sevdalı düştüğünde?.. Elmasa karşı elmas, ateşe karşı ateş, zekâya karşı zekâ demektir bu; öyle kusursuz bir eşitliktir ki, iki taraf da birbirine göz açtırmaz.

XXXII. Butscha'nın Mutluluğu

Pazar sabahı Butscha, her gün Modeste'i kiliseye götürmeye gelen Bayan Latournelle'den önce davrandı, postacıyı bekleyerek köşkün önünde bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. Sonunda postacı görününce bu önemsiz görevliye:

— Bugün Matmazel Modeste'e mektup var mı? diye sordu.

— Yok Mösyö, yok...

— Biz de bu sıralarda hükümetin gedikli müşterisi olduk hani! dedi başkâtip.

— Ya! Öyle! diye yanıtladı postacı.

Modeste bu kısa konuşmayı odasından duydu. Bu saatlerde kepenginin arkasına gizlenir, postacıyı beklerdi. Merdivenlerden indi, ön bahçeye çıktı; oradan titrek bir sesle:

— Bay Butscha! diye seslendi.

Kambur, Modeste'in açtığı küçük kapıya doğru yürürken:

— Geliyorum Matmazel! dedi.

Genç kız, kölesini bakışlarıyla ve bir kraliçe tavrıyla ezmeye çalışarak:

— Bir kadının sevgisini hak eden erdemleriniz arasında, yaptığınız bu utanç verici casusluk da var mı? diye sordu.

Butscha gururlu bir edayla:

— Evet Matmazel! diye yanıt verdi. Solucanların yıldızlara bir yararı dokunabileceğine inanmazdım! diye alçak sesle devam etti. Ama dokunabilirmiş. Kendini, bir kez koklayıp atmak için kopartılan çiçek gibi size veren, yaşamın sillesini yemiş biri yerine, sırrınızı, annenizin, Dumay'nin, Bayan Latournelle'in öğrenmesini ister miydiniz? Hepsi de sevdiğinizin farkında. Ama yalnızca ben işin içyüzünü biliyorum. Beni, açıkgöz bir köpek gibi hizmetinize alın; sözünüzü dinlerim, sizi korurum, hiç havlamam, sizi yargılamam. Bırakın, size bir yararım dokunsun. Babanız başınıza Dumay'yi dikmiş; alın Butscha'yı, görün bakın neler olur!.. Hiçbir şey, bir kemik bile istemeyen zavallı bir Butscha!

— Peki öyleyse, sizi deneyeceğim, dedi bu kadar akıllı bir bekçiden kurtulmak isteyen Modeste. Hemen şimdi koşun, Graville'den Le Havre'a kadar bütün otelleri dolaşın; İngiltere'den Bay Arthur adında biri gelmiş mi...

Butscha saygı dolu bir edayla Modeste'in sözünü kesti:

— Dinleyin Matmazel, dedi; gidip deniz kenarında dolaşayım daha iyi, çünkü bugün benim kiliseye gelmemi istemiyorsunuz. İşin doğrusu bu.

Modeste, aptalca bir şaşkınlık içinde cüceye baktı.

— Dinleyin Matmazel! Yüzünüzü atkılara, pamuklara sarmışsınız ama pek de nezleye benzemiyorsunuz. Şapkanızın önündeki çifte peçeye gelince, o da görülmeden görmek için.

Modeste kızararak:

— Bu kadar anlayış nereden ileri geliyor? dedi.

— Ne diyeyim Matmazel! Korse de giymemişsiniz! İnsan nezle olunca, böyle kat kat eteklikler giyip bedenini saklamaz; ellerine eski püskü eldivenler geçirmez; bu kötü pabuçları o güzelim ayaklara reva görmez. Bu kötü giysileri...

Modeste:

— Yeter! dedi. Peki, sözümü dinlediğinizi nereden bileceğim?

— Patronum Sainte-Adresse'e gidecekti; canı da istemiyordu. Ama iyi adamdır, beni pazarımdan etmek istemedi. Ona, sizin yerinize ben giderim, diyeceğim...

— Bunu yaparsanız size güvenirim...

— Size Le Havre'da gerekli olmayacağımdan emin misiniz?

Modeste, bulutsuz gökyüzünü gösterdi:

— Evet. Dinleyin beni esrarengiz cüce! Bakın, az önce uçan kuşlardan gökte bir iz kaldı mı? Benim yaptığım şeyler de, şu hava kadar saf ve hiçbir iz bırakmadan geçip gider. Dumay'yi yatıştırın, Latournelle'leri yatıştırın, annemi yatıştırın...

Sonra güneşte saydamlaşan, kıvrık parmaklı ince elini göstererek devam etti:

— Ve bilin ki bu ele, babamın dönüşünden önce, o sevgili denen şeyin dudakları değmeyecek; kimseye evlenme sözü vermeyeceğim.

— Peki neden bugün kiliseye gelmemi istemiyorsunuz öyleyse?...

— Size bu kadar şey söyledim; sizden bazı şeyler istedim! Yine de bana soru mu soruyorsunuz?

Butscha sesini çıkarmadı, Modeste'i selamlayarak patronuna koştu; kimsenin haberi olmadan Modeste'in hizmetine girdiği için sevinç içindeydi.

Bir saat sonra Bay ve Bayan Latournelle, Modeste'i almaya geldiler; ama o, korkunç bir diş ağrısından şikâyet ediyordu.

— Elim varıp da giyinemedim, dedi.

— Öyleyse gitmeyin, kalın! dedi noterin alık karısı.

— Yoo hayır! diye yanıtladı Modeste; Babamın sağ salim dönüşüne dua edeceğim. Hem böyle sarılıp sarmalanıp sokağa çıkarsam, iyi bile gelebilir diye düşündüm.

Böylece Modeste, Bayan Latournelle'in yanında tek başına, kilisenin yolunu tuttu. Az sonra büyük şairini göreceğini düşünerek için için titriyordu, huzursuzdu ve bu huzursuzluğun nedenini sorar korkusuyla Bayan Latournelle'in koluna girmemişti. Tek bir bakış, ilk bakış, geleceğini belirleyecek değil miydi?

XXXIII. Mösyö de La Brière'in Boy Portresi

İnsanın yaşamında ilk buluşma anı kadar tadına doyulmaz bir an var mıdır? Yüreğin dibinde gizlenen ve o an uyanan duygular, bir daha yaşanabilir mi? Ernest de La Brière'in yaptığı gibi, usturanın en keskinini, gömleğin en iyisini, yakanın en kusursuzunu, giysinin en güzelini ararken duyulan o adsız hazlar bir daha bulunur mu? İnsan bu eşsiz anla ilişkili her şeyi tanrılaştırır; kendi kendine, kadınınkilerden hiç de aşağı kalmayan, gizli şiirler yaratır. Ama iki taraf da bunları anladığı gün, her şey uçup gider! Bütün bunlar, ormanlar içinde kaybolmuş, yabanıl yemişlerin hem tatlı, hem buruk çiçeğine, o güneşin sevincine benzemez mi? Ya da Canalis'in Bir Genç Kızın Şarkısı'nda dediği gibi, çiçekler perisinin izniyle kendi kendini görebilen bitkinin sevinci böyle bir şey değil midir? Sırası gelmişken şunu da söyleyelim ki, yaşama çalışıp didinmeyle, para sıkıntılarıyla başlayan birçok insan gibi, alçakgönüllü La Brière de bugüne dek sevda nedir bilmemişti. Le Havre'a bir gün önce, akşamüstü gelmiş, yol yorgunluğunu gidermek için cilveli bir kadın gibi erkenden yatmıştı. Şimdi de güzelce yıkandıktan sonra düşünüp taşınmış, kendisine en yakışacak şeyleri giyinip kuşanmıştı. Modeste'in yazacağı son mektubu haklı göstermek için, burada La Brière'i tepeden tırnağa anlatma sırasının geldiğini sanıyoruz.

Toulouse'lu iyi bir aileden dünyaya gelen Ernest, onu koruyucu kanatları altına alan bakanın uzaktan akrabasıydı. Davranışlarındaki seçkinlik, daha beşikteyken eğitim görmeye başladığını, ama iş yaşamına erken atılmakla zorlanmadan ağırbaşlı biri haline geldiğini gösteriyordu; zamansız ağırbaşlılık, kolayca ukalalığa dönüşebilir çünkü. Orta boyluydu; renksiz ama sıcak görünümlü yüzü tatlı ve inceydi; küçük bıyıkları, Mazarin[70] tarzı bir "virgül" sakalı vardı. Yüzünün biçimi ve dudakları o kadar zarif; saydam mineli, neredeyse takma gibi duran düzgün dişleri o kadar kadıncaydı ki, sakal bıyık gibi erkeklik işaretleri de olmasa insan onu kılık değiştirmiş bir genç kız sanabilirdi. Bütün bu kadınca niteliklere yüzü gibi tatlı, Türklerinkine benzer gözkapaklarının altında ışıldayan mavi gözleri gibi tatlı bir de ses ekleyin, bakanın genç sekreterine neden Matmazel de La Brière dediğini çok iyi anlarsınız. Kara, gür saçlarının çepeçevre sardığı, pürüzsüz, dolgun alnı düşler kurmaya yatkın görünüyor ve hüzünlü yüz ifadesine bütünüyle uygun düşüyordu. Göz çukurlarının üst çıkıntıları, zarif biçimlerine karşın bakışlarını gölgeliyor ve yüzünden okunan hüzne, gözbebeklerinin üstüne fazlaca inen gözkapaklarının yarattığı –deyim yerindeyse– "fiziksel" bir içliliği ekliyordu. Alçakgönüllülük sözcüğüyle karşıladığımız o gizli kuşku, genç adamın hem çizgilerini, hem kişiliğini belirliyordu böylece. Resim mantığına göre bu başın alışılagelenden daha uzun çizilmesi, birdenbire biten çeneyle saçların daralttığı alın arasında daha büyük bir uzaklık bırakılması gerektiğini söylersek, bu bütünü daha iyi anlatmış oluruz belki. Bu yüzden Ernest'in yüzü neredeyse yassı görünüyordu. Kıskanç insanlarınki gibi biraz dolgunca ve birbirine yakın kaşlarının arasına çalışma yaşamı, daha şimdiden çiziklerini oymuştu. Zayıf olmasına karşın geç gelişen, ama otuzunda birdenbire şişmanlayan insanlardandı La Brière. Fransa tarihini iyi bilenler, bu genç adamı, o görkemli ve anlaşılmaz XIII. Louis'ye benzetebilirdi belki. Nedeni bilinmeyen bir hüzünle her zaman alçakgönüllü, tacının altında silik duran, av yorgunluklarını seven, çalışmaktan nefret eden, metresine el süremeyecek kadar utangaç, dostunun kellesinin uçurulmasına göz yumacak kadar kayıtsız o Fransa kralına; bütün bunlar da babasının öcünü annesinden almış olmanın pişmanlığıyla açıklanabilirdi olsa olsa: ya Katolik bir Hamlet'ti o ya da iyileşmez bir hastalığı vardı. Ama XIII. Louis'yi sarartıp solduran, gücünü kuvvetini elinden alan kemirgen kurt, Ernest'te basit bir kendine güvensizlikti yalnızca; bir kadının, "Seni ne çok seviyorum" dediğini duymamış bir erkeğin utangaçlığından, özellikle de yararsız bir bağlılıktan başka bir şey değildi. Bir hükümetin düşüşünde[71] monarşinin

ölüm çanlarının çaldığını duyan bu zavallı delikanlı, Canalis'in kişiliğinde, zarif yosunlar altına gizlenmiş bir kayaya rastlamıştı. Bağlanacak güçlü bir adam arıyordu; ve bu kendine efendi arayan kaniş sabırsızlığı, köpeğini bulmuş bir kral havası veriyordu ötekine. Bu küçük şeyler, bu duygular, yüzüne yayılmış bu acılı renk, kadınlar tarafından "Karanlık Güzel" sınıfına sokulduğunu duyunca oldukça kızan denetçiyi sandığından çok daha güzelleştiriyordu; artık bu tarz bir güzelliğin modası geçmiş, şimdi herkes kendi borusunu kendi öttürmeye bakıyor olsa da...

Böylece bizim güvensiz Ernest, kendini göstermek için modaya uygun giysilerden medet ummuştu yalnızca. Her şeyin ilk bakışa bağlı olduğu bu buluşma için siyah bir pantolon, özene bezene boyanmış çizmeler, düğmeleri opal taşından son derece zarif gömleğini açıkta bırakan kükürt rengi bir yelek, yeni bir yöntemle sırta ve bele yapıştırılmış gibi duran, yakası nişan rozetiyle süslü küçük mavi bir redingot giymiş, siyah bir de kravat bağlamıştı. Ellerine Floransa tuncu renginde oğlak derisi eldivenler geçirmişti; sol elinde de, XIV. Louis dönemi edasıyla küçük bastonunu ve şapkasını tutuyordu. Böylece hem kilise adabına uymuş, hem de ışıkta pırıl pırıl parlayan, hünerle taranmış saçlarını açıkta bırakmıştı. Ayin başlar başlamaz kilisenin kapısının önüne dikilip bütün Hıristiyanlara, özellikle de parmaklarını kutsal suya batıran kızlara bir bir bakarak içeri girenleri gözden geçirdi.

Kiliseye ayak basar basmaz içinden bir ses Modeste'e, "İşte!" dedi. Bu redingot, bu bütünüyle Parisli eda, bu rozet, bu eldivenler, bu baston, bu saç kokusu, bunların hiçbiri Le Havre işi değildi. Ve La Brière, ufak tefek noteri, noterin iriyarı, burnu havada karısını ve kıvrımları altında Modeste'i gizleyen bohçayı (kadınlara özgü bir deyimdir bu) gözden geçirmek için döndüğünde, zavallı kızcağız, iyice hazırlıklı olmasına karşın, kapının ışığıyla baştan başa aydınlanan bu şairane yüzü görünce yüreğinden vurulmuşa döndü. Yanılmıyordu. Küçük beyaz bir gül, rozeti yarı yarıya örtmüştü. Acaba Ernest, kulaklarına kadar geçirdiği, çifte peçeli, eski şapkası altında gizli sevgilisini tanıyacak mıydı?.. Modeste aşkın altıncı hissinden o kadar korktu ki, yaşlı bir kadın gibi yürümeye başladı birden.

Ufak tefek Latournelle yerine doğru giderken:

— Hanım, şu bey Le Havre'lı değil, dedi karısına.

— Buraya öyle çok yabancı geliyor ki! diye yanıt verdi karısı.

— İyi de, dedi noter; bu yabancılar, geçmişi iki yüzyılı bulmayan kilisemizi görmeye niye gelsin?

XXXIV. Aşkı Gizlemenin Zorluğu Kanıtlanıyor

Ernest ayin boyunca kapıda durdu; kadınların arasında umduğuna benzer kimseye rastlamamıştı. Modeste de ancak ayin sonunda kendine gelip, titremesinin önüne geçebildi. Öyle sevinçler duydu ki, bunu ancak kendisi anlatabilir. Sonunda döşeme taşlarının üstünde, saygın bir erkeğin ayak seslerini işitti; çünkü ayin bitmişti ve Ernest, bir iki meraklı sofu dışında kimsenin kalmadığı kiliseyi dolaşıyor, içerdekileri dikkatle inceliyordu. Peçesi inik bir kadının önünden geçerken, kadının elindeki dua kitabının tiril tiril titrediğini gördü; ondan başka yüzünü örten kimse olmadığı için kuşkulandı. Modeste'in kılığını, meraklı bir yavuklu dikkatiyle inceleyince de kuşkusu kalmadı. Bayan Latournelle kiliseden çıkınca o da çıktı, uygun bir uzaklıktan onu izledi; Modeste'le birlikte Royale sokağına saptıklarını gördü; Matmazel Mignon, ikindi ayinini her zaman burada beklerdi. Ernest, kapısında bir tabela bulunan evi gözden geçirdikten sonra, oradan geçenlerden birine noterin adını sordu. Adam, Le Havre'ın birinci noteri Latournelle'in adını neredeyse gururla söyledi. Delikanlı evin içini görebilme umuduyla Royale sokağından geçtiğinde, Modeste âşığını gördü. Büsbütün hastalandığını ileri sürerek kiliseye gitmedi. Bayan Latournelle de yanında kaldı. Böylece ne olduysa Ernest'in yol parasına oldu. Ingouville'de dolaşmayı göze alamadı; söz dinlemeyi bir onur borcu saydı. Arabanın hareketini beklerken bir mektup yazarak Paris'e döndü; Le Havre damgalı bu mektup, Françoise Cochet'nin eline ertesi günü geçecekti.

Her pazar Latournelle'le karısı, ikindi ayininden sonra Modeste'i Köşk'e götürür, akşama da yemeğe kalırladı. Bu yüzden genç kızın hastalığı geçer gibi olunca, yanlarına Butscha'yı da alarak Ingouville'in yolunu tuttular. Mutlu Modeste, eve gelince süslenip püslendi. Yemeğe indiği zaman, sabahleyin kılık değiştirdiğini, yalancı nezlesini unutmuş, bir şarkı mırıldanıyordu:

Uyanmayan kalmadı, sevgilim uyan,

Menekşe buhurunu Tanrıya sunuyor.

Butscha Modeste'i görünce hafif bir ürperti geçirdi. Genç kız gerçekten değişmişti. Aşkın kanatları omuzlarına bağlanmış gibiydi ve bir hava perisine benziyordu; yanaklarında hazzın tanrısal rengi belirmişti. Bayan Mignon kızına:

— Bestelediğin bu güzel ezginin sözleri kimin? diye sordu.

Modeste'in rengi, boynundan alnına kadar, en güzelinden bir kırmızıya döndü:

— Canalis'in anne, diye yanıtladı.

Modeste'in sesindeki vurgudan ve kızarmasından, sırrın eksik kalan biricik noktasını da öğrenen cüce:

— Canalis! diye bağırdı. O büyük şair romanslar da mı yazıyor yoksa?..

Genç kız:

— Hayır, bunlar sadece bazı dörtlükler, diye yanıtladı onu; aklımda kalan Alman havalarına uydurarak söylüyorum.

— Yok, yok, dedi Bayan Mignon; bu senin müziğin kızım!

Modeste büsbütün kızardığını hissedince, Butscha'yı küçük bahçeye sürükleyerek odadan çıktı.

— Bana büyük bir yararınız dokunabilir, dedi alçak sesle. Dumay, babamın kazandığı parayı annemden de, benden de gizliyor. Bu paranın ne kadar olduğunu bilmek istiyorum. Dumay o zaman babama beş yüz bin frank kadar bir şey göndermemiş miydi? Babam sermayesini iki misline çıkarmak için dört yıl Le Havre'dan uzaklaşacak adam değildir. Hem de kendi malı bir gemiyle dönüyor, Dumay'ye ayırdığı hisse aşağı yukarı altı yüz bin frangı buluyor.

— Dumay'ye sormaya gerek yok, diye yanıt verdi Butscha. Babanız, siz de biliyorsunuz, buradan gittiği zaman dört milyon yitirmişti. Büyük olasılıkla bu parayı yeniden kazandı; ama Dumay'ye kârından da yüzde on vermiştir. Brötanyalının aldığını söylediği paraya bakıp, patronumla ben, albayın altı ya da yedi milyon frangı olduğunu sanıyoruz.

Modeste kollarını göğsünde kavuşturup gözlerini gökyüzüne kaldırdıktan sonra:

— Babacığım! dedi; bana iki kez yaşam vermiş olacaksın.

Butscha:

— Ah Matmazel! dedi; Siz bir şairi seviyorsunuz! Ama bu tür adamların hepsi, az çok kendine âşıktır. Sizi yeterince sevebilecek mi acaba? Sözcükleri birbirine uydurmaya çalışan bir söz işçisi, çok sıkıcı biri olabilir. Bir tohum nasıl çiçek değilse, bir şair de şiir değildir!

— Butscha, dünyada bu kadar güzel bir erkek görmedim!

— Güzellik, Matmazel, kusurları gizleyen bir örtüdür çoğu zaman.

— Dünyanın en iyi yürekli insanı.

Cüce ellerini kavuşturarak:

— Tanrı izin verir de haklı çıkarsınız, mutlu olursunuz umarım! dedi. Bu adamın da, sizin gibi, Jean Butscha adlı bir bendesi olacak. O zaman noterlikten vazgeçerim. Okumaya, bilime veririm kendimi...

— Peki neden?

— Ne yapalım Matmazel! Eğer öğretmenleri olmama izin verirseniz çocuklarınızı yetiştirmek için... Ah! Bir öğüdümü dinleseniz!.. Gelin, bu işi bana bırakın: Bu adamın yaşayışını, alışkanlıklarını öğrenebilirim. İyi mi, kötü mü, öfkeli mi, sakin mi, hak ettiğiniz saygıyı size gösterebilir mi, sizi her şeyden, giderek sanatından bile üstün tutarak, eksiksiz bir sevgiyle sevebilir mi, anlayabilirim.

— Ne çıkar bundan," dedi genç kız safça; mademki ben onu seviyorum!

Kambur:

— Eh! Bu da doğru, diye yanıtladı onu.

Tam bu sırada Bayan Mignon dostlarına:

— Kızım, bu sabah sevdiği adamı görmüş! diyordu.

— Latournelle! Senin o çok merak ettiğin sarı yelekli adam olsa gerek, dedi heyecanla noterin

karısı. Bu delikanlının yakasında küçük, güzel bir beyaz gül vardı.

Modeste'in annesi:

— Tamam, dedi; kendini tanıtmak için takmıştır"

Noterin karısı:

— Bu delikanlının Légion d'Honneur nişanı da vardı, diye devam etti; yakışıklı bir adam! Ama aldanıyoruz! Modeste peçesini kaldırmadı. Yoksul bir kız gibi sarınıp sarmalanmıştı.

— Evet, dedi noter; hasta olduğunu söylüyordu. Oysa şimdi şapkasını çıkarmış. Üstelik de turp gibi!..

Dumay:

— Anlaşılır iş değil! dedi heyecanla.

— Ne yazık ki, dedi noter; "her şey apaçık ortada!

Bayan Mignon, Butscha'nın önünden içeri giren Modeste'e:

— Yavrucuğum, dedi; bu sabah kilisede temiz pak giyinmiş bir delikanlı gördün mü? Yakasına beyaz bir gül takılıymış; bir de nişanı varmış...

Herkesin dikkatinden Modeste'in düşebileceği tuzağı anlayan Butscha:

— Ben gördüm! diye atıldı. Grindot'ydu o; kilisenin onarımı için belediyenin pazarlığa giriştiği ünlü mimar; Paris'ten geldi. Bu sabah Sainte-Adresse'e giderken baktım, kilisenin dışını gözden geçiriyordu.

Cücenin, kendini toparlaması için zaman kazandırdığı Modeste:

— Demek mimarmış, dedi. Ben de merak etmiştim.

Dumay, Butscha'ya ters ters baktı. Durumu kavrayan Modeste, içinden geçenleri saklayan bir tavır takındı. Dumay, alabildiğine kuşkulandı; ertesi gün belediyeye gidip beklenen mimarın Le Havre'a gerçekten gelip gelmediğini öğrenmeye karar verdi. Modeste'in geleceğinden endişe eden Butscha da, Paris'e gidip Canalis'in peşine düşmeyi kafasına koydu.

Bu arada Gobenheim whist oynamaya geldi. Gelir gelmez de kaynayan duyguları yatıştırdı. Modeste, bir çeşit sabırsızlıkla annesinin yatmasını bekliyordu. Mektup yazacaktı, mektuplarını ancak geceleri yazabiliyordu. Herkesin uyuduğuna karar verince de aşkın yazdırdığı şu mektubu kaleme aldı:

XXXV. Tam Almak İsteyeceğiniz Gibi Bir Mektup

XXIV.

Bay de Canalis'e.

"Ah! Sevgili dostum! Gravür satıcılarının vitrinlerinde sergilenen portreleriniz nasıl da yalancıymış meğer! Ne aptalmışım! O korkunç taşbaskı resimle nasıl da avunuyordum! Böyle güzel bir insanı sevdiğim için utanıyorum şimdi! Hayır, Parisli kadınların, sizin o düşlerindeki erkek olduğunuzu görmeyecek kadar toptan budala olduklarını düşünemiyorum! Siz mi kenarda köşede kalmışsınız! Siz mi aşksızsınız!.. Çalışmayla geçen sönük yaşamınızdan dem vuran, bugüne dek boş yere bağlanacak bir kadın, bir tanrıça aradığınızı söyleyen son mektubunuzun tek sözcüğüne inanmıyorum. Fazlasıyla sevilmişsiniz siz Mösyö; bir manolya gibi soluk ve tatlı alnınızdan apaçık belli; ve ben bu yüzden mutsuz olacağım. Neyim ben şimdi?.. Neden beni yaşama döndürmeye çalıştınız? Bir an için canımın taş gibi ağır bedenimden çekildiğini duyumsadım. Ruhum, billur zindanını parçaladı, damarlarımda dolaşmaya başladı. Sonra da ansızın nesnelerin soğuk sessizliği sona erdi ve her şey dile geldi. Doğada ne varsa, benimle konuşmaya başladı. Eski kilise, ışıkla dolmuş gibi geldi birdenbire; bir İtalyan katedrali gibi altınla, mavilikle ışıldayan kemerleri, başımın üstünde pırıl pırıl yandı. Meleklerin din şehitlerine söylediği şarkılar, onlara acılarını unutturan o uyumlu ezgiler, orgun sesine eşlik etti. Le Havre'ın çirkin kaldırımları, gözüme çiçekli bir yol gibi göründü; sevecen dilinden o zamana dek pek de anlamadığım deniz, birdenbire eski bir dost gibi geldi. Bahçemdeki, limonluğumdaki güllerin, uzun zamandan beri beni sevdiklerini anladım; bana sevmemi söylüyorlardı yavaşça. Kiliseden dönüşümde hepsi de bana gülümsedi. Çiçeklerin küçük çanlarını sallayarak, 'Melchior' dediğini, adınızı mırıldandığını duydum. Adınız bulutlarda yazılıydı, okudum. Evet, işte senin sayende yaşıyorum, ey Lord Byron'dan, o baştan başa yapmacık ve soğuk, yüzü İngiltere'nin havası gibi donuk Byron'dan bin kez daha güzel şair! Siyah peçemi delip geçen Doğulu bakışların bedenime değer değmez, kanın yüreğime doldu, elim ayağım tutuştu. Ah! Anamız bizi doğurduğunda yaşamı böyle duyumsamıyoruz biz! Sana bir şey olsa, o anda ben de ölürüm; artık varlığım yalnızca senin düşüncene bağlı. Müzikteki tanrısal uyumun neye yaradığını artık biliyorum: Aşkı dile getirmek için melekler icat etmiş onu besbelli. Hem üstün yetenekli, hem de güzel olmak, bu biraz fazla Melchior'um! İnsan doğarken birinden birini seçmeli. Özellikle bir aydır bana gösterdiğiniz saygıyı, sevgiyi düşündükçe, acaba bir düşte miyim diyorum. Hayır bana açmadığınız bir sır var! Hangi kadın sizi ölmeden başkasına bırakır? Ah! İnanmadığım bir aşkla birlikte, gönlüme kıskançlık da doldu. Böyle bir yangın akla gelir miydi? Ne inanılmaz, ne yeni bir hülya bu! Şimdi çirkin olmanı istiyorum! Dönüşte ne delilikler yapmadım. Bütün sarı dalyalar, güzel yeleğinizi anımsattı bana, bütün beyaz güller dostum oldu; onları tüm benliğim gibi sizin olan bir bakışla selamladım! Soylu beyzademin elindeki eldivenin renginden taşlardaki ayak seslerine kadar, hepsi de belleğime öylesine bire bir işlendi ki, altmış yıl da geçse bu şenliğin en küçük ayrıntısını, havanın o günkü rengini, bir sütuna vuran gün ışığının yansımasını göreceğim, yarıda kestiğiniz duayı işiteceğim, mihraptaki buhur kokusunu duyacağım, ayinden sonra sen geçerken bizi kutsayan papazın ellerini başlarımız üstünde hisseder gibi olacağım. Şu iyi yürekli papaz Marcellin, bizi şimdiden evlendirdi bile! Beklenmedik heyecanların yeni dünyasını duyumsamaktan doğan bu insanüstü hazzın yerini, ancak bunları size sayıp dökmekle, bütün mutluluğumu bir güneş cömertliğiyle ruhuma serpen adama geri vermekten aldığım haz tutabilir. Bu yüzden artık peçemi açıyorum, sevgilim. Gelin! Hemen gelin! Maskemi sevinçle çıkarıyorum!

"Le Havre'daki Mignon şirketini duymuşsunuzdur. Onarılması olanaksız bir felaket sonucunda ben onun tek mirasçısı oldum. Auvergne'li bir yiğitten gelen bizleri aşağı görmeyin. Mignon de La Bastie'lerin arması, Canalis'lerinkini küçük düşürmez. Armamızın kırmızı zeminini, üstünde dört altın yuvarlak bulunan bir kuşak, yukarıdan aşağıya çaprazlama ikiye böler. Her bölümde birer haç vardır; üstünde bir kardinal şapkası, altta da destek niyetine saçaklar... Ve sevgilim, armamızdaki söze bağlı kalacağım: Una fides, unus Dominus![72] Gerçek inanç ve tek efendi!

"Belki de, dostum, bütün yaptıklarımdan ve burada açıkladığım şeylerden sonra adımda küçük bir alaycılık bulacaksınız. Adım Modeste.[73] O. d'Este-M. diye imza atarken aslında sizi hiç aldatmadım. Servetimden söz ederken de aldatmadım; sizi bunca akıllı uslu birine çeviren o miktarı bulur sanıyorum. Paranın gözünüzde değersiz bir şey olduğunu çok iyi bildiğim için bu kadar sadelikle sözünü edebiliyorum. Bununla birlikte mutluluğumuza paradan gelen bir eylem ve hareket özgürlüğünü kazandırabildiğim için, bir başka ülke görme hevesine kapıldığımızda, 'Haydi!' deyip, parayı pulu düşünmeden, güzel bir arabanın içinde yan yana uçar gibi gidebileceğimiz için bilseniz ne kadar mutluyum! Bir de Kral'a, 'Yüce Meclis üyelerinde bulunmasını istediğiniz servete sahibim!' deme hakkını size verebileceğim için mutluyum. Böylece Modeste Mignon'un size az çok bir yararı dokunacak; parası da amaçların en soylusuna hizmet edecek. Hizmetkârınıza gelince, onu bir kez penceresinde, ev giysileri içinde gördünüz... Evet, sarışın Havva'nın sarışın kızı, tanımadığınız sevgilinizdi. Ama bugünkü Modeste, o günkü Modeste'e ne kadar az benziyor bilseniz! Biri bir kefene bürünmüştü, ötekine (bunu kaç kez söyledim) siz yaşamı verdiniz. Bu saf, bu haklı aşk, sonunda çıktığı yolculuktan zengin dönen babamın izin vereceği bu aşk, içinde uyuduğum mezardan hem çocuksu, hem güçlü elleriyle kaldırdı beni. Çiçekleri dirilten güneş gibi beni dirilttiniz. Sevgilinizin bakışı, artık o küçük yaramaz Modeste'in bakışı değil. Hayır, bu bakış, utangaç bir bakış artık, mutluluğu görür gibi oluyor ve lekesiz gözkapaklarının ardına gizleniyor. Bugün yazgımı hak etmemekten korkuyorum! Kral bütün görkemiyle gözüktü; efendimin karşısında, tıpkı şu Grammont Şövalyesi'ni hileli zarlarla dolandıran oyuncu gibi, hafifliklerinin bağışlanmasını isteyen, boynu bükük bir bende var. Üzülme sevgili şair, ben senin Mignon'un olurum. Hem de Goethe'ninkinden daha mutlu bir Mignon;[74] çünkü sen beni vatanımdan, yüreğinden sürmezsin değil mi? Bir nişanlı gibi dilekler sıraladığım şu anda Vilquin parkında bir bülbül, senin yerine bana yanıt veriyor. Ah! Ne olur, onca saf, onca saydam, onca dolu tek bir notayla, tıpkı bir meleğin getirdiği müjde gibi, gönlümü sevince, aşka boğan bülbülün yalan söylemediğini hemen bildir bana!..

"Babam Marsilya'dan geliyor ve Paris'ten geçecek. Acentalığını yaptığı Mongenod şirketi, adresini bilir. Gidip onu görün, sevgili Melchior, beni sevdiğinizi söyleyin, ama sakın sizi ne kadar çok sevdiğimi söylemeye kalkmayın. Bu sır, her zaman aramızda kalsın; Tanrıdan başka kimse bilmesin! Ben, sevgilim, her şeyi olduğu gibi anneme açacağım. Wallenrod-Tustall-Bartenstild'lerin kızı, bana okşamalarla hak verecek; hem gizli, hem romanlara yaraşır, hem insanca, hem de tanrısal şiirimizi duymaktan mutlu olacak. Kızının itiraflarını dinlediniz, şimdi de babası La Bastie Kontu'nun rızasını alın.

"Modeste'iniz.

"P.S. — Sakın babamın rızasını almadan Le Havre'a gelmeyin. Eğer beni seviyorsanız onu Paris'ten geçerken bulmayı becerirsiniz."

— Neler yapıyorsunuz bu saatte Matmazel Modeste? diye sordu Dumay.

Modeste:

— Babama mektup yazıyorum, yanıtını verdi yaşlı askere; yarın gideceğinizi söyleyen siz değil miydiniz?

Dumay verecek yanıt bulamadı; gidip yattı; Modeste de babasına uzun bir mektup yazmaya koyuldu.

Ertesi gün Françoise Cochet Köşk'e gelip genç hanımına aşağıdaki mektubu verdi –pulun üstündeki Le Havre damgasından ödü patlamıştı–, sonra da Modeste'in yazdığı mektubu alıp götürdü.

Matmazel O. d'Este-M.'ye.

"İçimden bir ses, bir oğuldan başka çocukları olmayan Bay ve Bayan Latournelle'in arasında duran ve onca dikkatle örtünüp kılık değiştirmiş kadının siz olduğunuzu bana söyledi. Ah sevgilim, orta halli, gösterişsiz, şansız şöhretsiz, dahası parasız pulsuz bir insan çıkarsanız, ne kadar sevinirim bilemezsiniz! Artık beni tanıyorsunuz, doğruyu söyleyemez misiniz sanki?.. Ben, yalnızca aşkla, yürekle, sizinle şairim. Şu Normandiya Oteli'ne kapanıp kalmak, pencerelerden gördüğüm Ingouville'e çıkmamak için, ne büyük bir sevgi gücüne gereksinim duyduğumu da bilemezsiniz! Beni, sizi sevdiğim gibi sevecek misiniz? Bu kararsızlık içinde Le Havre'dan Paris'e gitmek, sizi sevdiğim için ve sanki bir suç işlemişim gibi cezalandırılmak olmaz mı? Körü körüne sözünüzü dinledim. Hemen bir mektup yazın bana; çünkü sizin gizeminize karşılık ben de gizemli davrandım. Artık kimliğimi gizleyen maskeyi yüzümden atarak ne biçim bir şair olduğumu söylemeli, bu iğreti şöhretten vazgeçmeliyim.

Bu mektup Modeste'i çok kaygılandırdı. Son satırları üst üste okuyup bir anlam vermeye çalıştığı sırada, Françoise, kendi mektubunu çoktan postaya atmıştı. Odasına çıktı ve açıklama isteyen bir yanıt yazdı.

XXXVI. İşler Karışıyor

Bir yanda böyle küçük küçük olaylar olurken, öte yanda Le Havre'da da Modeste'e kaygısını unutturacak başka ufak tefek işler dönüyordu. Dumay, erkenden kente inmiş, iki gün önce Le Havre'a hiçbir mimarın gelmediğini hemen öğrenmişti. Butscha'nın yalanına çok öfkelendi; Belediye'den Latournelle'lere koştu. Cüce, yalan söylemekle bu işte parmağı olduğunu göstermişti; Dumay, bunun nedenini anlamalıydı. Noterlik'te, başkâtibi göremeyince dostu notere:

— Sizin şu Butscha beyfendi nerede? diye sordu.

— Butscha, sevgili dostum, Paris'in yolunu tuttu. Vapurla gitti. Bu sabah erken erken limanda bir gemiciye rastlamış; adam buna babasının, hani şu İsveçli gemicinin zengin olduğunu söylemiş. Butscha'nın babası Hindistan'a gitmiş, bir prense, Marhattes'lere hizmet etmiş ve şimdi Paris'teymiş...

Dumay:

— Masal bunlar, diye bağırdı; alçaklık, oyun! O uğursuz kamburu elime geçiririm ben; sırf bu iş için Paris'e gidiyorum! Butscha bizi aldatıyor. Modeste'le ilgili birşeyler biliyor, ama ağzını açıp da tek söz etmiyor. Eğer bu işe burnunu soktuysa!.. Noter falan olamaz, onu anasının yanına yollarım, sefalete...

Dumay'nin öfkesinden korkan Latournelle:

— Durun bakalım dostum, dedi; yargılamadan adam asmayalım!

Dumay, kuşkularının nedenini açıkladıktan sonra Bayan Latournelle'in Köşk'e gidip kendisi yokken Modeste'e göz kulak olmasını rica etti.

— Albayı Paris'te bulursunuz, dedi noter. Bu sabahki Ticaret Gazetesi'nde, liman giriş çıkış haberlerinde, Marsilya maddesinde...

Gazeteyi uzattı:

— Bakın, işte: "Bettina-Mignon; Kaptan Mignon; girişi 6 Ekim." Bugün ayın 17'si. Patronun döndüğünü şu anda bütün Le Havre biliyor...

Dumay Gobenheim'dan, bundan böyle kendisini görevinden bağışlamasını rica ettikten sonra hemen Köşk'e çıktı. Modeste, babasına yazdığı mektupla Canalis'e yazdığı mektupların zarflarını kapatırken, o da kapıdan giriyordu. Bu iki mektubun, adreslerinden başka her şeyleri, zarfları, kalınlıkları aynıydı. Modeste, babasına yazdığı mektubu, Melchior'una yazdığı mektubun üstüne koyduğunu sanıyordu; oysa tam tersini yapmıştı. Yaşamın ufak tefek işleri arasında sık sık düşülen bu hata, annesinin de, Dumay'nin de Modeste'in sırrını öğrenmesine yol açtı. Teğmen salonda, Bayan Mignon'a ateşli ateşli birşeyler anlatıyor, Modeste'in ikiyüzlülüğü, Butscha'nın yardakçılığı yüzünden içinde uyanan yeni kuşkuları sayıp döküyordu.

— Bırakın Madam, dedi; koynumuzda yılan beslemişiz. Bu insan bozmalarında ruh denen şeye yer yoktur!..

Modeste, babasının mektubunu sevgilisinin mektubu sanarak önlüğünün cebine koydu, elinde Canalis'in mektubuyla aşağıya indi; Dumay de, hemen Paris'e gideceğini söylüyordu bu sırada. Genç

kız, salonun kapısından girerken:

— Ne kızıyorsunuz benim esrarengiz cüceme, dedi; hem ne diye bağırıyorsunuz?

— Butscha, Matmazel, bu sabah Paris'e gitmiş, nedenini bilirsiniz herhalde!.. O sarı yelekli sözde mimarla bir dolap çevirmek için olacak; buraya mimar falan gelmemiş, kamburun yalanı meydana çıktı!

Modeste heyecanlandı; cücenin Canalis üstüne araştırma yapmak için gittiğini anladı. Sarardı, bir iskemleye çöktü.

— Bulurum onu, yakalarım! dedi Dumay.

Sonra elini uzatarak:

— Babanıza yazdığınız mektup değil mi? diye devam etti; Mongenod'ya yollarım. Umarım ben giderken albay gelmez...

Modeste mektubu verdi. Gözlüksüz okuyabilen küçük Dumay, zarfın üstündeki adrese şöyle bir göz attı.

— Baron de Canalis, Paradis-Poissonnière sokağı, numara 29... Bu da ne demek?..

Bayan Mignon:

— Ah kızım, işte sevdiğin adam! diye bağırdı; Müziklediğin şiirler onundu...

— Yukardaki o çerçeveli resim de onun değil mi? dedi Dumay.

Modeste yavrularını koruyan bir dişi arslan gibi ayaklandı:

— Verin o mektubu bana Bay Dumay!

Teğmen:

— Buyurun Matmazel, yanıtını verdi.

Modeste, Canalis'in mektubunu göğsüne soktu, Dumay'ye babasınınkini uzattı.

— Neler yapabileceğinizi bilirim Dumay, dedi; ama eğer Bay Canalis'in kılına dokunursanız bu evden çıkıp giderim, bir daha da dönmem!

— Annenizi öldüreceksiniz küçükhanım, dedi Dumay. Sonra salondan dışarı çıkıp karısına seslendi.

Modeste'in uğursuz tümcesiyle canevinden vurulan zavallı anne bayılmıştı.

— Elveda karıcığım, dedi Dumay, küçük Amerikalıyı öperek; sen anneyi koru, ben kızı kurtamaya gidiyorum.

Modeste'le Bayan Dumay'yi Bayan Mignon'un yanında bırakarak, birkaç dakikada hazırlığını yaptı, Le Havre'a indi. Bir saat sonra posta arabasında, ancak tutkunun ya da kazanç hırsının tekerleklere verebileceği bir hızla yol alıyordu.

Modeste'in çabalarıyla kendine gelen Bayan Mignon, kızının kollarında odasına çıktı. Baş başa kaldıkları zaman sitem olarak yalnızca şunları söyledi:

— Ne yaptın zavallı çocuk? Niye benden gizledin? Bu kadar katı mıyım ben?..

Genç kız ağlayarak:

— Elbette ki sana her şeyi söyleyecektim, diye yanıtladı onu.

Her şeyi annesine anlattı. Yazdığı mektupları, aldığı yanıtları okudu. Bu iyi yürekli Alman kadının gönlüne, şiirinin gülünü yaprak yaprak döktü; günün yarısı böyle geçti. İçini dökmeyi bitirip de her şeyi bağışlayan körün dudaklarında neredeyse bir gülümseme belirdiğini görünce, kendini ağlayarak onun göğsüne attı. Gözyaşları arasında:

— Anneciğim, dedi; sizin yüreğiniz baştan başa altındır, baştan başa şiirdir. Siz Tanrının sevgili kulusunuz; Tanrı sizin gönlünüzü, bütün yaşamı kaplayan o saf, o biricik, o göksel aşkla doldurmak için yaratmış! Ben ki sizin yolunuzdan giderek kocamdan başkasını sevmeyeceğim, siz şu anda ellerinizi ıslatan gözyaşlarının ne kadar acı olduğunu anlamalısınız. Bu renk renk kanatlı kelebek, kızınızın bir ana gibi üstüne titreyerek yetiştirdiği bu ikiz ruh, benim kutsal aşkım, bu canlı, bu yaşayan sır, bayağı ellere düştü. Bana yol göstermek gibi zavallı bir bahaneyle onun kanatlarını, tüylerini yolacaklar. Bakacaklar: Bu üstün yetenekli kişi, rastgele bir banker kadar dürüst mü, Melchior'um bir kenara paralar yığabilir mi, kurtulması gereken bir tutkusu var mı, bir gençlik serüveni yüzünden kentsoyluların gözünden düşmüş mü? Nedir ki bu bizim aşkımızın yanında, güneşin önünde bulut!.. Neler becerecekler kimbilir? İşte bak elim; ateşim var! Beni öldürecekler!

Öldürücü bir titremeye tutulan Modeste, yatağına yatmak zorunda kaldı ve hem annesinin, hem de Bayan Latournelle'le Bayan Dumay'nin akıllarını başlarından aldı; teğmen Paris'teyken ona hep baktılar. Bu arada olayların mantığı, yaşanan dramı bir an için Paris'e taşımıştı.

XXXVII. Kıssadan Hisse

Ernest de La Brière gibi gerçekten alçakgönüllü insanlar, hele kendi değerlerini bildikleri halde sevilmediklerini, beğenilmediklerini görenler, bu genç adamın Modeste'in mektubunu okurken duyduğu sonsuz hazzı kolayca anlayacaklardır. Demek, genç, saf yürekli ve kurnaz sevgilisi, onu akıllı, yüce ruhlu bulduğu gibi bir de güzel buluyordu! Bu övgü, övgülerin en yücesidir. Neden mi? Çünkü güzellik, yaratıcının, ruhundan birşeyler kattığı yapıtına attığı imzadır. Çünkü güzellik, Tanrının kendini açığa vurmasıdır. Ve onu olmadığı yerde görmek, büyülü bir bakışla güzelliği yaratmak, aşkın son sözü değil midir? Bu yüzden zavallı denetçi de alkışlanan bir yazar heyecanıyla, "İşte seviliyorum!" diye bağırmıştı. İster yosma, ister genç kız olsun, bir kadın yalan da olsa, "Güzelsin" der, erkek de bu sözün ince zehirine kapılırsa, bu güzel yalancıya, bu doğruyu gören ya da aldanan kadına ömrü boyunca tutulur. Bu kadın artık onun dünyası olur, bu tanıklığı her zaman duymak ister, bir prens bile olsa, bu sözden bıkmak bilmez! Ernest, odasında gururla dolaştı; aynanın başına geçerek yüzüne yandan, karşıdan, hafifçe yan dönüp baktı; kendinde bir kusur bulmaya çalıştı. Ama şeytancasına inandırıcı bir ses ona, "Modeste haklı!" diyordu. Mektuba döndü, okudu, bir daha okudu, tanrısal sarışınını gözünün önüne getirdi, onunla konuştu! Sonra, coşkusunun tam ortasında aklına korkunç bir düşünce geldi: "Beni Canalis sanıyor, üstelik milyonları var bu kızın!" Bütün mutluluğu, uyurgezerler gibi bir çatının tepesine çıkan, bir ses duyan, sonra da adımını atıp kaldırımın üstünde paramparça olan adam gibi boşluğa yuvarlanıverdi. "Başımda bu şöhret halesi olmazsa çirkin de olurum!" diye söylendi. "Kendimi amma da kötü bir duruma düşürdüm!" La Brière tam da mektuplarındaki gibi bir adamdı, tıpkı göründüğü gibi yüreği saf ve soylu bir insandı; onurlu birinin yapması gerekenleri görüp duraksaması olanaksızdı. Hemen gidip –eğer Paris'teyse– Modeste'in babasına her şeyi itiraf etmeye, sonra da Canalis'i bulup şu Paris şakasının ciddi sonucunu anlatmaya karar verdi. Ona bu kararı, kızın çok zengin olması verdirmişti. Özellikle de, onca içten davranmış olmasına karşın, sırf drahomasını dolandırmak için kızla mektuplaşarak onu baştan çıkarmaya çalışmış olmasından kuşkulanılmasını istemiyordu. Evinden çıkıp Chantereine sokağına, servetini, anlaşmalarını ve ilişkilerini bir bölümüyle La Brière'in koruyucusu bakana borçlu olan Banker Mongenod'ya giderken gözleri yaşlıydı.

La Brière, Mongenod şirketinin yöneticisiyle görüşüp, tuhaf durumunun gerektirdiği bütün bilgileri alırken, Canalis'in evinde de, teğmenin ansızın yola çıkışından tahmin edebileceğimiz bir sahne oynanıyordu.

XXXVIII. Meleksi Okul'un Ozanıyla Bir Napoléon Askerinin Karşılaşması

ve

Askerin Tümüyle Bozguna Uğraması

Yol boyunca Brötanyalı kanı durmadan kaynayan Dumay'nin gerçek bir imparatorluk ordusu askeri olarak "şair" denince aklına, önemsiz bir maskara, hep aynı şeyleri yineleyen bir zevzek, tavanarasında oturan, kara giysisinin rengi atmış, yarım pabuçla dolaşan, çamaşırları pislikten görünmeyen, burnunu karıştıran, Butscha gibi birşeyler karalamadığı zamanlar aklı bir karış havada gezen bir adam gelirdi. Ama şairin oturduğu güzel eve girip, bir uşağın avluda araba yıkadığını, görkemli bir yemek odasında da banker gibi giyinmiş başka bir uşağın beklediğini görünce, tepesinden aşağı bir kova soğuk su yemişe döndü; kafasında ve yüreğinde homurdayan kaynama biraz yatıştı. Genç bir seyis, onu salondaki uşağa gönderdi; o da teğmeni tepeden tırnağa süzdü ve Baron Cenapları'nın görülemeyeceğini bildirdi; sözlerini bitirirken de:

— Baron Cenapları'nın bugün Danıştay'da oturumu var, dedi.

Dumay:

— Gerçekten de, diye sordu; Bay Canalis'in, hani şu şiirler yazan kişinin evindeyim değil mi?..

Uşak:

— Baron de Canalis sözünü ettiğiniz o büyük şairdir, diye yanıt verdi; hem de Danıştay'ın Dışişleri Bakanlığı'na bağlı raportörüdür.

Buraya –kendi aşağılayıcı deyimiyle– bir "şaar" bozuntusunu tokatlamaya gelen Dumay, karşısında büyük bir devlet memuru bulmuştu. Bekletildiği şatafatlı salonda, Canalis'in oda uşağı tarafından iskemleye bırakılmış frakı ve üstünde parlayan nişan çubuğunu görünce düşünmeye başladı. Az sonra, gerek işçiliği, gerekse gösterişiyle dikkati çeken, yaldızlı gümüş bir kupaya gözleri takıldı; kupanın üstündeki, "Madam[75] tarafından verilmiştir" yazısı kafasını karıştırdı. Bakınmayı sürdürünce bir kaidenin tepesinde, üstüne, "Madam La Dauphine[76] tarafından verilmiştir" tümcesi işlenmiş bir Sèvres porseleni gördü. Uşak efendisine, sırf kendisini görmek için Le Havre'dan gelmiş bir adamı, Dumay adında birini kabul edip etmeyeceğini soradursun, bütün bu sessiz uyarılar Dumay'nin aklını başına getirdi.

Canalis:

— Ne biçim adam? diye sordu.

— Temiz pak giyinmiş bir adam, nişanı da var...

Efendisinin işareti üzerine uşak odadan çıktı, salona gelerek:

— Bay Dumay! diye seslendi.

Dumay çağrıldığını duyup, zarif olduğu kadar zengin bir çalışma odasında, güzellikte Mignon'ların evindeki halıların en güzelinden hiç de aşağı kalmayan bir seccadenin üstünde ayakta duran Canalis'in karşısına çıkınca ve gösterişli sabahlığının püskülleriyle oynayan şairin çalımlı bakışlarıyla karşılaşınca o kadar şaşırdı ki, büyük adamı kendisine şu soruyu sormak zorunda bıraktı:

— Ziyaretinizin nedenini öğrenebilir miyim?

Ayakta kalan Dumay:

— Bayım, diye söze başladı.

Canalis, Dumay'nin sözünü kesti:

— Eğer söyleyeceğiniz uzunsa oturmanızı rica edeceğim.

Bunu söyledikten sonra da Voltaire tarzı koltuğuna gömülerek bacak bacak üstüne attı; üstteki bacağını sallaya sallaya gözünün üstüne kadar çıkardı, kendi asker deyimiyle iyiden iyiye hizaya gelen Dumay'ye gözlerini dikti.

— Sizi dinliyorum bayım, dedi daha sonra; az zamanım var. Bakan beni bekliyor.

Dumay:

— Bayım, dedi; çok kısa keseceğim. Le Havre'da oturan genç bir bayanı, nasıl olduğunu bilmem ama, baştan çıkarmışsınız. İki soylu ailenin son umudu, güzel, zengin bir kız. Niyetlerinizin ne olduğunu öğrenmeye geldim.

Üç aydan beri önemli işlerle uğraşan, Légion d'Honneur nişanının commandeur rütbesini almaya ve Almanya'nın bir yerine ortaelçi olarak gitmeye çalışan Canalis, Le Havre'dan gelen mektubu iyice unutmuştu.

— Ben mi? dedi şaşırarak.

Dumay:

— Siz, diye yineledi.

Canalis:

— Bayım, diye yanıtladı gülümseyerek; ne demek isteğinizi anlamıyorum, söyledikleriniz kulağıma Çince gibi geliyor! Ben mi bir kızı baştan çıkarmışım? Ben ki... (Dudaklarında görkemli bir gülümseme belirdi.) Hadi canım! Dünyanın en güzel şeftalilerini yetiştiren eşsiz meyva bahçelerim dururken, küçük, yabanıl bir yemiş çalmaktan zevk duyacak kadar çocuk değilim. Gönlümü kime verdiğimi bütün Paris bilir. Le Havre'da bir genç kız yazdığım şiirleri okuyup bana, aslında hak etmediğim bir hayranlık duymuş olabilir, aziz bayım. Buna da şaşırmam! Bu çok doğal bir şey! İşte! Şu sedef kakmalı, dantel gibi işlenmiş demirlerle süslü, güzel çekmeceye bakın... Bu çekmece Papa X. Leon'dan kalmadır. Bana Düşes de Chaulieu verdi, o da İspanya kralından almış. Bunun içinde Avrupa'nın dört köşesinden, tanımadığım kadınlardan, genç kızlardan gelen mektuplar durur. Bir ruhtan derlenen ve saygıdeğer bir coşku anında gönderilen bu çiçek destelerine derin bir saygım var! Evet, gönlün atılımı benim için soylu, yüce bir şeydir!.. Başkaları, alaycı kişiler bu mektupları büküp büküp sigaralarını yakarlar; ya da karılarına verirler, onlar da bunlarla saç kıvırır. Ama ben bekârım bayım ve bu saf yürekli, bu hiçbir karşılık beklemeyen sunuları, bir tür kutsal sandıkta saklamak inceliğini gösteririm. Sonuç olarak bunları bir tür dinsel saygıyla toplarım ve ölürken hepsini gözümün önünde yaktıracağım. Beni gülünç bulan varsa bulsun! Ne yapayım! Ben gönül borcu nedir bilirim. Bu tanıklıklar, eleştirilere, yazın yaşamının sıkıntılarına katlanmama yardım eder. Gazetenin birine pusu kuran bir düşman piştovunu çevirip beni arkamdan vurdu mu, şu çekmeceye bakar: "Orada burada, acısını unutturduğum, eğlendirdiğim ya da yarasını sardığım birkaç kişi var..." derim

kendi kendime.

Büyük bir oyuncu ustalığıyla söylenen bu şiir, küçük kasadarı şaşırtmıştı; gözleri büyüyor, şaşkınlığıyla şairi eğlendiriyordu. Sonunda, çalımından yanına varılmayan Canalis:

— Size, dedi; durumunuzu çok iyi anladığım için, bu hazineyi açma iznini vereceğim. Bakın, içinde aradığınız kız var mı; ama ben hesabımı bilirim, adlar hep aklımda kalır ve yanıldığınız o kadar...

— Zavallı bir çocuk, şu Paris denen çukurda bakın ne hallere giriyor! dedi Dumay. Anasının babasının gözbebeği, dostlarının sevinci, bir ailenin övünç kaynağı, altı sadık insanın, yürekleriyle, paraları pullarıyla felakete uğramaması için siper oldukları zavallı bir kız...

Biraz durduktan sonra sözlerini şöyle sürdürdü:

— Bayım, siz büyük bir şairsiniz, bense zavallı bir askerim. Ülkeme on beş yıl hizmet ettim; rütbem büyük değildi. Kulağımın dibinden az gülle geçmedi! Esir olarak tutulduğum Sibirya'yı bir baştan bir başa geçtim. Ruslar beni bir kitbit'in[77] üstüne bir eşya gibi atıverdiler. Çekmediğim kalmadı. Onca arkadaşımın öldüğünü gördüm... Ama hiçbir zaman bu başıma gelmemişti, beni iliklerime kadar dondurdunuz!..

Dumay, ozanı heyecanlandırdığını sanıyordu ama yalnızca koltuklarını kabartmıştı; ama bu bile olacak şey değildi, çünkü bu gözü yukarılarda adam, Övgü'nün başına serptiği ilk güzel kokuları anımsamaz olmuştu artık. Bir Napoléon askerini ürpertmeyi tuhaf bularak elini Dumay'nin omzuna koydu; tumturaklı bir edayla:

— Yiğidim! dedi; Bu genç kız siz için her şeydir... Ama toplum için nedir ki?.. Bir hiç! Şu anda, Çin'e en yararlı "mandarin" bu dünyadan çekip gitmeyegörsün, bütün ülke yas tutar; ama bizi pek mi üzer sanki? İngilizler Hindistan'da, hepsi de bizim gibi binlerce insan öldürür; sizinle konuştuğumuz şu anda, orada belki dünyanın en güzel kadınını yakıyorlar. Ama siz yemeden içmeden kesilmiyorsunuz değil mi? Şu anda Paris'te saman üstünde oturan bir sürü anne var; doğuruyorlar da çocuklarını saracak bez bulamıyorlar... İşte beş Louis'lik bir fincanda nefis bir çay ve ben Parisli kadınlara, "Güzel! Güzel! Tanrısal! Nefis! İnsanın ruhuna işliyor!" dedirtmek için şiirler yazıyorum. Toplum, tıpkı doğa gibi, unutkanın biridir. Bu yaptığınıza on yıl sonra şaşarsınız. Öyle bir kenttesiniz ki, burada insanlar ölür, evlenir, bir buluşmada sevdalanır, genç kızlar kendilerini zehirler, üstün yetenekli kişiyle insanlığa yararlı olabilecek bir sürü tasarısı, yan yana, çoğu zaman aynı çatı altında, birbirinden habersiz göçüp gider! Siz de gelmişsiniz şu sıradan soru karşısında kederden bayılmamızı istiyorsunuz: Yok efendim, Le Havre'dan bir kız var mıymış, yok muymuş?.. İnanılır gibi değil!.. Siz...

— Bir de şairim diyorsunuz, dedi Dumay; anlattıklarınızdan hiçbirini içinizden duymuyor musunuz?..

Şair gülerek yanıt verdi:

— Eğer şarkısını söylediğimiz acıları, sevinçleri duysaydık, birkaç ay içinde yıpranır, eski çizmelere dönerdik. Bakın, Le Havre'dan kalkıp Paris'e, Canalis'in evine gelen biri eli boş dönmemeli. Bir asker olarak (Canalis burada bir Homeros kahramanının boyunu posunu ve edasını takındı) şu gerçeği şairden öğrenin: İnsanın tüm yüce duyguları, öylesine kişisel şiirlerdir ki, en yakın dostu bile bunlarla ilgilenmez. Bu yalnızca size ait bir hazinedir, bir...

Canalis'i dehşetle izleyen Dumay:

— Sözünüzü kestiğim için özür dilerim, dedi; Le Havre'a hiç geldiniz mi?

— 1824 baharında Londra'ya giderken, bir gün bir gece kalmıştım.

Dumay:

— Siz onurlu bir insansınız, diye devam etti; "Matmazel Modeste Mignon adındaki birini tanımadığınıza yemin edebilir misiniz?

— Bu adı ilk kez duyuyorum, dedi Canalis.

Dumay:

— Ah bayım! diye bağırdı; çok çapraşık bir işle karşı karşıyayım demek!.. Araştırmalarımda bana yardım edeceğinize söz verir misiniz? Besbelli, bu işte sizin adınızı kullanmışlar! Dün Le Havre'dan bir mektup almanız gerekiyordu!..

— Mektup falan almadım, dedi Canalis; ve size yardım için elimden geleni yapacağıma emin olabilirsiniz.

Dumay, kaygılar içinde Canalis'ten ayrıldı; o yezit Butscha'nın, Modeste'i baştan çıkarmak için bu büyük şairin kılığına girdiğini sanıyordu. Oysa öç alan bir prens gibi akıllı ve kurnaz, bir casus kadar da becerikli olan Butscha, tıpkı bir ağacın kabuğunun altında yoluna giden böcek gibi, küçüklüğü sayesinde kimsenin gözüne çarpmadan, Canalis'in yaşamını ve yaptıklarını gözden geçiriyordu.

XXXIX. Babalara Yaraşır Bir Düşünce

Brötanyalı çıkalı daha pek az olmuştu ki, La Brière dostunun çalışma odasına girdi. Doğal olarak da Canalis ona Le Havre'dan gelen şu adamdan söz etti.

Ernest:

— Tamam! dedi; Modeste Mignon. Ben de özellikle bu iş için gelmiştim.

— Bak hele! diye bağırdı Canalis; aracı kullanıp bu işi becermişim öyle mi?..

— Evet, bu dramın düğüm noktası da burada. Dünyanın en güzel kızı beni seviyor, sevgili dostum. Öyle güzel ki, Paris'in en güzelleri halt etmiş yanında! Öyle bir gönlü var, öyle bir edebiyat meraklısı ki, tam bir Clarissa Harlowe dersin! Beni gördü, benden hoşlandı ve beni büyük Canalis sanıyor!.. Dahası da var. Modeste Mignon soylu bir aileden. Mongenod, babası La Bastie Kontu'nun altı milyon kadar bir parası olduğunu söylüyor. Adam üç günden beri burada. Mongenod araya girdi; kendisiyle saat ikide buluşmak üzere sözleştik; Mongenod gönderdiği tezkerede kızının mutluluğuyla ilgili bir konu olduğunu yazmış. Anlıyorsun değil mi, babasını görmeden önce her şeyi sana açıklamam gerekiyordu.

Canalis çalımlı bir edayla:

— Akılla el ele vermiş güzelliğin binbir güzel kokusu içinde altın yemişler veren portakal ağacı gibi eşsiz bir varlık, zarif bir fidan, gerçek bir sevgi, katıksız bir mutluluk, şöhretin güneşinde açan bunca çiçeğin arasında duruyormuş da elden kaçırmışız!.. dedi.

Gözlerini indirip halısına baktı, düşüncelerini belli etmek istemiyordu. Biraz durup soğukkanlılığını ele aldıktan sonra:

— Bu cicili bicili kâğıtlardan taşan baş döndürücü kokular, aklımızı başımızdan alan tümceler arasında gerçek yüreği, aşkı övgü kılığına bürünen ve bizi bizim için seven, bize mutluluğu getiren o genç kızı, o genç kadını nasıl, dedi; "nasıl fark edebilir insan?.. Ya melek ya da iblis olmak gerekir bunun için; bense gözü yükseklerde bir Danıştay raportöründen başka bir şey değilim. Ah! Dostum, şöhret bizi bir hedefe döndürüyor ve binlerce ok bize nişan alıyor. Bizlerden biri, "sudan" bir şiiri sayesinde[78] zengin bir kızla evlendi; ben ki daha sokulganım, daha kadınlara göre bir erkeğim, benimkini elden kaçırmışım...

La Brière'e bakarak:

— Peki, bu kızcağızı seviyor musun? diye sordu.

— Çok!.. diye yanıtladı La Brière.

Şair, dostunun koluna girip yaslandı:

— Öyleyse mutlu ol Ernest! dedi. Bir rastlantı sonucu, sana karşı görevimi yerine getirmişim. İşte bana bağlılığının büyük ödülü: Mutluluğun için elimden geleni yapacağım.

Canalis aslında öfkeden kuduruyordu ama başka türlü davranması olanaksızdı; başına gelen felaketin kaidesi üstünde bir heykel gibi kuruluyordu. Genç denetçinin gözleri yaşardı; Canalis'i

kucaklayıp öptü:

— Ah Canalis, ben seni hiç tanımamışım!..

Şair çalımlı bir alaycılıkla:

— Ne yaparsın, dedi; dünyayı dolaşmak için zaman gerekir.

— Şu sonsuz serveti bir düşün! dedi La Brière.

Canalis güzel sözlerine ince bir el hareketiyle eşlik ederek:

— İyi bir yere düşmüyor mu dostum?.. diye yanıtladı onu.

— Melchior, dedi La Brière; ölüm bizi ayırana dek kardeşiz artık!..

Şairin elini sıkarak birdenbire odadan çıktı; bir an önce Bay Mignon'u görmek istiyordu.

Bu sırada La Bastie Kontu, onu bir av gibi bekleyen acıların pençesine düşmüştü. Kızının mektubundan Bettina- Caroline'in öldüğünü, karısının kör olduğunu öğrenmişti. Biraz önce de Dumay, Modeste'in arapsaçına dönmüş aşkını anlatmıştı. Bay Mignon, sadık dostuna:

— Beni yalnız bırak, dedi.

Teğmen kapıyı kapar kapamaz, zavallı baba kendini bir sedirin üstüne attı, başını avuçlarının içine aldı; gözlerine yaşlar doldu; bunlar her zaman görülmeyen, elli altı yaşında bir adamın gözkapakları arasından dökülmeden yuvarlanan, yalnızca çevresini ıslatan, hemen kurumasıyla tekrar belirmesi bir olan, zayıf gözyaşlarıydı; insanın sonbaharında elinde kalan son çiy taneleri... Birdenbire bir kaplan gibi sıçrayarak odada dolaşmaya başladı: "Çoluk çocuk sahibi misin, evli misin," diye bağırdı "bir değil beş yüreğin var, hepsini de hançerlere uzatmışsın! Baba mısın, elin kolun bağlı felakete teslim olmuşsun! Şu D'Estourny'ye bir rastlasam öldürürdüm! Kızların mı var?.. Biri bir dolandırıcıya düşer, öteki, Modeste'im, bir şairin altın yaldızlı kâğıdını kalkan gibi kullanan alçağın birine. Keşke Canalis olsaydı, bu kadar kötü olmazdı. Ya bu sevdalı Scapin?.."[79]

Elinde olmadan, korkunç bir gücü açığa vuran bir hareket yaptı:

— Şu iki elimle boğarım... dedi. Peki sonra!.. Ya kızım kederden ölürse!..

Princes Otelinin pencerelerinden, dışarıyı görmeden baktı, sonra gelip yeniden koltuğa oturdu, bir daha da kıpırdamadı. Hindistan'a altı kez gidip gelmenin yorgunluğu, alım satım işlerinin kaygıları, alt edilen tehlikeler, acılar, Charles Mignon'un saçlarını kırlaştırmıştı. Çizgileri onca saf o güzel asker yüzü, Malezya'nın, Çin'in, Anadolu'nun güneşiyle bakır gibi olmuş, heybetli bir anlam kazanmıştı ve şu anda acı, bu yüzü daha da yüceleştiriyordu.

— Mongenod da, şimdi gelip benimle kızım hakkında konuşacak delikanlıya güvenebileceğimi söylüyor...

Tam bu sırada uşaklardan biri Ernest de La Brière'in geldiğini haber verdi. La Bastie Kontu, bu uşakları, elinden gelip geçen adamlar arasından seçmiş ve dört yıl içinde bunları kendine iyice bağlamıştı.

— Dostum Mongenod tarafından geliyorsunuz değil mi Mösyö? dedi.

Bu Othello'nunki gibi karanlık ve gamlı yüze utangaç bir edayla bakan Ernest:

— Evet, diye yanıt verdi. Adım Ernest de La Brière. Eski başbakanla aile bağlarım var ve bakanlığı sırasında özel sekreterliğini yaptım. Başbakanlıktan düşünce Ekselansları beni Sayıştay'a yerleştirdiler. Şimdi orada birinci sınıf denetçiyim, yükselip Sayıştay başkanı bile olabilirim.

— Bütün bunların Matmazel de La Bastie'yle ne ilişkisi var? diye sordu Charles Mignon.

— Mösyö, kızınızı seviyorum, kızınız tarafından da sevilmek gibi umulmadık bir mutluluğa ermiş bulunuyorum...

Ernest, sinirlenen babanın korkunç bir hareketini durdurarak sözlerini şöyle sürdürdü:

— Beni dinleyin Mösyö, size dünyanın en tuhaf itirafında bulunacağım, onurlu bir insan için utanç verici şeyler söyleyeceğim. Davranışımın en korkunç, belki de en doğal cezası, bu sırrı size açmak zorunda olmam değil... Çünkü sizden çok kızınızdan korkuyorum.

Ernest, bu küçük aşk macerasının başlangıcını, saflıkla ve içtenliğin verdiği soylulukla anlattı. Yanında getirdiği yirmiden fazla mektubu vermeyi, Canalis'le son konuşmalarını anlatmayı da unutmadı. Bay Mignon mektupları okuyup bitirince, sararıp solan ve yalvarır gibi bakan zavallı âşık, Provence'lının ateş saçan bakışları önünde titremeye başladı. Charles:

— Bayım, dedi; bütün bu işlerde sadece bir yanlışlık var; ama çok önemli bir yanlışlık. Kızımın altı milyonu yok. En çok iki yüz bin franklık bir drahoması ve pek de sağlam olmayan kimi umutları var yalnızca.

Ernest, ayağa kalktı; Charles Mignon'a sarılıp göğsünde sıktı:

— Ah Mösyö, dedi; üstümden büyük bir yük aldınız!.. Belki artık mutluluğuma hiçbir şey karşı koyamaz!.. Beni koruyanlar var, yükselip Sayıştay başkanı olacağım. On bin frangı bile olsa, drahomasını ben verecek bile olsam, yine de Matmazel Modeste'le evlenirim; siz nasıl karınızı mutlu ettinizse ben de onu mutlu ederim! Oğlunuz olurum sizin... (Evet bayım, ben de babasızım.) İşte size yüreğimin en derininden geçenler!

Charles Mignon üç adım geriledi. Gözlerini La Brière'e dikti; bakışı, kılıfına giren bir hançer gibi delikanlının gözlerinden içeri daldı; bu mutlu yüzde, bu içi gülen gözlerde en kusursuz saflığı, en arı doğruluğu bularak öylece sessiz durdu. İşitilir işitilmez bir sesle, "Kader yüzüme gülüyor mu yoksa!.." dedi kendi kendine. "Bu delikanlıda inci gibi bir damat bulmuş olabilir miyim?"

Odada bir süre sinirli sinirli dolaştıktan sonra:

— Buraya gelip öğrenmek istediğiniz karara kesinlikle boyun eğmelisiniz Mösyö, dedi; yoksa şu anda bana oyun oynuyorsunuz demektir.

— Ah! Mösyö!

Baba, bir bakışıyla La Brière'i yerine çiviledi:

— Beni dinleyin. Ne sert davranacağım, ne de insafsızlık ve haksızlık yapacağım. Kendi kendinize

yarattığınız bu yanlış durumun getirisine de, götürüsüne de katlanacaksınız. Kızım, zamanımızın en büyük şairlerinden birini sevdiğini sanıyor; her şeyden önce de onun şöhretine kapılmış. Mademki babasıyım, kızımın yolunda bir deniz feneri gibi parlayan bir adamın "Ün"üyle, rastlantının her zamanki alaycılığıyla öne sürdüğü zavallı "Gerçek" arasında bir seçme yapmasını sağlamam doğru olmaz mı? Onun ya Canalis'i ya da sizi seçebilecek bir durumda olması gerekmez mi? Az önce size söylediğim, işlerimle ilgili şeyleri, onurlu biri olarak kimseye söylemeyeceğinize güveniyorum. Dostunuz Baron de Canalis'le birlikte ekim ayının ikinci yarısını, gelip Le Havre'da geçireceksiniz. Evim her ikinize de açıktır. Kızım rahat rahat sizleri inceleyebilecek. Rakibinizi elinizle getireceğinizi, Kont de La Bastie'nin aslı astarı olmayan milyonlarına ilişkin ne derlerse desinler, ağzınızdan bir şey kaçırmayacağınızı unutmayın. Yarın Le Havre'dayım. Oraya vardıktan üç gün sonra sizleri bekliyorum. Güle güle bayım...

Zavallı La Brière, çok yavaş adımlarla Canalis'in evine döndü. Bu arada kendisiyle baş başa kalan şair, Prens de Talleyrand'ın onca övdüğü o ikinci sesle harekete geçen –birinci ses, Doğa'nın sesidir; ikincisiyse Toplum'un sesi– bir düşünce seline kendini bırakıp gitmişti.

— Karşıma altı milyonluk bir kız çıktı ve ben, karanlığın içinde altınların ışıldadığını göremedim! Bu kadar büyük bir servetle, Yüce Meclis üyesi, kont, elçi olabilirdim. El yazımı isteyen nice esnaf kızına, aptallara, dalaverecilere yanıt verdim; ve tam Tanrının altın bir melek, seçkin bir ruh gönderdiği gün, bu maskeli balonun entrikalarından sıkıldım. Adam sen de! Yeniden harika bir şiir yazarım, böyle bir devlet kuşu bir daha başıma konar. Şöhretimin ışığında horozlanan La Brière sersemi mutlu mu acaba?.. Ne hırsızlık ama! Ben modellik yapacağım, o heykel olacak! Tıpkı Bertrand'la Raton'un öyküsü.[80] Altı milyona bir melek, bir Mignon de La Bastie, şiiri, şairi seven soylu bir peri. Üstelik genç kızın dostu o yürekli askere, tuttum pazılarımı gösterip güçlülük tasladım; bu fiziksel güç adamını, Alkides[81] hünerleri göstermeye kalkışarak tinsel güçle şaşırtmaya çalıştım. Tam kendimi bir melek gibi satmanın sırasıyken Napoléon'luk tasladım. Sonunda bir dostum olacak, ama bu biraz tuzluya patlayacak bana. Ama dostluk ne güzel şey! Altı milyon, işte bir dostun fiyatı. Bu kadara pek fazla dost edinilemez doğrusu!

Tam bu sırada La Brière, dostunun çalışma odasına girdi. Üzgündü. Canalis:

— Neyin var, ne oldu? diye sordu.

— Baba, kızının iki Canalis'i bir arada görüp birinden birini seçmesini istiyor.

Şair gülerek:

— Zavallı çocuk, dedi. Çok akıllı bir adam bu baba...

La Brière acınacak haldeydi:

— Seni Le Havre'a götüreceğime onurum üstüne söz verdim.

Canalis:

— Oğlum, dedi; onurun söz konusuysa elbette bana güvenebilirsin. Bir aylık izin isterim...

— Ama Modeste çok güzel! diye bağırdı La Brière umutsuzluk içinde. Beni kolayca alt edersin. Ben de yazgının yüzüme güldüğünü görünce şaşırmıştım. "Yanılıyor!" diyordum kendi kendime.

Canalis çirkin bir sevinçle:

— Görürüz canım, dedi.

Akşamüstü yemekten sonra Charles Mignon'la kasadarı, üç frank yol parasına, uçar gibi Paris'ten Le Havre'a gidiyorlardı. Baba, bekçi köpeğini nöbetten almış ve hem Modeste'in aşkı, hem de Butscha konusunda bütünüyle rahatlatmıştı.

Mongenod'dan gerek Canalis'e, gerekse La Brière'e ilişkin bilgiler alan Charles:

— İşler yolunda gidiyor dostum Dumay, dedi.

Sonra da neşeli bir sesle:

— Bir ipte iki cambaz göreceğiz, diye ekledi.

Bununla birlikte eski dostuna Köşk'te oynanacak komedya konusunda kimseye bir şey söylememesini tembihledi; intikamların en tatlısı, daha doğrusu, bir babanın kızına vereceği ders olacaktı bu. Paris'ten Le Havre'a kadar iki dost, uzun bir konuşmaya daldılar. Albay, bu dört yıl içinde ailesinin başından geçen olayları, en küçük ayrıntılarına dek öğrendi. O da Dumay'ye, büyük cerrah Desplein'in ay sonuna doğru gelip kontesin gözlerini muayene edeceğini ve yapılacak bir şey olup olmadığını söyleyeceğini bildirdi.

XL. Ev İçinde Trajedi-Komedya

Köşk'te öğle yemeğinin yendiği saatten az önce, okkalı bir bahşişe konmayı uman bir arabacının kırbaç şakırtıları, iki askerin dönüşünü ailelerine haber verdi. Ancak uzun bir yokluktan sonra evine dönen bir babanın sevinci, böyle bir patırtıya yol açabilirdi. Kadınların hepsi küçük kapının önüne birikmişlerdi. Edebiyatın –neyse ki– hiçbir zaman betimlemek zorunda kalmadığı böylesi bir şenliğin sarhoşluğunu anlayabilecek pek çok baba, pek çok çocuk, belki de çocuktan çok baba vardır! Çünkü en güzel sözler de, şiir de, böylesi heyecanların yanında hiç kalır. Kimbilir, belki de tatlı heyecanlar çok da yazınsal değildir. O gün, Mignon ailesinin sevincini azaltabilecek tek söz söylenmedi. Yatağından ilk kez o gün için kalkan Modeste'i sarartıp solduran bu sözde "gizemli" aşk konusunda, baba, anne ve kız arasında sanki bir ateşkes imzalanmıştı. Albay, gerçek askerlere özgü o hayranlık verici incelikle bütün gün karısıyla yan yana, el ele oturdu. Modeste'i, bu ince, bu zarif, bu şiirsel güzelliği seyretmekten usanmadı. Duygulu insanlar, kendilerini böyle ufak tefek şeylerle belli etmezler mi hep? Babasıyla, annesinin hüzünlü sevinçlerini bozmaktan korkan Modeste, ikide bir gelip yolcunun alnını öpüyordu; böyle durmadan öpmesi de iki kişi için öpmek istemesindendi sanki. Albay, Modeste'in kendisini okşadığı bir sırada elini sıkarak:

— Canım kızım, seni anlıyorum, dedi.

Modeste, annesini göstererek babasının kulağına:

— Susun! yanıtını verdi.

Dumay'nin kurnaz kurnaz sesini çıkarmadan oturuşu, Paris yolculuğunun sonuçları konusunda Modeste'i kaygılandırıyordu. Arada bir göz ucuyla teğmene bakıyor, ama bu hiçbir şey belli etmeyen adamın içinde neler döndüğünü bir türlü kestiremiyordu. Albay, tedbirli bir baba gibi davranarak, biricik kızının içini okumaya çalışıyor, bütün ailenin mutluluğunu ilgilendiren konuyu herkese açmadan önce de karısına danışmak istiyordu. Akşamüstü:

— Yarın sevgili kızım, dedi; erken kalk; hava iyi olursa deniz kenarına gezmeye gideriz... Biraz şiirlerinizden söz etmeliyiz Matmazel de La Bastie!

Modeste, babasının –Dumay'nin dudaklarında da yankılanan– bir gülümsemesiyle bu sözden başka bir ipucu elde edemedi. Ama bu kadarcığı bile hem kaygılarını yatıştırmış hem de merakını uyandırmıştı. Aklına o kadar çok olasılık geliyordu ki, geç saatlere kadar uyuyamadı. Ertesi gün de albaydan önce kalkıp hazırlandı.

Denize giden yola çıkar çıkmaz:

— Sanırım her şeyi biliyorsunuz babacığım, dedi Modeste.

Babası:

— Her şeyi, diye yanıt verdi; hem senin bilmediğin başka birçok şeyi de!..

Bu söz üzerine baba kız bir süre konuşmadan yürüdüler.

— Söyle bana çocuğum, anasının üstüne titrediği bir kız, nasıl olur da ona danışmadan, tanımadığı bir adama mektup yazar, böylesine önemli bir işe girişir?

— Annem izin vermezdi ki babacığım!

— "ence akıllıca mı bu yaptığın? Diyelim ki, ister istemez tek başına yetiştin; ama nasıl oldu da – haydi utanmayı bir yana bıraktın diyelim– mantığın ve aklın, bunun bir erkeğe sırnaşmak olduğunu söylemedi sana? Benim kızım, elimde kalan biricik çocuğum, böyle gurursuz, düşüncesiz mi olacaktı?.. Ah! Modeste! Babana Paris'te iki saat cehennem acıları yaşattın. Çünkü sonuç olarak, ahlak açısından sen de Bettina gibi hareket ettin; üstelik onun gibi baştan çıkarılmadın, böyle bir özürün de yok. Soğukkanlılıkla hoppalık ettin ki, bu hoppalığa kafa aşkı derler; Fransız kadının en korkunç illetidir.

Modeste, iki göz iki çeşme boşandı:

— Ben mi gurursuzum?.. diyordu ağlarken. O beni daha görmedi bile!..

— Adını biliyor.

— Üç ay mektuplaşıp birbirimizi anladıktan, yanılmadığımı gözlerimle gördükten sonra söyledim.

— Ah benim yolunu şaşırmış meleğim, evet, mutluluğunuzu tehlikeye düşüren, ailenizin onurunu lekeleyen bu deliliğe bir de mantıklı bahane bulmuşsunuz!

Modeste sinirli bir hareketle:

— İyi de, babacığım, bu cüretimi bağışlarsanız mutlu olacağım dedi.

— Demek yalnızca bir cüret ha? diye bağırdı babası.

Genç kız heyecanlı bir sesle:

— Annemin bile göze aldığı bir cüret! diye yanıtladı.

— Asi çocuk! Anneniz beni bir baloda gördü; akşam da onu çok seven babasına, beni sevdiğini, benimle mutlu olabileceğini söyledi... Açık söyle Modeste, insanın, biraz hızlı bir biçimde de olsa – bunu kabul ediyorum– bir babanın gözleri önünde âşık olmasıyla, tanımadığı birine mektup yazmak gibi bir delilik yapması arasında ne benzerlik var?..

— Tanımadığı birine mi?.. Söyleyin baba, en büyük şairlerimizden biri değil mi bu tanımadığımız adam? Ahlakı da, yaşamı da, gün gibi herkesin gözü önünde; kötülenmeye de, iftira edilmeye de açık. Şöhretin sarıp sarmaladığı bir insan. Hem babacığım, güzel ruhu gibi kendinin de iyi olduğunu görünceye kadar, Shakespeare'in kızlarından biri gibi, yazınsal bir kişilik, bir tiyatro kahramanı olmaktan ileri gitmedim ben.

— Tanrım! Zavallı çocuğum, evlilikle şiiri karıştırıyorsun; dünya kurulduğundan beri kızlar her zaman aile içine hapsedildiyse, Tanrı ve toplum yasası, onları baba rızasının sert boyunduruğu altına koyduysa, tam da şu sizi büyüleyen, gözlerinizi kamaştıran, bu yüzden gerçek değerini kestiremediğiniz şiirlerin yol açabileceği felaketlerden korumak içindir bu. Şiir, yaşamın zevklerinden biridir ama bütün yaşam demek değildir.

— Olup bitenlerin mahkemesi önünde henüz askıda duran bir dava bu, baba! Aileyle gönüllerimiz arasında sürekli bir çatışma vardır.

Albay sert bir edayla:

— Bu direniş sayesinde mutlu olacak çocuğun vay haline! dedi. 1813'te arkadaşlarımdan biri, Aiglemont Markisi, babasının rızası olmadan dayısının kızıyla evlendi; genç kızın aşk sandığı bu inat, o karı kocaya pahalıya mal oldu...[82] Bu işlerde ailenin dediği dediktir!..

— Nişanlım bana bunların hepsini anlattı, diye yanıt verdi Modeste. Bir süre Orgon gibi davrandı, şairleri gözümden düşürmeye çalışma yürekliliğini bile gösterdi.

Charles Mignon, Modeste'i endişelendiren, muzip bir edayla gülümsedi:

— Okudum mektuplarınızı; ama sana şunu da söyleyeyim ki, o sonuncu mektubu baştan çıkmış bir kız, bir Julie d'Etanges bile yazmazdı! Tanrım, bu romanlar ne kötülükler ediyor bize!..

— Romancılar yazmazsa, biz yaşamımızı romana çeviririz. Bu yüzden, okumak daha iyi! Bugün, XIV. Louis ya da XV. Louis dönemlerine göre daha az serüven yaşanıyor; oysa o zamanlar bu kadar çok roman basılmazdı. Zaten mektupları okudunuzsa, size damat olarak dünyanın en saygılı çocuğunu, en melek gibi, en dürüst insanını seçtiğimi görürsünüz. En az annemle sizin sevdiğiniz kadar birbirimizi seviyoruz. Evet, hakkınız var, pek de gereği gibi hareket etmedik; diyelim ki bir hata ettim...

Kızının sözünü kesen baba:

— Mektuplarınızı okudum, diye yineledi. Bu yüzden de onun, senin kendi davranışını sana nasıl haklı göstermeye çalıştığını biliyorum; yaşamı iyi bilen, âşık bir kadın, böyle davranabilir belki; ama aynı davranış, yirmi yaşında bir kız için büyük bir hatadır.

— Kentsoylular için, yaşamı pergelle çizen, ölçülü biçili Gobenheim'lar için öyle. Sanatın, şiirin dünyasından dışarı çıkmayalım baba! Biz genç kızlar için iki yol vardır: Ya bir erkeğe sevgimizi binbir cilveyle belli ederiz ya da doğrudan doğruya açılırız. Bu ikincisi daha büyük, daha soylu değil mi? Bizleri, genç Fransız kızlarını, herhangi bir mal gibi üç ayda, kimi zaman ay sonundan önce devrediveriyor ailelerimiz; şu Matmazel Vilquin gibi; ama İngiltere'de, İsviçre'de, Almanya'da, aşağı yukarı benim izlediğim yoldan gidilerek evleniliyor. Ne dersiniz buna? Ben de biraz Alman değil miyim?

Albay kızına bakarak:

— Çocuk! diye bağırdı. Fransa'nın üstünlüğü, sağduyusundan ve güzel dilinin akla verdiği mantık gücünden gelir; dünyanın Aklı buradadır! İngiltere'yle Almanya'nın töreleri bu konuda biraz hayalcidir, ama oradaki büyük aileler de yine bizim kurallarımıza uyarlar. Yaşamı çok iyi tanıyan ana babanızın, ruhunuzu geliştirmek, mutluluğunuzu sağlamak ve sizleri dünyanın tehlikelerinden korumakla yükümlü olduklarını düşünmek istemiyor musunuz hiç?

Sonra kendi kendine:

— Tanrım, dedi; bu onların hatası mı, yoksa bizim hatamız mı? İnsanın çocuklarını prangaya mı vurması gerekiyor? Onları mutlu etmek isteyen, bu yüzden de bağrımıza bastıran sevginin cezasını mı çekeceğiz yoksa?..

Modeste, babasının gözyaşlarıyla söylediği bu yakarıya benzer sözleri dinlerken ona gözünün

ucuyla baktı.

— Gönlü özgür bir kız, seçeceği kocanın yalnızca yakışıklı bir delikanlı olmakla kalmayıp, hem üstün yetenekli, hem de soylu ve iyi konumda biri olmasını isterse bu suç mudur? Örneğin benimki gibi uysal bir beyzade olmasını isterse?

— Onu seviyor musun? dedi babası.

Modeste başını albayın göğsüne dayayarak:

— Bakın babacığım, dedi; eğer öldüğümü görmek istemiyorsanız...

— Yeter, diyerek kızının sözünü kesti yaşlı asker; görüyorum ki sarsılmaz bir aşkın var.

— Sarsılmaz!

— Seni hiçbir şey değiştiremez mi?

— Dünyada hiçbir şey.

Yaşlı asker sözlerine şöyle devam etti:

— Aklına hiçbir olay, hiçbir ihanet kuşkusu gelmiyor mu? Ne olursa olsun hoş bir insan diye sever misin onu? Örneğin D'Estourny gibi bir adam olsa da sever misin?

— Babacığım, kızınızı tanımıyorsunuz. Ben bir alçağı, inançsız, onursuz birini, ipten kazıktan kurtulmuş bir adamı sevebilir miyim hiç?

— Peki ya aldatıldınsa?..

— O zarif, o saf, neredeyse melankolik çocuk mu beni aldatacak?.. Gülüyorsunuz; ya da onu görmediniz.

— Neyse ki aşkın, az önce söylediğin gibi mutlak değil artık. Şiirini değiştirebilecek bazı olasılıkları görmeni sağlayabiliyorum. Bak! Babalar da bir işe yarayabiliyor demek ki!..

— Kızınıza bir ders vermek istiyorsunuz baba; üstelik bir "Uygulamalı Ahlak" dersine dönüyor bu.

Charles Mignon sert bir edayla:

— Zavallı şaşkın, dedi; bu dersi veren ben değilim; geçireceğin sarsıntıyı hafifletmeye çalışmaktan başka yaptığım bir şey yok...

— Yeter baba, yaşamımla oynamayın, dedi Modeste sarararak.

— Haydi kızım, cesaretini topla. Yaşamla sen oynadın, o da şimdi seninle oynuyor... (Modeste şaşkın şaşkın babasına baktı.) Ya sevdiğin adam, dört gün önce Le Havre kilisesinde gördüğün o delikanlı, sefilin biriyse...

— Olamaz, dedi Modeste; o esmer, solgun yüz, şiirle dolu o soylu çehre...

Albay kızının sözünü kesti:

— Bir yalandan başka bir şey değil! Şu yola çıkmak için yelken açan balıkçı nasıl ben değilsem, o

da o kadar Mösyö de Canalis değil.

— İçimde neleri öldürdünüz biliyor musunuz?.. dedi Modeste.

— Kendine gel yavrum; eğer rastlantı, işlediğin hatanın cezasını o hatanın içinde verdiyse, bu onarılması olanaksız bir felaket değildir. Mektuplarında gönlüğü açtığın, o gördüğün delikanlı, dürüst bir çocuk. Gelip bana derdini açtı. Seni seviyor ve onu damat olarak kabul edebilirim.

Modeste derinden yaralı bir sesle:

— Canalis değil de kim peki?.. diye sordu.

— Sekereteri!.. Ernest de La Brière. Soylu değil; herkes gibi, ama erdemli, güvenilebilir bir adam, anaların, babaların hoşuna gidecek biri. Zaten bize ne? Sen görmüş beğenmişsin, hiçbir şeyin duygularını değiştiremeyeceğini söylüyorsun. Onu seçmişsin, ruhunu tanıyorsun; dışı gibi içi de güzel bir çocuk!..

La Bastie Kontu'nun sözü, Modeste'in iç çekmesiyle kesildi. Zavallı kız sararmış, gözlerini denize dikmiş, ölü gibi kaskatı kesilmişti. "Herkes gibi, ama erdemli, güvenilebilir bir adam, anaların, babaların hoşuna gidecek biri..." Bu sözler, bir kurşun gibi yüreğine saplanmıştı.

— Aldatıldım... diyebildi sonunda.

— Tıpkı ablan gibi; neyse ki bu biraz daha hafifi.

Modeste, babasıyla oturduğu tümseğin üstünden kalkarak:

— Dönelim mi baba? dedi. Bak, babacığım; sana Tanrının önünde yemin ediyorum, evlenme işimde, sen ne dilersen yapacağım, bu dilek ne olursa olsun.

Babası alaylı bir sesle:

— Şimdiden soğudun mu yoksa? diye sordu.

— Ben dürüst bir adam seviyordum, alnı açık, sizin gibi dürüst, bir oyuncu gibi suratını değiştirmeyecek, başkasının şöhret boyalarını yüzüne sürmeyecek bir adam...

— Hani seni hiçbir şey değiştiremezdi? dedi albay yine alaylı alaylı.

Modeste, ellerini kavuşturdu, babasına amansız bir kaygı içinde baktı:

— Benimle oynamıyorsunuz değil mi? dedi. Alaylarınızla gönlümü, en değerli inançlarımı zedelediğinizi bilmiyorsunuz.

— Tanrı beni korusun! Sana sadece doğruyu söyledim.

Genç kız biraz durdu, biraz tumturaklı bir edayla:

— Ne kadar iyisiniz babacığım, dedi.

Charles Mignon:

— Üstelik mektupların da onda! dedi. Ne dersin?.. Eğer sevgi dolu delice duyguların bir şairin

eline geçseymiş, mektuplarınla sigara yakarmış, Dumay öyle söylüyor.

— Ama!.. Biraz ileri gidiyorsunuz...

— Canalis ona öyle demiş...

— Canalis'i görmüş mü?

— Evet, diye yanıtladı albay.

Konuşmadan yürüdüler. Birkaç adım attıktan sonra Modeste:

— Şimdi anladım, dedi; bu beyefendinin şiiri ve şairleri bu kadar yermesinin nedenini! Bu bacaksız sekreterin böyle...

Sonra durarak:

— Sanki, diye devam etti; erdemleri, nitelikleri, güzel duyguları da bir gösterişten başka bir şey olamaz mı?.. Bir ad ve şöhret hırsızı, bal gibi de...

— Kilitleri sökebilir, Hazine'yi soyup soğana çevirebilir, sokak ortasında adam öldürebilir!.. dedi Charles Mignon gülerek. Siz, yaşamı tanımayan, başına buyruk genç kızlar böylesiniz işte! Bir kadını aldatabilecek erkek, sizin için ister istemez ya ipten kurtulmadır ya günün birinde ipe boynunu uzatacaktır.

Bu alay Modeste'i yatıştırdı. Yeniden bir sessizlik oldu. Albay:

— Yavrum, diye devam etti; erkekler sizin gönlünüzü kazanmaya çalışır, sizler de korunmaya çalışırsınız; bu toplumda da, doğada da böyledir. Sen işi tersine çevirdin. Doğru mu bu yaptığın? Yanlış durumdaki biri ne yapsa yanlış olur. Demek asıl kabahat sende. Hayır, bir kadının hoşuna gitmeye uğraşan erkek canavar değildir; cinayet, alçaklık bir yana, sonucu ne olursa olsun saldırı hakkı bize tanınmıştır. Bir erkek bir kadını aldatsa da hâlâ erdemli biri sayılabilir; bu düpedüz, erkeğin aradığı nitelikleri kadında bulamamış olması demektir. Ancak bir kraliçe, bir oyuncu, ya da erkekten kraliçe gibi kat kat üstün bir kadın, ilk adımı atarsa pek fazla yadırganmaz. Ama bir genç kız böyle mi!.. Böyle bir suça istediği kadar incelik, istediği kadar şiir, istediği kadar önlem katsın, yine de Tanrının ona armağan ettiği güzellik, kutsallık, büyüklük adına nesi varsa hepsine sırt çevirmiş olur.

Modeste acı acı:

— Efendisini ara, uşağına düş!.. Gönül Kısmet Oyunu'nu[83] tek taraflı oynadım. Kendime gelemem ben artık...

— Delisin sen!.. Mösyö Ernest de La Brière, benim gözümde en aşağı Baron de Canalis ayarında bir adam; bir başbakana özel sekreterlik yapmış, Sayıştay'da denetçi, duygulu bir çocuk, seni de seviyor; ama şiir yazmıyor... Evet kabul ediyorum, şiir yazmıyor; ama yüreği şiirle dolu olabilir.

Modeste'in bir tiksinme hareketi üstüne de:

— Sonunda ikisini de göreceksin, dedi albay; yalancı Canalis'i de, gerçek Canalis'i de...

— Ah! Baba!..

— Evlenme işinde, her ne dersem yapacağına yemin etmedin mi? Öyleyse, aralarından birini seçer, hangisini beğenirsen onunla evlenirsin. Kırda, denizde, avda, balıkta, bu adamların huyunu suyunu iyice öğrenmeye çalışırsın; işe bir şiirle başladın, bir çoban türküsüyle bitirirsin!

XLI. Düşkırıklığı

Modeste başını eğdi; babasıyla birlikte Köşk'e dönerken onu dinliyor, kısa kısa yanıtlar veriyordu. Bir kartalın yuvasına kadar uçtuğunu sanmış, sonra o yükseklikten çamurların içine yuvarlanmış, kendi gözünde küçülmüştü. Zamanımız yazarlarından birinin şiirsel diliyle[84] söyleyelim isterseniz: "Nazik ayaklarının Gerçek'in cam kırıklarına dayanmayacağını hissedince, genç, utangaç bir kızın, menekşeler serpilmiş düşlerinden, bir yosmanın en olmayacak arzularına kadar kadınlık adına ne varsa, hepsini bu narin göğüste toplayan Hayal, onu sihirli bahçelerinin ortasına götürmüş, şu talihe bakın ki orada hiç beklenmedik bir manzarayla karşılaşmış, topraktan yüce çiçeğinin yerine, kara bir adamotunun tüylü, eciş bücüş ayaklarının çıktığını görmüştü." Modeste, aşkının mistik yüceliğinde uçarken birdenbire kendini düz, yayvan, iki yanı çukurlu, hendekli bir yolda, kısacası sıradanlığın eğri büğrü taşlarla kaplı yolunda buluyordu. Hangi yüreği coşkulu kız, böyle yükseklerden düşer de bir yerini kırmaz? Kimin önüne böyle saçmıştı incilerini? Sokaktaki tiyatro oyuncusu, sahnedeki kadın kahramana nasıl benzemezse, iki saat önce gezmeye çıkan Modeste de şimdi Köşk'e dönen Modeste'e o kadar benzemiyordu. Görüntüsüyle içler acısı bir uyuşukluğa kapıldı. Güneş kararmış, doğa bulutlanmış, çiçekler artık ona bir şey söylemez olmuştu. Bütün aşırı yaradılışlı kızlar gibi, düşkırıklığı kadehinden biraz fazlaca içti. Boynunu Aile'nin, Toplum'un boyunduruğuna hemen uzatmak istemediği için bir süre daha Gerçek'le çatıştı; onu ağır, amansız, sıkıntılı buluyordu. Babasının, annesinin avutmalarını dinlemedi bile; kendini ruhun acılarının eline bırakmakta bir tür yabanıl haz buldu.

— Zavallı Butscha, dedi bir akşam; demek hakkı varmış!

Bu söz, onun az zamanda Gerçek'in çorak ovalarında, kara bir hüznün kılavuzluğunda aldığı yolu gösteriyordu. Hüzün, bütün umutlarımızın tepetaklak olmasından doğar ve bir hastalıktır; çoğu zaman da insanı öldürür. Bir düşüncenin, hangi yoldan, hangi araçlarla, bedende bir zehirle aynı çözülmeyi yarattığını, umutsuzluğun iştahı nasıl kaçırdığını, mideyi nasıl harap ettiğini, en sağlam insanı nasıl da yere vurduğunu araştırmak, bugün fizyolojinin başlıca işlerinden biri olmalıydı. Modeste'te de bunlar oldu. Üç gün içinde karasevdaya tutulmuş birine döndü; şarkı söylemiyor, yüzünü kimse güldüremiyor, anasını, babasını, dostlarını korkutuyordu.

XLII. Dostlar Arasında

Charles Mignon, iki arkadaşın gelmediğini görünce kendisi gidip onları getirmeye kalktı. Ama dördüncü gün Bay Latournelle'e bazı haberlerle geldi. Bakınız nasıl:

Canalis, bu paralı evliliğin çekiciliğine kendini iyiden iyiye kaptırmış, La Brière'i gölgede bırakmak için elinden geleni yapıyor, ama delikanlının günün birinde kendisini, dostluk kurallarını çiğnemekle suçlamasını da istemiyordu. Âşığını bir genç kızın gözünden düşürmek için onu aşağı bir konumda göstermenin en etkili yol olacağını düşünen şair, sağlık bozukluğu bahanesiyle Ingouville'de bir ay için küçük bir sayfiye evi kiralayıp birlikte oturmalarını, çok doğal bir edayla La Brière'e önerdi. La Brière ilk anda bu öneriyi çok doğal bulup kabul edince, Canalis dostunun bütün harcamalarını üstüne aldı; yolculuğun hazırlıklarını da tek başına yaptı. Uşağını Le Havre'a gönderdi ve Ingouville'de yazlık bir ev kiralamak amacıyla Bay Latournelle'e başvurmasını söyledi; noterin, olanı biteni bire bin katarak Mignon ailesine anlatacağını düşünüyordu. Ernest'le Canalis'in bu serüvenin bütün ayrıntıları üstünde durduklarını, geveze La Brière'in de rakibine bir sürü bilgi verdiğini kestirmek zor değil. Efendisinin neler istediğini iyi bilen uşak, bunları fazlasıyla yerine getirdi: Hem politika, hem de yazın alanındaki çifte çabaları yüzünden yorulan büyük şairin, hekimlerin öğüdünü dinleyerek ve yeniden güç kazanmak amacıyla Le Havre'a, birkaç deniz banyosu almaya geleceğini gürültüyle ilan etti. Bu büyük adam, sekreterinin, ahçısının, iki uşakla arabacısının yanı sıra bir de oda hizmetine bakan Bay Germain Bonnet'yi getiriyor ve ona göre bir ev tutulmasını istiyordu. Şairin beğenip bir ay için kiraladığı araba da oldukça güzeldi, bir iki gezintiye çıkılabilirdi. Baron Cenapları'yla sekreteri at gezintilerini de sevdikleri için Germain, Le Havre çevresinden kirayla tutulabilecek, hem koşuma, hem bineğe gelir iki hayvan arıyordu. Ufak tefek Latournelle'in önüne düşüp yazlık köşkleri gezerken sekreterin üstünde fazla duruyordu Germain; Mösyö de La Brière'in buralarda rahat edemeyeceğini söylüyordu. Böylece iki evi geri çevirdi.

— Baron Cenapları, diyordu; sekreterine en iyi dostu gibi davranır. Eğer Mösyö de La Brière'e, Baron Cenapları'na gösterilen saygı gösterilmezse, paparayı yediğimin resmidir!.. Ne de olsa Mösyö de La Brière, bugüne bugün Sayıştay'da denetçidir!

Germain hep kara çuhalar içinde dolaşıyor, elinde temiz eldivenleri, ayağında çizmeleriyle bir efendi gibi giyiniyordu. Çevrede nasıl bir etki bıraktığını, bu uşağa bakanların büyük şairi gözlerinde nasıl büyüttüklerini artık siz hesap edin! Akıllı bir adamın uşağı da sonunda akıllı olur; çünkü efendisinin aklı, nasıl olsa ona da bulaşır. Germain, Canalis'in sözünü dinledi, görevini dallandırıp budaklandırmadı, gösterişsiz, kendi halinde bir adam gibi davrandı. Zavallı La Brière, Germain'in kendisine verdiği zararın ve rıza gösterdiği küçülmenin farkında değildi; oysa aşağı tabakanın bir iki dedikodusu, Modeste'in kulağına kadar gitmişti bile. Böylece Canalis dostunu "maiyetinde", kendi arabasında getirecek, Ernest'in yaradılışı da, içine düştüğü durumun sahteliğini zamanında fark etmesini ve bir çare bulmasını engelleyecekti. Canalis'in arabasına armaları işleniyor, terzilere giysiler ısmarlanıyor, Charles Mignon'un verip veriştirdiği gecikme de işte bundan ileri geliyordu; şair, en önemsizi bile genç bir kızı fazlasıyla etkileyecek bu ayrıntıların uçsuz bucaksız dünyasına dalmıştı. Beşinci günü Latournelle, Charles Mignon'a:

— İçiniz rahat etsin, dedi; Canalis'in adamı bu akşam işlerini bitirdi. Sanvic'te Bayan Amaury'nin köşkünü, mobilyasıyla birlikte yedi yüz franga kiraladı; efendisine de bir mektup yazarak yola çıkabileceğini, geldiğinde her şeyi hazır bulacağını bildirdi. Böylece pazar günü buraya geliyorlar. Bu arada Butscha'dan da bir mektup aldım... Bakın uzun değil: "Sevgili patronum, pazardan önce

dönemeyeceğim. Sizi ilgilendiren birinin mutluluğu konusunda son derece önemli bazı bilgiler elde etmek üzereyim."

XLIII. Modeste'in Planı

Canalis'le La Brière'in geleceğini öğrenmesi, Modeste'in üzüntüsünü azaltmadı; kendini düşmüş olma duygusundan, utancından bir türlü kurtaramıyordu; babasının sandığı kadar hoppa bir kız değildi aslında. Öyle bir hoppalık vardır ki, ruhtan gelir, hoşa gider, hiç de kusur sayılmaz; buna aşkın terbiyesi, nezaketi diyebiliriz; Charles Mignon da kızını azarlarken, hoşa gitme isteğiyle kafa aşkını, sevme susuzluğuyla hesaplı davranışı ayırt etmemişti. Tam bir Napoléon ordusu albayıydı ve bu mektupları bir solukta okuyunca, kızının bir şaire sırnaştığını sanmıştı; ama konuyu uzatmamak için buraya almadığımız mektupları okuyan, işten anlar biri, Modeste'in ilk mektuplarındaki saldırgan ve hafifmeşrep edayı çabucak değiştirdiğini, kadınlar için oldukça doğal bir geçişle utangaç ve zarif bir sakınım göstermeye başladığını hayranlıkla görürdü. Babası bir noktada acımasızca haklıydı. Üç katlı bir sevdaya tutulan Modeste, son mektubunda, sanki her şey olup bitmiş de evleniyorlarmış gibi bir ağız kullanmıştı. Bu mektuptan çok utanıyordu. Bu yüzden, ruhunu neredeyse çırılçıplak açtığı bu kendine yakışmayan adama konukseverlik göstermeye zorladığı için, babasını çok sert, çok acımasız buluyordu. Dumay'ye şairle ne konuştuklarını sormuş ve bu konuşmanın bütün ayrıntılarını kurnazca anlattırmıştı; Canalis'i, teğmenin dediği kadar kaba bulmuyordu. Bu yazın Don Juan'ının bin üç[85] kadınından gelen mektupları sakladığı, o papa çekmecesine gülümsüyordu. Birkaç kez babasına, "Ona mektup yazan bir ben değilmişim; nice seçkin kadın, şairin defne tacı için yaprak göndermişler!" diyecek oldu.

Modeste'in yaradılışı o hafta içinde bir değişime uğradı. Bu felaket –böylesine şiir dolu bir insan için gerçek bir felaket oldu bu değişim– genç kızın içinde gizli kalmış kavrama yetisini ve şeytanlığı uyandırdı; taliplerinin çekeceği vardı artık. Gerçekten de böyledir: Genç bir kadın sevdiğinden soğudu mu, doğru düşünmeye başlar. Her şeyi, hızlı bir tartma yetisi ve alaycı bir edayla gözden geçirir; Shakespeare, Kuru Gürültü'sündeki Beatrix'le bunu çok güzel anlatır. Modeste, erkeklere karşı derin bir tiksinti duymaya başlamıştı; en seçkinleri bile umutlarını boşa çıkarmıştı çünkü. Kadının aşkta tiksinme sandığı şey, yalnızca gerçeği görmesidir; ama gönül konusunda hiçbir kadın, özellikle genç kız, gerçeği göremez. Hayran olmazsa, küçümser. Böylece, dayanılmaz acılar çektikten sonra Modeste, üstüne küçümseme sözcüğünü kazıdığını söylediği o zırhı giymek zorunda kaldı ister istemez; şimdi artık "talipler güldürüsü" adını verdiği oyunda –başoyuncu o olsa da– bir seyirci gibi bulunabilirdi. Özellikle Bay de La Brière'i sürekli olarak küçük düşürmeyi tasarlıyordu.

— Modeste kurtuldu, dedi Bayan Mignon kocasına, gülerek; gerçek Canalis'i sevmeye çalışarak yalancısından intikam almak istiyor.

Gerçekten de Modeste'in planı buydu. Öylesine bayağıca bir plandı ki, annesi bile, kendisine dertlerini açan kızına, Bay de La Brière'e karşı son derece iyi davranmasını öğütlemek zorunda kaldı.

XLIV. Üçüncü Bir Talip

Cumartesi akşamı Bayan Latournelle:

— Şu iki delikanlı, peşlerine düşecek casus sayısını bir bilseler! dedi; Sekiz kişi, bir an bile gözünü ayırmayacak üstlerinden!

Latournelle:

— Ne ikisi karıcığım, dedi; Üç, üç! Gobenheim daha gelmedi, söyleyebilirim.

Modeste başını kaldırmıştı; odadakilerin hepsi de, Modeste gibi, ufak tefek notere bakıyorlardı.

— Üçüncü bir sevdalı, hem de gerçekten sevdalı biri yarışa katılıyor...

— Haydi canım!.. dedi Charles Mignon.

Noter çalımlı bir edayla:

— Evet, dedi; öyle herhangi biri de değil: Hérouville Dükü Cenapları, Saint-Sever Markisi, Nivron Dükü, Bayeux Kontu, Essigny Vikontu, Ahır Beyi, Yüce Meclis üyesi, Ordre de l'Eperon ve Toison d'or Şövalyesi, Grand d'Espagne[86] ve eski Normandiya valisinin oğlu. Vilquin'lerde kaldığı sırada Matmazel Modeste'i görmüş ve o sırada –dün Bayeux'den gelen noterinin dediğine bakılırsa– Modeste'in yeterince zengin olmayışına üzülmüş. Babası Fransa'ya döndüğünde tamtakır kuru bakır Hérouville Şatosu'yla bir kızkardeşten başka bir şey bulamamış çünkü. Genç dük, şu anda otuz üç yaşında.

Noter saygıyla albaya dönerek:

— Size bu konuda resmen öneride bulunmakla görevlendirildim Kont Cenapları, dedi.

Albay:

— Modeste'e sorun, diye yanıtladı onu; kafesinde bir kuş daha ister mi acaba? Bana gelince, ben şu Ahır Beyi Cenapları'nın kızımın çevresinde dönüp dolaşmasına izin veriyorum.

Charles Mignon'un kimseyi görmemek, Köşk'ten dışarı çıkmamak, çıkarsa hep Modeste'le birlikte çıkmak için elinden geleni yapmasına karşın, ister istemez Köşk'e gelip giden Gobenheim, sağda solda Dumay'nin parasından söz etmişti. Çünkü Dumay, Modeste'in bu ikinci babası, yanından ayrılırken Gobenheim'a:

— Albayımın kâhyası olacağım, demişti; bütün paramı da, içinden karımın ayıracağı miktar dışında, Modeste'imin çocuklarına bırakacağım...

Le Havre'da herkes, Latournelle'in kendi kendine sorduğu şu çok basit soruyu yinelemişti:

— Dumay'nin payına altı yüz bin frank düşerse, Bay Charles Mignon'un kimbilir ne kadar parası vardır? Üstelik Dumay'yi de kâhya alıyor yanına!..

— Bay Mignon, çivit yüklü, kendi malı bir gemiyle geldi, deniyordu Borsa'da; gemiyi hesaba katmasak da yalnızca çivit, servetim dediği paradan fazla tutar.

Albay, yolculukları sırasında binbir özenle seçtiği uşaklarına yol vermek istememiş, bu yüzden Ingouville'in altında, altı aylık bir ev kiralamak zorunda kalmıştı; oda hizmetine bakan bir uşağı, zenci bir aşçısı, yine zenci bir arabacısı, melez bir hizmetçisi ve çok sadık iki melez uşağı vardı. Arabacı, efendisiyle küçükhanıma binek atları, albayla teğmeni getiren arabaya da koşum hayvanları bulmaya çalışıyordu. Paris'ten satın alınan araba son modaydı; üstünde La Bastie'lerin kontluk tacını taşıyan armalar göze çarpıyordu. Dört yıldan beri Hindistan'ın sınırsız zenginlikleri, Hong tüccarları,[87] Kanton İngilizleri arasında yaşayan biri için hiç de önemli olmayan bu şeyler, Le Havre tüccarlarının, Graville ve Ingouville halkının diline düştü. Beş gün içinde, ateş alan bir barut izi gibi, Normandiya'da çok büyük dedikodulara yol açtı:

— Bay Mignon Çin'den milyonlar getirdi, diyorlardı Rouen'da; hem gelirken yolda kont oluvermiş!

Konuşanlardan biri:

— Devrimden önce La Bastie kontuydu zaten, diye yanıt veriyordu.

— Yirmi beş yıldan beri Charles Mignon diye anılan bir özgürlükçüye "Kont Cenapları" deniyor, daha neler gelecek başımıza!..

Modeste, ana babasının ve dostlarının ağızlarından bir şey kaçırmamış olmalarına karşın, birdenbire Normandiya'nın en zengin kızı oluverdi; herkes, erdemlerini görmeye başladı. Hérouville Dükü'nün halasıyla kızkardeşi, Bayeux'de, kalabalık bir salonda, Bay Charles Mignon'un, Kardinal Mignon'dan gelen kontluk unvan ve armalarına hak kazandığını söylemişlerdi; armaların üstündeki şapkayla altındaki saçaklar da bu kardinalin anısına bir bağlılık işaretiydi. Halayla yeğen, Matmazel de La Bastie'yi Vilquin'lerde otururken şöyle bir görmüşler, hemen yoksul düşen aile reisleri akıllarına gelmişti. Genç dükün halası:

— Matmazel de La Bastie, güzel olduğu kadar zenginse, demişti; taşrada ondan iyisini bulamayız. Hem en azından soylu bu kız!

Bu taş Vilquin'lere atılmıştı. Çünkü D'Hérouville'ler, Vilquin'lere gelerek kendilerini küçük düşürdükleri gibi, üstüne üstlük bir de anlaşamamışlardı.

Bu aile oyununa, Aristoteles ve Horatius yasalarının tersine[88] bir kişi daha katacak olan küçük küçük olaylar bunlardı işte; ama ortaya bunca geç çıkan bu adamın portresinin çizilmesi ve yaşamöyküsü, kendileri pek ufak tefek biri oldukları için uzun zamanımızı almayacak ve dük, tarihte olduğu gibi, kitabımızda da fazla bir yer tutmayacaktır. Son Normandiya valisinin ömrünün sonbaharının meyvası olan Dük d'Hérouville Cenapları, 1796'da Viyana'da, göç sırasında doğmuştu. Babası yaşlı mareşal, Kral'la birlikte 1814'te ülkeye dönmüş, Nivron Dükü unvanını almış, ama oğlunu evlendiremeden, 1819'da ölmüştü. Oğluna o çok büyük Hérouville Şatosu'ndan, parkından, şatoya bağlı bir iki yerden ve epeyce zor geri satın alınmış bir çiftlikten başka bir şey bırakamamıştı; topluca, on beş bin frank gelir getiriyordu bunlar. XVIII. Louis genç adama, Ahır Beyi unvanını vermiş, X. Charles zamanında da yoksul Yüce Meclis üyelerine verilen on iki bin franklık bir yıllık bağlanmıştı. Bu aile için Ahır Beyi aylığıyla yirmi yedi bin franklık bir gelirin ne değeri olabilirdi? Gerçi Paris'te Kral'ın arabaları, genç dükün emrine amadeydi; Saint-Thomas-du-Louvre sokağındaki Büyük Ahır'da bir konağı vardı; vardı ama, aylığını kışın yiyip bitiriyor, yirmi yedi bin frangı da yazın Normandiya'da harcıyordu. Bu beyzadenin şimdiye dek evlenememesi, kendinden çok La Fontaine'in masallarını bilmeyen halası yüzündendi; Matmazel d'Hérouville, çağın anlayışının tersine

gidip çok yukarılara göz dikmişti; o sıralar parasız ailelelerin –büyük bir adları da olsa– malların eşit bölüşümü sonucunda zaten zor duruma düşmüş oğullarını zengin etmeye çabalayan yüksek Fransız soyluları arasından zengin kızlar bulmalarına olanak yoktu. Genç Dük d'Hérouville'e kazançlı bir evlilik yaptırabilmek için büyük bankacı ailelere yanaşmak, onlara güler yüzlü davranmak gerekiyordu; gelgelelim D'Hérouville'lerin burnu havada kızı, bunların da hepsini incitici sözlerle gücendirmişti. Restauration'un[89] ilk yıllarında 1817'den 1825'e kadar Matmazel d'Hérouville hep milyonların peşinde koştuğu halde, banker Mongenod'nun kızını istememiş, sonra da bu kızla Mösyö de Fontaine evlenmişti. Hep kendi hatası yüzünden elden kaçan güzel fırsatlardan sonra, şimdi de Nucingen'lerin servetinin yüz kızartıcı yollardan yapıldığını ileri sürüyor ve Bayan Nucingen'in, kızını düşes yapma isteğine olumlu yanıt vermek istemiyordu. D'Hérouville'leri eski görkemli günlerine döndürmek isteyen Kral, bu evlenmeyi neredeyse yüreklendirmiş, gerçekleşmeyince de Matmazel d'Hérouville'e herkesin içinde deli damgasını vurmuştu. Halası, yeğenini gülünç duruma düşürmüştü böylece; dük de gülünç duruma düşmeye çok yatkındı doğrusu. Gerçekten öyledir: İnsana ilişkin büyük şeyler alıp başını gitti mi geriye kırıntılar, Rabelais'nin dediği gibi böyle hurdalar kalır; Fransız soyluları da bu yüzyılda gereğinden fazla tortu bırakmıştır. Gerçi bu uzun töreler tarihinde,[90] ne papazların, ne de soyluların yakınmaya hakkı vardır. Bu iki büyük ve görkemli toplumsal zorunluluk, burada tam anlamıyla temsil edilmişlerdir; ve nasıl bir kitabımızda Mortsauf Kontu'nda bir göçmen tipini canlandırıp (bkz. Vadideki Zambak), Espard Markisi'nde soyluların tüm soyluluğunu belirttiysek (bkz. Yasak) burada da tarafsızlığımızı koruyup, bu türün yozlaştığını göstermemiz gerekir; yoksa o güzelim tarihçi tanımından vazgeçmiş olmaz mıyız? Nasıl olmuş da, o güçlüler, o babayiğitler soyu, krallığa ünlü bir mareşal, kiliseye kardinaller, Valois'lara kaptanlar, XIV. Louis'ye yürekli savaşçılar yetiştiren o D'Hérouville'lerin mağrur soyu, Butscha'dan daha ufak tefek birine, böyle sıska bir adama gelip dayanmıştır? Bu soruyu Paris'in birden fazla salonunda sorabilirsiniz: Fransa'nın en büyük ailelerinden birinin adı okunur; bakarsınız içeriye ufak tefek, narin, zayıf, çelimsiz bir adam, zamanından önce çökmüş bir ihtiyar ya da tuhaf bir yaratık girer; düş gücünüz, eski bir büyüklüğün izlerinden bir belirti bulmak için boş yere çırpınır. XV. Louis zamanının eğlenceleri, bu uğursuz ve bencil dönemin içki ve zevk âlemleri, ardında, büyük erdemleri uyuşup gitmiş, çalımından başka bir şeyi kalmamış, güçsüz bir kuşak bıraktı. Gösteriş: İşte soyluların elden çıkarmadığı biricik kalıt! Bu yüzden, tek tük özel durumlar bir yana bırakılacak olursa, XVI. Louis'nin içinde ölüp gittiği kendini koyvermişlik, Madam de Pompadour'un saltanatının zavallı kalıntılarıyla açıklanabilir. Ne var ki, sarışın, solgun, çelimsiz, mavi gözlü bir genç olan Ahır Beyi'nin düşüncelerinde belirli bir saygınlık olmadığını da söyleyemeyiz. Ama bir yandan boyunun kısalığı, bir yandan da onu Vilquin'lerin peşinden boş yere koşturan halasının hataları, genç adamı son derece utangaç biri haline getirmişti. D'Hérouville'lerin soyu, zaten bir düşük yüzünden az daha sona erecekti. (bkz. Felsefî Denemeler, Lanetli Çocuk). XIII. Louis'nin dük unvanını verdiği Büyük Mareşal –aile içinde böyle anılırdı– seksen iki yaşında evlenmiş ve doğal olarak aile devam etmişti. Neyse ki genç dük, kadınları seviyor ama onları gereğinden fazla yüceltiyor, fazla saygı gösteriyor, onlara tapıyor ve ancak saygı gösterilmesi gerekmeyenlerin yanında rahatlıyordu. Bu yüzden de, bir bölümüyle iki yanlı bir yaşam sürdürmek zorunda kalmıştı. Saint-Germain mahallesinin salonlarında, ya da isterseniz hanımların kabul odalarında diyelim, gönül verdiği kadınlardan yüz bulamayınca, bunun acısını hafifmeşrep tazelerden çıkarıyordu. Bu yaşam biçimi ve kısacık boyu, acı çeker gibi görünen yüzü, heyecanlı mavi gözleri, onu insanların gözünde büsbütün gülünç duruma düşürüyordu. Doğrusunu isterseniz haksız yere: Çünkü dük, çok akıllı ve ince bir adamdı; ama gösterişsiz zekâsı, ancak sıkılganlığı elden bıraktığı zaman kendini gösterebiliyordu. Bu yüzden, epeyce para karşılığında en iyi dostu diye geçinen oyuncu Fanny-Beaupré, onun için, "İyi bir şaraptır" demişti,

"ama öyle sıkı sıkıya tıpalıdır ki açacağı kırar!" Ahır Beyi'nin uzaktan uzağa sevmekten başka bir şey yapamadığı güzel Maufrigneuse Düşesi'nin, onunla ilgili söylediği söz de, ne yazık ki bütün iğneli sözler gibi ağızdan ağıza yayılmıştı. "O" demişti düşes, "usta ellerden çıkmış bir mücevher etkisi bırakıyor bende; ama pamuklar içinde duran, kullanılmaktan çok eşe dosta gösterilen bir mücevher!" Daha da kötüsü, Ahır Beyi, çok iyi bir binici olmasına karşın, unvanına ters düşen boyu posuyla X. Charles'ı bile güldürmüştü. İnsanlar kitap gibidir; değerleri çoğunlukla iş işten geçtikten sonra anlaşılır. Modeste de, Dük d'Hérouville'i, boşu boşuna Vilquin'lerde kaldığı o günlerde, uzaktan şöyle bir görmüş ve ister istemez bütün bunlar aklına gelmişti. Ama şimdi bu koşullarda, Dük d'Hérouville'in adaylar arasına katılmasının, ona yazgısını iki Canalis'in eline de bırakmama olanağını verdiğini ve bunun ne denli önemli olduğunu anladı. Latournelle'e:

— Neden, dedi; "Dük d'Hérouville de adaylar arasına kabul edilmesin?"

Sonra babasına muzip bir edayla bakarak sözlerini şöyle sürdürdü:

— Yoksulluğumuza karşın zengin bir kız sayılıyorum. Bu yüzden artık koşullarımı açıklamam gerekecek... Bir haftadan beri Gobenheim'ın bakışları nasıl da değişti görmediniz mi? Şu whist partilerini, bana beslediği sessiz sedasız bir hayranlığın hesabına yazamadığına üzülüyor.

Bayan Latournelle atıldı:

— Aman canım, sus! İşte geliyor.

— Althor'un babası perişan, dedi Gobenheim içeri girerken Bay Mignon'a.

Kont de La Bastie:

— Neden? diye sordu.

— Vilquin'in batacağı söyleniyor, Borsa sizin milyonlarınız olduğuna inanıyor...

Charles Mignon çok kuru bir sesle:

— Hindistan'daki girişimlerimi bilen yok, diye yanıt verdi; hem işlerimini sırlarını herkese söylemeye meraklı değilim!

Sonra arkadaşının kulağına eğilerek:

— Dumay, dedi; eğer Vilquin sıkıntıdaysa, onun verdiğini peşin ödeyerek bizim villaya geçebiliriz belki.

Bu işler dönedursun, Canalis'le La Brière, pazar sabahı erkenden gelip Bayan Amaury'nin köşküne yerleştiler. Arkasından Dük d'Hérouville'in de salı günü, halası ve kızkardeşiyle birlikte, hava değişimi bahanesiyle Graville'de kiralanan bir eve geleceği öğrenildi. Bu rekabeti görenler, Matmazel Modeste yüzünden Ingouville'de kiraların yükseleceğini söylüyorlardı Borsa'da. Vilquin'lerin büyük kızı da düşesliğin elden gittiğini anlayınca öfkesinden:

— Bu gidişle burayı hastaneye çevirecek bu kız, demişti.

Köşk'te oynanacak bu ezeli Zengin Kız komedyasına,[91] Modeste'in durumu göz önüne alınacak olursa, kendisinin de şaka yollu söylediği gibi, bal gibi de Bir Genç Kızın Programı adı takılabilirdi;

çünkü Modeste, uğradığı düşkırıklığından sonra, erdemleri beklentilerini tam olarak karşılayacak bir adamla evlenmeye kesin karar vermişti.

XLV. Babanın Olağanüstü Olduğu Bölüm

Geldiklerinin ertesi günü, hâlâ içlidışlı dost olan iki rakip, akşama Köşk'e gitmek için hazırlığa başladılar. Bütün bir pazar gününü, denklerini, eşyalarını açmakla, Bayan Amaury'nin köşküne yerleşmekle, bir aylık konukluğun gerektireceği düzenlemeleri yapmakla geçirmişlerdi. Bir bakan çömezi niteliğiyle çeşitli hilelere başvurma hakkını kendinde bulan şair her şeyi hesaplıyor ve Le Havre'a gelişinin çevrede yaratabileceği gürültüden yararlanmak istiyordu. Öyle ya, bu gürültünün yankıları, Köşk'ten pekâlâ duyulabilirdi. "Yorgun adam" havasındaki Canalis dışarı çıkmadı. La Brière, gidip iki kez Köşk'ün önünde dolaştı. Bir tür umutsuzluk içinde gönül çekiyor, hoşa gitmemiş olmaktan deli gibi korkuyor, geleceğini kara bulutlarla kaplı görüyordu. İki dost pazartesi günü akşam yemeğine indiklerinde, her ikisi de ilk ziyareti, ziyaretlerin bu en önemlisini düşünerek giyinmişlerdi. La Brière'in üstünde pazar günü kilisede giydiği giysiler vardı. Ama kendini büyük bir yıldızın gezegeni gibi görüyordu ve artık yazgının ellerine bırakmıştı. Canalis'e gelince, o ne siyah giysisini, ne nişanlarını, ne de koruyucusu Düşes de Chaulieu'yle ve Saint-Germain mahallesinin en seçkin insanlarıyla düşüp kalkarak büsbütün kusursuzlaştırdığı salon davranışlarını ihmal etmiş, kibar züppeliğin bütün inceliklerini gözetmişti; oysa zavallı La Brière, umutsuz bir adamın boyun eğmişliği içindeydi. Yemekte, efendilerine hizmet eden Germain, bu aykırılığa gülümsemekten kendini alamadı. İkinci yemekte, içeriye oldukça "diplomatça" ya da daha doğrusu, kaygılı bir tavırla girdi. Canalis'e hafifçe:

— Efendimiz, Ahır Beyi'nin de Graville'e, Baron Cenapları'yla Bay de La Brière'in tutulduğu aynı rahatsızlıktan kurtulmak üzere geleceğini biliyorlar mı? dedi.

Canalis:

— Şu ufak tefek Hérouville Dükü mü? diye bağırdı.

— Evet efendim.

— Matmazel de La Bastie için mi geliyor? diye sordu La Brière kızararak.

Germain:

— Matmazel Mignon için! diye yanıt verdi.

Canalis, La Brière'e baktı:

— Bizimle oynuyorlar! dedi.

Ernest heyecanla:

— Yola çıkışımızdan beri ilk kez biz diyorsun, diye yanıtladı; şimdiye kadar hep ben diyordun!

Melchior kendini tutamayarak güldü:

— Beni bilirsin, dedi. Ama bizler, ne saraya bağlı büyük bir görevle, ne düklük, meclis üyeliği gibi unvanlarla, ne de benim yazdığım bir rapor üzerine Danıştay'ın D'Hérouville ailesine verdiği bataklıklarla başa çıkacak durumdayız.

La Brière ciddiyetle karışık muzip bir edayla:

— Beyefendileri, kızkardeşinin kişiliğinde sana bir "teselli armağanı" sunuyor, dedi.

Bu sırada, La Bastie Kontu'nun geldiği haber verildi. İki genç, kontun gelmesini bekleyerek ayağa kalktılar. La Brière, Canalis'i tanıtmak için heyecanla ileri doğru atıldı. Charles Mignon, genç denetçiye:

— Paris'teki ziyaretinize karşılık vermem gerekiyordu, dedi; buraya gelirken büyük şairlerimizden birini göreceğim için de ayrıca seviniyordum.

Şair gülerek:

— Büyük mü Mösyö?.. diye yanıt verdi; Napoléon'un saltanatıyla başlayan bu yüzyılda, artık büyük bir şey olamaz. Bizler her şeyden önce, bir sözde büyük şairler kalabalığıyız!.. Üstelik ikinci sınıf adamlar öyle güzel üstün yetenek taklidi yapıyorlar ki, büyük şöhretlere artık yer yok.

La Bastie Kontu:

— Bu yüzden mi politikaya atıldınız? diye sordu.

Şair:

— Orada da aynı şey, dedi; bundan sonra büyük devlet adamı da yetişmez. Olsa olsa olayların düzeyine az çok erişen kimseler çıkar. Asker hurcuyla vergi borcunu birbirine karıştıran Anayasa'nın bize getirdiği böyle bir rejim içinde, ancak sizin Çin'e gidip aradığınız şeye, paraya güvenilebilir!

Melchior, kendinden ve gelecekteki kayınbabasında bıraktığı izlenimden hoşnut, Germain'e döndü:

— Kahvelerimizi salonda içeriz, dedi ve tüccarı salona davet etti. O sırada La Brière söze karıştı:

— Size çok teşekkür ederim Kont Cenapları, dedi; arkadaşımı evinize nasıl getireceğimi bir türlü bilemiyordum; beni bu sıkıntıdan kurtardınız. Yüce gönüllü olduğunuz kadar ince zekâlısınız da...

— Yok canım! dedi Charles Mignon; bütün Provence'lıların bu kadarcık aklı vardır.

Canalis:

— Demek Provence'lısınız? diye sordu.

La Brière:

— Dostumu hoş görün, dedi; benim gibi La Bastie'lerin tarihini incelemedi henüz.

Bu dostça anımsatma üzerine Canalis, Ernest'e şöyle bir baktı.

Provence'lı, büyük şaire:

— Eğer sağlığınız izin verirse evimi onurlandırmanızı isteyeceğim, dedi; bu bizim için özel bir gün, eskilerin dediği gibi, albo notanda lapillo[92] bir gün olacak. Küçücük bir evde bunca büyük bir şöhreti ağırlamak bizim için biraz güç olacak ama, ne yapalım ki, şiirlerinizi besteleyecek kadar size hayranlık duyan kızımın sabırsızlığını gidereceksiniz.

— Sizde şöhretten iyisi var, dedi Canalis; Ernest'e bakılırsa güzellik sizin evdeymiş.

Charles:

— Biraz taşralı bulacağınız bir kızcağız, diye yanıtladı onu.

Canalis kuru bir edayla:

— Söylendiğine göre Dük d'Hérouville'in talip olduğu bir taşralı, dedi.

Bay Mignon güneylilere özgü sinsi bir saflıkla:

— Kızımı özgür bırakıyorum, diye yanıt verdi. Dükler, prensler, sıradan insanlar, benim için hepsi bir; üstün yetenekli biri bile... Hiçbir söz vermek istemem; Modeste'imin seçeceği delikanlı damadım olacaktır...

Sonra La Brière'in yüzüne bakarak:

— Daha doğrusu, dedi; oğlum olacaktır. Ne yapalım ki, Bayan de La Bastie Alman, bizim törelerimizi kabul etmiyor. Ben de bu iki kadının sözünden dışarı çıkmam. Arabayı sürmektense içinde gitmeyi yeğlerim. Bu ciddi şeylerden gülerek söz edebiliriz; çünkü Dük d'Hérouville'i daha görmedik ve nasıl aracıyla yapılan evliliklere inanmıyorsam, ana baba zoruyla yapılan evliliklere de inanmam.

Canalis:

— Mutluluğun felsefe taşını evlilikte arayan iki delikanlı için hem umut kırıcı, hem de umut verici sözler, dedi.

Charles Mignon:

— Ana babanın, kızın ve taliplerin bütünüyle özgür olması koşulunu, yararlı, gerekli ve akıllıca bulmuyor musunuz? diye sordu.

Canalis, La Brière'in bir bakışı üstüne sustu; havadan sudan konuşmaya başladılar. Bahçede bir iki dolaştıktan sonra baba, iki arkadaşı beklediğini söyleyerek gitti.

Canalis:

— Sepetleniyoruz, dedi; sen de benim kadar anladın bunu. Ben de onun yerinde olsam, ne kadar hoş insanlar olursak olalım, Ahır Beyi'yle bizler arasında bir an duraksamazdım.

— Sanmam, diye yanıtladı La Brière; öyle sanıyorum ki bu iyi yürekli asker, buraya bir an önce seni görmeye ve evinin bizlere açık olduğunu, bu işe de karışmayacağını söylemeye geldi. Senin şöhretine kapılan Modeste, benim kişiliğime kandı, şimdi Şiir'le Gerçek arasında. Ben de Gerçek olmak bahtsızlığı içindeyim.

Canalis, kahve fincanlarını toplamaya gelen uşağa:

— Germain, dedi; söyle arabayı hazırlasınlar. Yarım saate kadar çıkacağız. Köşk'e gitmeden önce biraz dolaşmak istiyoruz.

XLVI. Delikanlılardan Birinin Sanıldığından Daha Evli Olduğunun Anlaşılması

Delikanlıların ikisi de Modeste'i görmek için sabırsızlanmakta birbirinden aşağı kalmıyor, ama La Brière bu görüşmeden çekiniyor, Canalis ise kibirli bir güvenle gidiyordu oraya. Ernest'in, kızın babasına yaklaşması ve Canalis'in patavatsızlığını meydana çıkararak tüccarın soyluluk gururunu okşaması, şairi kendine bir rol biçmeye yöneltti. Bir yandan Modeste'i baştan çıkarmak için elinden geleni yapmaya, öte yandan da umursamıyormuş gibi durarak onu beğenmediği duygusunu vermeye, böylece de genç kızın özsaygısını ayaklandırmaya karar verdi. Güzel Chaulieu Düşesi'nin öğrencisi olduğu için "kadınları iyi tanır"a çıkan şöhretine uygun davranıyor, oysa tek bir tutkunun kurbanı mutlu kulların çoğu gibi, kadınları tanımıyordu. Zavallı Ernest arabadaki köşesinde, gerçek bir sevdanın verdiği acılar içinde, incinmiş ve yaralanmış bir kızın öfkesini, küçümsemesini, tepeden bakmasını önceden duyumsayarak üzgün üzgün susadursun, Canalis yeni bir oyunda önemli bir role çıkacak aktör gibi sessiz sedasız hazırlanıyordu. İkisi de mutlu insanlara benzemiyordu kesinlikle. Üstelik bu olup bitenler, Canalis'in çıkarlarına ciddi zararlar verebilirdi. Evlenmeyi şöyle bir aklından geçirmesi bile, Chaulieu Düşesi'yle aralarında aşağı yukarı on yıldan beri süregiden o ciddi dostluk bağını hemen koparabilirdi. Yolculuğuna, yorgunluk gibi, doğru olduğu zaman bile kadınların inanmayacağı beylik bir bahane bulmuştu ve vicdanı onu biraz rahatsız ediyordu.

Vicdan sözcüğü La Brière'e öyle ikiyüzlüce göründü ki, şair ona üzüntüsünü açtığı zaman omuz silkti:

— Bana öyle geliyor ki dostum, senin vicdan dediğin, sadece Bayan de Chaulieu'nün sevgisini kaybedip, gururunu okşayan kimi zevklerden, kimi gündelik ayrıcalıklardan ve bir alışkanlıktan yoksun kalma korkusu. Çünkü Modeste'i elde edebilirsen, sekiz yıldan beri çoktan tükenen bir sevdanın kırıntılarından, hiç üzülmeden vazgeçersin. "Buraya neden geldiğimi öğrenirse düşesin gözünden düşerim, bundan korkuyorum" desen sana kolayca inanırım. Düşesten vazgeçmek, üstelik Köşk'te de bir iş becerememek, işte bu biraz acıklı olur. İki seçenek arasında kalmışsın, vicdan sızısı sanıyorsun.

Övgü beklerken doğru sözle karşılaşan herkes gibi canı sıkılan Canalis:

— Sen duygu nedir bilmiyorsun, dedi.

La Brière gülerek:

— İşte iki karılı bir adamın jüriye söylemesi gerekenler, diye yanıtladı onu.

Bu iğneleme de Canalis'in hoşuna gitmedi; La Brière'i bir sekretere yakışmayacak derecede şakacı ve teklifsiz buldu.

XLVII. Şair Neredeyse Güzel Bir Kadındır

Canalis'in adamları gibi giyinmiş bir arabacının sürdüğü görkemli bir faytonun kapıya dayanması, iki talibin beklendiği köşkte büyük bir heyecan uyandırdı; Butscha'yla dükten başka öykümüzün bütün kahramanları da oradaydı. Arabanın sesini duyar duymaz pencereye koşan Bayan Latournelle, Dumay'ye:

— Şair hangisi? diye sordu.

— Şu trampetçi çavuşu gibi yürüyen, diye yanıtladı kasadar.

Noterin karısı, kendisine bakıldığını bilen bir adam edasıyla salına salına yürüyen Melchior'u iyice gözden geçirerek:

— Yaa! dedi.

Dünyanın en sade adamı olan Dumay'nin bu benzetmesinde biraz insafsızlıkla birlikte doğru bir yan da vardı. Kendilerinden genç erkeklerle düşüp kalkan kadınlar, sevgililerini nasıl pohpohlar, şımartırlarsa, bu soylu kadın da Canalis'i öyle pohpohlamış, şımartmıştı; bu yüzden de kendini beğenmişin biri olup çıkmıştı şair. Bir erkeği kendine sonsuza dek bağlamak isteyen yaşlıca bir kadın, herhangi bir rekabeti olanaksız kılmak için sevgilisinin kusurlarını büyük birer erdemmiş gibi göklere çıkarmakla işe başlar; çünkü rakibi, bir erkeğin hemen de alışıverdiği bu çok ince övgülerin sırrını birdenbire kavrayamaz. Doğuştan kendini beğenmiş olmayan insanlar bile, bu kadınca manevradan sonra kendilerini beğenmeye başlarlar. Güzel Chaulieu Düşesi'nin eline genç yaşta düşen Canalis de, beğenisini herkesin örnek aldığı bir kadının hoşuna gittiğini görerek, yapmacıklarını kendine yakıştırmaya başlamıştı. Bunlar çok ince şeylerdir ama anlatılmaları olanaksız değildir. Böylece Melchior, hayran olunacak bir şiir okuma yeteneğine sahip olduğu halde, duyduğu nazik övgüler yüzünden, ne şairin, ne de oyuncunun bir daha geri dönemeyeceği bir abartıya yönelmiş ve kendisi için, "Şiir değil maval okuyor" dedirtmişti (hep o De Marsay'nin başının altından çıkıyordu bunlar); heceleri gereğinden fazla uzatıyor, kendi söylediğini kendi de dinliyordu. Tiyatrocu ağzıyla söylersek, arayı biraz fazla soğutuyordu. Dinleyicilerine arada bir, "Nasıl?" der gibi bakıyor, şiirini kendi de beğenip duruyor, sanatçı takımının ağzından çıkan bütün sözler gibi hoş bir deyimle, oyuncuların "salıncak" dedikleri bütün oyun hilelerine başvuruyordu. Doğrusu Canalis'in bir sürü taklitçisi de çıkmış ve bir çığırın başı olmuştu. Şiirlerini böyle abartıyla okuya okuya, sözlerini de biraz abartıyla söylemeye, Dumay'yle konuşurken de görüldüğü gibi, sohbetine bir söylev çeşnisi katmaya başlamıştı. Bir kez kafa hoppalaşmaya görsün, insanın hali tavrı da ister istemez etki altında kalır. Böylece Canalis de yürürken salınmaya, kendine duruşlar bulmaya, aynalara kaçamak bakışlar atmaya ve konuşmasını çalımlı tavrına uydurmaya başlamıştı. Çevrede bırakacağı etkiye o kadar önem veriyordu ki, Blondet gibi bir alaycı, saçlarına, çizmelerine ya da frakının kuyruğuna gözlerini dikerek şairi şaşırtabileceğine bahse girmiş ve bahsi kazanmıştı. Çiçeği burnunda gençliğinin hatırına çekilen bu yapmacık tavırları, aradan on yıl geçip Melchior biraz yıpranınca, büsbütün kokana işi olmaya başlamıştı. Kibarlar dünyasının yaşam tarzı, erkeği de kadınlar kadar yorar. Hem belki de düşesin şairden yirmi yaş büyük olması, Bayan de Chaulieu'den çok Canalis'i etkiliyordu. Çünkü insanlar düşesi hep güzel, hep kırışıksız, hep boyasız, hep acımasız görüyorlardı. Ne yazık ki, alçakgönüllülüklerinin tadı kaçınca, gözlerindeki tatlılık yalancı bir anlam alınca, yüzlerinin ifadesi bir yapmacığa bürününce, zekâlarının cilası altından kararmış iskeletleri sırıtınca, kadınları da erkekleri de uyaracak tek bir dost çıkmaz. Yalnızca üstün yetenekli kişiler, yılan gibi kendini

yenilemeyi bilir. Her şeyde olduğu gibi zariflik konusunda da yaşlanmayan yalnızca gönüldür. İyi yürekli insanlar sadedir. Oysa bildiğiniz gibi Canalis katı yürekliydi. Düşüncenin gözlere sağladığı durgunluğu yerli yersiz taklide kalkışır, böylece bakışlarının güzelliğini de kötüye kullanırdı. Son olarak da övgü, onun çok getiri beklediği bir alışverişti. Yüzeysel insanların hoşuna giden övgüleri, bayağılıklarıyla, bir amaç güdüyormuş duygusunu veren küstahlıklarıyla, ince insanlara bir aşağılama gibi gelebilirdi. Gerçekten de tam bir dalkavuk gibi yalan söylerdi Melchior. Bir seferinde, dışişleri bakanı olarak kürsüye çıkıp verdiği söylevle pek de iyi bir etki bırakmayan Dük de Chaulieu'ye yüzü kızarmadan, "Efendimiz, kürsüde yüceldiniz!" demişti. Küçük dozlarda verilmiş başarısızlıklarla kimbilir nice Canalis bu yapmacıklardan kurtulabilirdi aslında! Saint-Germain mahallesinin yaldızlı salonlarında oldukça hafif kalan bu kusurlar, bambaşka türden gülünç insanlar yetiştiren taşranın göbeğinde büsbütün göze batar; çünkü o salonlarda herkes biraz gülünçtür, üstelik bu tür böbürlenmeler, yapmacıklar, daha doğrusu çabalar, aşırı bir lüksün, paha biçilmez giysilerin arasına karışarak belki de bağışlatırlar kendilerini. Hem iki dirhem bir çekirdek, hem de yapmacıklı bir insan olan Canalis, artık değişemezdi zaten; düşesin onu döktüğü kalıba gireli çok olmuştu. Üstelik çok Parisli, daha doğrusu çok Fransızdı. Parisli, her şeyin her yerde Paris'teki gibi, Fransız da Fransa'daki gibi olmamasına şaşar. Oysa ince beğeni, kendi yaradılışından fazla bir şey yitirmeden yabancıların alışkanlıklarına uymayı gerektirir. Örnek centilmen Alkibiades, böyle biriydi. Gerçek zariflik, esnektir; bütün koşullara uyar, toplumun her tabakasıyla kaynaşır, kimi kentsoylu karılarının göz alıcı tüyleri, dallı güllü giysileriyle salındıkları sokağa o, güzel dikilmiş, ucuz bir giysiyle çıkmasını bilir. Ama, onu ondan çok kendisi için seven bir kadının etkisinde kalan Canalis, her yanda borusunu öttürmek, her yerde olduğunu olmak istiyordu. Paris'teki büyük adamlardan birkaçının da kapıldığı bir hataya düşerek hayranlarını yanında gezdirdiğini sanıyordu.

XLVIII. Oyuna Görkemli Bir Giriş

Şair salona ölçülü biçili bir tavırla girerken, La Brière dayak yemekten korkan bir köpek gibi süzülmüştü içeriye.

Canalis, Bayan Mignon'a bir iltifat savurup kadınları selamladıktan sonra Dumay'yi görünce:

— İşte bizim asker! dedi.

Sonra tumturaklı bir edayla elini uzatarak:

— Nasıl, endişeleriniz yatıştı değil mi? diye ekledi; ama küçükhanımı görünce, insan bu endişeleri çok iyi anlıyor. Ben yeryüzü yaratıklarından söz etmiştim, meleklerden değil.

Salondakilerin halinden tavrından, herkesin bu sözlerin anlamını merak ettiği anlaşılıyordu. Herkesin bir açıklama beklediğini anlayan şair:

— Napoléon, diye devam etti; çok büyük olduğu için yaşamayan imparatorluğunu, böyle demir gibi adamların omuzlarına, bu temel direklerinin üstüne yüklemek istemişti. Oysa böyle işlerde ancak zaman, bir çimento işlevini görebilir. İşte bu adamlardan birini heyecanlandırmış olmayı büyük bir başarı sayıyorum. Ama gerçekten gurur duyulacak bir başarı mı bu? Benim bunda fazla bir katkım yok. Düşüncenin olguyu yenmesiydi bu. Çatışmalarınız sevgili Bay Dumay, kahramanca görevleriniz Kont Cenapları, kısacası savaş, Napoléon'un düşüncesinin büründüğü biçim oldu. Bütün bunlardan ne kaldı geriye? Onları örten çayır çimen habersiz; ekinlere sorun, yerlerini bile gösteremez. Tarihçi olmasa, yazılarımız olmasa, gelecek, bu kahramanca dönemi bilmeyebilirdi! Böylece on beş yıllık savaşlarınız, artık düşüncelerden başka bir şey değil; imparatorluğu da bu kurtaracak zaten; şairler onu bir şiire dönüştürecek! Böylesi savaşlar kazanmayı bilen bir ülke, bunları şarkılarla yüceltmeyi de bilmeli!

Canalis, gözlerini salondakilerin yüzünde bir bir gezdirerek, bu taşralıların şaşkınlık parsasını toplamak için durdu.

— Sizi görmemekten duyduğum üzüntüyü, sözlerinizi dinlerken bana duyurduğunuz hazla nasıl giderdiğinizi bilemezsiniz! dedi Bayan Mignon.

Canalis'e hayran olmaya karar veren Modeste –ki öykümüzün başladığı gün üstünde bulunan giysileri giymişti– hayran ve şaşkın görünüyordu; elinden işi düşmüş, işlemeye bağlı bir sap iplik parmaklarına takılı kalmıştı. Sekreterin biraz geride kaldığı fark eden Charles:

— Modeste, işte Mösyö de La Brière," dedi, "Mösyö Ernest, işte kızım.

Genç kız, Ernest'e soğuk bir selam verdi, sanki onu ilk kez görüyormuş gibi baktı; kızarmadan:

— Bağışlayın Mösyö dedi; Fransa'nın en büyük şairine duyduğum büyük hayranlık, başkalarını görmeme engel olursa, dostlarım bunu yeterli bir özür sayarlar.

Matmazel Mars'ın[93] onca ünlü sesi gibi körpe ve vurgulu bu ses, Modeste'in güzelliğiyle zaten başı dönen zavallı denetçiyi büsbütün büyüledi; şaşkınlık içinde, gerçekten içinden gelseydi yüce diyebileceğimiz bir yanıt verdi:

— Ama o benim dostum!

Modeste:

— Öyleyse beni bağışladınız, yanıtını verdi.

Canalis, Ernest'in omzuna elini koyup, Ephestion'a yaslanan İskender gibi yaslandı:

— Dosttan da ileri, dedi; birbirimizi iki kardeş gibi severiz...

Bayan Latournelle, Ernest'i ufak tefek notere göstererek ansızın büyük şairin sözünü kesti:

— Bu bay, hani kilisede gördüğümüz o kimsenin tanımadığı adam değil mi?

Charles Mignon, Ernest'in kızardığını görerek:

— Neden olmasın?.. diye yanıt verdi.

Modeste soğuk bir edayla işini yeniden eline aldı.

Dumay'nin yanına oturan La Brière:

— Madam'ın hakkı olabilir, dedi; Le Havre'a iki kez geldim.

Genç kızın güzelliğine vurulan Canalis, Modeste'in hayranlığını yanlış anladı ve tam istediği etkiyi bıraktığı için kendini kutladı.

Genç kız, Bayan Latournelle'in densizliği yüzünden yarıda kalan konuşmayı canlandırmak için:

— Sadık bir dostu olmayan üstün yetenekli kişiye kalpsiz diyeceğim gelir, dedi.

Canalis:

— Ernest'in bağlılığına bakıp kendimi bir şey sanabilirim, diye yanıtladı onu; çünkü bu sevgili Pylades[94] tepeden tırnağa yetenektir. Barıştan bu yana gelip geçen bütün bakanlardan en büyüğünün sağ koluydu. Olağanüstü bir konumu olmasına karşın politikada bana yol göstermeyi üstüne aldı. Bana işleri öğretir, deneyimiyle besler, oysa en yüksek görevlere göz dikebilecek biridir. Benden iyidir kısacası!..

Modeste'in bir hareketi üstüne, zarif bir edayla:

— Benim dile getirdiğim şiir, onun gönlündedir, diye devam etti Melchior; bunları yüzüne karşı söylüyorum, çünkü bir rahibe kadar alçakgönüllüdür.

Ne yapacağını şaşıran La Brière:

— Yeter, yeter! dedi; kızını evlendirmek isteyen bir anaya benziyorsun sevgili dostum.

Charles Mignon, Canalis'e dönerek:

— Nasıl oluyor da, diye sordu; bir politikacı olmayı düşünüyorsunuz?

Modeste:

— Bir şair için şiirden vazgeçmektir bu, dedi; politika maddeci insanların işidir...

— Ah Matmazel! Bugün politika kürsüsü dünyanın en büyük tiyatrosu haline geldi; şövalyeliğin dövüş alanı şimdi burası. Vaktiyle bütün yürekli insanlar orduda toplanırmış, şimdi de bütün akıllı insanlar politikada buluşacak.

Canalis savaş atına atladı, on dakika boyunca politika yaşamından söz etti: Şiirin, devlet adamının önsözü olduğunu... Bugün, hatibin her şeyi genelleştiren yüce bir adam, bir düşünce çobanı haline geldiğini... Bir şairin, eğer ülkesine geleceğin yolunu gösterebiliyorsa, kendi kendisi olmaktan çıkmayacağını... Chateaubriand'ı örnek vererek, onun günün birinde yazınsal yanından çok, politikacılığıyla önemli görüleceğini... Fransız politika kürsüsünün insanlığa yol gösteren bir meşale olacağını... Bugün sözlü savaşımın, savaş meydanının yerine geçtiğini... Meclisteki bir oturumun Austerlitz'in yerini tuttuğunu, hatiplerin generaller düzeyine yükseldiğini, tıpkı savaştaymış gibi yaşamların, cesaretlerin, güçlerin yitirilmesine yol açabildiklerini, tıpkı generallerin savaşta yıprandığı kadar yıprandıklarını söyledi. "Söz" dedi, "insanın göze alabileceği en korkunç savurganlık, bir canlı akım savurganlığı demek değil midir?" vb. vb...

Yeni zamanların beylik düşüncelerinden oluşan, ama cafcaflı deyimlerle, yeni sözcüklerle süslenen bu doğaçlama, Baron de Canalis'in günün birinde politika alanında büyük bir şöhret kazanacağını kanıtlama amacını güden bu söylev, noterin, Gobenheim'in, Bayan Latournelle'in ve Bayan Mignon'un üstünde derin bir etki bıraktı. Modeste bir gösteride gibiydi ve oyuncuya hayranlıkla bakıyordu; tıpkı kendisini hayran hayran izleyen Ernest gibi. La Brière bütün bu sözleri ezbere bilse de, genç kızın çıldırırcasına vurulduğu gözlerinden bir kez daha dinliyordu onları. Modeste, bu gerçekten sevdalı gencin kendisine mektup yazarken, mektuplarını okurken kafasında yarattığı öteki Modeste'lerin hepsini gölgede bırakmıştı şimdi.

Hayranlarını bıktırmak istemeyen Canalis'in, süresini önceden belirlediği bu ziyaret, gelecek pazartesi yapılacak bir akşam yemeği çağrısıyla sona erdi. Kont de La Bastie:

— Pazartesiye kadar Köşk'ten çıkıyoruz, dedi; burası yine Dumay'nin evi oluyor. Biraz önce dostum Latournelle'in yazıhanesinde Vilquin'le bir sözleşme imzaladım; altı ay içinde verdiğim parayı ödeyemezse villa bana kalacak; eski evime dönüyorum.

— Umarım Vilquin ona ödünç verdiğiniz parayı ödeyemez, dedi Dumay.

Canalis:

— Orada, servetinize uygun bir evde oturacaksınız, dedi.

Charles Mignon hemen yanıtladı onu:

— Varsayılan servetime uygun bir ev.

Canalis, Modeste'e döndü; sevimli bir edayla eğilerek:

— Bu madonna benzeri kızın, dedi; tanrısal niteliklerine uygun bir yerde oturmaması günah olurdu.

Canalis'in Modeste'le ilgili söyledikleri, bu kadarla kaldı. Genç kıza bakmıyor gibi yapmış, evlenmeyi aklından geçirmesi olanaksız biri gibi davranmıştı. İki Parislinin ayak sesleri bahçenin kumlarında uzaklaşırken noterin karısı:

— Ah Bayan Mignon, dedi; ne akıllı adam!

— Parası var mı? Bütün sorun burada, diye yanıtladı onu Gobenheim.

Modeste penceredeydi; büyük şairin tek bir hareketini kaçırmıyor, Ernest de La Brière'e bir kerecik olsun bakmıyordu. Bay Mignon içeri girdikten, Modeste de dönen faytondan iki dostun son selamını alıp yerine oturduktan sonra büyük bir tartışma oldu. Taşralılar, ilk kez görüştükleri Parisliler hakkında böyle uzun uzadıya konuşurlar. Bayan Latournelle'in, Modeste'in ve annesinin karşılıklı övgüleri arasında, Gobenheim, "Zengin mi?" sorusunu yineledi.

— Zengin olmuş olmamış, ne çıkar! yanıtını verdi Modeste. Bay Canalis'in, devletin en yüksek mertebelerine geçecek bir adam olduğunu görmüyor musunuz? Onda servetten daha iyisi, paranın anahtarı var.

— Ya bakan olur ya da elçi, dedi Bay Mignon.

Latournelle:

— Yine de cenaze harcamalarını vergi mükellefleri öder, dedi.

— Neden? diye sordu Charles Mignon.

— Matmazel Modeste'in bol keseden "kazanır" dediği paraların hepsini yiyecek birine benziyor da ondan.

Canalis'e bir türlü ısınamayan Dumay:

— Kendisini bir madonna'ya benzeten şairi, Matmazel Modeste övmez de ne yapar? dedi.

Gobenheim, ısrarla whist masasını hazırlıyordu, çünkü Bay Mignon'un dönüşünden beri Latournelle'le Dumay, fişini on paradan oynamaya razı olmuşlardı.

Bay Mignon, bir pencere önünde, kızına:

— Haydi meleğim, babacığının her şeyi düşündüğünü itiraf et! dedi. Eğer Paris'teki eski terzine, alışveriş ettiğin yerlere bu akşam siparişlerini verirsen, sekiz gün sonra zengin bir kıza yakışacak biçimde giyinir kuşanırsın, biz de bu arada eski evimize yerleşiriz. Sana güzel bir midilli aldım, bir biniş giysisi yaptırmayı da unutma, Ahır Beyi bu kadarcık bir özene değer.

Yanaklarında sağlığın renkleri görünmeye başlayan Modeste:

— Hem, dedi; gezdirilecek bu kadar konuğumuz var.

— Sekreter pek konuşmadı, dedi Bayan Mignon.

Bayan Latournelle:

— Sersemin biri, yanıtını verdi. Şair herkesle ayrı ayrı ilgilendi. Köşkü kiralarken verdiği zahmetlere karşılık Latournelle'e teşekkür etti. Bana da, "Kocanız sanki bir kadına danışmış da bu evi kiralamış" dedi. Oysa öteki oturdu kaldı orada; bir İspanyol gibi gamlı, gözleri bir noktaya dikilmiş, sanki yiyecekti Modeste'i. Bana öyle baksaydı korkardım doğrusu.

— Güzel bir sesi var, dedi Bayan Mignon.

Yan gözle babasına bakan Modeste:

— Buraya şair hesabına, Mignon'lar üstüne bilgi edinmeye gelmiş olmalı, dedi; çünkü kilisede gördüğümüz gerçekten oydu.

Bayan Dumay'yle Bayan Latournelle, Ernest'in yolculuğuyla ilgili bu açıklamayı kabul ettiler.

Canalis, araba köşkten biraz uzaklaşır uzaklaşmaz:

— Biliyor musun Ernest, dedi; Paris kibarları arasında bu güzel kız ayarında, evlenilecek tek bir kadın göremiyorum.

La Brière acı acı:

— Olan oldu, yanıtını verdi; seni seviyor, daha doğrusu sevecek. Şöhretin sayesinde yarı yolu aştın. Kısacası her şey senin emrinde. Bir dahaki sefere Köşk'e yalnız gidersin. Modeste beni alabildiğine küçümsüyor, hakkı da var. Elde edemeyeceğim bir kızı gidip hayran hayran seyretmenin, istemenin, sevmenin, bu işkencelere katlanmanın ne gereği var!

Bir iki avutucu söz gevelerken Sezar'ın ünlü tümcesini[95] yeni bir biçimde söylemiş olmaktan hoşnut kaldığı belli olan Canalis, Düşes de Chaulieu'yle ilişkisini kesme isteğini de açığa vurdu. Bu konuşmaya dayanamayan La Brière, arabadan inmek için, nasıl olduğu pek belli olmayan gecenin güzelliğini bahane ederek, deli gibi deniz kenarına koştu. Kendisini gözleyen iki gümrük görevlisini endişeye düşürdüğünün farkına varmadan, bir tür çılgınlık içinde, kimi zaman hızlı hızlı yürüyerek, kendi kendine konuşarak, kimi zaman oturup, kimi zaman kalkarak, on bir buçuğa kadar kıyıda kaldı. Modeste'in akıllıca düşüncelerine, saldırganca saflığına vurulduktan sonra, kendisini on gün önce Le Havre kilisesine sürükleyen bütün o nedenlere, genç kızın güzelliği karşısında duyduğu tapma derecesindeki hayranlığı, yani nedensiz sevdayı, açıklamasız aşkı ekliyordu şimdi de.

XLIX. La Brière'e Kıyasla Butscha, Mutluluğa Kıyasla Din Gibidir

Köşk'e döndü; ama Pirene köpekleri o kadar havladılar ki Modeste'in pencerelerini seyretme mutluluğunu yaşayamadı. Bir ressam son tabakanın altında kalan boya katlarını nasıl umursamazsa, sevda işinde de böyle şeyler, sevdalı için önemsizdir. Ne var ki aşk, her şeyiyle bunlardan oluşur, tıpkı sanatın, bütünüyle göze görünmeyen çabalardan oluşması gibi; sonunda bunlardan, kadının ve toplumun –çoğu zaman geç de olsa– hayran kaldığı büyük bir ressam, gerçek bir sevdalı çıkar.

— Ne yapalım! diye kendi kendine bağırdı La Brière; burada kalacağım, acı çekeceğim, onu göreceğim, bencilce, yalnız kendim için seveceğim! Şu kendinden başkasını düşünmeyen Canalis'e varsa da, Modeste benim güneşim, yaşamım olacak, onun soluğunu içime çekeceğim, sevindi mi sevineceğim, üzüldü mü sararıp solacağım.

Yol kenarındaki çalının dibinden bir ses yükseldi:

— Sevda diye buna derler Mösyö! Şu işe bakın! Matmazel de La Bastie'ye herkes mi vurgun?..

Ve ansızın Butscha ortaya çıktı, gözlerini La Brière'e dikti. La Brière, öfkesini yatıştırırken cüceyi ay ışığında bir süzdü, sonra yanıt vermeden bir iki adım geriledi. Butscha:

— Aynı bölükteki askerlerin biraz daha dost olmaları gerekir, dedi. Siz Canalis'i sevmiyorsanız, ben de çok bayılmıyorum ona.

— Canalis dostumdur, dedi Ernest.

— Demek o küçük sekreter sizsiniz, diye yanıtladı cüce.

La Brière:

— Şunu iyi bilin ki bayım, dedi; ben kimsenin sekreteri falan değilim. Krallığın yüksek mahkemelerinden birinde denetçiyim.

— Bay de La Brière'i selamlamaktan onur duyarım, dedi Butscha. "Ben de Le Havre'ın en üst danışmanı Noter Bay Latournelle'in başkâtibiyim ve konumum kuşkusuz sizinkinden iyi. Evet, dört yıldan beri hemen hemen her akşam, Matmazel de La Bastie'yi görme mutluluğuna eriştim; bundan böyle de, tıpkı Tuileries Sarayı'nda yaşayan bir kral uşağı gibi, onun yanında yaşamak isterim. Rusya tahtını verseler, "Güneşe fazlaca düşkünüm!" diye yanıtlarım. Böylece size, bütünüyle temiz duygularla, kendimden çok onunla ilgili olduğumu söylemiş oluyorum. O kibirli Chaulieu Düşesi'nin, Bayan Canalis'in mutluluğuna sevineceğini mi sanıyorsunuz? Eğer Bay Germain'e vurgun oda hizmetçisi, bu yakışıklı uşağın Le Havre yolculuğundan kuşkulanmaya başlayıp, hanımının saçlarını yaparken şikâyete başlarsa...

La Brière, Butscha'nın sözünü keserek:

— Bunları da nereden öğrendiniz? diye sordu.

Butscha:

— Her şeyden önce serde noter kâtipliği var, dedi; hem siz benim kamburumu görmediniz mi? İçi çeşit çeşit icatlarla doludur. Matmazel Philoxène Jacmin'le akraba çıktım, kendisi Honfleur'lüdür,

annem de Honfleur'lüdür ve Jacmin'lerin soyundandır... Honfleur'de Jacmin'lerin on bir kolu vardır. Böylece, olmayan bir mirasın kokusunu alan kuzinim, bana bir sürü şey anlattı...

— Düşes kincidir!.. dedi La Brière.

— "Bir kraliçe gibi" dedi Philoxène! diye yanıtladı Butscha; Kocalıktan öteye geçemediği için Dük Cenapları'nı hâlâ bağışlamamış. Nefreti de sevgisi gibiymiş. Huyunu suyunu, süsünü, hoşlandığı şeyleri, dinle ilgili düşüncelerini, küçüklüklerini biliyorum; Philoxène bana onun içini dışını gösterdi. Bayan de Chaulieu'yü görmek için Opera'ya gittim, doğrusu verdiğim on franga acımadım (gösteriden söz etmiyorum)! Eğer bizim sözde kuzin, hanımının ellinci baharını sürdüğünü söylemeseydi, ben otuz demeye çekinirdim. Kış nedir bilmemiş bu düşes!

La Brière:

— Evet dedi; eski topraktır... Eğer düşes tasarılarını öğrenirse Canalis'in çok canı sıkılır. Öyle umarım ki bayım, onurlu bir insana yakışmayacak bu casusluğu burada bırakırsınız...

Butscha gururlu bir edayla:

— Bayım, dedi; Modeste benim için devlet gibidir! Ben casusluk yapmıyorum, işin sonrasını görüyorum. Düşes gerekirse buraya gelecek, ya da yerli yerinde oturacak, bana bağlı bir şey...

— Size mi?

— Bana.

La Brière:

— Nasıl oluyor bu?.. diye sordu.

Eğilip yerden bir ot koparan küçük kambur:

— İşte! dedi; Bakın!.. Şu ot, insanın saraylarını kendisi için yaptığını sanır; günün birinde, tıpkı derebeyliğin şatosuna girip onu yere seren halk gibi, en sağlam yerleştirilmiş mermerleri söküp atar. Zayıfın her yana sokulabilen gücü, güçlünün toplarına dayalı gücünden büyüktür. Biz üç kapı bekçisiyiz ve Modeste'i mutlu etmeye yemin ettik; gerekirse onun için onurumuzu satarız. Hoşça kalın Mösyö; eğer Matmazel de La Bastie'yi seviyorsanız, bu konuştuklarımızı unutun ve şu elimi sıkın, çünkü temiz yürekli birine benziyorsunuz!.. Köşk'ü göreceğim gelmişti; buraya tam da o, mumunu söndürürken geldim, köpekler havlayınca sizi fark ettim, öfkeyle söylendiğinizi duydum. Bu yüzden aynı "Sonsuz Bağlılık Bölüğü"nde hizmet ettiğimizi söylemeye cesaret ettim.

La Brière kamburun elini sıkarken:

— Pekâlâ! dedi; Yalnız bana bir dostluk edin: Matmazel Modeste'in Canalis'e gizlice yazdığı mektuplardan önce birine sevdalanıp sevdalanmadığını söyleyin.

Butscha boğuk bir sesle:

— Kuşku duymak, onu aşağılamak olmaz mı?.. yanıtını verdi; hem, bakalım şimdi âşık mı? Sevip sevmediğini kendi biliyor mu? Bu dörtlük tüccarının, bu edebiyat düzenbazının aklına, dehasına, ruhuna vuruldu.

Ellerini ovuşturarak:

— Ama onu inceleyecek diye devam etti; biz de inceleyeceğiz; bu güzel tavırlı beyzadenin gerçek yaradılışını ortaya çıkaracağım, göreceğiz bakalım açgözlülüğünün, kibrinin yumruk gibi kafasını! Yeter ki Modeste, gözü dünyayı görmeyecek kadar sevdalanmasın!..

— Onun önünde, sanki olağanüstü bir şey karşısındaymış gibi ağzı açık kaldı! dedi heyecanla La Brière ve böylece kıskandığını da ağzından kaçırmış oldu.

Butscha:

— Eğer dedi; temiz yürekli, dürüst bir çocuksa, eğer onu seviyorsa, ona yaraşacak biriyse ve düşesten vazgeçerse, o zaman gidip düşesi kandırırım!.. Bakın Mösyö, şu yolu izleyin, on dakika sonra evdesiniz!

Butscha, bir iki adım attıktan sonra geri döndü. Gerçek bir sevdalı gibi sabaha dek Modeste'in sözünü etmekten usanmayacak zavallı Ernest'e seslendi.

— Mösyö, dedi; büyük şairimizi görme onuruna henüz erişemedim; bu eşsiz yaratığı, konuşurken, gülerken, kalkıp otururken görmeyi pek isterdim. Bana bir iyilik edin, öbür gün akşama Köşk'e gelin ve uzunca kalın; insan dediğin bir saatte belli olmaz. Matmazel Modeste'i seviyor mu, sevebilir mi, sevecek mi, ben herkesten önce anlarım.

— Siz bu iş için biraz genç...

Butscha, La Brière'in sözünü kesti:

— Profesör olmak için evet! dedi. Ama biz sakatlar, yüz yaşında doğarız. Dahası da var!.. Bir hasta, uzun zaman hasta yatarsa, hekimden çok hekim olur. Hastalığın içini dışını öğrenir; bu da her işini bilen hekimin harcı değildir. Bir kadının çirkin ya da kambur diye hor gördüğü erkek, aşka düşerse, sevda bahsinde öyle usta olur ki, sonunda sağlığını kazanan hasta gibi, bu işte en yaman erkekle aşık atabilir. Yalnızca aptallıktır iyileşmeyen. Altı yaşından beri (şimdi yirmi beş yaşındayım) ne annem var, ne babam. Toplumun hayırseverliği annem, kralın savcısı da babam.

Ernest'in bir hareketi üstüne:

— Üzülmeyin, dedi; durumuma göre neşem yerinde... Bundan altı yıl önce, Latournelle'lerde hizmet eden bir kadının küstah bakışları, sevmek istemekle hata ettiğimi yüzüme vurduğundan beri seviyorum, kadınları inceliyorum. İşe çirkinlerinden başladım; boğaya saldıracaksan önce boynuzlarından tut derler. Bu yüzden önce patronumun karısını inceledim, oysa bana melek gibi davranır. Belki de hata ettim. Ama ne yapalım, önce onu imbiğimden geçirdim ve sonunda, gönlünün içine yerleşmiş şu düşünceyi buldum: "Ben, pek o kadar çirkin bir kadın değilim aslında!" Bütün sofuluğuna karşın, bu düşünceyi parmağıma dolayarak, onu uçurumun kenarına götürür, orada bırakabilirdim!

— Modeste'i de incelediniz mi?

— Daha önce söyledim, diye yanıtladı kambur; Fransa nasıl Kral'ınsa, benim yaşamım da onundur. Paris'te neden casusluk ettiğimi şimdi anladınız mı? Bu tapılası kızın ruhunda, gönlünde, kafasında, ne kadar çok soyluluk, gurur, bağlılık, beklenmedik zariflik, usanmak bilmez iyilik, gerçek inanç, sevinç,

bilgi, incelik, tatlı dil bulunduğunu benden başka kimse bilmez!..

Butscha, gözlerinden sızan iki damla yaşı silmek için mendilini çıkardı; La Brière kamburun elini uzun süre bırakmadı.

— Onun aydınlığında yaşayacağım! Bu ışık onda başlar, bende biter. Doğa, ışıkla ve sözle Tanrıya nasıl bağlıysa, ben de ona biraz öyle bağlıyım. Hoşça kalın Mösyö! Ben ömrümde bu kadar gevezelik etmedim; sizi Matmazel de La Bastie'nin pencereleri önünde görünce, sizin de onu benim tarzımda sevdiğinizi anladım!

Butscha, yanıt beklemeden zavallı sevdalının yanından uzaklaştı; ama genç adamın yarasına az çok merhem olmuştu bu konuşma. Ernest, başkâtibin Canalis cephesinde kendine yandaş aradığını ve gevezeliğinin asıl amacının bu olduğunu fark etmeden Butscha'yla dost olmaya karar verdi. Uyumadan önce aklına türlü düşünceler geldi; kararlar verdi, nasıl hareket etmesi gerektiği üstüne tasarılar kurdu. Oysa bu sırada dostu Canalis, zafer kazanmış biri gibi uyuyordu; dürüst insanlarınkinden sonra, uykuların en tatlısıdır bu.

L. Yazarın Çok Önemsediği Bir Bölüm

Öğle yemeğinde iki dost, ertesi akşam Köşk'e gidip bir taşra whist'inin tadını çıkarmaya karar verdiler. Ama daha önce, zaman öldürmek için, hem arabaya koşmak, hem de binmek amacıyla satın alınan hayvanlarını eyerletip çevrede rastgele dolaşmaya başladılar, Çin'i nasıl tanımıyorlarsa Le Havre'ı da o kadar tanımıyorlardı çünkü ve Fransa'da bir Fransıza en yabancı gelen şey, Fransa'dır. Hor görüldüğünü, bahtsız bir sevdalı olduğunu düşünen Ernest, ilk mektuplaşmaya başladıklarında Modeste'in sorduğu o soru üzerine kendini nasıl incelediyse, yine öylece incelemeye başladı. Felaket insanın erdemlerini geliştirir derler, ama aslında yalnızca erdemli insanlarınkini geliştirir; çünkü böylesi bir özsaygı temizliğine, sadece içi temiz insanlar girişir. La Brière kendi kendine, acılarını bir Spartalı gibi içine gömme, saygınlığını koruma ve hiçbir küçüklük yapmama sözünü vermişti; oysa drahomanın büyüklüğünden başı dönen Canalis, Modeste'i tuzağa düşürmek için hiçbir fırsatı kaçırmamaya kararlıydı. Biri bencillik, öteki bağlılık simgesi bu iki insan, oldukça tuhaf sonuçlar veren tinsel bir yasaya uyarak yaradılışlarına ters düşen yollara başvuruyorlardı. Çıkarını düşünen, dünyada gözü yokmuş gibi bir tavır takınıyor, hatır gönül yapmayı sevense gururun yalçın tepelerine sığınıyordu. Bu olaya politikada da rastlanır. Politika alanında insan kendini o kadar çok tersine çevirir ki, halk, politikacının yüzü neresi, tersi neresi kestiremez olur.

LI. Hérouville Dükü Sahneye Giriyor

Yemekten sonra iki dost, o akşam Bay Latournelle'in Köşk'e tanıtacağı Ahır Beyi'nin geldiğini Germain'den öğrendiler. Matmazel d'Hérouville, doğrudan yeğenini gönderecek yerde bir uşak yollayarak noterden gelmesini rica etmiş, böylece daha ilk adımda bu saygın adamı yaralamanın bir yolunu bulmuştu; oysa yeğeni gitseydi, Ahır Beyi'nin evine gelmiş olmasıyla ömrünün sonuna dek övünebilirdi Latournelle. Bu yüzden notercik de, dükü arabayla Ingouville'e götürmesini önerdiği zaman Matmazel d'Hérouville Cenapları'na, oraya karısını götürmek zorunda olduğunu söyledi. Noterin biraz bozulmuş halinden ortada onarılacak bir pot olduğunu anlayan dük, nazikçe:

— Eğer izin verirseniz, kendilerini evden alma onurunu ben üstleneyim, diyerek araya girdi.

Dediği dedik Matmazel d'Hérouville'in öfkeyle doğrulmasına karşın dük, noterle birlikte yola çıktı. Kapısının önünde göz kamaştırıcı bir arabanın durduğunu ve basamağının saray giysileri giymiş uşaklar tarafından indirildiğini gören noterin karısı, Ahır Beyi'nin kendisini almaya geldiğini anlayınca, eldivenleriyle şemsiyesini bulup o gülünç halini ve saygınlığını takınıncaya kadar akla karayı seçti. Ufak tefek dükün karşısında nezaketten kırılarak kendini bir kez arabaya atınca da iyiliği tuttu:

— Peki ya Butscha! diye bağırdı.

Dük gülümseyerek:

— Butscha'yı da alalım, dedi.

Arabanın gösterişine kapılıp oraya biriken liman işçileri, üç bacaksız adamla noterin uzun ve kara kuru karısını bir arada görünce gülüşerek birbirlerine baktılar. Bordeaux'lu bir gemici:

— Herifleri uç uca lehimleseler, bu sırık karıya belki bir erkek eder! dedi.

Uşağın hareket emrini beklediğini gören dük, nazikçe:

— Başka götürülecek bir şeyiniz var mı efendim? dedi.

Kıpkırmızı kesilen ve kocasına, "Bir pot mu kırdım?" der gibi bakan noterin karısı:

— Yok Dük Cenapları, yanıtını verdi.

Butscha da:

— Götürülecek bir eşya yerine koymakla, Dük Hazretleri beni onurlandırıyorlar, dedi; benim gibi zavallı bir noter kâtibinin ne değeri olabilir ki!

Butscha'nın bunları gülerek söylemiş olmasına karşın dük kızardı, hiç yanıt vermedi. Büyüklerin, kendilerinden aşağı konumda kişilerle şakalaşması her zaman hatadır. Şaka bir oyundur ve oyunda eşitlik gerekir. Bu yüzden de, bu geçici eşitliğin sakıncalarını gidermek için, oyun biter bitmez oyunculara birbirini tanımazlıktan gelme hakkı tanınmıştır.

Ahır Beyi'nin ziyaretinin, çok büyük bir iş konuşmak gibi akla yakın bir bahanesi vardı: İki ırmak ağzı arasında denizin gerilemesiyle boş kalan uçsuz bucaksız bir alanın değerlendirilmesi işiydi bu ve alanın sahipliği, Danıştay kararıyla D'Hérouville ailesine verilmişti. Burada en azından iki köprüye

gelgit kapakları yapmak, bir kilometre boyunda, yedi-sekiz yüz dönümlük batak bir bölgeyi kurutmak, kanallar, yollar açmak gerekiyordu. Dük d'Hérouville arazinin durumunu anlatınca, Charles Mignon, hâlâ kendi kendine hareket eden bu toprakların iyice oturmasını beklemek gerektiğini ileri sürdü. Sözlerini bitirirken:

— Bu sorunu ancak, Tanrının da yardımıyla ailenizi zenginleştiren zaman çözebilir, dedi. İşe girişmeden önce en azından bir elli yıl beklemek akıllıca olur.

Dük:

— Kont Cenapları, dedi; böylece kestirip atmayın. Gelin Hérouville'e, her şeyi bir de yerinde görün.

Charles Mignon, bir yatırımcının bu işi sakin kafayla incelemesi gerektiğini söyleyerek Dük d'Hérouville'e Köşk'e yeniden gelmesi için bir bahane hazırladı. Dük Modeste'in görünüşünden çok etkilendi; kızkardeşiyle halasının genç kızdan söz edildiğini duyduklarını ve onunla tanışmaktan mutlu olacaklarını söyleyerek Modeste'i evine çağırmak için izin istedi. Bunun üstüne Charles Mignon, villaya geçtikleri gün bu iki hanımefendiyi akşam yemeğine çağırmaya doğrudan kendisinin gideceğini, o sırada da kızını kendileriyle tanıştıracağını söyledi; dük de bunu kabul etti. Soylu beyefendinin mavi kordonu,[96] adı sanı, özellikle de hazla parlayan gözleri, Modeste'i oldukça etkiledi; ama genç kız, konuşmasını, halini tavrını, soyluluğunu bir an bile bozmadı. X. Charles'ın saray çevresinden birinin akşamları whist oynamadan duramayacağı düşünülerek her akşam Köşk'e gelmesi rica edilen dük, evden neredeyse istemeye istemeye ayrıldı. Böylece Modeste, ertesi gün üç sevdalısını da bir arada görebilecekti. Genç kızlar ne derse desin ve gönlün mantığı istediği kadar beğenip seçtiği kişiye dünyaları feda etmeyi gerektirsin, insanın çevresini kendini göstermek ya da beğendirmek isteyen, birbirine rakip taliplerin, şöhretli, sivrilmiş kimselerin ya da beyzadelerin alması son derece gönül okşayıcı bir şeydir. Biraz gözünüzden düşürme pahasına da olsa şunu söyleyeyim ki Modeste, birbirinden farklı bu üç zekâyı, en nazlı ailenin bile öpüp başına koyacağı bu üç adamı birbirine düşürme zevki karşısında, mektuplarında sayıp döktüğü duyguların sarsıldığını itiraf edecekti sonradan. Bununla birlikte, ona artık sadece bir hesap hatası gibi görünen korkunç yarasının verdiği bir tür kurnazlık, insanlardan nefret etmeye varan bir muziplik, bu özsaygı hazzını büyük ölçüde dizginliyordu. Babası gülerek:

— Nasıl Modeste, düşes olmak ister misin? diye sorduğu zaman alaycı bir edayla eğilerek:

— Mutsuzluk beni filozof yaptı, diye yanıt verdi.

— Olsa olsa baron eşi olursunuz öyleyse, ha? dedi Butscha.

Babası atıldı:

— Ya da da vikontes!

Modeste heyecanla:

— Nasıl? diye sordu.

— Eğer Mösyö de La Brière'le evlenirsen, kraldan payelerimin ve unvanlarımın damadıma aktarılmasını istemeye yüzümüz olur.

Modeste acı acı:

— O, dedi; böyle ad değişikliklerine bayılır.

Bay Mignon'un, Bayan Mignon'un, bir de Dumay'nin anlayabileceği bu iğnelemeden Butscha, hiçbir şey anlamadı. Bayan Latournelle:

— Evlenmeden söz açıldı mı bütün erkekler kılık değiştirir, dedi; kadınlar da onlara örnek olur. Dünyaya geldim geleli duyarım: "Falanca hanım ya da falanca bey iyi bir evlilik yaptı" derler. Böyle olunca öteki tarafın kötü bir evlilik yapmış olması gerekmez mi?

— Evlenme, dedi Butscha; dava gibidir. Taraflardan biri her zaman hoşnutsuzdur; ve bir taraf ötekini aldatıyorsa, evlilerin yarısı da ister istemez ötekinin zararına dolap çevirir.

— Peki Butscha Cenapları, sonuç? dedi Modeste.

Noter kâtibi:

— İnsan düşmanının dolaplarına karşı gözünü dört açmalı, yanıtını verdi.

Charles Mignon, deniz kıyısındaki konuşmalarını anımsattı:

— Ben sana demedim mi güzelim!

Latournelle:

— Erkekler evlenmek için öyle göz boyarlar ki, dedi; anaların başlarından savmak istedikleri kızlara yaptırdığı göz boyamacılığı, bunun yanında hiç kalır.

— Hileye izin var öyleyse! dedi Modeste.

Gobenheim:

— Karşılıklı olmak koşuluyla, dedi; kimsenin kimsede hakkı kalmaz.

Bu konuşma, oyun sırasında, gündelik deyimiyle "oradan oraya atlayarak", küçük noterin, küçük Dumay'nin ve küçük Butscha'nın, pek beğendikleri Dük d'Hérouville'le ilgili "ileri geri" değerlendirmeleri arasında sürüp gidiyordu.

Bayan Mignon gülümseyerek:

— Görüyorum ki, Bayan Latournelle'le kocam burada birer ucube gibi kalıyor, dedi.

Butscha, patronu kâğıt dağıtırken:

— Bereket, diye yanıt verdi; albayım pek uzun boylu değildir. Çünkü insan hem uzun, hem akıllı olsun; böylesi kolay kolay bulunmaz!

Evlilikte hileye izin olup olmadığı konulu bu küçük tartışma olmasaydı, Butscha'nın sabırsızlıkla beklediği akşamın öyküsünü okuyucularımız belki de biraz uzunca bulacaklardı. Ama uğrunda gizli kapaklı sayısız küçüklüğün yapıldığı o "servet" denen şey, Ernest'in Modeste'e verdiği yanıtta onca içtenlikle tanımladığı toplumsal duyguyla durmaksızın gelişen büyük bir ilginin, özel yaşamın küçük ayrıntılarına da duyulmasını nasıl olsa sağlayacaktır.

LII. Bir Bilim Prensi

Sabahleyin Desplein geldi ve Le Havre'daki menzilden atlar getirtilip arabaya koşulana kadar, yaklaşık bir saat kaldı. Bayan Mignon'u muayene ettikten sonra, hastanın tekrar görebileceğini, bir ay sonra ameliyat yapılmasının uygun olacağını söyledi. Bu önemli inceleme, doğal olarak Köşk'tekilerin önünde yapıldı; hepsi de heyecandan titriyor, bu bilim prensinin kararını bekliyordu. Bilimler Akademisi'nin ünlü üyesi, pencerenin aydınlığında körün gözlerini incelerken ona kısa kısa on kadar soru sordu. Bu ünlü adamın zamana bu kadar değer verişine şaşan Modeste, yol arabasının kitaplarla dolu olduğunu gördü; bilgin, Paris'e dönerken bunları okumayı düşünüyordu; çünkü bir akşam önce yola çıkmış, geceyi yolda uyuyarak geçirmişti. Desplein'in Bayan Mignon'un yanıtları üstüne yaptığı hızlı ve apaçık değerlendirmeler, sözü uzatmadan konuşması, hali tavrı, bütün bunlar Modeste'e ilk kez, üstün yetenekli insanlarla ilgili doğru şeyler öğretti. İkinci sınıf bir adam olan Canalis'le, üstünün üstünü biri olan Desplein arasındaki büyük farkları görür gibi oldu. Üstün yetenekli kişi için bu yeteneğin bilinci, şöhretinin sağlamlığı, gözlerden uzak bir avlak gibidir ve haklı gururu orada, kendi kendine yaşar, kimseyi rahatsız etmeden soluk alıp verir. Öte yandan böyle kişilerin, insanlarla ve nesnelerle savaşmaktan, geçici bir mevsimin hasadını dermek için eline geçen maldan vergi sektirmeyen gümrükçünün açgözlü gururuyla sabırsızlanan moda kahramanların kendilerini beğendirme çabalarına da zamanı kalmaz. Elinden bunca kadın geçen, onları büyülteciyle ve neşteriyle bir biçimde inceleyen bu büyük hekimin genç kızın eşsiz güzelliğine hayran olmuş görünmesi, Modeste'i büsbütün büyüledi. Adı kabaya çıkmış Desplein, bu ününe hiç de uymayan ve gereğinde takınmasını bildiği incelikli bir edayla:

— Bir ananın böyle güzel bir kızı görmekten yoksun kalması gerçekten yazık olurdu, dedi.

Modeste, büyük cerrahın yemeyi kabul ettiği basit bir yemeği, ona kendi eliyle getirdi. Sayısız hastanın yoluna baktığı bilgini, küçük kapının önünde bekleyen arabaya kadar, babası ve Dumay'yle birlikte geçirdi. Orada gözleri umutla ışıl ışıl:

— Demek sevgili annem beni görebilecek? diye sordu yine.

Desplein gülümseyerek:

— Evet güzelim, dedi; söz veriyorum, hem zaten sizi aldatamam, benim de bir kızım var!..

Beklenmedik bir zariflikle dolup taşan bu sözden sonra atlar Desplein'i alıp götürdü. Büyük insanlara özgü bu beklenmedik şeyler kadar ne büyüleyebilir insanı!

Bu ziyaret, günün olayı oldu; Modeste'in ruhunda ışıltılı bir iz bıraktı. Heyecanlı genç kız, fiziksel acılarla uğraşmaktan hiçbir bencilliği kalmamış, yaşamını herkese adamış bu adama, bütün saflığıyla hayran kaldı.

LIII. Modeste'in İlk Deneyi

Akşam olup da Gobenheim, Latournelle'ler, Butscha, Canalis, Ernest ve Dük d'Hérouville Köşk'te toplanınca, herkes Desplein'in verdiği müjdeden dolayı Mignon ailesini kutladı. Konuşma kendiliğinden, yeteneğini ne yazık ki yalnızca bilginler takımının ve Fakülte'nin değerlendirebileceği bu adama geldi; mektuplarındaki Modeste'liği tutan genç kız da bu konuşmada başı çekiyordu.

Gobenheim, günümüzde iktisatçılarla bankerlerin gözünde üstün yetenekli kişiyi tanımlayan şeyi şu tümceyle ortaya atıverdi:

— Çılgınca para kazanıyor!

— Paraya çok düşkün diyorlar, diye yanıtladı onu Canalis.

Modeste'in Desplein'i övmesi, şairi rahatsız ediyordu. Kendini beğenmişlik de tıpkı kadın gibidir. Başka birini övdünüz ya da sevgi gösterdiniz mi, ikisi de bir şey yitirdiklerini sanır. Voltaire, Paris'in iki gün için hayran kaldığı bir serserinin zekâsını kıskanmıştı; tıpkı hizmetçisine gözünüz değdiğinde alınan düşes gibi. Bu iki duygu da o kadar cimridir ki, bir zavallıya gösterilmiş iyi davranışı kendinden esirgenmiş sanır. Modeste, gülümseyerek:

— Dehayı gündelik ölçülere vurmanın doğru olduğuna inanıyor musunuz Mösyö? dedi.

— Belki de her şeyden önce, diye yanıt verdi Canalis; dehayı tanımlamak gerekir ve dehanın koşullarından biri, yeni birşeyler yaratmaktır: Bir biçim, bir sistem, bir güç icat etmektir. Napoléon, öteki üstün yetenek belirtilerinin yanında, bir yaratıcıydı aynı zamanda. Kendine özgü bir savaş yöntemi buldu. Walter Scott yaratıcıdır, Linné yaratıcıdır, Geoffroy, Saint-Hilaire, Cuvier yaratıcıdır. Bunlar birinci sınıf üstün yeteneklilerdir, bilgiyi ya da sanatı yenilerler, çoğaltırlar ya da değiştirirler. Oysa Desplein'in büyük yeteneği, önceden bulunmuş kuralları iyi uygulamaktan ve Tanrı vergisi bir yetiyle, bünyelerin değişimlerini gözleyerek doğanın ameliyat için belirlediği anı kestirmekten başka bir şey değil. O, Hippokrates gibi bir bilim kurmadı. Galenos, Broussais ya da Rasori gibi bir sistem de bulmadı. Desplein, uygulama alanında üstün yeteneklidir; tıpkı Moschelès'in piyano, Paganini'nin keman çalması, Farinelli'nin gırtlağını kullanması gibi; bunlar çok yetenekli adamlardır ama müzik yapıtını yaratmazlar. Beethoven'le Catalani yan yana geldiğinde, izin verin de birine dehanın, sanat uğruna kendini feda etmenin ölümsüz tacını, ötekineyse çil liralar sunalım. Böylece biriyle ödeşmiş oluruz; oysa ötekine dünya hiçbir zaman borcunu ödeyemez. Baron'a[97] fazlasıyla para verdik, oysa Molière'e olan borcumuz gün geçtikçe artıyor.

La Brière, tatlı tatlı söyleşirken sanki kürsüdeymiş gibi konuşmaya başlayan şairin güvenli edasıyla taban tabana zıt, yumuşak ve ahenkli bir sesle:

— Öyle sanıyorum ki dostum, dedi; sen düşüncelere, gereğinden fazla değer veriyorsun. Bence dehanın değeri, her şeyden önce yararıyla ölçülmeli. Bir gün yontusu dikilecek Parmentier, Jacquard, Papin gibiler de birer üstün yeteneklidir. Bunlar bir bakıma devletlerin çehresini değiştirmiş ya da değiştirecek kişilerdir. Bu açıdan düşünce adamları da Desplein'i, güçlü eliyle gözyaşlarını, acılarını dindirdiği bütün bir kuşakla birlikte gözlerinin önüne getireceklerdir.

Bu düşüncenin Ernest tarafından ileri sürülmesi, Modeste'in ondan yana çıkmaması için yeterliydi.

— Öyleyse Mösyö, dedi; on orakçının işini görecek bir makinayla samanını bozmadan ekin

biçmenin kolayını bulacak adama da dâhi mi diyeceğiz?

Bayan Mignon:

— Elbette kızım, dedi; böylece ekmeğini daha ucuza yiyen fakir fukara bu adama dua eder, yoksulların duasını alanı da Tanrı sever.

Modeste, başını sallayarak:

— Bu, dedi; yararı sanatın önüne geçirmek olur.

— Yarar olmazsa, dedi Charles Mignon; sanat nasıl doğar? Neye dayanır şiir? Neyle geçinir? Nereye sığınır? Kim verir parasını şairin!..

Modeste:

— Aman babacığım, dedi; bu, kaptanlara, bakkallara, köylülere yakışacak bir düşünce!..

Sonra La Brière'i göstererek:

— Bu toplumsal sorunun çözümüyle ilgilenen Gobenheim'la sayın denetçinin bu düşünceyi desteklemelerini anlarım; ama sizin –ki yaşamınız bu yüzyılın en yararsız şiiridir– bir devin isteklerine uyarak Avrupa'nın dört bucağında akıttığınız kanlar, çektiğiniz büyük acılar, Cumhuriyet'in vatana bağladığı on eyaletin elden çıkmasına engel olamadığına göre, nasıl olur da bu, romantiklerin deyimiyle son derece perruque[98] düşünceye kapılırsınız?.. Çin'den geldiğiniz besbelli!

Modeste'in sözlerindeki saygısızlık, bile bile takındığı, tepeden bakan, küçümseyen bir tavırla büsbütün ağırlaşıyordu; Bayan Latournelle, Bayan Mignon ve Dumay şaşırıp kalmışlardı. Bayan Latournelle, dört açılmış gözlerine karşın neler olup bittiğini anlamıyordu. Bir casus kadar dikkatli Butscha, Bay Mignon'un yüzünün ansızın öfkeden kıpkırmızı kesildiğini görünce ona anlamlı anlamlı baktı. Butscha'nın bakışlarıyla kendini toplayan albay gülümseyerek:

— Az daha Matmazel, dedi; babanıza saygısızlık edecektiniz. İşte çocuklarını şımartmanın sonu.

Modeste küstah bir edayla:

— Ben bu evin biricik kızıyım! yanıtını verdi.

Noter sözcüğün üstüne basarak:

— Biricik! diye yineledi.

Modeste Latournelle'e döndü ve çok soğuk bir tavırla:

— Babam kendisine öğretmenlik etmemden çok hoşlanır, dedi; o beni dünyaya getirdi, ben ona birşeyler öğretiyorum; bana yine borçlu kalıyor.

Bayan Mignon:

— Her şeyin bir yolu yordamı, bir zamanı var, dedi.

Canalis ayağa kalktı; koleksiyonundaki tavırların en güzelini takınıp ocağa yaslanarak:

— Ama Matmazel'in hakkı var, dedi. Tanrı uzgörüsüyle insana yiyecek verdi, giysi verdi, ama sanatı doğrudan doğruya vermedi. "Yaşamak için toprağa eğilecek, düşünmek için bana yükseleceksin!" dedi insanoğluna. Bize bedenin yaşamı kadar ruhun yaşamı da gerekli. Demek ki iki türlü yarar var. Elbette ki, bir kitabı ayakkabı diye ayağınıza geçiremezsiniz. Bir destan şiiri, yarar açısından belediyenin dağıttığı ucuz çorbanın yerini tutmaz. En güzel düşünceyi bile, yelken diye gemi direğine çekemezsiniz. Bir otoklav kazanı, yerinden iki parmak kımıldamakla, kaputbezinin metresini otuz metelik daha ucuza mal eder, doğru; ama bu makina ve endüstrinin gelişmeleri, bir ulusa can vermez, onun yaşadığını geleceğe duyurmaz. Mısır sanatı, Meksika sanatı, Yunan sanatı, Roma sanatı, yararsız sanılan başyapıtlarıyla, bu ulusların zamanın geniş uzamında var olduklarını kanıtlar; ama bu arada dâhi yetiştirmemiş kimi büyük uluslar, yeryüzünden kartvizitlerini bırakmadan gelip geçerler. Üstün yetenekli kişinin yapıtları, bir uygarlığın doruk noktasıdır[99] ve çok büyük bir yararı önceler. Bir tiyatro yapıtını bir çift pabuca, Saint-Ouen kilisesini bir değirmene elbette değişmezsiniz. Uluslar da, insanlarınkine benzer duygularla hareket eder; bir insanın en büyük isteğiyse, nasıl fiziksel olarak çoğalıp soyunu sürdürüyorsa, tinsel olarak da sürdürmektir. Bir ulusun geleceğe kalmasını sağlamak da, üstün yetenekli kişilerin işidir. Fransa şu sıralar bu savın doğruluğunu bütün gücüyle kanıtlıyor. Gerçi endüstride, ticarette, gemicilikte İngiltere'den geri kaldı ama, sanatçılarıyla, yetenekli insanlarıyla, ürettiği şeylerdeki ince beğeniyle, dünyanın başını çekiyor. Bugün gelip ustalık belgesini Paris'ten almayan tek sanatçı ya da düşünce adamı yok. Bugün yalnız Fransa'da bir resim çığırı var; egemenliğimizi Kitap'la, Kılıç'tan daha uzun süre ve daha güvenle sürdüreceğiz. Ernest'in düşüncesine göre lüksün çiçeklerini, kadının güzelliğini, müziği, resmi, şiiri ortadan kaldırmak gerekiyor; Toplum'un altı üstüne gelmez elbet; ama sorarım, o zaman kim bu yaşamı ister? Yararlı her şey iğrençtir, çirkindir. Bir evde mutfak olmasa olmaz, ama mutfakta oturup kalkılmaz. Tıpkı burası gibi, gereksiz görünen şeylerle süslenmiş salonlarda yaşarız. Şu hoş resimler, şu oymalı ahşaplar neye yarar? Güzellik, yalnızca bize yararsız gibi görünen şeylerdedir! On altıncı yüzyıla, hayran olunacak kadar yerinde bir deyimle "Rönesans" adını verdik. Bu yüzyıl, yeni bir dünyanın şafağı oldu; tıpkı her kuşağın hesaba katılmayan milyonlarca insanı gibi, var olmak dışında hiçbir özelliği olmayan geçmiş bir iki yüzyıl unutulup gittiğinde, bu yüzyıldan hâlâ söz edilecek.

Tumturaklı bir edayla çekilen bu söylevden sonraki sessizliği Dük d'Hérouville gülünç bir edayla bozdu:

— Partal, partal ama ben partallarımı severim, dedi.[100]

LIV. Şair, Alıştırmalarını Yapıyor

— Siz sanatı, üstün yetenekli kişinin, içinde at oynatmaya çağırıldığı bir alan sayıyorsunuz," dedi Canalis'e saldırıya geçen Butscha; iyi de, böyle bir sanat var mı dünyada? Toplum insanının inanmaya alıştığı muhteşem bir yalan değil mi bu? Gidip Tanrının yaptığını seyretmek dururken odama neden bir Normandiya manzarası asayım? Düşlerimizde "İlyada"dan çok daha güzel ne şiirler var! Valognes'da, Carentan'da, Provence'ta, Arles'da az bir paraya, hepsi de Tiziano'nun resimlerindeki kadar güzel Venüs'ler bulabilirim. Mahkeme Gazetesi'nde Walter Scott'unkilere taş çıkartacak romanlar yayımlanıyor, mürekkeple değil basbayağı kanla yazılmış, korkunç biçimde sonuçlanan romanlar... Bence mutluluk ve erdem, sanatın ve dehanın üstündedir.

— Aferin Butscha! dedi Bayan Latournelle.

Modeste'in gözlerinden ve halinden tavrından okunan saf hayranlığı izlemeyi bir an için bırakan Canalis, La Brière'e:

— Ne dedi? diye sordu.

Gördüğü kötü davranış, özellikle de genç kızın, babasına yaptığı saygısızlık Ernest'i o kadar üzmüştü ki Canalis'e yanıt vermedi; Modeste'ten ayırmadığı hüzünlü bakışlarından çok düşünceli olduğu anlaşılıyordu. Başkâtibin ileri sürdüğü kanıtları Dük d'Hérouville de akıllıca yineledi ve Azize Theresa'nın kendinden geçmelerini, Lord Byron'un yapıtlarından üstün bulduğunu söyleyerek sözünü bitirdi. Modeste:

— Aman Dük Cenapları, diye yanıtladı onu; sözünü ettiğiniz şey bütünüyle kişisel bir şiirdir, oysa Byron'un ya da Molière'in dehasından bütün dünya yararlanır!

Charles Mignon heyecanla:

— Sen önce, dedi; "Baron Cenapları'yla uzlaş. Şimdi de dehanın, tıpkı pamuk gibi, yararlı olmasını istiyorsun. Ama belki bu mantığı da, zavallı babacığın gibi perruque bulursun, eski kafalı bulursun.

Butscha, La Brière ve Bayan Latournelle birbirlerine alaylı alaylı bakarak Modeste'i öyle sinirlendirdiler ki, bir süre ne diyeceğini bilemedi.

Canalis genç kıza gülümseyerek:

— Matmazel, dedi; üzülmeyin; ne yenildik, ne de çelişkiye düştük. Yazın, müzik, resim, mimarlık, yontuculuk, hangisinden söz edersek edelim, her sanat yapıtının, tıpkı öteki ticaret ürünleri gibi somut bir toplumsal yararı vardır. Sanat, ticaretin ta kendisidir ve ticareti içerir. Bugün her kitap, yazarına on bin frank kadar bir para getirir; kitabın yapımıysa matbaacılık, kâğıtçılık, kitapçılık, dökümcülük, yani binlerce çalışan kol gerektirir. Beethoven'in bir senfonisini çalmak, Rossini'nin bir operasını sahneye koymak için de yine bu kadar kola, makinaya, işliğe gereksinim vardır. Hele bir anıt yapımının nelere mal olduğunu düşünürsek, karşı çıkışlarının büsbütün suya düştüğünü görürüz. Bu yüzden deha ürünlerinin çok pahalı bir temele dayandığını ve ister istemez işçiye yararlı olduğunu ileri sürebiliriz.

Canalis, bu sava dayanarak bir süre konuştu; sayısız parlak imge kullanıyor, söylediklerini kendi de beğeniyordu; ama çoğu büyük konuşmacının başına geldiği gibi sonunda kendini söze başladığı

noktada buldu; farkında olmadan La Brière'in düşüncesine katıldı. Ufak tefek Dük d'Hérouville incelikle:

— Sevinçle görüyorum ki, siz Meşrutiyet'in büyük bir devlet adamı olacaksınız sevgili baron, dedi.

Canalis de, bir büyük adam tavrıyla:

— Bütün tartışmalarımızda neyi kanıtlarız? dedi; Olsa olsa şu çok eski sözün doğruluğunu: Her şey doğrudur ve her şey yanlıştır! Öyle ortamlar vardır ki, ahlak gerçekleri orada, tıpkı hayvanlarla bitkiler gibi, tanınmayacak kadar değişir.

— Toplum, aklın süzgecinden geçmiş şeylerle yaşar, diye yanıtladı onu Dük d'Hérouville.

Bayan Latournelle kocasına alçak sesle:

— Amma da hafiflik! dedi.

Bunu işiten Gobenheim da:

— Şair o... yanıtını verdi.

Dinleyicilerinden fersah fersah yüksekte uçan, belki felsefe içerikli son sözünde de haklı olan Canalis, bütün yüzlerde beliren soğuk ifadeyi, bir bilgisizlik işareti olarak kabul etti; ama Modeste'in kendisini anladığını görünce sevindi; oysa başlıca kaygıları Parislilere taşranın varlığını, zekâsını ve bilgeliğini kanıtlamak olan taşralılara söz bırakmadan sürdürülen bir monoloğun ne kadar yaralayıcı olabileceğini hesap etmemişti. Dük, konuşmayı değiştirmek için:

— Chaulieu Düşesi'ni uzun zamandan beri mi görmüyorsunuz? diye sordu Canalis'e.

Canalis:

— Altı gün önce kendisinden ayrıldım, yanıtını verdi.

— Nasıllar, iyiler mi? dedi dük.

— Çok iyi.

— Mektup yazdığınızda kendisine beni anımsatırsanız çok sevinirim.

— Hoş bir kadın olduğunu söylüyorlar, dedi Modeste, düke dönerek.

Ahır Beyi:

— Baron Cenapları bu konuda bir şey söylemeye benden daha yetkilidir, diye yanıtladı onu.

Canalis, Mösyö d'Hérouville'in hainliğine aldırmadan:

— Hoştan da fazla, dedi; ama ben bu işte tarafsız değilim Matmazel, arada on seneyi bulan bir dostluk var. Bütün iyi yanlarımı ona borçluyum; beni kibarlar dünyasının tehlikelerinden korudu. Son olarak da Dük de Chaulieu elimden tuttu, beni bu yola soktu. Bu ailenin koruması olmasaydı, kral ve prensesler benim gibi zavallı bir şairi nereden bilecekti; bu yüzden ona olan sevgim, her zaman bir gönül borcuyla karışık olacaktır.

Bu sözler, neredeyse gözyaşlarıyla söylenmişti. Modeste, yumuşadı:

— Size bunca güzel şiir, böylesine güzel bir duygu esinleyen kadını ne kadar sevsek azdır, dedi. Esin perisiz şair olur mu?

Canalis:

— Olsa bile kalpsiz olur, yanıtını verdi; Voltaire'den başka kimseyi sevmemiş Voltaire gibi, kuru şiirler yazar.

Brötanyalı, Canalis'e:

— Dile getirdiğiniz duygulardan hiçbirini aslında hissetmediğinizi Paris'te bana söyleme lütfunda bulunmamış mıydınız? diye sordu.

Şair gülerek:

— Doğru yiğit askerim benim, dedi; doğru ama, şunu da bilin ki insan hem düşünce yaşamında, hem de gerçek yaşamda çok duygulu olabilir. Kimi zaman hissetmeden güzel duygular dile getirebilir; kimi zaman da duyar ama söyleyemez.

Modeste'e bakarak büyüklenen bir edayla:

— Örneğin, dedi; dostum La Brière deli gibi sevdalı; ben de onun kadar sevdalıyım elbette. Ama ben –eğer hayal kurmuyorsam– öyle sanıyorum ki aşkıma, gücüne uygun yazınsal bir biçim verebilirim.

Sonra Modeste'e dönerek yapmacıklı bir incelikle:

— Ama yarın akılsız bir adam olmayacağıma söz veremem, diye devam etti.

Şair böylece her engeli aşıyor, aşkı uğruna hiçbir şeyin altında kalmıyor, Modeste de onun zekâsına, tumturaklı sözlerini büsbütün cilalayan o benzerini hiç görmediği Parisli zekâsına hayran kalıyordu. Bayan Mignon'un bir sözüne karşılık Katolik dini ve dindar bir kadınla evlenmenin vereceği mutluluk üstüne çekilen görkemli söylevi dinleyen Butscha, ufak tefek Latournelle'in kulağına:

— Nasıl da çekirge gibi sıçrıyor! dedi.

Modeste'in gözlerine bir perde çekilmiş gibiydi. Bir yandan dinlediği sözlerin etkisi, bir yandan da Canalis'le inadına ilgilenmesi, şairin özentiliğini, konuşmasındaki abartıyı, duygunun yerine geçirdiği çalımı, noter kâtibine deminki insafsızca sözü söyleten bütün o tutarsızlıkları görmesine engel oluyordu. Oysa Butscha, bunların hiçbirini gözünden kaçırmıyordu. Bay Mignon'un, Dumay'nin, Butscha'nın, Latournelle'in, Fransa'da hep böyle oradan oraya atlayarak konuşulduğunu hesaba katmayıp Canalis'in tutarsızlığına şaştıkları yerde Modeste, şairin esnekliğine hayran kalıyor, onu hayallerinin dolambaçlı yollarına sürükleyerek, "Beni seviyor!" diyordu. Butscha'ysa, bir gösteri diyebileceğimiz bu sahnenin bütün izleyicileri gibi Canalis'te, bencillerin o başlıca kusurunu görmüştü. Şair, salonlarda kendini dinletmeye alışmış bütün insanlar gibi biraz fazla açığa vuruyordu bu kusurunu. Melchior'un yüzünde, kimi zaman karşısındakinin ne diyeceğini önceden kestirdiği için, kimi zaman hiç dinlemediği ya da başka şey düşünerek dinlediği için, insanın gururu inciten ve ne

diyeceğini şaşırtan bir dalgınlık okunuyordu. Birini dinlememek yalnızca terbiyesizlik değildir; aynı zamanda bir küçümseme belirtisidir. Canalis de bu alışkanlığı biraz ileri vardırıyor, çoğu zaman yanıt bekleyen bir sözü yanıtlamayı unutuyor, nazikçe bir geçişe gerek görmeden aklına takılan başka bir konuya atlayıveriyordu. Yüksek konumdaki bir adamın yapacağı böyle bir küstahlık, karşı çıkılmadan kabul edilse de yüreklerin derinliğine, bir kin, bir intikam tohumu düşürür; aynı düzeyde insanlar arasındaysa dostluğun bozulmasına bile neden olabilir. Melchior kimi zaman kendini dinlemeye zorlasa da, bu kez başka bir kusuruna kurban gidiyor, kendini karşısındakine bir türlü bütünüyle veremiyordu. Hiç dinlememek kadar kötü gelmese de, bu yarım özveri de insanı rahatsız eder, keyfini kaçırır. İnsan ilişkilerinde en çok getiri getiren şey, dikkat sadakasıdır. "İyi dinleyenin yolu açık olur!" sözü yalnız bir İncil öğüdü değil, iyi bir kazanç yoludur aynı zamanda. Tutun bu öğüdü, her kusurunuz, en kötü alışkanlıklarınız bile bağışlanır. Canalis, Modeste'in gözüne girmek için her şeye katlanıyor, ona karşı nazik davranıyordu ama ötekilere de sık sık gerçek yüzünü belli ediyordu.

Modeste, salonda işkence çeken on kişiye acımadan Canalis'ten bir şiir okumasını rica etti; şairin göklere çıkarılan şiir okuyuşunu duymak istiyordu. Canalis, Modeste'in uzattığı kitabı aldı; şiirleri arasından en çok beğenilen ve Moore'un Meleklerin Aşkı adlı şiirinin bir taklidi olan Vitalis'i, tıpkı bir kumru gibi guruldayarak okumaya başladı. Bayan Latournelle, Bayan Dumay, Gobenheim ve kasadar, bir iki kez esnemekten kendilerini alamadılar. Yelpaze gibi açılmış beş iskambil kâğıdını şaire uzatan Gobenheim:

— Eğer bir de whist oynamayı biliyorsanız, dedi; sizden daha kusursuz birini görmediğimi itiraf edeceğim!

Bu soru herkesi güldürdü, çünkü herkes Gobenheim gibi düşünüyordu.

— Geri kalan günlerimi taşrada geçirecek kadar bilirim, yanıtını verdi Canalis.

Sonra kitabı konsolun üstüne fırlatarak küstah bir edayla:

— Gereğinden fazla söz ve edebiyatla whist oyuncularının canını sıktım sanırım, diye ekledi.

Bu küçük ayrıntı, bir salonun kahramanı kesilen birinin, Canalis gibi kendi ortamının dışına çıktığında karşılaşacağı tehlikeleri gösterir; çünkü o zaman, çevresinden uzaklaşıp daha üstün bir tiyatroya geçtiği zaman yeteneğini de yitiren, yalnızca belirli bir seyirci grubunun sevdiği oyuncuya benzer.

LV. Modeste Rolüne Alışıyor

Baronla dükü oyun masasına karşılıklı oturttular; Gobenheim da Latournelle'in eşi oldu. Modeste, Ernest'in yüreğini parçalayarak gidip şairin yanına oturdu; delikanlı, heveslerine kapılmış bu genç kızın yüzünde Canalis'e duyduğu hayranlığın gitgide artan belirtilerini izliyordu. La Brière, Melchior'un ne denli güçlü bir büyüleme yetisine sahip olduğunu bilmiyordu; doğa, genellikle utangaç olan içten insanlardan bu yetiyi çoğu kez esirgemiştir. Bu yeti, bir tür gözüpeklik, zihin cambazlığı diyeceğimiz bir canlılık, dahası biraz da oyunculuk yeteneği ister. Zaten, törel açıdan bakıldığında, her zaman bir oyuncu yanı yok mudur şairin? Bununla birlikte insanın, birtakım duyguları, onları hissetmeden ama bütün değişkelerini bilerek dile getirmesiyle, özel yaşamın tiyatrosunda başarı kazanmak için bunları hissediyormuş gibi davranması başka başka şeylerdir. Kibarlar dünyasında yaşayan birine gerekli olan ikiyüzlülük, çoğu zaman şairi yozlaştırır ama, tıpkı yalnızlık içinde yaşayan büyük adamın sonunda duygularını düşüncelere dönüştürmesi gibi, şairin de yeteneğinin verilerini, zorunlu olarak ortaya çıkmış bir duygunun dışavurumuna dönüştürmesine yardımcı olabilir.

— Gözünü milyonlara dikmiş, diyordu La Brière acı acı; gerçekten sevdalıymış gibi görünecek, sonunda da Modeste'i inandıracak!

Ve rakibinden daha sevimli, daha akıllı görünmeye çalışacak yerde Dük d'Hérouville'i taklit ediyor, hüzünlü, kaygılı ve dikkatli duruyordu. Ama bu saray adamının yaptığı gibi genç kızın falsolarını inceleyecek yerde, sürekli, ezici bir kıskançlığın pençesinde kıvranıyordu ve sevgilisini daha bir kez bile kendine baktıramamıştı. Bir ara Butscha'yla birlikte dışarı çıktı:

— Bitti, dedi; artık onu deli gibi seviyor, benden nefret ediyor, hakkı da var! Hoş adam Canalis; susması bile akıllıca, gözleri sevda, abartıları şiir dolu.

Butscha:

— Namuslu bir adam mıdır? diye sordu.

— Evet, diye yanıtladı La Brière; dürüsttür, yiğittir; Modeste gibi bir kıza kapılırsa, Bayan de Chaulieu'yle düşüp kalkarken edindiği ufak tefek kusurlardan vazgeçer.

— Siz ne iyi çocuksunuz, dedi küçük kambur. Ama onu sevebilir mi ve sevecek midir?

La Brière:

— Bilmem, yanıtını verdi.

Biraz durduktan sonra da:

— Benden söz etti mi hiç? diye sordu.

Butscha:

— Evet, dedi.

Modeste'in ad değiştirme konusunda söylediklerini La Brière'e yineledi. Ernest, gidip kendini bir koltuğa attı. Başını avuçlarının içine aldı. Hem gözyaşlarını tutamıyor, hem de Butscha'nın ağladığını görmesini istemiyordu. Oysa kambur halden anlayacak adamdı.

— Neniz var, Mösyö? diye sordu.

La Brière birdenbire yerinden kalkarak:

— Hakkı var!.. dedi. Ben sefilin biriyim...

Canalis'in onu yönlendirdiği aldatmacayı anlattı; ama Modeste'e, o maskesini çıkarmadan önce her şeyi söylemek istediğini belirtti. Birtakım çocukça sözlerle başına gelen felakete atıp tuttu. Butscha, aşkın güçlü, tatlı saflığını, gerçek, derin kaygılarını tanır gibi oldu; delikanlıya yakınlık duymaya başladı.

— Neden, dedi; Matmazel Modeste'in önünde kendinizi göstermiyorsunuz, rakibinize meydanı boş bırakıyorsunuz?...

La Brière:

— Ona bir şey söyleyeceğiniz zaman, dedi; boğazınızın düğümlendiğini, dalgın da olsa yüzünüze baktığı zaman saçlarınızın çekildiğini, derinizde birşeyler dolaştığını duymuyor musunuz yoksa!

— Ama babasına neredeyse, "Siz sersemin birisiniz" dediği zaman kara kara kederlere dalacak kadar aklınız başınızdaydı.

— Onda bulduğum kusursuzluğu yalanlayan bir davranışını görünce, yüreğime bir hançer saplanır gibi oldu; o kadar çok seviyorum onu!

— Ama Canalis ona hak verdi, diye yanıtladı Butscha.

La Brière de:

— Eğer Modeste'in onuru duygularından üstün olsaydı, bu kadar üzülmezdim, dedi.

Bu sırada Modeste, arkasında Canalis, babası ve Bayan Dumay, bu yıldızlı gecede biraz hava almak için dışarı çıktılar. Canalis, oyunda kaybetmişti. Genç kız şairle dolaşa dursun, Charles Mignon onlardan ayrılarak La Brière'in yanına geldi. Delikanlıyı dikkatle süzerek gülümsedi:

— Dostunuz, dedi; avukat olmalıymış.

— Kont Cenapları, diye yanıtladı La Brière; bir şairi, örneğin benim gibi sıradan birine uyguladığınız sert ölçütlerle değerlendirmek doğru olmaz. Şairin bir görevi vardır. Şair, her şeyin şiirini dile getirmek, doğası gereği her şeydeki şiiri görmek durumundadır. Bu yüzden kendi kendine ters düştüğünü sandığınız zaman, aslında yeteneğine sadık kalıyordur. Meryemana resmi kadar, yosma resmi de yapabilen bir ressamdır o. Molière, yaşlı kahramanlarında da, genç kahramanlarında da gerçekçidir; ve besbelli sağlam bir kafası vardı Molière'in. Bu zekâ oyunları, ikinci dereceden insanları yozlaştırabilir, ama gerçek büyük adamların kişiliğini hiçbir biçimde etkilemez.

Charles Mignon, La Brière'in elini sıkarken:

— Bu kolaylık, dedi,; insanın en azından birbirlerine taban tabana zıt eylemlerini kendi kendine haklı göstermesine yarayabilir; özellikle politikada.

Bu sırada Canalis, Modeste'in şeytanca bir sözüne nazlı bir edayla şöyle yanıt veriyordu:

— Ah Matmazel! Hazların çoğalmasıyla duyguların güçten düşeceğini sanmayın. Herkesten çok şairler, bağlılıkla ve inançla sevmelidirler. Öncelikle Esin Perisi denen şeyi kıskanmayın. İşi başından aşkın bir adamın eşi, dünyanın en bahtlı insanıdır. İşsiz ya da zengin olduğu için boş oturan bir kocanın kahrını çeken kadınların nasıl yanıp yakıldıklarını bir duysanız, özgürlüğün, kendi evinde sultanlığın, bir Parisli için ne büyük nimet olduğunu anlarsınız. Bizler, evimizde tüm egemenliği bir kadına veririz; çünkü küçük ruhluların başvurduğu o zorbalığa kadar alçalmak elimizden gelmez. Hem daha önemli işlerimiz var... Eğer günün birinde evlenirsem –ki yemin ederim benden çok uzak bir felaket bu– tinsel bakımdan karımın, bir sevgilinin özgürlüğüne sahip olmasını isterim; belki de kadına bütün çekiciliğini veren kaynaktır özgürlük.

Canalis, Bay Mignon yeniden yanlarına gelinceye kadar Modeste'le konuştu; sevdadan, evlenmeden, kadına tapmaktan söz ederek bütün cerbezesini ve inceliklerini ortaya döktü. Bir sessizlik olunca bunu fırsat bilen Charles da, kızını kolundan tutarak Ernest'in önüne götürdü; bu onurlu asker, kızına bir açıklama girişiminde bulunmasını önermişti delikanlıya. Ernest boğuk bir sesle:

— Matmazel, dedi; beni küçümsemenize daha fazla dayanamayacağım. Kendimi savunmuyorum, haklı çıkmaya da çalışmıyorum; yalnız şunu belirtmek isterim ki, artık bir şaire değil, bir kişiye yazılmış övgü dolu mektubunuzu, yani sonuncu mektubunuzu okumadan önce Le Havre'dan gönderdiğim bir tezkereyle yanıldığınızı bildirmek istedim; bildirdim de. Size sayıp dökmek onuruna eriştiğim duygular bütünüyle içtendir. Babanız Paris'te yoksulluğunuzdan söz ettiği zaman benim için bir umut ışığı belirmişti; ama şimdi, eğer her şey bittiyse, eğer payıma sonsuz pişmanlıklardan başka bir şey düşmeyecekse, her şeyin bana işkence ettiği bu yerde neden daha fazla kalayım?.. En azından bir kez gülümseyin bana, onu alıp götüreyim ve gönlümde yer etsin.

Soğuk ve dalgın görünen Modeste:

— Mösyö, diye yanıtladı; bu evin efendisi ben değilim. Ama burada kalmaktan hoşlanmayan, mutluluk duymayan birini tuttuğum için de üzülürüm elbet.

Genç kız içeri girmek için Bayan Dumay'nin koluna girerek Ernest'i yalnız bıraktı. Bu aile sahnesinin bütün kişileri biraz sonra yeniden salonda toplanınca Modeste'i, Dük d'Hérouville'in yanında, kurnaz bir Parisli kız gibi onunla konuşup gülüşürken gördüler ve şaşıp kaldılar. Genç kız dükün oyunuyla ilgileniyor, istediği öğütleri veriyor, rastlantının getirdiği soyluluğu, rastlantının getirdiği yetenek ya da güzellikle aynı düzeye yükselterek ona koltuklarını kabartacak sözler söylüyordu. Canalis, bu değişikliğin nedenini biliyor ya da bildiğini sanıyordu; evliliği bir felaket olarak nitelemek ve kendinden uzak olduğunu söylemekle Modeste'i kışkırtmak istemiş ama bütün ateşle oynayanlar gibi sonunda yine kendi yanmıştı. Modeste'in gururu, küçümser tavrı, şairi telaşa düşürdü; sahteliği yüzünden büsbütün göze batan bir kıskançlık gösterisiyle yeniden genç kıza yaltaklanmaya başladı. Melekler gibi acımasız Modeste, gücünün tadını çıkardı ve doğal olarak biraz ileri de gitti. Dük d'Hérouville, ömründe böyle bir mutluluk yaşamamıştı: bir kadın kendisine gülümsüyordu! Akşam saat on birde, Köşk için bu biraz geç saatte, üç talip çıkıp gittiler; dük, Modeste'i hoş, Canalis son derece cilveli buluyordu; La Brière'se genç kızın sertliğinden perişandı.

LVI. Taşrada Hayranlık Bu Kadar Sürer

Modeste, sekiz gün boyunca üç talibe, hep o akşamki gibi davrandı; zaman zaman Dük d'Hérouville'e umut veren şakalarına, cilvelerine karşın, şair rakiplerini yaya bırakacağa benziyordu. Modeste'in babasına karşı saygısızca, biraz fazla atakça davranması, bir zamanlar büyük bir evlat bağlılığı göstererek kör annesi için seve seve gördüğü hizmetleri şimdi nazlanarak yapması, hülyalı bir yaradılışın ve ta çocukluktan beri hoşgörüyle karşılanan bir şımarıklığın sonucu sayılabilirdi. Biraz ileri gitti mi, kendine göre ahlak kuralları icat ediyor, hafifliklerini, ayrıksı hallerini, ruhunun özgürlüğüne yoruyordu. Dükle Canalis'e söz dinlemekten hoşlanmadığını itiraf ediyor ve bunu, evlenmesine gerçek bir engel sayıyordu; böylece altın, kömür, süngertaşı ya da su çıkarmak için toprağı delen insanlar gibi taliplerinin bu konudaki düşüncelerini öğrenmeye çalışıyordu. Ailenin villaya yerleşeceği günden bir gün önce:

— Her aklıma eseni yapmama izin verecek, bunlara, sevgili annemin hoşgörüsü ve bir dediğimi iki etmeyen babamın sevecenliğiyle katlanacak bir kocayı, dünyada bulamam, diyordu.

— Annenizle babanız sevildiklerini biliyorlar Matmazel, dedi La Brière.

— Emin olun ki Matmazel, dedi dük; kocanız elindeki hazinenin değerini çok iyi bilecektir.

— Sizin aklınız ve kararlılığınız, kocanızı avcunuzun içine almaya yeter de artar bile, dedi Canalis gülerek.

Modeste gülümsüyordu; kurnazca sorulmuş bir soruya ayrı ayrı üç yanıt verdirerek, yabancı bir elçiye üç bakanının yaradılışlarını açıklayan IV. Henri de tıpkı böyle gülümsemiş olmalıydı.

Yemek akşamı, Canalis'i ötekilere yeğleyen Modeste, evle çiçek tarhları arasındaki kumlukta şairle baş başa dolaştı. Genç kızın havasına, Canalis'in de tavırlarına bakıldığında, Modeste'in Canalis'e yüz verdiği açıkça belli oluyordu. Bu yüzden Matmazel d'Hérouville'lerin ikisi de işe karışarak, bu uygunsuz baş başalığa son verdiler; kadınların bu gibi durumlarda her zaman gösterdiği bir beceriklilikle sözü saraya, kralın özel hizmetinde bulunmanın güzelliğine getirdiler; kralın özel hizmetlerinde çalışanlarla saray görevlileri arasındaki farkı vurguladılar. Gururuna seslenerek ve bir kadının arzulayabileceği konumların bu en yükseğini ballandıra ballandıra anlatarak, Modeste'in gözlerini kamaştırmak istediler:

— İnsanın bir dük annesi olması, elle tutulur bir ayrıcalıktır, dedi yaşlı kız. Bu unvan bir servettir; kimse ona el süremez ve öylece çocuklara devredilir.

Sohbetinin yarıda kaldığını gören Canalis'in keyfi kaçmıştı.

— Ahır Beyi'nin şimdiye dek büyük bir başarı kazanamamış olması nedendir acaba? dedi. Bu unvanla bir erkek, bu işlerde her istediğini elde edebilirdi.

Yaşlı kızlar Canalis'e, bir engerek yılanının, dişlediği yaraya akıtabileceği kadar zehir dolu bakışlarla baktılar. Hele Modeste'in alaycı bir edayla gülümsediğini görünce öyle şaşırdılar ki, ne diyeceklerini bilemediler. Modeste:

— Ahır Beyi, şöhretinizin size verdiği gösterişsizliği hiç kınadı mı? dedi Canalis'e; neden siz onun alçakgönüllülüğünü çekemiyorsunuz?

Yaşlı kız:

— Zaten şimdiye kadar, dedi; yeğenimin karşısına, düzeyine uygun bir kadın çıkmadı. Kiminin bu konuma uygun yalnızca serveti vardı; kimi parasızdı, ama akıllı fikirliydi. Tanrı karşımıza, bir Hérouville Düşesi'nin hem servetini, hem zekâsını, hem de soyluluğunu taşıyan bir insan çıkarsın diye beklemekle iyi ettiğimizi itiraf etmeliyim.

Hélène d'Hérouville, yeni dostunu birkaç adım öteye çekerek:

— Modeste'ciğim, dedi; bu ülkede bin tane Baron de Canalis vardır, Paris'te de onun ayarında yüz tane şair. Büyük adamlıktan o kadar uzak ki, drahomasızlık yüzünden evlenemeyecek ve bir manastıra kapanacak kadar parasız olduğum halde ben bile ona varmam! Chaulieu Düşesi'nin on yıldır sömürdüğü adamdan hayır mı gelir! Büyük şairin –söylenenlere bakılırsa– yakasını bırakmayan o rahatsızlıklara ancak altmışına merdiven dayamış, yaşlı bir kadın katlanabilir; hani XIV. Louis'de en hafifi bile dayanılmaz bir kusur haline gelen şu hastalıklar... Ama düşes bunları, bir eşin bileceği kadar bilemez; Canalis'le bir koca gibi burun buruna yaşamamış ne de olsa!..

Kadınların aralarında çevirdikleri türden bir manevraya başvuran Hélène d'Hérouville de, Bayan de Chaulieu'yü çekemeyen kadınların şair konusunda ortaya attıkları karalamaları böylece Modeste'in kulağına fısıldamış oldu. Bu küçük ayrıntı, genç kızlar arasında böyle dedikodular alışılmış şeyler olsa da, La Bastie Kontu'nun servetine göz dikenlerin aralarında ne denli çekiştiklerini açıkça gösteriyor bize.

Köşk'ün Modeste'le evlenmek isteyen bu üç kişiyle ilgili kanıları, on gün içinde iyiden iyiye değişmişti. Bütünüyle Canalis'in zararına gelişen bu değişiklik, herhangi bir biçimde ünlü olmuş insanları derinlemesine düşündürmesi gereken kimi gözlemlere dayanıyordu. Ünlü birinin el yazısının peşine nasıl büyük bir tutkuyla düşüldüğüne bakılırsa, halkın ünlülere karşı derin bir merak beslediği yadsınamaz. Taşralıların çoğu, ünlü kişilerin kravatlarını nasıl bağladıklarını, caddede yürürken, sağa sola bakınıp zaman öldürürken, bir pirzolayı gövdeye indirirken neler yaptıklarını, elbette ki tam olarak bilemez. Sonra da modaya uygun giyinmiş ya da –az çok geçici bile olsa– başına kıskanılan bir devlet kuşu konmuş birini gördüler mi, "Aaa! Bu muydu!" ya da "Ne tuhaf!" deyiverirler; ağızlarından buna benzer ünlemler çıkar. Kısacası, her türden şöhretin, giderek haklı bir şöhretin bile yarattığı o tuhaf büyü, pek uzun sürmez. Hele yüzeysel, alaycı ya da kıskanç insanlar üstünde bıraktığı etki, bir daha yinelenmeyen, şimşek gibi çakıp sönen bir duyguya benzer. Şöhret de, güneş gibi, uzaktan parlak ve ısıtıcı, yaklaşınca bir dağ tepesi gibi soğuktur. Belki de insan, ancak akranları arasında gerçekten büyüktür; belki de insanlık durumuyla ilişkili kusurlar bunların gözüne gözükmez de daha çok aşağı tabakadan hayranların gözüne batar. Bir şair, her gün hoşa gidebilmek için, sevimli hareketleriyle, nazik sözleriyle anlaşılmazlıklarını unutturmasını bilen insanların yalancı zarafetine başvurmak zorundadır; çünkü herkes ondan, yeteneğinden başka, kimi yüzeysel salon erdemleriyle aile soğuklukları da bekler. Saint-Germain mahallesinin büyük şairi de bu toplumsal yasaya boyun eğmek istemeyince, konuşmasının ilk akşamlar yarattığı hayranlığın yerini, yavaş yavaş aşağılayıcı bir kayıtsızlığın aldığını gördü. Ölçüsüzce harcanan akıl karşısında ruh, billur dükkânını seyreden göze döner. Canalis'in ateşi ve pırıltısı da, kendi deyimleriyle "dayanıklı" şeylerden hoşlanan bu insanları çabucak yormuştu. Çok geçmeden sıradan bir adam gibi davranmak zorunda kalan şair, La Brière'in herkesin gönlünü kazandığı yerde çok sayıda engelle karşılaştı; oysa aynı insanlar, önceleri La Brière'i tatsız bulmuşlardı; şimdi de Ernest'i ona yeğleyerek Canalis'in şöhretinden öç alma gereksinimini duyuyorlardı sanki. En iyi insanlar bile böyledir işte. Sade ve iyi yürekli denetçi,

kimsenin özsaygısını zedelemiyordu. Ona dönenler, onun iyi yürekli, alçakgönüllü, sır saklamayı bilen ve iyi yetişmiş biri olduğunu gördüler. Dük d'Hérouville, politikadaki değeri açısından Ernest'in Canalis'ten çok çok üstün olduğunu söyledi. Tasso gibi oynak yaradılışlı, hırslı, bir saati saatine uymayan şair, lüksü, büyüklüğü seviyor, sağa sola borçlanıyordu. Oysa bugün böyle, yarın başka türlü olmayan genç denetçi, akıllı uslu yaşıyor, ortalığı velveleye vermeden ötekine berikine yararlı oluyor, ödül beklerken dilenmiyor ve tutumlu davranıp para biriktiriyordu. Zaten Canalis de, kendisinden gözlerini ayırmayan kentsoyluları haklı çıkaracak şeyler yapıyordu durmadan. İki üç günden beri, sabırsızlıklara, bitkinliklere, şairlerin sinirli yaradılışından doğan ve görünür bir nedeni olmayan hüzünlere kapılıyor, birdenbire keyifleniyor, birdenbire somurtuyordu. Bir türlü karar verip bir mektup yazamadığı Chaulieu Düşesi'ne karşı gün geçtikçe artan kusurlarının yarattığı kaygıdan doğan bu zıpırlıklar (taşrada böyle denir) yumuşak Amerikalı kadının ve saygın Bayan Latournelle'in gözünden kaçmıyordu; Bayan Mignon'la sık sık bunlardan söz ediyorlardı. Canalis bu konuşmaların etkilerini fark etti, ama nedenlerini anlayamadı. Artık kendisine gösterilen dikkat aynı değildi; ilk günlerde o yüzlerde gördüğü hayranlık kalmamıştı; oysa Ernest artık kendini dinletmeye başlamıştı. Bu yüzden şair, iki günden beri Modeste'i baştan çıkarmaya çalışıyor, baş başa kaldıkları zaman genç kızı heyecanlı sözlerinin ağına sarmak için fırsatı kaçırmıyordu. Modeste'in yanaklarındaki pembelikten, zengin kızın tatlı tatlı söylenen o abartılı övgüleri nasıl büyük bir haz alarak dinlediğini anlayan yaşlı kızlar, işin kötüye gitmesinden kaygılanarak kadınların bu gibi durumlarda başvurdukları ultima ratio'ya[101] başvurdular ve en şiddetli bedensel tiksinmeleri uyandıran, bu nedenle de hedefini pek az şaşıran karalamalara giriştiler. Sofraya oturdukları zaman sevgilisinin alnında kara bulutların uçuştuğunu gören şair, Matmazel d'Hérouville'in bir hainlik yaptığını anladı; Modeste'le konuşabilmek için bir fırsat kollayarak genç kıza, kendisiyle evlenmesini doğrudan önermeyi gerekli gördü. İki soylu kızla Canalis'in, nezaket dışına çıkmayan ama pek de tatlı olmayan bir dille konuştuklarını duyan Gobenheim, şairle Ahır Beyi'ni göstermek için, yanında oturan Butscha'nın kolunu dürttü. Noter kâtibinin kulağına:

— Bu ikisi, birbirlerini yere serecekler, dedi.

— Canalis'in dehası, tek başına kendi kendini yere sermeye yeter, yanıtını verdi cüce.

LVII. Modeste'in Niyeti Anlaşılıyor

Son derece şatafatlı bir hava içinde geçen, olağanüstü güzellikte yemeklerin ikram edildiği yemekte dük, Canalis'i iyice geride bıraktı. Bir gün önce binici giysileri gelen Modeste, çevrede yapılabilecek gezilerden söz etti. Konuşma buraya dökülünce de bir sürek avı görmek istediğini ve bu zevki hiç tatmadığını söyledi. Dük hemen atılarak Matmazel Mignon'a Le Havre'dan birkaç fersah uzakta, saraya ait bir ormanda böyle bir av düzenletebileceğini söyledi; Avcı Başı[102] Prens de Cadignan'la ilişkileri sayesinde genç kıza sarayın görkemini ve büyüleyici yaşamını göstererek genç kızın gözlerini kamaştırmak, böylece de kendisiyle evlenerek bu dünyaya katılmaya heveslendirmek istiyordu. Dükle Matmazel d'Hérouville'lerin kaçamak bakışmaları o denli, "Kız bizim!" der gibiydi ki, bunları gözünden kaçırmayan ve elinde kişisel gösterişinden başka bir şey kalmayan Canalis, Modeste'ten bir sevgi işareti koparmak için sabırsızlandı. D'Hérouville'lerle amaçladığından fazla ileri gittiği için azıcık kaygılanan Modeste, yemekten sonra parkta dolaşırlarken Melchior'la özellikle biraz önden yürüdü. Oldukça doğal bir genç kız merakıyla Hélène'in aktardığı dedikoduları ozana çıtlattı; Canalis'in şaşırdığını görünce de bunları kimseye söylememesini istedi; şair de buna söz verdi.

— Bu dedikodular, dedi Canalis; yüksek sosyetede son derece yaygındır. Sizin dürüstlüğünüzü incitiyorlar ama ben onlara güler geçerim; dahası sevinirim bile. Çünkü bu matmazeller böyle yollara başvuruyorlarsa, Dük Cenapları'nın çıkarlarını iyice tehlikede görüyorlar demektir.

Bu tür bir iletişimin sağladığı üstünlükten hemen yararlanan Canalis, içinde bir sevgi belirtisi sezmekte acele ettiği bu açılmadan dolayı Modeste'e teşekkür ederken savunmasına öylesine nükteyle dile getirilmiş bir tutku havası, öyle bir şaka tadı kattı ki, genç kız, Ahır Beyi'yle olduğu kadar şairle de biraz ileri gitmiş olduğunu anladı. Gözüpekliğin zamanı geldiğini sezen Canalis, niyetini bütünüyle açığa vurdu. Modeste'e ettiği yeminlerde, şiiri, ustaca yardımına çağırdığı mehtap gibi ışıl ışıl parıldadı; bu aile şenliği için göz alıcı giysiler giymiş sevimli sarışının güzelliğini öve öve göklere çıkardı. Gecenin, ağaçların, gökle toprağın, kısacası bütün doğanın yandaş olduğu bu ısmarlama heyecan, açgözlü âşığın aklını başından almış olacak ki, sonunda parada pulda gözü olmadığından söz etti; Diderot'nun o ünlü, "Bin beş yüz frank, bir de Sophie'm" öyküsünü, kayınbabanın servetini çok iyi bilen bütün âşıkların o, "Bir dam altı, bir de kalbin, bana yeter!" masalını, üslubunun bütün incelikleriyle tazeleyip sunmayı başardı. Modeste, bilinen bir tema üstünden büyük bir ustalıkla çalınan bu konçertonun tadını iyice çıkardıktan sonra:

— Mösyö, dedi; annemin babamın beni özgür bırakmaları sayesinde sizi dinledim. Ama bunları asıl onlara söylemeniz gerekirdi.

— Pekâlâ! dedi Canalis; eğer annenizin babanızın rızasını alırsam onların sözünü seve seve dinleyeceğinizi söyleyin bana.

— Önceden biliyorum ki, diye yanıtladı Modeste; babamın bazı tuhaf düşünceleri var ve bunlar, sizinki gibi soylu bir ailenin haklı gururunu incitebilir; çünkü babam adıyla unvanını torunlarına vermek istiyor.

— Ah! sevgili Modeste, insan sizin gibi bir koruyucu meleğe yaşamını teslim edebilmek için neler feda etmez!

Genç kız da, Matmazel d'Hérouville'lerin yanına doğru giderken:

— Bütün yaşamımı ilgilendiren bir konuda izin verirseniz bir dakikada karar vermeyeyim, dedi.

Bu sırada bu iki soylu ve yaşlı kız, küçük Latournelle'i kendi yanlarına çekmek için pohpohlayıp duruyorlardı. Yeğeni Hélène'den ayırt etmek için sadece aile adıyla anacağımız Matmazel d'Hérouville notere, X. Charles'ın kendilerine bırakacağı Le Havre mahkemesi başkanlığının, onun gibi yasalardan anlayan, dürüst bir adam için, işten çekildikten sonra pek uygun bir görev olacağını çıtlatıyordu. La Brière'le birlikte dolaşan ve gözüpek Melchior'un işi ilerletmesinden korkan Butscha, bir yolunu bulup taş merdivenin altında Modeste'le birkaç dakika konuşabildi; ötekiler bu sırada, o vazgeçilmez whist'in şakalarına dalmak üzere yeniden içeri girmişlerdi. Cüce sesini alçaltarak:

— Matmazel, dedi; umarım onunla senli benli değilsinizdir henüz!

Modeste melekleri bile çileden çıkaracak bir gülümsemeyle:

— Az kaldı esrarengiz cücem! diye yanıt verdi.

Başkâtibin kolları yanına düştü, elleri basamaklara değdi:

— Tanrım! diye bağırdı.

— Sizin pek ilgi gösterdiğiniz o kinci, o karanlık suratlı denetçiden daha iyi değil mi? diye yanıtladı onu Modeste. Söz Ernest'e gelince, sırrını yalnızca genç kızların bildiği o gururlu tavrı takınmıştı; böyledir genç kızlar: Onca yükseklere uçsunlar diye sanki bakirelik omuzlarına bir de kanat takar. Bir an durduktan sonra:

— O sizin küçük Mösyö de La Brière'iniz mi beni drahomasız kabul edecek? dedi.

Butscha, Modeste'i pencerelerden uzaklaştırmak için bir iki adım gerileyerek:

— Babanıza sorun, diye yanıtladı onu. Beni dinleyin Matmazel, karşınızdaki kişinin size yalnız yaşamını değil, her zaman, her an, onurunu da feda edebileceğini biliyorsunuz. Bana inanabilirsiniz, belki de babanıza söylemeyeceğiniz şeyi bana söyleyebilirsiniz. O yüce Canalis paranıza tamah etmediğini size söyledi de, onun için mi zavallı Ernest'e böyle taş atıyorsunuz?

— Evet.

— İnandınız mı?

Modeste, Butscha'ya taktığı on-on iki addan birini kullanarak:

— Mau-clerc, dedi; özsaygımın gücünden kuşkulanıyorsunuz gibi geliyor bana!

— Gülüyorsunuz sevgili Matmazel, demek ciddi bir şey yok, umarım alay ediyorsunuzdur onunla.

— Benimle evlenmek isteyen biriyle alay etmek hakkını kendimde bulursam sonra bana ne dersiniz Bay Butscha? Şunu bilin ki Jean Baba, bir kız en hor görülecek iltifatları hor görüyormuş gibi yapsa da, yine koltukları kabarır.

Başkâtibin yüzü, şenlik yapan bir kent gibi aydınlandı.

— Öyleyse ben de sizin koltuklarınızı kabartıyorum? dedi.

Modeste:

— Siz mi?.. diye yanıtladı. Siz bana dostlukların en güzelini, bir ananın kızına beslediğine benzer, karşılık beklemeyen bir duyguyu sunuyorsunuz. Kendinizi kimseyle bir tutmayın, çünkü babam bile bana sevgi göstermek zorunda. (Biraz durdu.) Erkeklerin anladığı anlamda sizi sevdiğimi söyleyemem, ama size karşı duyduğum duygu sonsuzdur, hiçbir zaman da değişmeyecektir.

Butscha, yerden bir çakıltaşı almak için eğiliyormuş gibi yaparak Modeste'in ayakkabılarının ucuna dudaklarını değdirdi ve orada gözlerinden bir damla yaş bıraktı.

— Öyleyse, dedi; bırakın da hazinesini bekleyen bir ejderha gibi sizi koruyayım. Şair, az önce güzel cümlelerinin dantelini, vaatlerinin cicili bicili örtüsünü gözlerinizin önüne serdi. Aşkını, şiirin en güzel ezgileriyle ilan etti, değil mi? Eğer bu soylu âşık, zengin olmadığınız kuşkusuna kapılıp değişir, tedirgin, soğuk bir adam olursa, yine de onunla evlenir, onu sayar mısınız?..

Modeste, tiksindiğini belli eden bir hareketle:

— O zaman tam bir Francisque Althor olmaz mı? diye yanıt verdi.

Butscha:

— Öyleyse, dedi; bu dekor değişikliğini yapma zevkini bana bırakın. Hem bu değişikliğin birdenbire olmasını istiyorum; hem de arkasından, sevdalı şairinizi size yeniden âşık edeceğimi sanıyorum; bazen kendi de farkında olmadan, nasıl aynı gecede bir o tarafı, bir bu tarafı idare etmeyi zarafetle becerebiliyorsa, size karşı da bir öyle, bir böyle davranacağından kuşkum yok.

— Eğer haklıysanız, dedi Modeste; kime güvenmeli?

— Sizi gerçekten sevene.

— Şu ufak tefek düke mi?

Butscha, Modeste'e baktı. Konuşmadan birkaç adım yürüdüler. Genç kızın neler düşündüğü belli olmuyor, yüzünden hiçbir şey anlaşılmıyordu.

— Küçükhanım, içinizde, suların altındaki deniz yosunları gibi gizlenen, kendi kendinize bile açmaya kalkışmadığınız o düşünceleri açığa vurmama izin verir misiniz?

Modeste:

— Ne o, dedi; benim özel-sırdaş-akıl hocam, bir de bana ayna mı oluyor şimdi?

Butscha, son derece alçakgönüllü bir hareketle:

— Hayır, ama bir yankı olabilirim, diye yanıtladı onu. Dük sizi seviyor, ama biraz fazla seviyor. Ben ki bir cüceyim, eğer gönlünüzün sonsuz inceliğini iyice anlayabildimse, bir Tanrı gibi tapılmak sizin hoşunuza gitmez. Ama fazlasıyla kadın olduğunuz için, her zaman ayaklarınıza kapanan, her zaman güveneceğiniz bir adamdan nasıl hoşlanmazsanız, Canalis gibi kendisini size yeğleyecek, bencilin birini de istemezsiniz... Niçin mi? Bilmiyorum. Gözlerinizden okuduğum, belki de bütün kızlara özgü bu durumun nedenini anlayabilmek için kadın, hem de yaşlı bir kadın olacağım geliyor. Bununla birlikte engin ruhunuzda bir tapılma gereksinimi de var. Ama bir erkek ayaklarınıza

kapandığında, siz de onun ayaklarına kapanamazsınız. Voltaire, "Böyle pek uzağa gidilmez" dermiş. Demek ki, şu ufarak dükte, tinsel açıdan fazla bir yaltaklanma var, Canalis'teyse yeterince yok; hiç yok dememek için böyle diyorum. Ahır Beyi'ne bir şey söylediğiniz, bir yanıt verdiğiniz zaman ya da o size bir şey söylerken, gülümsemelerinizin altına gizlenen ince alayı seziyorum. Dükle hiçbir zaman mutsuz olmazsınız; eğer koca diye dükü seçerseniz herkes sizi onaylar, ama siz de hiçbir zaman onu sevemezsiniz. Bencilliğin soğukluğu gibi, devamlı bir coşkunun sonsuz ateşi de kadınların gönlünde bir tür hoşnutsuzluk uyandırır. Evliliğin hayal ettiğiniz zevklerini size verecek şey, böyle ardı arkası kesilmeyen bir başarı değildir kuşkusuz; evlilikte öyle boyun eğmeler vardır ki gurur verir insana; mutlulukla gizlenen küçüklü büyüklü özveriler gösterilir, nedensiz kaygılar duyulur, bir tür sarhoşlukla hoşa gitmeye çalışılır, beklenmedik büyüklükler önünde sevinçle eğilinir, insan birbirini sırlarına kadar anlar, kimi zaman kadın, koruyucusunu aşkıyla korur...

— Siz büyücüsünüz! dedi Modeste.

— Canalis gibi kendinden başka kimseyi düşünmeyen, hep, "ben, ben" diyen, babanıza ya da Ahır Beyi'ne bile önem vermeyip dikkat etmeyen bir adamla evlenirseniz, bu sefer de, duyguların o tatlı eşitliğini, yaşamın durmadan paylaşılmasını, evlenmeyi göze aldıran o her zaman hoşa gitme güvenini bulamazsınız!.. Saygınlığınızı, boyun eğmenizi bile önemsemeyecek, sizi evine gerekli bir nesne haline getirecek, onur konusundaki kayıtsızlığıyla sizi şimdiden aşağılayan, gözü yükseklerde, ikinci sınıf bir adam... Servetinize öyle susamış ki, tutup annenize bir tokat atsanız, sizi kendine karşı aklayabilmek için gözlerini kapar. Böylece Matmazel, ne küçük bir oyuncudan başka bir şey olmayan büyük şairi, ne de kendisiyle evlenirseniz çevrenin gözünde iyi bir eş sayılabilecek, ama size koca olamayacak Dük Cenapları'nı düşünüyorum...

— Yüreğim boş bir kitap Butscha ve siz bu kitaba kendi elinizle yazdıklarınızı okuyorsunuz, diye yanıtladı onu Modeste. Taşralı kininizle, sizi aşan her şeye düşman kesiliyorsunuz. Şairin bir politika adamı oluşunu, güzel konuşmasını, parlak bir geleceği olmasını çekemiyorsunuz, niyetlerine kara çalıyorsunuz...

— Onun mu?.. Matmazel. Tıpkı bir Vilquin gibi, size bir gün içinde alçakça sırt çevirir o!

— Ya! Öyleyse oynatın bu oyunu ona da görelim, hem...

— Üç güne kadar türlüsünü göreceksiniz, çarşambaya, unutmayın! İşler tersine dönünce kopacak iğrenç patırtıyı daha iyi duyabilmek için, o güne kadar Matmazel, bu kanarya düdüğünün bütün nağmelerini dinleyip eğlenin!

LVIII. Ernest Mutlu

Modeste, salona neşe içinde girdi; erkekler arasından yalnızca La Brière, sanki, "Kraliçe geliyor" denmiş gibi yerinden fırladı; delikanlı bir pencerenin ağzına oturmuş ve büyük olasılıkla oradan sevgilisini seyretmişti. Bu saygılı davranış, çok canlı bir biçimde gereken her şeyi söylüyordu ve en güzel söylevden daha etkileyiciydi. Söylenen sevda, kanıtlanan sevdanın yerini tutmaz; yirmi yaşındaki bütün genç kızlar, iş bu gerçeği sınamaya gelince ellisinde kesilirler. Baştan çıkarıcıların her zaman kanıtlamaya çalıştığı da budur. Küçümsenen sevdalı, genç kızı herkesin izlediği bir saygı gösterisiyle selamlayan Canalis gibi Modeste'in yüzüne bakacak yerde, Butscha gibi boynu bükük, neredeyse ürkek bir edayla, onu alttan alta gözleriyle izledi. Gidip Canalis'in yanına oturan ve oyununa ortak olmuş gibi görünen genç kız, delikanlının bu davranışını gözden kaçırmadı. Konuşmalar sırasında La Brière, Modeste'in babasına bir sözünden çarşamba günü yeniden ata binmeye başlayacağını anladı; genç kız, binici giysilerinin görkemine uygun bir kırbaca gereksinim duyduğunu anımsatıyordu. Denetçi cüceye, yangın yeri gibi harlanan bir bakış fırlattı; az sonra ikisi birden taraçayı arşınlıyorlardı.

Ernest:

— Saat dokuz, dedi. Son hızla Paris'e gidiyorum. Yarın sabah onda oradayım. Azizim Butscha, Modeste sizden bir anı kabul edebilir, çünkü sizinle bir dostluğu var. İzin verirseniz ona sizin adınıza bir kırbaç armağan edeceğim. Şunu da bilin ki bana böyle büyük bir iyilik ederseniz, size yalnızca dostluk değil, minnet de duyacağım.

Noter kâtibi:

— Uzun etmeyin, dedi, talihlisiniz yine; umarım paranız vardır!..

— Canalis'e gelmeyeceğimi söyleyin. İki gün için bir bahane bulsun.

Bir saat sonra posta arabasıyla yola çıkan Ernest, on iki saatte Paris'e vardı; ilk işi Le Havre posta arabasında ertesi gün için bir yer ayırtmak oldu. Arkasından Paris'in en ünlü üç kuyumcusuna gitti; kamçı başlarını birbiriyle kıyaslıyor, sanatın yaratabileceği en görkemli, en güzel şeyi arıyordu. Sonunda Stidmann'ın elinden çıkma güzel bir kamçı topuzu buldu; bir Rus kadını ısmarlamış ama sonradan parasını verememişti. Altın üstüne işlenmiş bir tilki avını canlandıran bu sanat yapıtının tepesinde, bir denetçi aylığıyla alınamayacak kadar pahalı bir yakut parlıyordu. Ernest bütün biriktirdiği paraları verdi; tam yedi bin frank saydı. Eski armanın yerine işlenmesi için La Bastie'lerin armasını bırakarak her şeyin yirmi saat içinde hazır olmasını istedi.

Bir incelik başyapıtı olan bu oyma topuz, kauçuk bir kamçının başına geçirilerek kadife astarlı, kırmızı maroken bir kılıfın içine yerleştirildi. Üstüne de birbirine geçmiş iki M işlendi. La Brière, çarşamba günü postayla Le Havre'e döndü, Canalis'le öğle yemeğine bile yetişti. Şair, sekreterinin gidişini, Paris'ten gönderilen bir işle uğraştığını söyleyerek saklamıştı. Denetçiyi karşılamak için araba durağında bekleyen Butscha, bu sanat yapıtını hemen Françoise Cochet'ye götürerek, Modeste'in tuvalet masasının üstüne koymasını tembihledi. Kırbacın bir kazaya uğramadan yerine gittiğini bir göz işaretiyle La Brière'e haber vermek için Canalis'e gelen noter kâtibi:

— Herhalde, dedi; Matmazel Modeste'le gezmeye siz de geliyorsunuz değil mi?

Ernest:

— Ben yatıp uyuyacağım, diye yanıtladı onu.

Canalis dostunun yüzüne şaşkınlıkla baktı:

— Şu işe bak. Seni anlamaz oldum artık!

LIX. Butscha'nın Çevirdiği Dolaplar Ortaya Çıkıyor

Öğle yemeği yenecekti. Şair doğal olarak başkâtibi de sofraya buyur etti. Zaten Butscha da, belki La Brière gerek duyup kendisini davet eder diye kalmıştı; çünkü Modeste'e verdiği söz doğrultusunda oynadığı kambur oyununun iyi sonuç verdiğini Germain'in yüzünden anlamıştı. Germain, Canalis'in kulağına:

— Bay Latournelle'in kâtibini iyi ettiniz de yemeğe alıkoydunuz efendim, dedi.

Uşağın efendisine yaptığı bir göz işareti üzerine Canalis'le Germain salona gittiler.

— Bu sabah efendim, iki gün önce tanıştığım bir kayık sahibinin daveti üzerine, balık avı izlemeye gittim.

Germain, Le Havre kahvelerinden birine girip bilardo oynamak gibi düzeysiz bir iş yaptığını itiraf edemedi; oysa Butscha, uşağı parmağında çevirebilmek için çevresini bazı dostlarıyla sarmıştı orada. Canalis:

— İyi, dedi; ne olmuş, çabuk söyle!

— "Baron Cenapları, orada Bay Mignon konusunda bir tartışmaya tanık oldum. Kimin adamı olduğumu bilmedikleri için de tartışmayı elimden geldiği kadar kızıştırdım. Ah Baron Cenapları, limandaki dedikodulara bakılırsa bir tuzağa düşmek üzeresiniz. Matmazel de La Bastie'nin serveti, adı gibi pek "alçakgönüllü" sanırım. Bay Mignon'u getiren gemi kendinin değilmiş, Çinli tüccarlarınmış; bunlarla sonra hesaplaşacakmış; bu konuda albayın yüzünü kızartacak şeyler söylüyorlar. Matmazel de La Bastie'yi dükle aranızda paylaşamadığınızı duyunca sizi uyarma cesaretini kendimde buldum; bu işte okkanın altına Dük Cenapları'nın gitmesi daha iyi olur... Dönüşte, limanda şöyle bir gezindim. Tiyatronun önünde tüccarlar dolaşıyordu, bir punduna getirip aralarına sızdım. Adamcağızlar beni temiz pak görünce Le Havre'dan söz etmeye başladılar; şuradan buradan derken, sözü Albay Mignon'a getirdim; bunların söyledikleri, balıkçıların anlattığına o kadar uyuyordu ki, size haber vermeseydim görevimi yapmamış olacaktım. İşte bu yüzden, yataktan kalkarken de, giyinirken de efendimizin yanlarında bulunamadım...

Modeste'e geri dönülemeyecek birtakım sözler verdiğini düşünen Canalis heyecanla:

— Ne yapmalı? dedi.

Şairin yıldırımla vurulmuşa döndüğünü gören Germain:

— Efendim kendisine ne kadar bağlı olduğumu bilir, dedi; buna güvenerek bir öğüt vereceğim. Eğer kâtibi sarhoş edebilirseniz bu konuda asıl sözü o söyler; ikinci şampanya şişesinde bülbül kesilmezse üçüncüde dili çözülür. Bir gün nasıl olsa büyükelçi olarak göreceğimiz efendimiz –Philoxène, Düşes Cenapları'na böyle dendiğini kulağıyla duymuş– eğer Le Havre'lı bir noter kâtibinin hakkından gelemezse biraz tuhaf olur.

Bu sırada, bu balık avı partisinin gizli düzenleyicisi Butscha da, Paris'e gidişinin nedenini Canalis'e söylememesi ve yapacağı manevrayı engellememesi için denetçiyi uyarıyordu. Başkâtip, Le Havre'da Charles Mignon'a karşı gelişen bir tepkiden yararlanmıştı. Bu tepkinin nedeni de şuydu: La Bastie Kontu, yokluğunda karısıyla çocuklarına sırt çeviren eski dostlarını defterden silmişti. Bu eski

dostlar, Mignon'un evinde büyük bir ziyafet verildiğini öğrendiklerinde villaya çağrılacaklarını sanarak bir çağrı beklediler; ama Gobenheim, Latournelle'ler, dük ve iki Parisliden başkasının çağırılmadığı anlaşılınca, Charles'ın kibirli davranışı konusunda atıp tutmaya başladılar. Kontun kimseyle görüşmek istemeyişi, Le Havre'a inmeyişi, asıl o zaman göze battı; bunun bir küçümseme sonucu olduğunu sanan Le Havre'lılar da, Mignon'ların ani servetini dillerine dolayarak öç almaya kalktılar. Dedikodular sürüp giderken, villanın geri alınması için Vilquin'e ödenen parayı Dumay'nin verdiğini çok geçmeden öğrendiler. Bu durum, bazı azılıların, kara çalmayı, Charles'ın sözde ortakları Kanton tüccarlarıyla arasında çıkabilecek bir anlaşmazlığı öngörerek paralarını sadık dostu Dumay'ye emanet ettiğini düşünmeye kadar vardırmalarına yol açtı. Servetini gizlemekten başka bir şey düşünmeyen Charles'ın yarım ağızla söylediği sözler, tembihli adamlarının ağız birliği edişi, bu kabaca uydurulmuş masalları doğrular gibiydi; tüccarları birbiri arkasından atıp tutmaya yönelten o kötüleme alışkanlığıyla herkes de bunlara inanıyordu. Le Havre'ı kuranlardan birinin zenginliği, bir zamanlar nasıl hemşerilik ruhuyla övüldüyse, şimdi de taşra kıskançlığıyla yeriliyordu. Balıkçılara zaman zaman iyiliği dokunan başkâtip, onlardan ağız birliği etmelerini ve bu sırrı saklamalarını istemişti. İstediğinden fazlası oldu. Kayık sahibi Germain'e, akrabasından bir gemicinin, albayı getiren geminin satılmasından sonra açıkta kalarak Marsilya'dan geldiğini, bu akrabadan duyduğuna göre geminin Castagnould isminde birinin hesabına satıldığını, navluna gelince, üç-dört yüz bin franktan fazla etmeyeceğini söyledi. Canalis, uşak salondan çıkarken:

— Germain, dedi; bize şampanyayla Bordeaux şarabı getir. Bu Normandiyalı adliyeci, bizim gibi bir şairin konukseverliğini her zaman anımsamalıdır...

Sonra elini cücenin omzuna dayayarak:

— Üstelik kendisi, diye devam etti; Le Figaro gazetesi kadar da şakacıysa... Bu küçük gazeteci zekâsı, şampanyayla birlikte köpürüp taşmalı. Biz de içeriz değil mi Ernest?..

Sonra La Brière'e döndü:

— İnan, iki yıl var ki, şöyle doğru dürüst bir sarhoş olmadım!

Başkâtip:

— İçkiyle sarhoş olmadım derseniz inanırım, diye yanıtladı onu; yoksa kendi kendinize bakarak her gün kafayı buluyorsunuz. Övülme denen şeyi doya doya tadıyorsunuz. Güzelsiniz, şairsiniz, yaşarken ünlenmişsiniz, dehanıza uygun konuşuyorsunuz, bütün kadınların hoşuna gidiyorsunuz; patronumun karısı bile sizi beğeniyor. Yeryüzünde gördüğüm Valide Sultan'ların (bundan başkasını da görmedim) en güzeline kendinizi sevdirdikten sonra, isterseniz, Matmazel de La Bastie'yle de evlenebilirsiniz... Geleceğinizi (güzel bir unvan, Yüce Meclis üyeliği, büyükelçilik) hesaba katmadan, yalnızca bugünkü niteliklerinizi saymakla içmeden sarhoş oldum işte!..

Canalis:

— Bütün bu toplumsal şatafat, servet olmazsa beş para etmez! dedi. Burada erkek erkeğeyiz, güzel duygular ancak sözde hoşa gider.

Noter kâtibi anlamlı bir hareket yaparak:

— Bir de yeri geldiğinde, dedi.

Sözünün kesilmesine gülümseyen şair:

— Siz ki bayım, dedi; sözleşmeler düzenlersiniz, sıcacık bir yuvanın aslında sefalet demek olduğunu benim kadar bilirsiniz elbette.

Butscha, sofrada, Piyangoya Konan Ev'deki[103] Trigaudin rolünü oynayarak, işçi tekerlemelerinden hiç de aşağı kalmayan noterlik tekerlemeleriyle Ernest'i neredeyse korkuttu. Le Havre'ın yüz kızartıcı öykülerini, servetlerin tarihçesini, kadın maceralarını, Normandiya'nın "işin içinden çık da nasıl çıkarsan çık" ilkesine uygun olarak, elde yasa işlenen suçları anlattı. Atıp tutmadığı kimse kalmadı; şarap, yağmur borularından geçen sel gibi gırtlağından aktıkça dili çözülüyordu. Canalis, Butscha'nın bardağına şarap doldururken:

— Biliyor musun La Brière, dedi; bu delikanlı dehşet bir elçilik kâtibi olur!..

Cüce, küstahlığı karbonik asit gazının pıtırtılarına karışan bir bakışla Canalis'i süzdükten sonra:

— Olur ama, patronunu da yerinden eder, dedi. Sizin de tepenize çıkacak kadar nankörlüğüm, dalaverem vardır. Şairin tepesinde eciş bücüş, zamansız doğmuş bir yaratık!.. Görülmemiş şey değil, çok bile görülür... özellikle kitapçılıkta. Haydi canım, öyle kılıç yutmuş gibi bakmayın yüzüme. Evet, büyük dâhi dostum, siz üstün bir adamsınız ve gönül borcu denen şeyin aptalca bir söz olduğunu bilirsiniz; sözlükte bulunur ama insan gönlünde yeri yoktur. Değerli olduğu bir yer varsa bile orası ne Parnassos'tur, ne Pindos.[104] Beni büyüttüğü için patronumun karısına çok mu borcum var sanıyorsunuz? Bütün kent, paraların en değerlisiyle, saygıyla, sözle, hayranlıkla bu hesabı çoktan temizledi. Gururumuza bir gelir sağlamak için yapılan iyilikleri iyilik saymam. İnsanlar aralarında bir hizmet alışverişi yaparlar, gönül borcu sözcüğü de bir alacağı gösterir, işte o kadar. Dalavereye gelince, dalavere tanrımdır benim!

Canalis'in bir hareketine karşılık:

— Nasıl! diye devam etti; becerikli bir adama, dâhilerin bile üstesinden gelme gücünü veren, büyüklerin kusurlarını, zayıf yanlarını sürekli incelemeye ve her şeyin en uygun zamanını bilmeye dayanan o yeteneğe bayılmaz mısınız? Sorun bakalım diplomatlara: Başarıların en güzeli, kurnazlığın gücü yenmesi değil midir? Kâtibiniz olsaydım, Baron Cenapları, çok geçmez başbakan olurdunuz, çünkü bu benim işime gelirdi!.. Bu tür yeteneklerime bir örnek ister misiniz? Beni dinliyor musunuz? Matmazel Modeste'in size bayılması hoşunuza gidiyor, hakkınız var. Bu kızı ben de severim, gerçek bir Paris kızıdır. Taşrada da tek tük böyle Parisliler yetişir!.. Bizim Modeste'le evlenen erkek ilerler...

Sonra havada yumruğunu sallayarak:

— Böyledir bizim Modeste, dedi. Korkulacak bir hasmınız var: Dük! Üç güne kalmadan onu Le Havre'dan uzaklaştırırsam ne verirsiniz bana?

Şair, Butscha'nın bardağını doldurarak:

— Bitirelim şu şişeyi, dedi.

Noter kâtibi dokuzuncu şampanya kadehini de mideye yuvarlarken:

— Sarhoş edeceksiniz beni! diye yanıtladı onu. Bir saat kadar kestirebileceğim bir yatak var mı

burada? Patronum ağzına bir dirhem içki koymaz, karısı da öyle; ikisi de gözümün yaşına bakmazlar, azarlarlar beni. Hakları da var, aklım başımda değil, yapılacak bir sürü sözleşme de beni bekliyor!..

Sonra, tıpkı sarhoşlar gibi bir geçişe gerek duymadan önceki düşüncelerine dönerek:

— Ama ne bellek!.. dedi. Gönül borcu duygumdan hiç de aşağı kalmıyor.

Şair:

— Butscha, dedi; daha demin nankör olduğunu söylüyordun, bir sözün bir sözünü tutmuyor.

Başkâtip:

— Hiç de değil, diye yanıt verdi. Unutmak, neredeyse hemen her zaman anımsamaktır! Haydi! Durmayın! Dehşet bir kâtip olmak için biçilmiş kaftanım ben...

Konuşmanın kendiliğinden istediği yola döküldüğünü görerek sevinen Canalis:

— Nasıl edeceksin de dükü buradan yollayacaksın? diye sordu.

Noter kâtibi, gürültülü bir hıçkırıktan sonra:

— Orası sizi ilgilendirmez! yanıtını verdi.

Butscha başını omuzlarının arasında döndürdü; gözlerini Germain'den La Brière'e, La Brière'den Canalis'e çevirdi; sarhoş olacaklarını anlayıp, çevreden kendilerine nasıl bakıldığını anlamak isteyen insanlar gibiydi: Sarhoşluk fırtınasında özsaygı, suyun yüzünde kalabilen biricik duygudur çünkü.

— Siz büyük şairimiz, az alaycı değilsiniz hani! Beni okuyucularınızdan biri sandınız galiba, siz ki dostunuzu doludizgin Paris'e yolladınız, Mignon ailesi hakkında bilgi almak için... Saçmalıyorum, saçmalıyorsun, saçmalıyoruz... İyi! Ama ne söylediğimi bilecek kadar aklı başında bir adam olduğuma inanmak onurunu bağışlayın bana. Noter Latournelle'in başkâtibi niteliğiyle içim kapalı bir kutudur... Ağzımdan müşterilere dair tek söz alamazsınız. Her şeyi bilirim ama hiçbir şeyi de bilmem. Üstelik kimi sevdiğimi herkes bilir. Modeste'i severim, öğrencimdir, iyi biriyle evlenmeli... Gerekirse düke istediğimi yaptırırım. Ama siz evlenme...

— Germain, kahve, likörler... dedi Canalis.

Butscha, baştan çıkmamaya çalışan bir sahte bakire edasıyla elini kaldırarak:

— Likörler mi? diye tekrarladı. Ah zavallı sözleşmelerim!.. Bir de evlenme sözleşmesi vardı. Bizim ikinci kâtip de sersemin biridir hani. Kadının kişisel mallarının hesabına olmadık bir çentik atabilir. Kendini yakışıklı sanıyor, ne o, beş kadem, altı parmak boyu varmış... Budala!..

Canalis:

— Buyurun dedi; çay özü, adalarda yapılan bir likör. Siz ki Matmazel Modeste'in danıştığı...

— Danışır bana...

— Peki öyleyse! Ne dersiniz beni seviyor mu?

Cüce, ustalıkla taklit ettiği bir uyuşukluktan silkinerek:

— Dükten fazla, diye yanıt verdi. Sizi, parada gözünüz olmadığı için seviyor. Sizin için büyük özverilerde bulunabileceğini, üstten baştan geçeceğini, yılda bin eküden fazla harcamayacağını söylüyordu; kendisiyle evlenmekle iyi bir iş yaptığınızı size bütün yaşamıyla göstermek istiyormuş. Pek, pek (hıçkırık) dürüst bir kızdır, işiniz iş! Okumuş yazmıştır, hangi taşı kaldırsanız altından çıkar!

Canalis:

— Bu, bir de üç yüz bin frank, dedi.

Başkâtip sevinçle:

— Belki o kadar vardır, diye devam etti. Mignon Baba'nın... baba olarak üstüne yoktur (bu yüzden severim onu...); kızını güzelce başgöz etmek için nesi var nesi yok verir... Bu albay, şu sizin Restauration yüzünden (hıçkırık) yarı maaşla geçinmeye alıştı; Dumay'yle Le Havre'da birtakım dalavereler çevirerek yaşarsa keyfine diyecek olmaz; tabii üç yüz bin frangı küçüğe verir... Ama Dumay'yi unutmayalım; o da servetini Modeste'e bırakacak. Dumay, biliyorsunuz ki Brötanyalıdır. Brötanyalılara güvenilir, caymak nedir bilmezler; patronu kadar da parası vardır. Bununla birlikte sözümü dinlerler, hiç olmazsa sizin dinlediğiniz kadar; oysa her zaman da böyle güzel konuşmam, onlara dedim ki: "Eve fazla veriyorsunuz; Vilquin evi size bırakırsa, iki yüz bin frangınız beş kuruş bile getirmez... Geçinmek için geriye yüz bin frank kalıyor demek; bence yetmez..." Şu sırada albayla Dumay bu işi konuşuyorlar. İnanın bana, Modeste, zengin kızdır. Limandakiler budalaca şeyler söylüyor, kıskançlıklarından... Buralarda kimde böyle drahoma var?

Butscha hesabı tutmak için parmaklarını kaldırdı; sol elinin başparmağını büküp, sağ elinin işaretparmağına değdirerek:

— Nakit iki ya da üç yüz bin frank, biir!.. dedi.

Sol elinin işaretparmağını açarak:

— Mignon Villası'nın çıplak mülkiyeti, ikii!.. diye devam etti.

Sonra ortaparmağını uzattı:

— Dumay'nin serveti, üüç! Bu iki yaşlı asker, öteki dünyaya parola sormaya gittiler mi, Modeste Anamız altı yüz bin franga kondu demektir.

Arasına küçük küçük kadeh devirmelerin de karıştığı bu saf ve kabaca dertleşme, Butscha'yı sarhoş ettiği kadar Canalis'i de ayılttı. Genç bir taşralı olan noter kâtibi için bu servet elbette çok büyüktü; başını sağ elinin avcuna alarak dirseğini görkemli bir edayla masaya dayadı. Kendi kendine söylenerek gözlerini kırpıştırdı.

— Miras hukuku adı altında servetleri altüst eden yasa bu hızla giderse, yirmi yıl sonra milyonluk bir kız, parada gözü olmayan bir tefeci gibi parmakla gösterilecek. Modeste'in yılda on iki bin frank yiyeceğini, bunun da drahomasının faizi olduğunu söyleyeceksiniz. Ama iyi kızdır... İyi kızdır... İyi kız. Yani görüyorsunuz ya... (Bir şaire imgeyle anlatmak gerek!..) evet, maymun gibi muzip bir kakımdır!

Canalis, La Brière'e dönerek yavaşça:

— Sen ne diyordun? dedi. Hani altı milyonu vardı?..

— Dostum diye yanıt verdi Ernest; izin verirsen sana bir şey söyleyeyim: Ben ağzımı açamazdım, yemin ettim, bu kadarını bile söylememeliydim...

— Kime yemin ettin?

— Bay Mignon'a.

— Nasıl! Ernest, sen ki paranın bana ne kadar gerekli olduğunu biliyorsun...

Butscha horluyordu.

Canalis'in rengi solmuştu:

— ... Sen ki durumumu, evlenirsem Grenelle sokağında neler kaybedeceğimi biliyorsun, okkanın altına gittiğimi görünce kılın kıpırdamayacak mı?.. dedi. Bu iki dost arasında bir iş; ve bizim dostluğumuz, senin o kurnaz Provence'lıyla yaptığın anlaşmadan önce gelir...

— Sevgili dostum, dedi Ernest; Modeste'i o kadar çok seviyorum ki...

Şair:

— Aptal! Modeste'i sana bırakıyorum, diye bağırdı. Bozuyor musun yeminini?..

— Sana şimdi söyleyeceklerimi unutacağına, bana karşı, ne olursa olsun bunları söylememişim gibi davranacağına, namusun üstüne söz verir misin?

— Ölmüş anamın üstüne yemin ederim.

— Pekâlâ öyleyse! Paris'te Bay Mignon bana, parasının Mongenod'ların sözünü ettiği muazzam servetin çok altında olduğunu söyledi. Albay kızına iki yüz bin frank vermeyi düşünüyor. Şimdi Melchior, kızın babası çekindiği için mi böyle söyledi, yoksa içten miydi, bu soruyu yanıtlayabilecek durumda değilim. Eğer Modeste gönül indirip bana varmak isterse, onu drahomasız da alırım.

Canalis:

— Ukalanın biri! dedi; İnsanı ürkütecek bir eğitimi var, okumadığı kitap kalmamış, bilmediği şey yok...

La Brière'in bir hareketine karşılık da:

— Ama kuramsal olarak elbette, diye devam etti. Şımarık bir çocuk; doğumundan başlayarak lüks içinde büyümüş, beş yıldan beri de lüksünden yoksun! Aman dostum, iyi düşün!

Butscha uykusundan uyanarak:

— Şiir ve kara kaplı kitap, dedi; sizin işiniz şiir, benim işim kara kaplı kitap. Aramızda dağlar var. İmdi, kara kurudan gelir, kuru yaşı akla getirir. Yedirdiniz içirdiniz bana, severim sizi... yaş tahtaya basmayın!.. İyi bir öğüt şarabınıza da, likörünüze de bedeldir. Bay Mignon da likör gibi tatlıdır hani, hem de namuslu adamların tatlısı... Hiç durmayın, binin ata, şimdi kızıyla birliktedir. Ona doğrudan doğruya yanaşabilirsiniz; açın bu drahoma meselesini, size açıkça yanıtını verir, o zaman benim

sarhoşluğum, sizin büyüklüğünüz kadar gerçekten görürsünüz kesesinin dibini. Birlikte çekip gidiyoruz değil mi Le Havre'dan?.. Mademki sarhoş olduğumu sanarak benimle alay eden şu delikanlı sizden ayrılıyor, kâtibiniz ben olayım... Haydi canım bırakın kızı o alsın.

Canalis giyinmek için ayağa kalktı.

Butscha, La Brière'e, Gobenheim gibi soğukkanlılıkla ve alçak sesle:

— Sesinizi çıkarmayın, dedi; ölümüne gidiyor.

Sonra Canalis'e Paris bıçkınları gibi göz kırparak:

— Güle güle üstadım, diye bağırdı; Madam Amaury'nin kameriyesinde ötmeme izin var mı?..

— Burası eviniz, yanıtını verdi şair.

Noter kâtibi, Canalis'in hizmetindeki üç uşağın gülüşmeleri arasında, ince yollardan, çiçek tarhlarının arasından, kapalı bir pencereden çıkmaya uğraşırken sonu gelmez zikzaklar çizen böceklerin inatçı zarifliğiyle geçerek kameriyeye vardı. Kameriyeye girip de uşaklar çekilince boyalı tahta bir sıranın üstüne oturdu, elde ettiği başarının sevincinden kendini kaybetti. Büyük bir adamı faka bastırmış, üstelik yalnızca yüzünden maskesini çıkarmakla kalmamış, bu maskeyi tutan ipleri çözdüğünü de görmüştü; şimdi de kendi yazdığı piyese gülen bir yazar gibi, bu vis comica'nın[105] büyük değerini kavramaktan doğan bir duyguyla katıla katıla gülüyordu.

— İnsanlar birer topaçtır, iş bedenlerine sarılacak ipi bulmakta, diye söylendi kendi kendine. Matmazel Modeste attan düştü, bacağını kırdı deseler ben de bayılmaz mıyım, sanki!

LX. Canalis Gerçekçi Yanını Açığa Vuruyor

Bu sırada Modeste, babasıyla Dük d'Hérouville'e, aldığı güzel armağanı gösteriyordu. Baştan aşağı donanmış bir midilliye binmiş, cam yeşili ince çuhadan güzel bir binici giysisi giymiş, başına yeşil peçeli küçük bir şapka, eline geyik derisi eldivenler geçirmişti. Ayağındaki kadife botların üstüne, pantolonunun dantelli süsleri dökülüyordu. Düşünüldüğü için çok mutluydu; düşünülmek kadınların her zaman hoşuna gider. Genç kız, kırbacın pırıl pırıl yanan başını uzatarak:

— Sizden mi Dük Cenapları?.. diye sordu. Üstünde bir kart vardı. Kartta da, "Bil bakalım kimden" yazılıydı ve gerisi nokta nokta bırakılmıştı. Françoise'la Bayan Dumay, bu şirin hediyeyi Butscha'nın verdiğini söylüyorlar. Ama sevgili Butscha'm böyle güzel bir yakut alacak kadar zengin değildir! Öte yandan pazar günü babama kırbacım olmadığını söylemiştim; o da Rouen'dan şunu aldırtmış bana.

Modeste, babasının elindeki kırbacı gösteriyordu. Bu kırbaç o sıralar pek moda olan, sonra da gittikçe gözden düşen bir tarzda yapılmış, ucuna serpme firuze işlenmişti. Dük nazik bir edayla:

— Size böyle güzel bir mücevher armağan edebilme hakkına kavuşmak için yaşamımın on yılını feda ederdim, diye yanıtladı onu.

Canalis'in atla geldiğini gören Modeste:

— Öyleyse, işte bu yürekli adam! diye bağırdı. Böyle güzel şeyleri ancak şairler bulabilir.

Sonra Melchior'a:

— Efendim, dedi; babam size darılacak, böylece savurganlığınızı hoş görmeyenlerin ekmeğine yağ sürüyorsunuz.

Canalis saf saf:

— Demek La Brière bunun için öyle telaşla Le Havre'dan Paris'e gitti! dedi yanıt olarak.

Modeste, sarardı; La Brière'i küçümsediğini gösteren bir canlılıkla kırbacı Françoise Cochet'ye attı.

— Sekreteriniz buna nasıl cüret eder? dedi. Verin bana o kırbacı baba!

Melchior, dörtnala kalkan kızı izlerken:

— Zavallı çocuk yatağında yorgunluktan pelte gibi yatıyor, diye sözlerini sürdürdü. Çok katı yüreklisiniz Matmazel. Ernest, "Beni anımsaması için bundan başka çarem kalmadı" dedi bana.

— Her önüne gelenden bir armağan kabul eden bir kadın, gözünüzden düşmez mi? diye sordu Modeste.

Canalis'ten yanıt alamadığını görünce de bu dikkatsizliği atların gürültüsüne verdi. Dük:

— Sizi seven insanları üzmekten ne kadar hoşlanıyorsunuz! dedi Modeste'e. Bu soyluluk, bu gurur, aşırı hareketlerinize o kadar uymuyor ki, birtakım muziplikler tasarlayarak kendi kendinize iftira ettiğinizden kuşkulanmaya başladım artık.

Modeste gülerek:

— Gözünüzden bir şey kaçmıyor Dük Cenapları, diye yanıt verdi; tam bir koca kavrayışına sahipsiniz.

Aşağı yukarı bir kilometre konuşmadan yol aldılar. Canalis'in gözlerinde o eski ateşi görememek Modeste'i şaşırtıyordu. Şair manzaranın güzelliğine dalmış görünüyor, ama bu hayranlığın doğal sayılması için gereğinden fazla dalgın duruyordu. Modeste bir gün önce aynı adama, denizde batan güneşin eşsiz renklerini gösterip onun bir sağır gibi hareketsiz durduğunu görünce:

— Ne oldu! Görmüyor musunuz yoksa? diye sormuştu.

Şair de:

— Gözlerim ellerinizden başka şey görmüyor, diye yanıt vermişti.

Genç kız sataşmak için Canalis'e:

— "Bay de La Brière ata binmesini bilir mi?" dedi.

Canalis, Gobenheim'ın albayın gelişinden önceki halini andıran bir soğuklukla:

— Pek iyi bilmez, ama üstünde durur, diye yanıt verdi.

Bay Mignon'un isteği üzerine, güzel bir vadiden geçerek Seine ırmağı kıyısında yükselen bir tepeye çıkmak için sapılan bir kestirmede hayvanının hızını, albayın yanına düşecek biçimde kesen Canalis, Modeste'le dükü önde bıraktı.

— Kont Cenapları, dedi; siz dürüst bir askersiniz; sanırım açık konuşmamı da iyi karşılarsınız. Evlenme önerileri, bütün o vahşice ya da isterseniz gereğinden fazla uygarca tartışmalarıyla başkalarının ağzına düştü mü, bundan zarar görmeyen kalmaz. Bizler soylu insanlarız, ikimizden de laf çıkmaz. Siz de benim gibi, artık o her şeye şaşılan çağı geçirdiniz. Dostça konuşalım ve ilk adımı ben atıyorum. Yirmi dokuz yaşımdayım, malım mülküm yok, gözü yükseklerde bir insanım. Matmazel Modeste çok hoşuma gidiyor ve bunu siz de fark etmişsinizdir. Sevgili kızınızın, bile bile kendine yakıştırdığı kusurlara karşın...

Albay gülerek:

— Asıl kusurlarını saymıyorsunuz, dedi.

— Kendisiyle seve seve evlenebilirim, onu mutlu edeceğimi de sanıyorum. Servetin, bugün ortada olan geleceğim açısından çok önemi var. Evlenecek bütün genç kızlar, ne de olsa sevilmelidirler! Bununla birlikte sevgili Modeste'inizi drahomasız evlendirecek bir insan olmadığınızı biliyorum. Durumum, o aşk evliliği denen türden bir evlilik yapmamı da, en aşağı benim kadar parası olmayan bir kadın almamı da engelliyor. Görevimden, Akademi'den ve yayıncımdan elime, yılda yaklaşık otuz bin frank geçer; bu, bekâr biri için de iyi paradır doğrusu. Karımla birlikte altmış bin franklık bir gelir sağlayabilirsek aşağı yukarı bugünkü gibi yaşayabilirim. Matmazel Modeste'e bir milyon veriyor musunuz?

Albay bir Cizvit kurnazlığıyla:

— Ah! Nerede Mösyö! diye yanıtladı onu.

Canalis birdenbire:

— Öyleyse konuştuklarımızı unutalım, dedi; tutalım ki ıslık çaldık. Davranış biçimimden hoşnut kalacaksınız Kont Cenapları; kendimi sevimli kızınızın mutsuz ettiği insanlar arasında saydıracağım. Kimseye bir şey söylemeyeceğinize söz verin; Matmazel Modeste'e bile...

Sonra Charles'ın gönlünü almak için:

— Çünkü, diye devam etti; durumumda öyle bir değişiklik olabilir ki, kızınızı drahomasız da alabilirim.

— Size yemin ederim, dedi albay. Taşra halkının da Paris halkı gibi, kazanılan ya da yitirilen servetleri nasıl bir abartıyla diline doladığını bilirsiniz bayım. Mutluluk da yıkım da büyütülür; oysa bizler, ne söylendiği kadar mutsuz, ne de söylendiği kadar mutluyuzdur. Ticarette, hesaplar kapatıldıktan sonra en güvenli yatırım, toprağa yapılan yatırımdır. Acentalarımın raporlarını büyük bir sabırsızlıkla bekliyorum. Malların, gemimin satılması, Çin'deki hesaplarımın kapatılması, daha hiçbir şey bitmedi. Kaç param olduğunu ancak on ay sonra öğrenebileceğim. Bununla birlikte, Bay de La Brière'e, Paris'te, kızıma nakit olarak iki yüz bin franklık bir drahoma vermeye söz vermiştim. Toprak olarak da bir majorat oluşturmak, damadıma unvan ve payelerimi devretme iznini alarak torunlarımın geleceğini sağlama bağlamak istiyorum.

Canalis, bu yanıtı başından beri dinlemiyordu. Dört atlı, genişçe bir yola çıkınca atlarını yan yana sürerek bir yaylaya vardılar; buradan zengin Seine havzası, Rouen'a doğru kuşbakışı görünüyor, arkada da hâlâ deniz seçiliyordu. Seine kıyılarına bunca haklı bir ün kazandıran manzaraların en güzelini seyre dalan Canalis:

— Sanırım Butscha'nın hakkı var, dedi; Tanrı büyük bir manzara ressamı.

— Hele avda, sevgili baron, diye yanıt verdi dük; doğa bir sesle, sessizlik içinde bir gürültüyle canlandığı zaman, birdenbire göze çarpan manzaralar, değişken etkileriyle insana gerçekten yüce bir şey gibi görünür.

Modeste, şaire bir tür şaşkınlıkla bakarak:

— Güneş tükenmek bilmeyen bir renk paletidir, dedi.

Genç kızın, şairi biraz dalgın bulduğunu söylemesi üzerine Canalis, kendini düşüncelerine kaptırdığını ileri sürdü; yazarların başka insanlardan fazla bir de bu bahaneleri vardır. İnsana sakin, filozofça bir yaşam sürmeyi öğütleyen bu tatlı, bu zengin kır manzarası karşısında Modeste:

— Yaşamımızı, binbir yalancı gereksinimle, gereğinden fazla uyarılmış heveslerimizle büyüterek kibarlar dünyasına taşıdığımız için bilmem ki mutlu muyuz? dedi.

Şair:

— Bu çoban şiiri, her zaman altın bir masanın üstünde yazılmıştır, diye yanıtladı onu.

Albay:

— Belki de bir tavanarasında hissedilmiştir, diye ekledi.

Modeste, Canalis'e baktı ama şair gözlerini çevirdi; genç kız o anda kulaklarında bir çınlama duydu, önünde her şey kararır gibi oldu; buz gibi bir edayla:

— Sahi, bugün çarşamba! diye bağırdı.

Modeste için acıklı bir biçim alan bu sahne sırasında düşünme fırsatını bulan Dük d'Hérouville, tumturaklı bir tavırla:

— Matmazel Modeste'in elbette geçici olan bir duygusunu övmek için söylemiyorum, dedi; ama kibarlar dünyasından, saraydan, Paris'ten öyle tiksindim ki, kendileri gibi akıllı, zarif biriyle evlenirsem, bir Hérouville Düşesi'yle birlikte şatoma çekilip çevremdekilere iyilik ederek, bataklıklarımı kurutarak, çocuklarımı büyüterek bir filozof gibi yaşamak istiyorum.

Modeste bu soylu beyzadeye uzun uzun baktıktan sonra:

— Bunu unutmayacağım Dük Cenapları, diye yanıt verdi. Bana iltifat ediyorsunuz; bana hoppalığı kondurmuyorsunuz, yalnız yaşayabilecek kadar zengin bir içim olduğunu varsayıyorsunuz.

Sonra gözlerinde bir acımayla Canalis'e bakarak:

— Belki de yazgım budur, diye ekledi.

Şair:

— Bu, dedi; pek zengin olmayan bütün insanların yazgısıdır. Paris bir Babil lüksü ister. Nasıl edip de şimdiye dek bu yaşama dayanabildiğime zaman zaman şaşarım.

Dük saf bir edayla:

— Kral'ın varlığı ikimize de yeter, dedi. Çünkü biz Majesteleri'nin iyilikleri sayesinde yaşıyoruz. Eğer ahır beyleri, Büyük diye anılan Cinq-Mars'ın düşmesinden sonra, hep bizim soyumuzdan çıkmamış olsaydı, Hérouville'i Kara Çete'ye[106] satmak zorunda kalırdık. Evlenme işine para sorunlarını karıştırdığım için bilseniz ne kadar utanıyorum Matmazel!..

Gönülden gelen bu sözlerin sadeliği, bu yakınmadaki içtenlik Modeste'e dokundu.

— Bugün, dedi Canalis; Fransa'da hiç kimse Dük Cenapları, bir kızla kişisel değeri, zarifliği, erdemleri ya da güzelliği için evlenme deliliğini gösterecek kadar zengin değil...

Albay, artık hiçbir şaşkınlık göstermeyen Modeste'i gözden geçirdikten sonra, Canalis'e tuhaf bir edayla baktı.

— Servetini zamanla yıpranan eski ailelerin zararlarını gidermeye adamak, onurlu bir insan için ne güzel bir iş! dedi.

Genç kız ağırbaşlı bir edayla:

— Hakkın var baba! diye yanıtladı onu.

LXI. Canalis Sevildiğine

Biraz Fazla İnanıyor

Albay, Canalis'le dükten, kuralları bir yana bırakıp binici giysileriyle akşam yemeğine gelmelerini istedi; kendi de üstünü değiştirmeyeceğini söyleyerek onlara önayak oldu. Köşk'e döndüklerinde Modeste giysilerini çıkarmaya gitti; bu arada Paris'ten gelen ve o kadar insafsızca hor gördüğü mücevheri merakla gözden geçirdi. Bir süredir oda hizmetine bakan Françoise Cochet'ye:

— Şimdi ne güzel şeyler yapıyorlar, dedi.

— Üstelik şu zavallı delikanlının da ateşi varmış Matmazel...

— Sana kim söyledi?..

— Bay Butscha! Dediği günde sözünü tuttuğunu size anımsatmamı da rica etti: "Matmazel bunu her halde fark etmiştir" dedi.

Modeste, sultanlara yaraşır sadelikte giysiler giyerek salona indi. Albayın koluna girerek yüksek sesle:

— Babacığım, dedi; gidin Mösyö de La Brière'in hatırını sorun. Hem ne olur, armağanını da geri verin. Gerek servetimin, gerekse beğenimin, olsa olsa kraliçelere ya da yosmalara yakışacak bir şeyi kullanmama izin vermediğini de söyleyebilirsiniz. Ayrıca nişanlımdan başka kimseden armağan alamam. Bu kırbacı, onu satın alabilecek derecede zengin olduğunuza karar verinceye kadar saklamasını da bu mert delikanlıdan rica edin.

Albay Modeste'i alnından öperek:

— Benim çılgın kızcağızım, demek çok aklı başında biriymiş, dedi.

Canalis, Bayan Mignon'la Dük d'Hérouville'in konuşmaya dalmalarını fırsat bilerek taraçaya çıktı. Modeste de merakından Canalis'in arkasından gitti. Oysa şair, kendisiyle evlenmek istediği için peşinden geldiğini sandı.

Askerlerin çark etmek dediği ve "gözü yükseklerde"liğin kurallarına göre bu durumdaki her erkeğin aynı hızla başvurmak zorunda kalacağı bu manevrayı, bu kadar utanmazca yaptığı için korkuya kapılan Canalis, bahtsız Modeste'in geldiğini görünce ileri sürebileceği, akla yakın bahaneler aramaya başladı. Sesini tatlılaştırarak:

— Sevgili Modeste, dedi; ilişkilerimizin çerçevesini aşarak size bir şey anımsatırsam acaba bana gücenir misiniz? Bay d'Hérouville'e verdiğiniz yanıtların, seven bir insanı, özellikle de ruhu kadın olan, duyarlı, gerçek bir aşkın binbir kıskançlığını duyumsayan bir şairi nasıl üzdüğünü bilemezsiniz. O hoppalıkları, o hesaplı hafiflikleri, bizleri incelemek için yaptığınızı anlamayacak olsaydım, diplomatlığım nerede kalırdı?..

Modeste, zeki, çabuk ve çapkınca bir hareketle başını kaldırdı; benzerine ancak içgüdüleriyle zariflik mucizeleri yaratan bazı hayvanlarda rastlanacak bir hareketti bu.

— ... Bu yüzden, eve döndüğüm zaman her şeyi anlamıştım. Yaradılışınıza ve yüzünüze uygun

inceliğiniz beni hayran bırakıyordu. Merak etmeyin, bu uydurma ikiyüzlülüğün altında, her zaman tapılacak bir saflık bulunduğundan bir an bile kuşku duymadım. Hayır, zekânız ve eğitiminiz, evleneceğimiz kadından beklediğimiz o paha biçilmez saflığın en küçük bir parçasını bile alıp götürmemiş. Siz, bir şairin, bir diplomatın, bir düşünce adamının, yaşamda iyi yerlere gelmek için yaratılmış bir insanın karısı olmayı hak ediyorsunuz; size bağlı olduğum kadar hayranım da. Sizin gibi biri tarafından seçildiği için kendini beğenmişliği gurura dönüşecek, o tanrısal dokunuşunuzla kusurları birer erdem haline gelecek adamın sevgisine dün inanırken bir komedya oynamadınızsa eğer, yalvarırım size, onun kötü bir alışkanlık haline gelen duygularına dokunmayın. Ruhumda kıskançlık her şeyi eriten bir felaket haline geldi; bana onun bütün gücünü gösterdiniz; korkunç bir şey bu ve ruhumda ne varsa kırıp döküyor!

Modeste'in bir hareketine karşılık:

— Hayır!.. diye devam etti; Othello'nunki gibi bir kıskançlık değil. Tanrı esirgesin!.. Bu benim kıskançlığım! Bu açıdan biraz şımartıldım. Bugüne kadar –eksiksiz olmaktan epeyce uzak olsa da– bana mutluluk veren biricik sevgiyi biliyorsunuz! (Başını salladı.) Bütün uluslar aşkı bir çocuk biçiminde betimlerler; çünkü önünde koskoca bir yaşam olmayan aşk düşünülemez. Oysa benim duygumun ömrünü doğa belirlemişti. Ölü doğmuştu bu duygu. Yüreğimdeki bu acılı noktayı, temkinli bir analık duygusuyla anlayan düşes, onu yatıştırmayı da bildi. Aşkın hazlarını tadamayacağını gören, hisseden kadın, meleklere yaraşır incelikler gösterir. Bu yüzden düşes bana, demin söylediğim türden en küçük bir acı çektirmedi. On yıl içinde onun bir sözle, bir bakışla bile amacından saptığını görmedim. Ben sözlere, düşüncelere, bakışlara, herkesten çok değer veririm. Eğer bir bakış benim için uçsuz bucaksız bir hazineyse, ufacık bir kuşku da öldürücü bir zehirdir, hemen etkisini gösterir, artık sevmez olurum. Titremeyi, umutlanmayı, beklemeyi seven kalabalığın tersine benim gözümde aşk, eksiksiz, çocuksu, sonsuz bir güven içinde sürüp gitmelidir. Kadınların hoppalıklarıyla yeryüzünde bize hazırladıkları o cennetle cehennem arası yer, benim için korkunç bir mutluluktur; ondan kaçınırım. Benim için aşk ya cennettir ya cehennem. Cehennemi istemem ve cennetin sonsuz mavi göğüne dayanacak gücüm var. Kendimi olduğum gibi veririm ben. Gelecekte de ne bir sırrım, ne bir kuşkum, ne de bir aldatmacam olacak; karşı taraftan da aynı şeyi beklerim. Sizden kuşku duymakla belki sizi incitiyorum! Ama bunları söylerken, düşünün ki yalnızca kendimden söz ediyorum...

Chaulieu Düşesi'ni bir gürz gibi kullanan bu söylevin iğneli yanları Modeste'i yaralamıştı;

— Hem de çok söz ediyorsunuz, diye yanıt verdi şaire; ama ne kadar söz etseniz azdır. Size hayran olmaya alıştım sevgili şairim!

— Peki öyleyse, size gösterdiğim bu körü körüne bağlılığı, siz de bana göstermeye söz veriyor musunuz? Güzel değil mi bu bağlılık? Sizin istediğiniz de bu değil miydi?..

— Neden sevgili şair, kör, dilsiz, biraz da aptal biriyle evlenmiyorsunuz? Ben her açıdan kocamın hoşuna gitmekten başka bir şey düşünmüyorum. Siz, bir kız için kendi elinizle hazırladığınız mutluluğu, ufacık bir hareket, ufacık bir bakış yüzünden geri alabileceğinizi söyleyip gözdağı veriyorsunuz. Kuşun kanatlarını kesiyor, sonra da uçmasını istiyorsunuz. Şairlerin bir saati bir saatine uymaz dendiğini bilirdim...

Canalis'in karşı çıkar gibi bir hareket yaptığını görünce:

— Haksız olarak elbette, diye devam etti; çünkü sıradan insanlar, şairlerin zekâlarındaki canlılığın

farkında olmadıkları için bunu bir kusur sayarlar. Ama üstün yetenekli birinin, böylesi bir oyun için çelişkili koşullar icat edip sonra buna yaşam adını vereceği aklıma gelmezdi doğrusu. Hani peri masallarında eziyet edilen kızlar vardır; büyücüler bunlara yapılmayacak işler verir, iyi periler de onların yardımına koşar... İşte siz de bu büyücülere benziyorsunuz; suçu bana yüklemek için benden olmayacak şeyler istiyorsunuz...

Canalis, Butscha'nın akıllıca yönlendirdiği bu ince, bu akıllı kızın bozuşma isteğini fark ettiğini görünce, kuru bir edayla:

— Buradaki peri, gerçek aşk olsa gerek, dedi.

— Şu anda, sevgili şair, kendi oğullarının kaç parası olduğunu söylemeden, alacakları kızın drahomasını beğenmeyen ana babalara benziyorsunuz. Bana karşı üstten alıyorsunuz, nazlanıyorsunuz ama, acaba buna hakkınız var mı, düşünmüyorsunuz. Kuru kuruya görüşmelerle, uzlaşmalarla sevgiye varılmaz. Zavallı Dük d'Hérouville, Sterne'in Tobie Amcası gibi işleri oluruna bırakıyor; şu farkla ki ben o dul Bayan Wadman değilim. Hoş! Şiir üstüne kurduğum hayallerin öldüğünü görmekle şu anda biraz dul da sayılırım ya, neyse! Biz genç kızlar, hayal dünyalarımıza uymayan şeylere bir türlü inanmak istemeyiz!.. Bunları bana önceden söylemişlerdi! Ah dostum! Aramızda kötü bir anlaşmazlık çıkarıyorsunuz; size yakışmıyor, dünkü Melchior'u tanıyamıyorum!

— Çünkü Melchior sizin gözü yükseklerde bir insan olduğunuzu anladı ve bununla...

Modeste imparatoriçelere yaraşır bir bakışla Canalis'i süzdü.

— ... Ama ben de günün birinde büyükelçi olacağım, Yüce Meclis üyesi olacağım, tıpkı onun gibi!

Genç kız merdivenlerden çıkarken:

— Siz beni bir esnaf kızı sanıyorsunuz, dedi.

Sonra dayanamadı, birdenbire geri döndü; soğukkanlılığını yitirmiş, soluk soluğa kalmıştı.

— Ama aptal yerine koymanız daha da küstahça, diye devam etti; davranışınızın Le Havre'daki budalaca dedikodular yüzünden değiştiğini biliyorum; hizmetçim Françoise, bu dedikoduları anlattı bana.

Canalis, bir tiyatro oyuncusu edasıyla:

— Ah! Modeste, buna inanabilir misiniz? dedi. Öyleyse sizinle paranız için evlenmek istediğimi sanıyorsunuz!

Modeste, küçümseme şimşekleri saçan gözlerini şaire çevirerek:

— Seine kıyısındaki o ibret verici söylevlerinizden sonra yine de kuşku duyuyorsam, yanıldığımı göstermek size düşer; o zaman nasıl olmamı isterseniz öyle olurum! dedi.

Canalis, genç kızın peşi sıra yürürken kendi kendine:

— Beni bu tuzağa düşürebileceğini sanıyorsan yanılıyorsun yavrucuğum, diye söyleniyordu; ben çocuk değilim! Borneo Kralı'ndan daha fazla önemsemediğim bu bacaksız kurnazın saygısını kazanmak için zahmet edecek de değilim! Ama bana çirkin bir duygu yakıştırmakla takındığım yeni

tavra bir neden göstermiş oluyor. Ne de kurnaz şey!.. La Brière aptaldır zaten, sırtına semeri vuracaklar! Beş yıl sonra kızla birlikte haline güleriz!

Bu tartışma yüzünden Canalis'le Modeste'in arasına giren soğukluk daha o akşam kimsenin gözünden kaçmadı. Canalis La Brière'in rahatsızlığını bahane ederek erkenden izin istedi; meydanı Ahır Beyi'ne bıraktı. Saat on bire doğru patronunun karısını almaya gelen Butscha, Modeste'e gülerek usulca:

— Nasıl, haklı mıymışım? diye sordu.

Modeste:

— Ne yazık ki evet, yanıtını verdi.

— Ama, anlaşmamıza uyarak, geri dönebilmesi için kapıyı aralık bıraktınız mı?

— Çok öfkelendim, dedi Modeste. Bu alçaklık karşısında bütün kanım tepeme çıktı, ne biçim adam olduğunu yüzüne söyleyiverdim!

— Böylesi daha iyi! Birbirinizle doğru dürüst konuşamayacak kadar arayı bozduktan sonra onu yeniden âşık etmeyi, eteklerini tutuşturmayı üstüme alıyorum, o kadar ki, siz bile inanacaksınız.

— Yapmayın Butscha, o büyük bir şair, bir beyzade, akıllı bir adam...

— Babanızın sekiz milyonu yanında bunların hesabı mı olur!

— Sekiz milyonu mu?.. dedi Modeste.

— Patronum bugünlerde noterliği satıyor, Provence'a gidip babanızın yardımcısı Castagnould'nun önerdiği alışverişleri yönetecek. La Bastie topraklarını eski haline getirmek için yapılacak anlaşmalar dört milyonu buluyor; babanız ne satın almak gerekiyorsa hepsine razı olmuş. İki milyonluk bir drahomanız var; albay, Paris'e yerleşmeniz için, evle eşya harcaması olarak bir milyon daha ayırmış! Hesaplayın!

Modeste, Butscha'ya bakarak:

— Tamam, dedi; Hérouville Düşesi olabilirim artık.

Noter kâtibi, La Brière'den yana çıktı:

— Eğer o Canalis maskarası olmasaydı, çocuğun kırbacını benden gelmiş gibi kabul edebilirdiniz.

— Beni kendi beğeninize göre evlendirmek istemeyesiniz sakın? dedi Modeste gülerek.

Noter kâtibi:

— Bu saygın çocuk da benim kadar sevdalı, diye yanıt verdi; üstelik sekiz gün onu sevdiniz; ve yürekli biri.

— Peki saraylı takımından biriyle başa çıkabilir mi? Topu topu altı kişi bunlar: Huzur Papazı, Mühürdar, Başmabeyinci, Kilercibaşı, Ahır Beyi, Büyük Amiral; ayrıca artık Ahır Beyi de atanmıyor.

— Halk ki, Matmazel, bir sürü kötü yürekli Butscha'lardan oluşur, altı ay içinde bu büyük adamları silip süpürüverir.[107] Hem bugün ne değeri var soyluluğun? Fransa'dan topu topu bin gerçek soylu çıkmaz. D'Hérouville'lerin soyu, Robert de Normandie adında bir değnekli kapıcıdan türemiş. Hem o yassı suratlı iki ihtiyar kız, ağzınızda tat bırakmaz. Nasıl olsa kont kızısınız; eğer ille de düşes olmak istiyorsanız, Papa, kimi tüccarlara gösterdiği iyiliği size de gösterir; size nia'lı, agno'lu bir düşeslik satar. Bir saray unvanı için mutluluğunuzu tehlikeye atmayın!

LXII. Politik Bir Mektup

Canalis'in düşünceleri o gece büsbütün gerçekçi bir biçim aldı. Dünyada parasız bir kadınla evlenmekten daha berbat bir şey göremiyordu. Bay Mignon'un milyonlarına kapılıp, Modeste'e kendimi göstereceğim, Dük d'Hérouville'i gölgede bırakacağım derken geçirdiği tehlikeler aklına geldikçe yüreğinin ucu titriyordu hâlâ. Chaulieu Düşesi, Le Havre'da geçirdiği günlere kimbilir ne gözle bakıyordu; üstelik on dört günden beri ona tek bir mektup bile yazmamış olması, durumunu büsbütün ağırlaştırıyordu; oysa Paris'te, haftada dört beş mektup yazarlardı birbirlerine.

— Bir de kadıncağız bana Légion d'Honneur nişanının commandeur'lük unvanıyla, Baden-Baden Büyük Dükü'nün yanında bir ortaelçilik koparmaya çalışıyor! diye söylendi kendi kendine.

Şairlerle büyük tüccarların geleceği sezmelerini sağlayan o içgüdünün verdiği hızla kararını verdi, masanın başına geçerek aşağıdaki mektubu yazdı:

Madam la Düşes de Chaulieu'ye,

"Sevgili Eléonore, benden hâlâ bir haber alamadığına şaşıyorsundur; ama burada sadece sağlığıma yeniden kavuşmak için kalmadım; Bizim La Brière'ciğe bir tür borç ödemem de gerekiyordu. Bu zavallı delikanlı, Modeste de La Bastie adında bir hanımkıza adamakıllı tutuldu; çelimsiz, önemsiz, eli ayağına dolaşan bir kızcağız. Bu arada şunu da söyleyeyim ki, bu Modeste hanımefendinin edebiyata meraklı olmak gibi bir kusuru da var, yaradılışının kötülüğünden ileri gelen birtakım tuhaf hevesleri, ikide bir değişmeleri, öfkelenmeleri şairliğine veriyor. Ernest'i bilirsin, hemen kapana giriverir; bu yüzden onu yalnız bırakmak istemedim. Öte yandan Matmazel de La Bastie, Melchior'unla göze batacak biçimde kırıştırmaya da kalktı. Kollarının zayıflığına, tüm kızlarınki gibi sıska omuzlarına, Bayan de Rochefide'inkilerden gösterişsiz saçlarına, kuşkuyla bakan küçük, külrengi gözlerine karşın sana rakip olmaya kalkıştı. Biraz kabaca oldu ama, bu arsızın yaltaklanmalarını yüzgeri ettim. Bilirsin, gerçek sevda böyledir. Dünyanın bütün kadınları umurumda değil benim; bir araya gelseler senin tırnağın etmezler!

"Bu zengin tazenin çevresindeki insanlara, ister istemez zaman geçirdiğim bu adamlara gelince: İnsanın midesini bulandıran bir sürü esnaf. Acı bana! Gecelerimi noter kâtipleriyle, noter karılarıyla, kasadarlarla, taşralı bir tefeciyle geçiriyorum. Grenelle sokağındaki akşamlarla arada dağlar olduğunu söylemeye gerek yok elbette. Peder beyin Çin'den gelen sözde serveti, önüne gelene talip olan Ahır Beyi'ni de aramıza kattı. Şu ünlü Hérouville bataklıklarının ekilebilecek hale gelmesi için altı-yedi milyon gerektiği söyleniyor; bu yüzden adamın gözünü para hırsı bürümüş. Kral, ufarak düke verdiği armağanın ne kadar uğursuz olduğunu bilmiyor. Sevgili kayınbabasının beş parasız olabileceğini aklına getirmeyen bu 'muhterem', bir tek beni kıskanıyor. La Brière de kendine siper olan dostunun yanında, alttan alta sevgilisinin gönlünü kazanmaya çalışıyor. Öte yandan ben, şair ben, Ernest'in heyecanına bakmadan işin nasıl sağlama bağlanabileceğini düşünüyorum. Kızın serveti üstüne edindiğim bilgiler, sekreterimizin geleceğini kara bulutlarla kaplı gösteriyor; çünkü nişanlısının her türlü servetin altını üstüne getirecek keskinlikte dişleri var. Eğer meleğim bize bir iyilik etmek isterse, ailenin bankacısı Mongenod'yu çağırtıp, kendine özgü becerisiyle sorguya çekerek bu işin içyüzünü öğrenmeye çalışır. İmparatorluk Muhafız Alayı eski süvari albaylarından Bay Mignon, yedi yıl Mongenod'ların acentalığını yapmış. Kıza en fazla iki yüz bin franklık bir drahoma verileceği söyleniyor; hanımkızı Ernest'e istemeden önce elimde somut bir şey olması gerekir. Bizimkiler nişanlanır nişanlanmaz Paris'e döneceğim. Bu işi bizim sevdalının yararına

bitirmenin yolunu biliyorum; Bay Mignon'un kontluk payesinin damadına devredilebilmesi için izin almak gerekir. Bu izni alsa alsa Ernest alır, oğlanın bu kadar hizmeti var; hele üçümüz, sen, dük ve ben bu işi desteklersek iş tamamdır. Ernest yetenekli çocuktur, kolayca Sayıştay başkanı olur; yılda yirmi beş bin frank, ömür boyu bir görev, bir de eş, daha ne ister zavallı!

"Ah sevgilim, Grenelle sokağını bilsen nasıl göreceğim geldi. On beş günlük ayrılık, eğer aşkı öldürmezse, insanı yeni sevdaya tutulmuş gibi çileden çıkarır; sen aşkımı ölümsüzleştiren nedenleri benden iyi bilirsin. Ölsem, mezarda kemiklerim seni sever. Artık dayanamayacağım! Eğer on gün daha kalmam gerekirse, birkaç saat için Paris'e geleceğim.

"Dük, ucuna asılacağım şu kordonu koparabildi mi bana? Gelecek yıl, sevgilim, yine Baden içmelerine gereksinim duyacak mısın? Bizim 'Karanlık Güzel'in dem çekişlerini, hep kendi kendinin benzeri kalan ve yakında on yaşına basacak mutlu aşkımızın ezgileriyle karşılaştırınca, evlilik büsbütün gözümden düştü; bu işleri hiç bu kadar yakından görmemiştim. Ah! sevgilim, günah denen şey, iki varlığı birbirine yasa'dan daha iyi bağlıyor, değil mi?"

Bu düşünceden yola çıkan Canalis, anılarından ve emellerinden söz ederek, fazlaca özel yaşama ilişkin olduğu için burada yayımlayamayacağımız iki sayfa daha yazdı.

LXIII. Soylu Bir Çift

Şairin bu mektubu postaya attığı günden bir gün önce Butscha, sözde akrabası Philoxène'den gelen bir mektuba Jean Jacmin adıyla bir yanıt kaleme alarak şairin on iki saat önüne geçmişti. Öte yandan Philoxène'e o mektubu yazdıran da düşesti; on beş gündür meraktan kıvranıyor, Melchior'un tek bir satır yazmamış olmasına içerliyordu. Noter kâtibinin, elli yaşında bir kadının özsaygısını hemen ayaklandırıverecek yanıtını okuyunca, Albay Mignon'un serveti konusunda bir araştırma yapmış ve gerçeği öğrenmişti. İhanete uğradığını, milyonlar için yüzüstü bırakıldığını anlayan Eléonore köpürdü, kinlendi, soğukkanlılıkla öç almaya karar verdi. Philoxène, hanımının görkemli odasına kapıyı vurarak girip de onu gözleri yaş içinde görünce donakaldı. Düşese on beş yıldır hizmet ederdi, böyle şey görmemişti.

— İnsan on yıllık bir mutluluğun bedelini on dakikada ödüyor! dedi heyecanla Bayan de Chaulieu.

— Le Havre'dan bir mektup var, efendim.

Eléonore, Philoxène'in odada olduğunu unutup Canalis'in mektubunu okumaya başladı; okudukça yüzünde bir tatlılık beliriyor, hizmetçisini büsbütün şaşırtıyordu. Boğulan birine uzatılan baston boyu bir sopa, krallara yaraşır bir yol gibi gelir ona; mutlu Eléonore da sevdayla çıkarın, gerçekle yalanın yan yana gittiği bu dört sayfayı okudukça Canalis'in iyi niyetine inanıyordu. O ki, banker gider gitmez Melchior'un commandeur'lüğünü –çok geç olmamışsa– geri bıraktırmak için kocasını çağırtmıştı, yüceliğe erişen bir duygu cömertliğine kapılıyordu şimdi.

— Zavallı çocuk! diye düşündü; Hiç de kötü bir düşüncesi yokmuş! Beni ilk günkü gibi seviyor, bana her şeyini söylüyor.

Baş hizmetçisini ayakta, tuvalet masasını toplamak ister gibi görünce.

— Philoxène! dedi.

— Buyurun Madam.

— Aynamı ver kızım!

Eléonore aynada kendine baktı; alnının uzaktan bakılınca kaybolan derin çizgilerini görerek göğüs geçirdi; aşka veda ettiğini sanıyordu böylece.

Kadınlığın bütün küçüklüklerini geride bırakan, insanın birkaç dakika için başını döndüren erkekçe bir düşünce aklına geldi; Kuzey'in Semiramis'i de genç güzel rakibini Momonov'la[108] evlendirme yüce gönüllülüğünü gösterdiği zaman böyle bir sarhoşluğa kapılmıştı işte.

— Madem suçu yok, diye düşündü; bu küçük Matmazel Mignon dediği kadar çirkinse eğer, ona hem kızı, hem de milyonlarını alırım.

Kapı zarif bir edayla üç kez vurulunca, kocasının geldiğini anlayarak gidip eliyle açtı.

Dük, saraylıların onca ustalıkla takınmayı bildiği, budalaların da her zaman aldandığı o sevinçli ve heyecanlı tavırla:

— Seni pek iyi gördüm karıcığım, dedi.

— Henri'ciğim, dedi Düşes de Chaulieu; siz ki bir yıllık bakanlığınız boyunca –üstelik bu işin bundan fazla sürmeyeceğini bile bile– kendinizi her zaman Kral için feda ettiniz, Melchior'un atamasını nasıl oldu da bir türlü yaptıramadınız, doğrusu şaşıyorum!

Dük Philoxène'e baktı; hizmetçi, Le Havre'dan gelen ve tuvalet masasının üstünde duran mektubu belli belirsiz bir işaretle Dük de Chaulieu'ye gösterdi. Dük saf bir edayla:

— Almanya'da içiniz sıkılacak, dedi; Melchior'la bozuşup döneceksiniz oradan.

— Neden?

Eski elçi gülünç bir saflıkla:

— Hep burun buruna olmayacak mısınız?.. diye yanıtladı.

— Hayır, dedi düşes; onu evlendireceğim.

Dük gülümsedi:

— D'Hérouville'e bakılırsa, sevgili Canalis'imiz pek de yardımınızı beklemiyormuş. Dün Grandlieu, Ahır Beyi'nin kendisine yazdığı bir mektuptan bazı parçalar okudu bana; bunları kulağınıza gelmesi için halası yazdırmış olmalı; çünkü, hep drahoma peşinde koşan Matmazel d'Hérouville, hemen hemen her akşam benim Grandlieu'yle whist oynadığımı biliyor. D'Hérouville'cik, Prens de Cadignan'dan Normandiya'ya gelip krallık adına bir av partisi düzenlemesini istiyor; bu hanımkızın, onuruna böyle bir sürek avı yapıldığını görerek kendinden geçmesi için Kral'ı da getirmesini rica ediyor. X. Charles'ın iki çift sözü gerçekten işleri yoluna koyar. D'Hérouville kızın son derece güzel olduğunu söylüyor!

Düşes kocasının sözünü keserek:

— Henri, Le Havre'a gidiyoruz, dedi heyecanla.

Bir zamanlar XVIII. Louis'nin sırdaşlarından olan bu adam ağırbaşlı bir edayla:

— Peki ne bahane bulacağız? dedi.

— Ömrümde hiç av görmedim.

— Kral gelseydi iyi olurdu; ama bu kadar uzak bir yere gidip avlanmak az eziyet değil; bu yüzden de gelmeyecek, kendisiyle konuştum.

— Madame gelebilir belki...

— Daha iyi olur, dedi dük. Maufrigneuse Düşesi, onu Rosny'den çekip çıkarmanıza yardım edebilir. Böylece kral da, av takımlarının kullanılmasından rahatsız olmaz.

Sonra babaca bir sevecenlikle:

— Gitmeyin Le Havre'a sevgilim, dedi; bu herkesin diline düşmek olur. Durun, aklıma iyi bir çare geliyor: Brotonne ormanının öteki yanında Gaspard'ın Rosembray Şatosu var. Biri kalkıp, bütün bu insanları şatosuna çağırmasını söylese ne olur sanki?

— Kim? diye sordu Eléonore.

— Karısı düşes canım!.. Matmazel d'Hérouville'le "Kutsal Masa"da hep ortak oynarlar. Bu ihtiyar kız kulağına fısıldadı mı, o da gidip Gaspard'a önerebilir.

— Eşsiz bir adamsınız, dedi Eléonore. İhtiyar kızla Diane'a hemen iki satır yazacağım; çünkü av giysisi yaptırmamız da gerekiyor. O küçük şapka sanırım insanı çok gençleştirir. Dün İngiliz elçisinin evinde kazandınız mı?..

Dük:

— Evet, diye yanıt verdi; borcumu ödedim.

— Aman Henri, Melchior'un şu çifte atamasından önce başka işe bakmayın!..

LXIV. Kadınlarla Her Zaman Kuralına Göre Oynamak Gerekmediği Kanıtlanıyor

Güzel Diane de Maufrigneuse'e on satırlık bir mektup, Matmazel d'Hérouville'e de bir not yazan Eléonore, aşağıya aktardığımız yanıtını Canalis'in yalanları karşısında bir kırbaç gibi şaklattı:

Mösyö Baron de Canalis'e.

"Sevgili şair; Matmazel de La Bastie'nin çok güzel olduğunu biliyorum; Mongenod babasının sekiz milyonu olduğunu söyledi; sizi onunla evlendirmeyi düşünüyordum; bana karşı gösterdiğiniz güvensizliğe bu yüzden çok kızıyorum. Eğer Le Havre'a La Brière'i evlendirmek için gittinizse, gitmeden önce bana neden haber vermediniz, doğrusu anlayamıyorum. Benim nasıl meraklı bir insan olduğumu bilirsiniz, neden on beş günden beri dostunuza tek satır yazmadınız? Mektubunuz biraz geç geldi; bankacıyı daha önce görmüştüm. Çocuksunuz Melchior, bize kurnazlık etmeye kalkıyorsunuz. İyi değil bu yaptığınız. Başvurduğunuz yöntemler dükü de sinirlendiriyor, soyluluğunuzdan kuşku duyuyor; buysa işi anneniz hanımefendinin onurundan kuşku duymaya dek götürür.

"Olanı biteni gelip gözümle görmek istiyorum. Dük d'Hérouville'in Matmazel de La Bastie için düzenlediği ava sanırım Madam'la birlikte gelmek onuruna erişeceğim; Rosembray'de davetli olarak kalmanızı sağlamaya çalışacağım; çünkü av için büyük olasılıkla Dük de Verneuil'lerde buluşulacak.

"Dostluk duygularımın sonsuzluğuna inanabilirsiniz, sevgili şair.

Eléonore de M."

Canalis, öğle yemeğinde aldığı bu mektubu masanın üstünden La Brière'in burnuna doğru fırlattı.

— Şuna bak Ernest! dedi; İşte bu kadından aldığım iki bininci aşk mektubu ve bir tek "sen" yok içinde! Şanlı Eléonore, hiçbir zaman bundan fazla açık vermez. Durma, evlen dostum! En kötü evlilik bile bu boyundurukların en tatlısından iyidir!.. Ben dünyanın en büyük salağıyım. Modeste milyoner ve ben onu bütünüyle yitirdim. Aramızda kutup rüzgârları esiyor ve üç gün öncesinin o tropikal sıcaklarına geri dönmek artık olanaksız. Ahır Beyi'nin sırtını yere getirmeni çok isterim. Düşese de buraya senin için geldiğimi söyledim ve bu yüzden senin için çalışacağım.

— Ne yazık ki Melchior, sarayın gösterişli yaşamına, dükün gözleri önüne ustaca serdiği debdebe ve görkeme kapılmaması için Modeste'in çok yüce, çok sağlam, çok soylu bir yaradılışı olması gerek; yeryüzünde bu kadar kusursuz birinin var olabileceğine inanmıyorum. Bununla birlikte, eğer o hâlâ mektuplarının Modeste'iyse umut kesilmez...

Canalis:

— Sevgiline ve dünyaya böyle pembe gözlükler ardından bakmak hoşuna mı gidiyor, koca budala! dedi.

Odadan çıkarak bahçeye gezinmeye gitti. İki yalan arasında yakayı ele verdiği için ne yapacağını kestiremiyordu. Kameriyeye girip oturdu:

— Kuralların dışına çıkma da bak nasıl kaybediyorsun! diye söylendi. Aklı olan her erkek, benim dört gün önce yaptığım gibi yapar, içine düştüğünü sandığı tuzaktan kurtulmaya bakardı. İnsan böyle durumlarda düğümü çözmeye kalkmaz, koparır!.. Haydi, soğukkanlılığı elden bırakmayalım; sakin,

gururlu, gücenmiş biri gibi duralım. Onurum, başka türlü davranmama izin vermez. Modeste'in gözüne yeniden, ancak bir İngiliz gibi soğukkanlı davranırsam girebilirim. Hem bu işin içinden eski mutluluğumu yitirmeden çıkabilirsem on yıllık bağlılığım da boşa gitmez, Eléonore beni yine paralı biriyle evlendirir!

LXV. Gerçek Aşk

Bir yandan albayın parası, bir yandan da Modeste'in de güzelliğiyle alevlenen bütün tutkular bu av partisinde karşı karşıya gelecekti; bu yüzden rakipler arasında ateşkese benzer bir şey yaşanıyordu şimdi. Bu orman şenliğine hazırlanmakla geçen iki üç gün içinde Mignon Villası'nın salonunda, üyeleri birbirine çok bağlı ailelerde görülen türden sakin bir hava esti. Canalis, Modeste'e gücenikliğine dört elle sarılarak herkese karşı nazik davranmaya çalıştı; kendini beğenmişliğinden, o şatafatlı sözlerinden vazgeçti, yapmacığı bir yana bırakan akıllı insanların sevimliliğine döndü. Gobenheim'la para işlerinden, albayla savaştan, Bayan Mignon'la Almanya'dan, Bayan Latournelle'le ev işlerinden söz ediyor, hepsini La Brière'den yana döndürmeye çalışıyordu. Dük d'Hérouville meydanı bir süre için iki dosta bıraktı; çünkü Rosembray'ye gidip Dük de Verneuil'le görüşmek, Avcı Başı Prens de Cadignan tarafından verilen buyrukların yerine getirilip getirilmediğini denetlemek zorunda kalmıştı. Bu arada gülünç şeyler de eksik olmuyordu. Canalis Ahır Beyi'nin gösterdiği inceliği hafifletmeye çalışıyor, Köşk'e her akşam gelen iki Matmazel d'Hérouville her şeyi abartıyor, Modeste de bütün bunların arasında ne yapacağını şaşırıyordu. Şair, bu av partisinin kahramanı olmayacağını, giderek göze bile çarpmayacağını söylüyordu genç kıza. Madam, Avcı Başı'nın üvey kızı Düşes de Maufrigneuse, Düşes de Chaulieu ve saraydan bazı kadınlarla birlikte gelecekti; bu kadınlar arasında küçük bir kızın kendini göstermesi olanaksızdı. Büyük olasılıkla Rouen garnizonundan subaylar da çağrılacaktı ava vb. vb... Hélène, şimdiden yengesi yerine koyduğu Modeste'e durmadan Madam'la tanıştırılacağını söylüyordu. Dük de Verneuil, kuşkusuz onu ve babasını Rosembray'de gece yatısına alıkoyacaktı. Eğer albay, Kral'dan bir kayra, örneğin bir Yüce Meclis üyeliği koparmak istiyorsa bundan daha güzel bir fırsat olamazdı, çünkü üçüncü gün ava Kral da gelebilirdi. Modeste de, Düşes de Chaulieu, De Maufrigneuse, De Lenoncourt-Chaulieu gibi sarayın en güzel kadınları tarafından sevecenlikle karşılanınca bundan hoşnut kalacak, Saint-Germain mahallesi konusundaki olumsuz düşüncelerinden kurtulacaktı. Saldırıları, karşı saldırıları ve türlü türlü hileleriyle son derece eğlenceli, ufak çapta bir savaş oldu bu. Dumay'ler, Latournelle'ler, Gobenheim ve Butscha onu büyük bir keyifle izlediler; aralarında küçük bir topluluk oluşturmuş, soylulara ağızlarına geleni söylüyor, küçüklüklerini dikkatle gözlemliyor ve acımasızca deşip inceliyorlardı.

D'Hérouville tarafının söylediği şeyler, sonunda Dük de Verneuil'ün ve Avcı Başı'nın nazik çağrılarıyla gerçekleşti: Kont de La Bastie, kızıyla birlikte, gelecek kasımın 7, 8, 9 ve 10'uncu günleri Rosembray'de yapılacak büyük ava çağrıldı.

İçi uğursuz sezgilerle dolup taşan La Brière, buruk tadını ancak birbirinden bir süreliğine ya da sonsuza dek ayrılan âşıkların bildiği o büyük sabırsızlıkla Modeste'e bu kadar yakın olmanın tadını çıkarıyordu. Kimsenin farkına varmadığı bu gelip geçici mutluluklar, "Artık hiç umut kalmadı" türünden hüzünlü düşüncelere karışınca, zaten yüzünden gözünden buna benzer duygular akan genç adam, yürekler acısı bir görünüme büründü. Gözü kaşı olan, yürüyen, uyaksız göğüs geçiren, canlı bir ağıttan daha şiirsel bir şey yoktur dünyada.

Sonunda Dük d'Hérouville çıkageldi; Seine ırmağı geçildikten sonra dükün arabasında, Matmazel d'Hérouville'lerle birlikte gitmesi gereken Modeste'in yola çıkacağı günü kararlaştırmak istiyordu. Hayranlık verici bir kibarlık sergileyen dük, Canalis'le La Brière'i de ava davet etti ve Bay Mignon gibi onlara da birer at ayırdığını söyledi. Albay, kızının üç âşığından, yola çıkacakları gün öğle yemeğini birlikte yemelerini rica etti. O zaman da Canalis, son günlerde kafasında olgunlaşan bir

tasarıyı gerçekleştirmeye karar verdi. Düşese, Ahır Beyi'ne ve La Brière'e oyun ederek Modeste'i alttan alta yeniden ele geçirmek istiyordu; onun gibi diplomat olmaya niyetlenmiş biri, içinde bulunduğu bu duruma katlanamazdı. Öte yandan La Brière de Modeste'e sonsuza dek elveda demeye karar vermişti. Böylece taliplerden her biri, üç haftadan beri süregiden bir savaşımın sona ermek üzere olduğunu anlayarak, karar verilmeden önce yargıca bir sözcük daha sokuşturan davacı gibi, söyleyeceği son sözü düşünüyordu. Yola çıkmadan bir gün önce albay, yemekten sonra kızını kolundan tutarak karar verme zamanının artık geldiğini hissettirdi.

— Rosembray'de D'Hérouville ailesine karşı zor bir duruma düşeceğiz, dedi. Düşes olmak istiyor musun?

— Hayır babacığım, diye yanıt verdi Modeste.

— Sakın Canalis'e gönül vermiş olmayasın?

Genç kız, bir çocuk sabırsızlığıyla:

— Elbette hayır babacığım, bin kez hayır! dedi.

Albay, Modeste'e bir tür sevinçle baktı:

— Bak, bu işte seni ben etkilemedim, dedi heyecanla; artık sana şunu açıklayabilirim ki, ben daha Paris'te damadımı seçmiştim. Zengin olmadığıma inandırdığımda, delikanlı boynuma sarılarak üstünden bir yük kalktığını söylemişti.

Modeste kızardı:

— Kimden söz ediyorsunuz baba? diye sordu.

Kont de La Bastie, dönüşünün hemen ertesi günü Modeste'in düşlerini altüst eden o cümleyi, alaycı bir edayla yineleyerek:

— O erdemli, ahlakına güvenilir kişiden, diye yanıt verdi.

— Ama ben ondan söz etmedim baba! Dükü geri çevirme işini bana bırakın; tanırım onu, gönlünü almasını bilirim.

— Demek daha birinden birini seçmedin?

— Daha seçmedim. Geleceğimin bilmecesinde çözemediğim bir iki hece daha var. Ama saray ortamını şöyle bir çırpıda gördükten sonra Rosembray'de size sırrımı söyleyeceğim.

Albay, Modeste'le birlikte dolaştığı yolun karşısından La Brière'in geldiğini görünce:

— Ava gidiyorsunuz değil mi? diye bağırdı.

— Hayır albayım, diye yanıt verdi Ernest; sizden ve Matmazel Modeste'ten izin almaya geliyorum, Paris'e döneceğim.

Modeste, utangaç Ernest'in sözünü keserek yüzüne baktıktan sonra:

— Hiç de meraklı değilsiniz, dedi.

— Kalmam için istenmesi yeter; ama bunu ummaya bile cesaret edemem, diye yanıt verdi Ernest.

Albay, kızıyla zavallı Ernest'i bir an için baş başa bırakarak Canalis'i karşılamaya giderken:

— İş buna kalsın, dedi; kalırsanız beni çok sevindirirsiniz!

La Brière, umutsuz bir adamın cesaretiyle gözlerini Modeste'e kaldırarak:

— Matmazel, dedi; sizden bir ricam var...

— Benden mi?

— Giderayak beni bağışlamanızı istiyorum. Biliyorum ki bir daha hiç mutlu olamayacağım; besbelli kendi suçum yüzünden yitirdiğim mutluluğuma yanıp duracağım. Ama hiç olmazsa...

Modeste delikanlının sözünü heyecanlı bir sesle, Canalis gibi keserek:

— Bizi bütünüyle bırakıp gitmeden önce sizden bir şey öğrenmek istiyorum. Bir kez başkasının adını kullandınız diye bu sefer de beni aldatmak küçüklüğünü göstereceğinizi sanmıyorum, dedi.

Küçüklük sözü Ernest'i sararttı.

— Çok acımasızsınız, diye inledi.

— Doğruyu söyleyecek misiniz?

Genç adam, şiddetli bir çarpıntı yüzünden hafifleyen sesiyle:

— Bu aşağılayıcı soruyu bana sormaya hakkınız var, diye yanıt verdi.

— Peki! Mektuplarımı Mösyö de Canalis'e okudunuz mu?

— Hayır Matmazel. Albaya okutmamın nedenine gelince, sevgimin nasıl doğduğunu, sizi bu hevesten vazgeçirmek için nasıl içten çabalar harcadığımı kendisine göstererek bağlılığımı kanıtlamak istedim.

Modeste bir tür sabırsızlıkla:

— Bu iğrenç maskaralık nereden aklınıza geldi peki? diye sordu.

La Brière, Modeste'in ilk mektubunun yol açtığı sahneyi, güneşte payını arayan bitki gibi şöhrete doğru koşan bir genç kız için beslediği iyimser düşünceleri dile getirdiğinde, Canalis'in nasıl kendisine meydan okur gibi bir tavır takındığını, harfi harfine anlattı.

Modeste, heyecanını belli etmeksizin:

— Yeter, diye yanıtladı; sizi sevmesem bile değer veriyorum.

Bu basit tümce La Brière'i birdenbire şaşkına çevirdi. Sendelediğini fark ederek aklı başından gitmiş biri gibi bir ağaca dayandı. Yoluna devam eden Modeste, başını çevirdi ve hemen geri döndü. Delikanlıyı elinden tutup düşmesini önleyerek:

— Neniz var? diye sordu.

Ernest'in eli buz kesilmiş, yüzü bir zambak gibi beyazlaşmış, bütün kanı yüreğine çekilmişti.

— Bağışlayın Matmazel, dedi; o kadar küçümsendiğimi sanıyordum ki...

Modeste, tepeden bakan bir edayla:

— Ama sizi sevdiğimi söylemedim, diye yanıtladı.

Sonra yeniden La Brière'i yalnız bıraktı. Bu sözün ağırlığına karşın delikanlının ayakları yerden kesildi. Bastığı toprak altında oynuyordu; ağaçlar baştan başa çiçekle donanmış, gök pembe bir renge bürünmüş, hava tıpkı sonu iyi biten peri masallarının aşk tapınaklarında olduğu gibi mavimsi bir renk almıştı. Böyle zamanlarda kadınlar Janus[109] gibidirler; başlarını çevirmeden, arkalarında olup biteni bilirler. Modeste de bu sevdalı gencin davranışında, Butscha tarzı bir aşkın kesin belirtilerini gördü; bir kadın bundan başka ne isteyebilirdi? Demek La Brière onun gözünden düşmemek için çırpınıyordu; bunu bilmek, Modeste'in içini sonsuz tatlılıkta bir heyecanla doldurdu.

Canalis, albaydan ayrılıp Modeste'in yanına gelince:

— Matmazel, dedi; duygularıma pek değer vermediğinizi bildiğim halde, ne zamandan beri alnımda taşıdığım bir lekeyi artık temizlemek istiyorum, çünkü bunu bir namus borcu sayıyorum. Buraya gelişimden beş gün sonra bakın Düşes de Chaulieu bana ne yazmıştı.

Düşesin Mongenod'yu gördüğünü ve Melchior'u Modeste'le evlendirmek istediğini bildiren mektubunun ilk satırlarını genç kıza okuttu; sonra alt bölümünü yırtarak bu satırları Modeste'e verdi. Gerisini cebine koyarken:

— Altını gösteremem ama, dedi; yazıyı doğrulayabilmeniz için bu birkaç satırı, inceliğinize güvenerek size veriyorum. Çirkin duygular beslediğimden kuşkulanan bir kız, benim bir oyun oynadığıma, bir dolap çevirdiğime de pekâlâ inanabilir. Ama bu mektup, sizinle bozuşmamın, aşağılık bir çıkar düşüncesine dayanmadığını kanıtlar.

Sonra, ağlar gibi bir sesle:

— Ah Modeste! diye devam etti; Şairinizin, Bayan de Chaulieu'nün şairinin, yalnız düşüncesi değil, gönlü de şiir doludur. Düşesi göreceksiniz, hakkımda hüküm vermek için o zamana kadar bekleyin.

Modeste şaşkına dönmüştü. Canalis uzaklaşınca:

— Şu işe bak! Hepsi de melek kesildi, diye söylendi; bunlarla evlenilmez ki! İnsan sınıfından bir dük var aralarında.

Koltuğunun altında bir paketle gözüken Butscha:

— Matmazel Modeste, bu av beni korkutuyor, dedi. "Rüyamda atınızın sizi kaçırdığını gördüm; Rouen'a gidip size bir İspanyol gemi aldım, hiçbir atın bu gemi azıya alamayacağını söylediler; yalvarırım bunu kullanın; albaya gösterdim, fazlasıyla teşekkürler etti; o kadarına da değmezdi oysa.

Bu anaç özen karşısında gözleri yaşaran Modeste:

— Benim zavallı Butscha'cığım! dedi.

Butscha, mirasçısı olduğu yaşlı bir akrabanın ölüm haberini duymuş gibi sevinçten sıçraya sıçraya uzaklaştı.

Modeste salona dönerek:

— Babacığım, dedi; o güzel kırbacı da almak isterdim; Bay de La Brière'e sizin şu Van Ostade tablosuyla değiştirmeyi önerseniz...

Albay, Regensburg'lu bir kentsoyludan satın aldığı, girdiği savaşların biricik anısı bu tablo önünde Ernest'e böyle bir öneride bulunurken, Modeste, kurnazca delikanlıya baktı. La Brière'in aceleyle odadan çıktığını görünce kendi kendine, "Ava gelecek!" dedi.

Böylece Modeste'in üç âşığı da Rosembray'ye geldiler; ne tuhaftır ki üçünün de yüreği umut doluydu, üçü de genç kızın eşsiz erdemlerine hayrandı.

LXVI. Modeste'in Rosembray'ye Görkemli Girişi

Dük de Verneuil'ün, ulusal mülklerin satışını yasallaştırmak üzere meclisin kabul ettiği bir milyar franklık tazminattan payına düşen parayla yeni satın aldığı Rosembray toprakları, görkem ve gösterişte Mesnière ya da Balleroy'yla kıyaslanabilecek güzel şatosuyla ünlüdür. Bu heybetli ve soylu yapıya, iki yanında dört sıra asırlık karaağaçlar yükselen geniş bir yoldan girilir; daha sonra iki bekçi evinin arasından ve Versailles'ınki gibi eğimli, kasalara dikilmiş büyük portakal ağaçlarıyla süslü, parmaklıkları göz alıcı güzellikte, geniş bir tören avlusundan geçilir. Avludan bakıldığında, şatonun karşılıklı iki ana bölümü arasında, duvara gömülü ve yivli bir sütun dizisiyle ayrılmış iki sıra üstünde, söveleri işli, küçük camlı, on dokuz yüksek pencere göze çarpar. İtalyan tarzı çatıyı, parmaklıklı bir saçak kuşatır; çatıdan yükselen kesme taş bacalar, zafer imgesi silah çatkılarıyla bezelidir, çünkü Rosembray, XIV. Louis zamanında Cottin adında bir vergi toplayıcı tarafından yaptırılmıştır. Yapının parka bakan cephesi, avlu tarafındakinden, sütunlu beş penceresi ve tepesinde görkemli bir alınlık yükselen çıkıntısıyla ayırt edilir. Ailesinin biricik mirasçısı Matmazel Cottin, babasının mallarını Marigny ailesine getirince Marigny'ler bu alınlığa, Coysevox'nın elinden çıkma bir gündoğumu kabartması kondurmuşlardır. Kabartmanın altında iki melek, üstünde: Sol nobis benignus[110] sözleri yazılı bir kurdela tutarlar. Bu yazı, Büyük Kral'ın[111] onuruna, eskisinin yerine yazdırılmıştır. Çünkü Büyük Kral, en önemsiz gözdelerinden biri olan Marki de Marigny'yi dük yapmıştır.

Büyük yuvarlak basamaklı ve taş parmaklıklı merdivenlerden bakan kişinin önünde Versailles'ın büyük kanalı gibi uzun ve geniş bir göl, en güzel İngiliz çimenliklerini aratmayan, içlerinde sonbahar çiçeklerinin parıldadığı tarhlarla çevrili yeşil bir alanın eteğinden başlayıp, göz alabildiğine uzanır. Her iki yanda Fransız tarzı iki bahçenin dört köşe çiçeklikleri, ağaçlıklı yolları, Lenôtre üslubunda yazılmış güzel sayfaları göze çarpar. Bu iki bahçenin çevresi, boydan boya, yaklaşık otuz dönümlük bir koruluk alanla çevrilidir ve bu alanda, XV. Louis zamanında, İngiliz tarzı bahçeler düzenlenmiştir. Taraçadan görünen manzaranın gerisinde, biri devlete, öteki saraya ait iki orman arasında kalan Rosembray ormanı uzanır. Yeryüzünde bundan güzel bir manzaraya rastlamak pek de kolay değildir.

Modeste'in ağaçlı yoldan şatoya gelişi epeyce etkileyici oldu. Önce Fransa sarayının işaretlerini taşıyan bir araba göründü; yanında at üstünde Ahır Beyi, albay, Canalis ve La Brière vardı; önlerinden tören giysileri içinde bir uşak gidiyor, arkalarından da, aralarında bir melezle bir de zenci bulunan on uşakla albayın eşyalarını ve iki oda hizmetçisini taşıyan zarif briçkası geliyordu. Dört atlı arabayı, yola çoğu zaman Kral'dan çok adamla çıkan Ahır Beyi'nin buyruğuyla süslü püslü giyinmiş genç seyisler sürüyordu. İçeri girip bu küçük Versailles'ı gören ve bu büyük soyluların görkemiyle gözleri kamaşan Modeste, ünlü düşeslerle nasıl konuşacağını düşündü birdenbire; sonradan görme, yapmacıklı, taşralı biri gibi görünmekten korktu; aklı başından gitti, bu av eğlencesini istediğine pişman oldu.

Neyse ki, araba durduğunda karşısına ilk çıkan, kıvırcık sarı perukalı, yaşlı bir adam oldu; ihtiyarın sakin, dolgun, pürüzsüz yüzünde babacan bir gülümseme ve yarı yarıya dalgın bir bakışla neredeyse saygın bir edaya bürünen, papazlara yaraşır bir neşe göze çarpıyordu. 1800'de ölen çok zengin bir başbakanın biricik kızı, kupkuru, dimdik, dört çocuk anası dindar düşes de tıpatıp Bayan Latournelle'e benziyordu – eğer ki düş gücümüz, noterin karısını, bu gerçekten rahibelere özgü görünümün tüm zarifliğiyle güzelleştirmemize izin verirse elbette! Matmazel d'Hérouville, kendisi

gibi burnu havada olduğu için yakınlık duyduğu düşesi coşkuyla kucaklayarak:

— Günaydın Hortense'cığım, dedi; izin verin de size ve sevgili dükümüze bu küçük meleği, Matmazel de La Bastie'yi tanıştırayım.

— Sizden o kadar söz ettiler ki Matmazel, aramızda görmek için sabırsızlanıyorduk, dedi düşes.

Dük de Verneuil de zarif bir hayranlıkla başını eğerek:

— Yitirdiğimiz zamana üzülelim, diye ekledi.

Ahır Beyi albayı kolundan tutup, hareketlerinden ve sözlerinden açıkça okunan bir saygıyla dükle düşese göstererek:

— Kont de La Bastie, dedi.

Albay düşesi selamladı; düke elini uzattı. Mösyö de Verneuil:

— Hoş geldiniz Kont Cenapları, dedi ona.

Sonra Modeste'e bakarak:

— Elmas gibi bir kızınız var, diye ekledi.

LXVII. Bir Düşes Öfkesi

Düşes, Modeste'in koluna girerek onu büyük bir salona götürdü; salonda, ocağın çevresine toplanmış dokuz on kadın vardı. Dükle birlikte gelen erkekler taraçada gezinmeye başladılar; yalnızca Canalis, saygılı bir edayla, gururlu Eléonore'un yanına sokuldu. Gergef işleyen düşes, Verneuil'lerin kızına kullanacağı renkler konusunda öğütler veriyordu.

Modeste'in parmağına iğne yastığından bir iğne batsaydı, Düşes de Chaulieu'nün kendisine fırlattığı gururlu, küçümser, buz gibi bakıştan duyduğu acıyı duymazdı. İçeri girer girmez yalnızca bu kadını görmüş, kim olduğunu da hemen anlamıştı. Sevgimizle gözümüzde onca büyüttüğümüz kadınların, bu sevimli yaratıkların aslında ne denli acımasız olduklarını anlamak için onları kendi aralarında görmek gerekir. Modeste'in farkında olmadan gösterdiği aptalca hayranlık, Eléonore'dan başka herhangi bir kadının gönlünü kazanabilirdi; çünkü genç kız, eğer yaşını bilmeseydi düşesi otuz beşlik bir kadın sanacaktı. Ama şaşılacak neler neler görecekti daha!

Bizim şair de tam o sırada, bir "büyük hanımefendi" öfkesiyle baş başa kalmıştı. Böyle bir öfke, sphinks'lerin[112] en korkuncudur; yüzü gülümser, ama geri kalanı yabanıllığın ta kendisidir. Krallar bile, metreslerinin çelik bir zırhın altına gizledikleri o son derece soğuk nezaketle nasıl baş edeceklerini bilemezler. Kadının güzel yüzü gülümserken çelik insana batar; el, kol, beden, hepsi çeliktendir. Canalis bu çeliğe tutunmaya çalışıyor, parmakları kayıyor, ne dese kadının yüreğine söz geçiremiyordu. Düşesin zarif yüzü, zarif konuşması, zarif hali tavrı, eksi yirmi beş dereceye inen öfkesinin çeliğini bütün gözlerden gizliyordu. Modeste'in yolculukla bir kat daha artan erişilmez güzelliği, Diane de Maufrigneuse kadar zevkle giyinmiş olması, Eléonore'un kafasında düşüne düşüne birikmiş barutu bir anda ateşlemişti.

Bütün kadınlar, üç sevdalısıyla birlikte gelen günün sultanını arabadan inerken görmek için pencereye üşüştüler. Diane:

— Ne tanrısal bir güzellik! Nereden çıkmış bu böyle! deyince, yüreğinden vurulan Bayan de Chaulieu:

— O kadar da meraklı görünmeyelim, dedi. Bunun üzerine kadınlar salona dağıldılar, her biri eski tavrını takındı; Düşes de Chaulieu de içinde dört bir yana saldırmak isteyen binlerce zehirli yılanın kıvrandığını duydu. Matmazel d'Hérouville Düşes de Verneuil'e anıştırmalı bir edayla ve usulca:

— Eléonore, koca Melchior'unu pek de iyi karşılamıyor, dedi.

Laure de Verneuil sade bir edayla:

— Maufrigneuse Düşesi aralarında bir soğukluk olduğunu düşünüyor, diye yanıtladı.

Kibarlar dünyasında sık sık söylenen bu söz ne kadar da hayranlık vericidir! İnsan, kutup rüzgârlarını duyar gibi olur. Modeste, Sacré-Coeur'den[113] iki ay önce çıkmış bu sevimli genç kıza:

— Neden acaba? diye sordu.

Kızına susması için işaret eden dindar düşes:

— Bu büyük adam, dedi; sağlık nedenleriyle Le Havre'a gittiğini söylemiş, ama on beş gün geçmiş,

tek satır bile yazmamış...

Modeste, Laure'un, Hélène'in ve Matmazel d'Hérouville'in gözünden kaçmayan bir hareket yapmaktan kendini alamadı. Dindar düşes, sözünü sürdürerek:

— Oysa o sırada Bayan de Chaulieu, onun commandeur unvanıyla Baden-Baden'e ortaelçi atanmasına çalışıyordu, dedi.

— Canalis'e yakışmaz, dedi Matmazel d'Hérouville; her şeyini düşese borçludur.

Modeste, saf bir edayla Hélène'e:

— Neden Bayan de Chaulieu Le Havre'a gelmedi? diye sordu.

Düşes de Verneuil:

— Kızım, diye yanıt verdi; Bayan de Chaulieu'nün canını alsalar ağzından söz çıkmaz; baksanıza nasıl da bir kraliçe gibi! Başını satırın altına verseler Marie Stuart gibi gülümser; güzel Eléonore'umuzun damarlarında o kan var zaten.

Modeste:

— Bayan de Chaulieu ona yazmamış mı peki? diye sordu.

Matmazel d'Hérouville kolunu dürtünce açılmak için cesaret alan düşes:

— Diane'ın söylediğine bakılırsa Canalis'in on gün önce yazdığı bir mektuba çok kanlı bir yanıt vermiş.

Bu sözleri duyan Modeste, Canalis adına utancından kıpkırmızı kesildi; şairi ayaklarının altında ezmeyi düşünmedi ama, hançer darbelerinden daha acımasız bir oyun oynayarak ondan öç almayı da istedi. Düşes de Chaulieu'ye gururlu bir edayla baktı. Bu bakışta sekiz milyon parlıyordu.

— Bay Melchior!.. dedi.

LXVIII. Bir Genç Kız Oyunu

Bütün kadınlar başlarını kaldırdılar; bir gergefinin önünde Canalis'le usul usul konuşan düşese, bir de kavgaya tutuşmuş iki sevgiliyi rahat bırakmayacak kadar terbiyesiz genç kıza baktılar. Görülmemiş bir şeydi bu. Diane de Maufrigneuse, "Çocuğun hakkı var!" der gibi başını salladı. Sonunda on iki kadın da birbirlerine gülümsediler; çünkü hepsi de, herkesin malına göz dikip gençlerin hakkını yiyecek kadar güzel olan bu elli altı yaşındaki kadını kıskanıyorlardı. Mel-chior Modeste'e kızgın kızgın baktı; karşısında uşağı varmış gibi bir tavır takındı. Düşesse, yemek yerken rahatsız edilen bir dişi aslan hareketiyle başını eğdi; ama gergefinden ayırmadığı gözleri şairin üstüne neredeyse kırmızı alevler saçıyor, her sözcüğünde üç katlı bir aşağılama gizlenen iğnelemeleriyle Canalis'in yüreğini deşiyordu. Modeste, kendini dinletmesini bilen bir sesle:

— Bay Melchior! dedi yeniden.

Şair:

— Ne var Matmazel?.. diye sordu.

Yerinden kalkmak zorunda kalan Canalis, pencerenin önünde duran gergefle, ocağın yanında, Düşes de Verneuil'ün kanepesinde oturan Modeste'in arasında ayakta kaldı. Eléonore'un üstüne dikilen bakışları altında, bu gözü yükseklerde adamın aklına ne yaralayıcı şeyler geldiğini artık siz düşünün. Modeste'in dediğini yapsa, koruyucusu olan kadınla arasında her şey bitecekti. Genç kızı dinlemese, köleliğini ilan edecek, yirmi beş günlük alçaklığının getirisini hiçe indirecek, incelik ve nezaketin en basit kurallarını da çiğnemiş olacaktı. Bütün bunlar ne kadar büyük bir aptallıksa, düşes de o kadar emredercesine istiyordu bu aptallığı yapmasını. Bir yanda Modeste'in güzelliğiyle parası, öbür yanda Eléonore'un etkinliğiyle üstündeki hakları arasında bocalayan, çıkarıyla onuru arasında kalan Canalis'in kararsızlığı, arenada yaşamını tehlikeye atan bir matadorun durumu kadar korkunçtu. Kumar masasının başında, beş dakika içinde her şeyini yitirdiğini ya da zengin olduğunu gören bir adamın yüreği, Canalis'inki gibi böyle damarlarını çatlatırcasına çarpabilirdi ancak. Modeste şaire:

— Matmazel d'Hérouville arabadan inerken bana öyle acele ettirdi ki, mendilimi unutmuşum... dedi.

Canalis, anlamlı bir biçimde irkildi; Modeste, bu sabırsızlık belirtisine karşın sözünü sürdürdü:

— Hem, dedi; cüzdanımın anahtarını da bu mendile bağlamıştım; cüzdanımın içinde önemli bir mektup parçası vardı. Melchior, lütfen bu mendili getirtiverin...

Aynı derecede öfkeli bir melekle bir kaplan arasında sapsarı kesilen Canalis, artık duraksamadı; kaplan ona daha az tehlikeli göründü; tam yanıt vereceği sırada salonun kapısından La Brière girince, delikanlı ona neredeyse gökten inmiş başmelek Mikail gibi göründü.

Canalis:

— Ernest, bak, Matmazel de La Bastie senden bir şey istiyor, dedi ve hemen gergefin yanındaki iskemlesine döndü.

Ernest'se kimseye selam vermeden Modeste'e doğru koştu, gözü ondan başkasını görmüyordu. Genç kızın ricasını, yüzünden akan bir sevinçle dinledikten sonra salondan çıkarken bütün kadınların

gözüne girmişti.

Modeste Hélène'e, düşesin hırsla işlediği gergefi göstererek:

— Bir şair için ne tuhaf uğraş? dedi.

Ernest'in araya girmesinden pek hoşnut kalmayan Eléonore, Melchior'a alçak sesle:

— Eğer onunla konuşursan, yüzüne bir kerecik olsun bakarsan, aramızdaki her şeyi bitmiş bil, diyordu. Hem unutma, ben yokken seni gözetleyecek gözler bırakacağım arkamda.

LXIX. Örnek Bir Çıkış

Böyle dedikten sonra, orta boylu bir kadın olan düşes yerinden kalktı, Diane de Maufrigneuse'ün bulunduğu yana doğru yürüdü; bir dişi geyik gibi küçük, sinirli adımlarla ilerliyordu; ellisini geçtikleri halde güzel kalan bütün kadınlar gibi etine dolgundu ama, tombulluğunun altında yine de eşsiz bir incelik göze çarpıyordu. Bu tür kadınlara bu inceliği, hem fazla şişmanlamalarına engel olan, hem de etlerini diri tutan sağlam sinir sistemleri verir. Düşesin benzersiz bir soyluluk içinde hafif hafif yürüyüşü de başka türlü açıklanamazdı. Ancak soylulukları Nuh'tan başlayan kadınlar, bir köylü karısı gibi tombul olmalarına karşın Eléonore gibi heybetli kalabilirler. Bedeninin üst bölümüne gösterilen özeni, düşese bir kraliçe inceliği ve bir genç kadın kıvraklığı veren o sabah tuvaleti için harcanan çabaları bir filozof görse Philoxène'e acırdı. Gür ve boyasız saçlarının örgülerini başının üstünde, büyük bir hotoz biçiminde çekinmeden toplayan Eléonore, kar gibi beyaz boynunu, güzel biçimli göğsünü ve omuzlarını, göz kamaştırıcı çıplak kollarını ve ünlü ellerini övünerek gösteriyordu herkese. Modeste düşesin, "O hepimizin sultanıdır!" denen kadınlardan biri olduğunu, bütün rakipleri gibi anladı. Eléonore'un, artık Fransa'da tek tük görülen o büyük hanımefendilerden biri olduğu apaçık ortadaydı. Böyle bir kadında başın duruşundaki heybeti, boynun şu ya da bu kıvrımındaki inceliği, hareketlerdeki uyumu, tavırlardaki saygınlığı, ayrıntıyla bütünün kusursuz biçimde kaynaşmasından doğan seçkinliği, o artık doğal hale gelen ve bir kadını büyülten, kutsallaştıran küçük hilelerdeki soyluluğu açıklamaya çalışmak, yüceliği çözümlemeye kalkışmak olur. İnsan bu şiirin tadını Paganini dinler gibi almalı, açıklamaya çalışmamalıdır; çünkü neden, her zaman, gözle görünür hale gelen ruhtur. Düşes, Hélène'le halasını selamlamak için başını eğdi, sonra işveli, duru, heyecansız bir sesle Diane'a:

— Giyinme zamanı gelmedi mi Düşes? dedi.

Ardından, kollarını ona uzatan gelini ve Matmazel d'Hérouville'le birlikte kapıya doğru yürüdü. Salondan çıkarken ihtiyar kıza usulca birşeyler söyledi; Matmazel d'Hérouville de ona sarılıp:

— Ne sevimlisiniz! dedi.

Bu, "Bugün bize ettiğiniz iyiliğe karşılık ne isteseniz yaparım" demekti.

Matmazel d'Hérouville casusluk göreviyle salona dönünce, Canalis kadının ilk bakışından, düşesin o sözü boşuna gözdağı vermek için savurmadığını anladı. Çömez diplomat, böyle çetin bir savaşa girişecek gücü kendinde bulamadı; neyse ki zekâsı yardımına yetişti ve saygınlığı yitirmek pahasına da olsa, açık davranmaya karar verdi. Ernest, Modeste'in mendiliyle görününce, onu kolundan tutup çimenliğe götürdü.

— Sevgili dostum, dedi; dünyanın en mutsuz erkeği olmasam da en gülünç erkeğiyim; içine düştüğüm şu eşekarısı kovanından kurtulmak için de sana güveniyorum. Modeste şeytanı, bir çıkmaza girdiğimi anladı, benimle alay ediyor; bir aptallık edip ona Bayan de Chaulieu'nün mektubundan bir parça vermiştim; az önce bu mektup parçasından söz etti. Eğer onu düşese gösterirse, Eléonore'la aramız bir daha düzelmez. Ne olur, hemen bu kâğıdı Modeste'ten iste! Kendisinde gözüm olmadığını, ondan hiçbir şey istemediğimi benim adıma söyle. Aramızda hiçbir şey geçmemiş gibi davranmasını, inceliğinden, genç kız dürüstlüğünden bekliyorum. Benimle konuşmamasını rica ediyorum; dahası, bana kötü davranması için yalvarıyorum. Ondan kıskançlık dolu bir öfke göstermesini istemeye cesaret edemem elbette... gerçi bu çok işime yarardı ama... Haydi git, ben burada bekliyorum.

LXX. Sosyetenin Kabataslak Bir Resmi

Salona girerken Ernest de La Brière, Havré Muhafızları bölüğünden genç bir subayla karşılaştı; Rosny'den gelen Vikont de Sérizy, Madam'ın meclisin açılışında hazır bulunmak zorunda kaldığını haber vermeye gelmişti. Mecliste yapılan bu törene ne kadar önem verildiğini herkes anımsar; o gün X. Charles, ailesinin tüm üyeleri arasında söylevini vermiş, veliahtın eşiyle Madam da törene localarından katılmışlardı. Prensesin gelemeyeceği için üzüldüğü haberini ulaştırmakla görevlendirilen elçi, Diane için özel olarak seçilmişti; çünkü bu güzel kadına vurgun olduğu söylenirdi. Bir devlet bakanının oğlu olan bu sevimli delikanlı, kralın yaveri, ailesinin biricik oğlu ve büyük bir servetin mirasçısı nitelikleriyle yüksek görevlere adaydı. Düşes de Maufrigneuse'e gelince, o yalnızca Bayan de Sérizy'nin yaşlılığını vurgulamak için vikontun çevresinde dönüp dolaşmasına izin verirdi, çünkü yelpazelerin arkasında dolaşan dedikodulara göre, Bayan de Sérizy de yakışıklı Lucien de Rubempré'yi onun elinden almıştı.

Düşes de Verneuil genç subaya:

— Umarım ki, dedi; Rosembray'de kalma onurunu bize bağışlarsınız.

Bu sofu kadın, hem dedikodulara kulak kabartmaktan geri kalmaz, hem de dükün özenle bir araya getirdiği konukların hoppalıklarına göz yumardı. Bu kusursuz kadınların, yolunu şaşırmış kuzuları hoşgörüyle ağıllarına döndürme bahanesi altında nelere göz yumduklarını Tanrı bilir!

Ahır Beyi:

— Hükümet işlerini hesaba katmamıştık, dedi; ve Rosembray, Düşes Cenapları, büyük bir onurdan yoksun kalacak...

Lacivert çuha giysiler giymiş, hanımların izniyle av kasketini başından çıkarmayan, uzun boylu, aşağı yukarı yetmiş beşlik, kuru bir ihtiyar:

— Daha iyi ya, biz de rahat ederiz! dedi.

Dük de Bourbon'a çok benzeyen bu adam, son büyük Fransız soylularından Avcı Başı Prens de Cadignan'ın ta kendisiydi. La Brière'in Modeste'le bir dakika konuşabilmek için izin istemek üzere kanapenin arkasına geçmeye çalıştığı bir sırada salona, otuz sekiz yaşlarında, ufak tefek, şişman, sıradan bir adam girdi.

Düşes de Verneuil Modeste'e:

— Oğlum, Prens de Loudon, dedi.

Vendée süvari birliğinin ünlü generalinin, gözüpekliğiyle, çektiği işkencelerle dillere destan ettiği "Prens de Loudon" unvanının nasıl birine kaldığını gören Modeste, taze yüzünde beliren şaşkınlığı gizleyemedi.

Son Dük de Verneuil, ailenin üçüncü oğluydu; babası sürgüne giderken, dört çocuktan sağ kalan bu biricik oğlunu yanında götürmüştü.

Düşes:

— Gaspard! diyerek oğlunu yanına çağırdı.

Genç prens yaklaşınca, düşes ona Modeste'i göstererek:

— Matmazel de La Bastie, dostum! dedi.

Desplein'in biricik kızıyla evlenmesi kararlaştırılan delikanlı, genç kızı, babasının tersine, güzelliğine bir hayranlık göstermeden selamladı. Modeste de böylece, zamane gençleriyle eski dönemin yaşlılarını kıyaslama olanağını buldu; çünkü biraz önce Prens de Cadignan ona birkaç güzel söz söylemiş, Kral'a gösterdiği saygıyı kadınlara da gösterdiğini kanıtlamıştı. Bayan de Chaulieu'nün büyük oğlu Dük de Rhétoré de, tıpkı Prens de Loudon gibi neredeyse kaba bir tavırla selamladı genç kızı; küstahlıkla karışık saygısız bir hali vardı. Oğullarla babalar arasındaki bu fark, belki de çocukların kendilerine ataları kadar değer vermemelerinden, içlerinde gücün yalnızca gölgesini bulabildikleri için de büyüklüğün gereklerini yerine getirmeyi yararsız bulmalarından ileri geliyordu. Oysa babalar, çevreleri bütünüyle karardığı halde hâlâ güneşin yaldızlı ışınlarıyla parıldayan tepeler gibi, sönüp giden büyüklüklerinin ayrılmaz parçası olan terbiyeyi elden bırakmıyorlardı.

Sonunda Ernest Modeste'e bir iki sözcük fısıldayınca genç kız yerinden kalktı. Modeste'in giyinmeye gideceğini sanan düşes, çıngırağın ipini çekti:

— Güzelim, dedi; sizi dairenize götürsünler.

LXXI. La Brière Her Zamanki Gibi Hayranlık Verici

Ernest, Modeste'le birlikte büyük merdivene kadar yürüdü, orada zavallı Canalis'in ricasını aktardı; Melchior'un sıkıntısını anlatarak genç kızı yumuşatmaya çalıştı.

— Görüyorsunuz ya, seviyor! dedi. Bir tutsak o, ve zincirlerini koparabileceğini sandı.

Modeste:

— Bu azılı hesapçıda sevginin işi ne!.. diye yanıtladı onu.

— Matmazel, siz daha çok gençsiniz, yaşamın darboğazlarını bilmezsiniz. Kendinden yaşlı bir kadının boyunduruğu altına giren bir erkeğin tüm tutarsızlıklarını hoş görmek gerekir; çünkü elinden bir şey gelmez. Canalis'in bu tanrıçaya neler feda ettiğini düşünün bir! O kadar çok ekti ki, hasadı kaldırmamazlık edemez artık; düşes onun için on yıllık özen ve mutluluğu simgeliyor. Siz, yükselme merakı gururuna –ne yazık ki– ağır basan bu şaire her şeyi unutturmuştunuz. Ama Bayan de Chaulieu'yü yeniden görünce neler yitirdiğini anladı. Eğer Canalis'i tanısaydınız, ona yardım ederdiniz. Yaşamını geri dönülmez biçimde altüst etmiş bir çocuktur o!.. Ona hesapçı diyorsunuz, oysa bütün şairler gibi hep yanlış hesap yapar! Heyecanlı, çocuk ruhlu insanlardır onlar. Çocuklar gibi her parlak şeye kapılır, her parlak şeyin peşinden koşarlar!.. Bir zamanlar atları, tabloları sevdi, şöhreti sevdi; silah takımları, Rönesans ve XV. Louis tarzı eşyalar almak için tablolarını sattı. Şimdi de gözü yüksek yerlerde. Kabul edin ki, bu hevesleri hep büyük şeyler!

Modeste:

— Yeter, dedi.

Sonra gözüne babası ilişince, kendisine eşlik etmesi için başıyla işaret etti.

Ernest'e de:

— Gelin, dedi; size o iki satır yazıyı vereceğim; götürün o büyük adama, bütün istediklerini de yapacağımı söyleyin; ama bir koşulla! Alman tiyatrosunun en güzel yapıtlarından birini yalnızca benim için oynaması çok hoşuma gitti; kendisine teşekkürlerimi bildirmenizi istiyorum. Faust'la Kont d'Egmont'un, Goethe'nin en güzel yapıtları olmadığını biliyorum artık.

Ernest, muzip kızın yüzüne şaşkın şaşkın bakınca da:

— Onun başyapıtı Torquato Tasso'dur, diye ekledi.

Sonra gülümseyerek:

— Bay de Canalis'e söyleyin, onu bir daha okusun, dedi. Bunları sözcüğü sözcüğüne dostunuza aktarmanızı rica ediyorum; çünkü kendisini kınamıyorum, tersine, davranışını haklı buluyorum; şu küçük farkla ki, Eléonore'un çılgınlığı sayesinde umarım iyice akıllanacaktır.

Düşesin baş hizmetçisi, Modeste'le babasını dairelerine götürdü; bu arada Françoise Cochet de her şeyi yerleştirmişti. Odaların döşenmesindeki incelik ve beğeni albayı şaşırttı. Françoise, şatoda, aynı beğeniyle döşenmiş, bunun gibi otuz daire bulunduğunu söyledi. Modeste:

— Malikâne dediğin böyle olur, diye söylendi.

Albay:

— Merak etme, diye yanıt verdi; La Bastie Kontu sana buna benzer bir şato yaptırır.

Modeste, mektubu Ernest'e uzatarak:

— Buyurun Mösyö, dedi; gidin dostumuzu meraktan kurtarın.

Dostumuz sözünü duyan denetçi, duraladı; bununla bir duygu ortaklığından söz edip etmediğini anlamak ister gibi Modeste'e baktı. Bu duralamanın anlamını kavrayan genç kız:

— Haydi gitsenize, dedi; dostunuz sizi bekliyor!

La Brière kıpkırmızı kesildi, umutsuzluktan beter bir kuşku, bir kaygı, bir heyecan içinde çıkıp gitti. Gerçek sevdalılar için mutluluğun yaklaşması, Katolik şiirin o güzel deyimiyle, "cennetin kapısı" denen şeye benzer; orası da karanlık, aşılması zor, dar, sonsuz bir üzüntünün son çığlıklarıyla çınlayan bir yerdir.

LXXII. Gerçekler Şiire Ağır Basıyor

Bir saat sonra seçkin misafirlerin hepsi salonda toplanmıştı; yemek zamanını beklerken kimi whist oynuyor, kimi konuşuyor, kadınlar ufak tefek el işleri yapıyorlardı. Avcı Başı, Bay Mignon'a Çin'den, girdiği savaşlardan, Portenduère, L'Estorade, Maucombe gibi Provence'lı ailelerden söz ettiriyor, yeni bir görev istemediği için hata ettiğini, kendisine albaylık rütbesiyle Muhafız Alayı'nda bir görev vermenin çok kolay olacağını söylüyordu. Sonra gülümseyerek:

— Sizin gibi soylu, sizin gibi zengin bir insan, bugünkü "muhalefet"in kanılarını paylaşmamalı, dedi.

Bu seçkin insanlar Modeste'in hem çok hoşuna gitti, hem de burada kaldığı süre içinde davranışları büsbütün kusursuzlaştı; bu insanları görmeseydi, belki de bütün yaşamında eksik birşeyler kalacaktı. Mekaniğe yetenekli birine bir saat göstermek, ona bütün bir makina dünyasının kapılarını açmak demektir; içinde uyuklayan tohumlar hemen filiz verir. Tıpkı bunun gibi, Modeste de, Düşes de Maufrigneuse'le Düşes de Chaulieu'nün bütün güzel yanlarını benimsemeyi bildi. Kentsoylu kadınlarının gülünç bir özentiye düşecekleri yerde, her şey bir eğitim oldu onun için. Modeste gibi soylu, okumuş yazmış, yetenekli bir kızın bu ortama uyması doğaldı. Genç kız, soylular dünyasıyla kentsoylular dünyasını, taşrayla Saint-Germain mahallesini ayıran farkları gördü; aradaki neredeyse elle tutulmaz incelikleri kavradı; sonunda "büyük hanımefendi zarifliği" denen şeyin varlığını kabul etti; bu zarifliği elde etme umudunu da yitirmedi. Babasıyla La Brière'i, bu Olympos'a[114] Canalis'ten çok daha fazla yakıştırıyordu. Büyük şair, o gerçek ve tartışılmaz gücünü, düşünce gücünü bir yana bırakıp ortaelçiliğe göz diken, commandeur'lük peşinde koşan, bütün bu yıldızlar takımına kendini beğendirmek zorunda bir dilekçe memurundan başka bir şey değildi artık onun için. Yükseklerde gözü olmayan Ernest de La Brière olduğu gibi görünüyor, oysa –halk ağzıyla söylemek gerekirse– yılışık bir çocuk mertebesine inen Melchior, Loudon Prensi'nin, Rhétoré Dükü'nün, Sérizy Vikontu'nun, Maufrigneuse Dükü'nün çevresinde dört dönüyordu. Hizmetleriyle ve Napoléon'un değer verdiği kişiler arasında olmakla övünen La Bastie Kontu Albay Mignon gibi açık açık konuşamıyordu. Modeste, bu güçlü adamların arasında tutunabilmek için, Melchior'un durmadan kafasını yorduğunu, sürekli olarak güldürecek bir nükte, şaşırtacak bir söz, koltuk kabartacak bir övgü aradığını fark etti. Bu tavuskuşunun foyası, sonunda burada ortaya çıkmıştı.

LXXIII. Modeste Saygın Bir Davranış Sergiliyor

Akşamın bir saatinde Modeste, Ahır Beyi'yle salonun bir köşesine çekildi. Dükü buraya, artık kendi kendinin gözünden düşmeden körüklemeye devam edemeyeceği bir savaşa son vermek için çağırmıştı.

— Dük Cenapları, dedi; beni tanısaydınız, gösterdiğiniz ilginin beni ne kadar duygulandırdığını anlardınız. Özellikle yaradılışınıza duyduğum derin saygı ve sizinki gibi bir ruhun esinlediği dostluk duyguları nedeniyle, özsaygınızı incitebilecek en küçük bir hareketten kaçınmak istiyorum. Siz daha Le Havre'a gelmeden önce ben, sevilmeyi hak eden bir insanı, derin, gerçek bir aşkla seviyordum ve o insan, bu sevgiden hâlâ habersiz. Şunu da söyleyeyim ki, eğer ona böyle gönülden bağlanmış olmasaydım, sizi seçerdim; sizin soylu ve güzel niteliklerinizi apaçık gördüm. Bunu söylerken, bir genç kızın olabileceğinden çok daha içten konuşuyorum. Kızkardeşinizle halanızın ağızlarından kaçırdıkları birkaç sözcük, beni sizinle böyle konuşmaya zorluyor. Eğer gerekli görürseniz, yarın ava gitmeden önce annem, bir haber göndererek ve önemli bir hastalık bahanesiyle beni çağırtmış olsun. Sizin özenerek hazırladığınız bir şenliğe rızanız olmadan katılmak istemiyorum; eğer sırrımı orada açığa vursaydım, haklı gururunuzu inciterek sizi üzebilirdim. Öyleyse buraya neden geldiğimi sorabilirsiniz bana. Evet, kabul etmeyebilirdim. Önüne geçemediğim bir merakı suç saymayacak kadar büyüklük gösterin, ne olur! Ama size bundan daha nazik bir konudan söz etmek istiyorum. Babamla benim size ne kadar dost olduğumuzu bilemezsiniz; beni tanıdığınız zaman ilk düşünceniz servet olduğuna göre –bunu zarifçe dile getireceğiniz acınızı avutmak için kullanmak istemem ama– size şunu da söyleyeyim ki, babam Hérouville malikânesinin sorunlarıyla ilgileniyor; dostu Dumay de bu işi olacak gibi görüyor; dahası, bir şirket kurmak için girişimlerde bile bulundu. Gobenheim, Dumay ve babam, bir milyon beş yüz bin frank veriyorlar; üstünü de, bu işe ciddi bir ilgi göstererek güven verecekleri birtakım sermaye sahiplerinden toplayacaklar. Ben Düşes d'Hérouville olmak onuruna erişemeyeceğim ama büyük olasılıkla size, eşinizi, bulunduğu soylu ortamdan, dilediğiniz gibi seçmek olanağını verebileceğim.

Dükün bir hareketi üstüne:

— Ne olur, bırakın sözümü bitireyim! dedi.

O sırada Matmazel d'Hérouville de yeğenine:

— Kardeşinin heyecanına bak, diyordu; artık bir kızkardeş kazandığına inanabilirsin.

— ... Dük Cenapları, diye devam etti Modeste; buna ilk at gezintimizde, durumunuzdan yakındığınızı duyduğum zaman karar vermiştim. Size söylemek istediğim buydu. O gün benim alınyazım belli oldu. Ingouville'de bir eş bulamadınız belki, ama dostlar buldunuz; eğer bizi dost olarak kabul etmeye gönül indirirseniz elbette...

Modeste'in önceden hazırladığı bu sözler öyle bir incelikle söylenmişti ki, Ahır Beyi'nin gözleri yaşardı; Modeste'in elini öptü.

— Av için burada kalın, dedi dük. Değerli bir insan olmadığım için bu tür geri çevrilmelere alıştım. Sizin de, albayın da dostluğunuzu kabul ediyorum. Yalnız, dostlarınızın gösterdiği özveriyi kabul etmeden önce, izin verin de Hérouville bataklıklarını kurutmanın tehlikeli bir iş olmadığını, sözünü ettiğiniz şirkete bir getiri sağlayabileceğini, bu işi bilen insanlara danışıp iyice anlayayım. Siz

yüce ruhlu bir kızsınız. Sadece dostunuz kalmak çok acı bir şeyse de, ben bundan her zaman onur duyacağım, her fırsatta dostluğumu kanıtlayacağım.

— Ne olursa olsun Dük Cenapları, bu sır aramızda kalsın; eğer bir engel çıkmazsa seçtiğim insanı herkese, annemin iyileşmesinden sonra bildireceğim. Annemin, ilk bakışlarıyla gelecekteki kocamı ve beni kutsamasını istiyorum.

Prens de Cadignan yatmaya giderken:

— Bayanlar, dedi, duyduğuma göre birçoğunuz yarın bizimle birlikte ava geliyormuşsunuz; yalnız size şunu söylemek isterim: Eğer tam bir avcı olmak istiyorsanız, gerçek avcılar gibi erkenden, güneşle birlikte kalkmalısınız. Sözümüz sekiz buçukta. Yaşamımda çoğu kez kadınların da erkekler kadar gayretli olduğunu gördüm; ama kadınların gayreti uzun sürmüyor; gerçek avcılar gibi ayaküstü yiyeceğimiz öğle yemeği dışında, bütün gün at üstünde durabilmek için biraz inat etmeniz gerekecek. Hâlâ hepiniz kusursuz birer binici gibi görünmeye niyetli misiniz?..

— Ben zorundayım Prens, dedi Modeste kurnazca.

Düşes de Chaulieu de:

— Kendi adıma ben hazırım, dedi.

Prens:

— Kızım Diane'ı tanırım, diye devam etti; adını küçük düşürmez. Demek hepinizin merakı ayaklandı. Yine de Bayan de Verneuil'le kızı ve burada kalacaklar için geyiği göl kenarına kadar sürmenin yoluna bakacağım.

Avcı Başı salondan çıkınca Prens de Loudon:

— Merak etmeyin bayanlar, dedi; şu ayaküstü yemek, muhteşem bir çadırda yenecek!

LXXIV. Av Buluşması, Aşk Buluşması

Ertesi gün tanyeri ağarmaya başlarken havanın güzel olacağı her şeyden belli oluyordu. Gümüş rengi hafif bir dumanla kaplı gökyüzünde yer yer, duru mavi lekeler görünüyordu; küçük beyaz bulutları şimdiden dağıtan kuzeybatı rüzgârı, öğleye doğru göğü iyice temizleyecekti. Yanlarında eşlik edecek hanımları olmayan Avcı Başı, Loudon Prensi ve Rhétoré Dükü, şatodan çıkıp buluşma yerine doğru herkesten önce yola koyuldukları zaman, ağaçların sarı zemini üstünde beyaz bir leke halinde beliren şato bacalarının, sis örtüsünü delip geçtiğini gördüler. Normandiya'da ağaçlar, kırmızıya bakan sarı yapraklarını, güzel güz aylarının sonuna dek dökmezler. Dük de Rhétoré, prense:

— Hanımların talihi var, dedi.

Avcı Başı:

— Dünkü övünmelerine karşın, sanırım onlarsız avlanacağız, diye yanıtladı onu.

— Hepsinin bir göz ağrısı var, gelmemezlik edemezler, diye ekledi dük.

Tam bu sırada gözüpek avcılarımız –Prens de Loudon'la Dük de Rhétoré Nemrut soyundan geliyorlardı ve Saint-Germain mahallesinin en iyi nişancıları diye tanınmışlardı – bir tartışma gürültüsü duydular, Rosembray ormanının buluşma yeri olarak seçilen girişlerinden birine, yosun kaplı piramidiyle göze çarpan bir alana doğru hayvanlarını dörtnala kaldırdılar. Tartışmanın nedenini de az sonra anladılar: Son zamanlarda bir İngilizliktir tutturan Prens de Loudon, Avcı Başı'nın emrine bir İngiliz av takımı vermişti. Kısa boylu, sarışın, solgun yüzlü, küstah, soğukkanlı ve az Fransızca bilen bir İngiliz de, gelip alanın bir köşesine yerleşmişti. Üstü başı, bütün İngilizler gibi (en aşağı tabakadan olanlar bile böyledir) tertemizdi. Adı John Barry'ydi; kırmızı çuhadan, sıkı belli, Verneuil'lerin armasını taşıyan gümüş düğmeli kısa bir redingot, beyaz deri bir pantolon, üstü kıvrık botlar, çizgili bir yelek ve siyah kadife yakalı bir pelerin giymişti. Elinde küçük bir av kamçısı tutuyor, sol yanından, ipek kordonlu, bakır bir boru sarkıyordu. Bu baş köpekçinin yanında, açık kahverengi benekli, beyaz, uzun bacaklı, ince burunlu, küçük başlı, küçük kulaklı, saf Fox-Hound cinsi, iki büyük av köpeği duruyordu. Prensin bir sürü para harcayıp getirttiği bu adam, yaşadığı yörenin en ünlü köpekçilerindendi; on beş atla altmış cins köpekten kurulmuş bir takıma komuta ediyordu. Pek de av meraklısı olmayan düke büyük bir harcama kapısıydı bütün bunlar; ama oğlunun bu krallara yakışır hevesini kırmak istemiyordu. Uşaklar, atlarla birlikte biraz ötede, tam bir sessizlik içinde bekliyorlardı.

John buluşma yerine geldiğinde, Kral'a ait iki köpek sürüsünün başındaki üç köpekçiyle karşılaşmıştı. Prens de Cadignan'ın bu usta köpekçileri, buraya daha önce arabayla gelmişlerdi; adamlarının tavırları, Fransız işi giysileri, küstah İngilizle tam bir zıtlık oluşturuyordu. Prensin bu gözde adamları, kenarlı, üç köşeli, çok yassı ve çok geniş şapkalar giymişlerdi. Güneşten rüzgârdan yanmış, kıpır kıpır, buruşuk yüzleri, kendini ava kaptırmış bütün insanların yüzleri gibi göze batacak kadar kuru, zayıf ve sinirliydi; kıvılcımlar saçan gözleri yüzlerini aydınlatıyordu sanki. Ellerinde Dampierre tarzı[115] büyük borular vardı. Bu borular, yeşil şayaktan şeritlere sarılmış, yalnızca ağızları açıkta bırakılmıştı. Adamlar köpeklerini, kimi zaman bakışlarıyla, kimi zaman da seslenerek yerlerinde tutuyorlardı. Kral'ın uyruklarından çok daha sadık bir topluluk oluşturuyordu bu gururlu hayvanlar. Üstlerinde beyaz, kahverengi, siyah lekeler göze çarpıyordu; yüzleri tıpkı tıpkısına Napoléon askerlerininki gibiydi. Ufacık bir çıtırtıda tutuşan gözleri elmas gibi parlıyordu. Kimi

Poitou'dan gelmişti, ince belli, geniş omuzlu, yatık pençeli, uzun kulaklıydı; kimi İngiltere'dendi, beyaz, tazı gibi ince belli, karınsız, küçük kulaklı, yarışlık hayvanlardı. Gençlerin hepsi de sabırsız, hepsi de gürültücüydü; oysa oralarında buralarında yara izleri seçilen yaşlılar, sessizce toprağa uzanarak başlarını ön ayaklarına dayamış, vahşiler gibi toprağı dinliyorlardı.

İngilizlerin geldiğini gören köpeklerle Kral'ın adamları aralarında bakıştılar; birbirlerine şu soruyu soruyorlardı sanki: "Yalnız avlanamayacak mıyız yoksa?.. Bu, Majesteleri'nin av takımına hakaret sayılmaz mı?"

Fransız köpekçilerin emektar yöneticisi Bay Jacquin La Roulie'yle genç İngiliz John Barry arasında şaka yollu başlayan tartışma birdenbire kızıştı.

Bu tartışmanın nedenini uzaktan anlayan iki prensten Avcı Başı, atını mahmuzladı, buyurgan bir sesle:

— Geyiği kim çevirdi? diyerek tartışmayı kesti.

İngiliz:

— Ben, efendimiz, diye yanıt verdi.

Prens de Cadignan, John Barry'nin anlattıklarını dinledikten sonra:

— İyi, dedi.

Sanki onun büyüklüğünü hissetmiş gibi, köpekler de, uşaklar da saygılı bir tavır almışlardı. Prens, günlük emirleri bildirdi: Çünkü av savaş gibidir ve X. Charles'ın Avcı Başısı da ormanların Napoléon'uydu. Yakın zamanlarda Birinci Avcı'nın [116] avcılığa getirdiği eşsiz düzen sayesinde, o sadece bu işin stratejisiyle, yüksek bilimiyle uğraşabilirdi. Prens de Loudon'un takımına, tıpkı bir süvari birliği gibi, geyiği göle sürme işini vererek, günlük düzen içindeki görevini açıkladı; Kral'ın köpekleri, avı şatonun karşısına düşen saray ormanına sokmayı başarınca, bu takım harekete geçecekti. Avcı Başı, avın en çetin yanını emektar uşaklarının omuzlarına yüklemekle onların özsaygısını zedelememiş oldu; bir yandan da köpekleriyle atlarının güç ve yeteneğini göstermesine olanak vererek İngilizin hem gönlünü aldı, hem de onu, gerçekten usta olduğu bir işe sürdü. Böylece iki takım karşı karşıya kalacak ve rekabet duygusuyla harikalar yaratacaklardı.

La Roulie saygıyla:

— Efendimiz daha beklememizi emrediyorlar mı? dedi.

Prens:

— Anlıyorum dostum, diye yanıt verdi; geç oldu; ama...

İkinci köpekçi, en usta köpeğinin havayı koklayışına dikkat ederek:

— Jupiter'in fétiche[117] kokular almasına bakılırsa bayanlar geliyor, dedi.

Loudon Prensi gülümseyerek:

— Fétiche mi? diye yineledi.

Rhétoré Dükü:

— Belki fétide demek istiyor, dedi.

Avcı Başı:

— Öyle olmalı, dedi; çünkü Bay Laravine'e bakılırsa köpek kokmayan her şey pistir.

Gerçekten de üç prens, on altı atlık bir kalabalığın uzaktan geldiğini gördüler; başta dört hanımın yeşil peçeleri parlıyordu. Babası, Ahır Beyi ve küçük La Brière'le birlikte en önde yol alan Modeste, Vikont de Sérizy'nin eşlik ettiği Düşes de Maufrigneuse'le yan yana ilerliyordu. Arkalarında, artık öfke izi taşımayan bir yüzle şaire gülümseyen Düşes de Chaulieu'yle Canalis vardı. Tombulluğuna karşın çok güzel ata binen Düşes de Chaulieu, kırmızı giysiler içindeki avcıların, çevrelerinde köpekleri, köpekçileri, yanlarında av borularıyla sanki Van der Meulen'in fırçasından çıkmışa benzer bir manzara oluşturduğu açıklığa gelince Modeste'in yanına sokuldu, bir gün önce tek söz söylemediği bu kıza surat etmeyi kendine yakıştıramamıştı. Her şeyi yerinde ve zamanında yapmasını bilen Avcı Başı övgülerini bitirince Eléonore, Modeste'in küçücük elinde parlayan o değerli kamçı topuzuna dikkat etme inceliğini gösterdi; kamçıyı görmek için zarif bir edayla genç kızdan izin istedi. Sonra bu başyapıtı Diane de Maufrigneuse'e göstererek:

— Gördüğüm bu türden şeylerin en güzeli, dedi.

Kırbacı Modeste'e uzatırken de:

— Hem sahibine de pek uyuyor, diye ekledi.

Matmazel de La Bastie, La Brière'e sevecen ve muzip bir edayla baktı; sevdalısı bu bakışta gizli bir itiraf sezebilirdi. Genç kız:

— Düşes Cenapları, diye yanıt verdi; hele bunun bir sevdalıdan geldiğini düşünürsek, çok özel bir armağan sayılmaz mı?

Bayan de Maufrigneuse:

— Ben olsam, dedi; XIV. Louis'nin anısına bunu haklarımın tanınması olarak kabul ederdim.[118]

La Brière'in gözleri yaşardı; elinden atının dizginleri düştü; kendi de az kalsın düşüyordu. Ama Modeste'in ikinci bir bakışıyla kendini toparladı; bu bakış ona mutluluğunu belli etmemesini buyuruyordu. Yola çıkıldı. Dük d'Hérouville, genç denetçiye alçak sesle:

— Eşinizi mutlu edeceğinizi umarım, dedi; her zaman emrinizdeyim, böyle sevimli iki insanın mutluluğuna hizmet etmek boynumun borcudur.

LXXV. Sonuç

Bunca büyük gönül ve para sorunlarının çözüldüğü bu önemli günde, Avcı Başı tek bir şey düşünüyordu: Acaba geyik, ölmek için gölü geçip şatonun önündeki çimenliğe gelebilecek miydi?.. Büyük avcılar, şahın belirli bir karede mat olacağını önceden söyleyen satranç oyuncularına benzer. Bu talihli ihtiyar da dediğini yaptı ve eşsiz bir av gerçekleştirdi; ama üçüncü gün hava yağışlı olduğu için hanımlar gelmediler.

Dük de Verneuil'ün konukları, Rosembray'de beş gün kaldılar. Sonuncu gün, Gazette de France, Baron de Canalis'in, Légion d'Honneur nişanının commandeur rütbesiyle Karlsruhe'ye ortaelçi atandığını bildiriyordu.

Aralık ayının ilk günlerinde Kontes de La Bastie, Desplein'in ameliyatı sayesinde Ernest de La Brière'i görebildiğinde Modeste'in elini sıktı, kulağına:

— Ben de olsam onu seçerdim, dedi.

Şubat ayının sonuna doğru Bay Mignon'un Provence'taki vekili, iyi yürekli ve eşsiz Latournelle, bütün satın alma sözleşmelerini imzaladı. Yine bu dönemde La Bastie ailesi, Kral'dan, unvan ve payelerinin Ernest de La Brière'e aktarılması için izin çıkarmanın yanısıra, evlenme sözleşmesini Kral'a imzalatmak gibi yüksek bir onura da erişti; Ernest, Vikont de La Bastie-La Brière adını aldı. Yüz bin franktan fazla bir gelirle eski haline dönen La Bastie toprakları, sarayın nisan sonuna doğru onayladığı beratla bir majorat haline geldi.

Düğünde, Canalis'le, beş yıl özel sekreterliğini yaptığı bakan, La Brière'e tanıklık ettiler. Gelinin tanıkları da Dük d'Hérouville'le Mignon'ların borçlarını bol bol ödedikten sonra bile iyiliğini uzun zaman unutamadıkları Desplein oldu.

Belki okurlar, törelerimizi inceleyen bu uzun öyküde Bay ve Bayan de La Bastie-La Brière'le ileride yeniden karşılaşacaklardır. Bu işten anlayanlar o zaman, bilgili ve zeki bir kadınla evliliğin ne kadar tatlı, ne kadar kolay olduğunu bir kez daha göreceklerdir; çünkü söz verdiği gibi bilgiçliğin gülünç yanlarından kaçınmasını bilen Modeste, hâlâ kocasının, ailesinin, dostlarının göğsünü kabartmakta, onlara mutluluk vermektedir.

Paris, Mart-Temmuz 1844

DİPNOTLAR

[1] Yunan mitologyasında yeraltı ülkesinde akan bir nehir.

[2] Balzac, Evliliğin Fizyolojisi adlı yapıtında, evli kadınlara rahat vermeyen âşıkları, Yunan mitologyasının bir yaratığına, boğa başlı, insan bedenli Minotauros'a benzetir.

[3] Toplum içinde genç kızlara eşlik eden, genellikle daha yaşlı kadınlara verilen ad.

[4] Şeytan.

[5] 17. yüzyılın Fransız romancıları, özellikle de Madame de Scudéri, düşsel bir aşk diyarı düşünmüşler ve haritasını çizerek bazı belirli bölgelere ayırmışlardı.

[6] Türkçeye "gizemli zabıt kâtibi" diye çevrilebilir. Butscha burada, "alacakaranlık" anlamına gelen clair-obscur sözcüğüyle kâtip anlamındaki clerc sözcüğünün ses benzerliğinden yararlanarak bir sözcük oyunu yapıyor.

[7] Dönem Fransa'sının ünlü, zengin sayfiye yerleri.

[8] Metinde Chalet: Dağ köşkü.

[9] İngiliz kır evi.

[10] Yunan mitologyasının acılı ana simgesi. Kral Tantalos'un kızıdır; doğurganlığıyla övünerek tanrıça Leto'yu kızdırınca Apollon ve Artemis, bir düzine çocuğunu oklarıyla öldürmüşler, çocuklarına günlerce ağlayan acılı Niobe de sonunda tanrı buyruğuyla taşa çevrilmiştir.

[11] Michel von Mirevelt: Holandalı bir ressam (1567-1641).

[12] Hollanda, Belçika, İsviçre komünlerinde birinci yargıç; başka ülkelerdeki belediye başkanının işlevini görür.

[13] Floransa saraylarından biri. Medici'lerin rakibi Pitti ailesi tarafından yaptırılmıştır.

[14] Balzac, 1337 Nisan ayında Pitti Sarayı'nı gezmiş ve ünlü Maddalena Doni portresini görmüştü. Adın yanlış yazılması, aradan geçen epeyce uzun zamandan olmalı.

[15] İtalyan resminde Meryemana betimlerine verilen genel ad.

[16] "Kontluk" (Comtat) ya da Venaissin Kontluğu, Güney Fransa'nın bir bölgesidir.

[17] Balzac, Dumay'nin babasını, Cumhuriyet yasalarını acımasızca uygulamasıyla ünlü, Romalı konsül Publuis Mucius Scaevola'ya benzetiyor.

[18] Toussaint-Nicolas-Charlet (1792-1845) Fransız çizer ve litograf; asker resimleriyle ünlüdür.

[19] Latince: Öteki ben.

[20] Latince: Ey kutsal saflık!

[21] İngilizce, kâğıt oyununda ortaklık.

[22] Beaumarchais'nin Sevil Berberi adlı yapıtındaki meraklı, kıskanç vasi.

[23] 18. yüzyıldan başlayarak Fransa'da bu adı taşıyan çok sayıda komik opera, bale-pandomim ve komedya sahnelenmiştir.

[24] Mastochs (Almanca): Besiye çekilmiş öküz.

[25] Ninon de Lenclos (1620-1705): Döneminin bütün büyük yazarlarını, önemli kişilerini salonunda toplayan, güzelliğiyle, zekâsıyla ünlü bir kadın.

[26] Le Sage'ın ünlü roman kahramanı.

[27] Giuditta Pasta (1798-1865): Ünlü bir İtalyan şarkıcısı.

[28] Maria-Felicia Garcia (1808-1836): Paris'te doğmuş İspanyol şarkıcısı.

[29] Lord Byron'un bir şiiri; Lara'ya sevdalanan bir kadın, erkek kılığına girerek sevgilisinin eşlikçileri arasına page olarak katılır.

[30] (Fransızca; "paj" okunur) Silah kullanmayı ve saray âdetlerini öğrenmesi için bir kralın, bir derebeyinin ya da soylu bir hanımın hizmetine verilen genç soylu.

[31] Byron'un Korsan'ında, Conrad'ı hapisten kaçırıp peşinden giden padişah gözdesi.

[32] Claude Crébillon (1707-1777), Fransız romancısı; şair Crébillon'un oğlu.

[33] İngiliz yazarı Laurence Sterne (1713-1768), Doğu Hindistan fiirketi memurlarından Daniel Draper'ın eşi Elizabeth Sclater'le kısa bir "serüven" yaşamış ama ilişkileri daha çok, karşılıklı yazdıkları mektuplarla sınırlı kalmıştı.

[34] Etienne Pivert de Sénancour (1770-1846).

[35] Kadın başlı, alıcıkuş bedenli bir mitologya yaratığı.

[36] Armalardaki istiridye kabuğu, aileden birinin Haçlı Seferlerine katıldığını gösterir.

[37] Tevrat'a göre Yahudilerin toptan göçüne izin verilmemesi yüzünden Mısır birtakım afetlere, bu arada kurbağa, sivrisinek, karasinek, çekirge saldırısına uğramıştır. Fransızcada vers (dize) sözcüğü, ver (böcek, kurt) sözcüğü gibi okunur ve romancı burada bir söz oyunu yapmaktadır.

[38] Ülker takımyıldızı; Fransızcada Pléiade; 16. yüzyılın ünlü bir şiir akımının adıdır.

[39] Jean Dorat (1508-1588), Pléiade akımı ozanlarındandır.

[40] Üstünde Fransa'nın arması bulunan eski bir para birimi.

[41] Voltaire'in Zaïre adlı dramının iki dizesinin değiştirilerek duruma uyarlanmış biçimi. Odiot krallık kuyumcusudur; ısmarlanan "baskı" da aslında bir gümüş takımdır.

[42] Claude-François, Baron de Méneval (1778-1850), Napoléon Bonaparte'ın özel sekreteri.

[43] Aziz Benedictus tarikatı rahipleri.

[44] Yunan mitologyasında Pegasos adı verilen kanatlı atın ayağıyla topraktan fışkırttığı su. Esin perileri Musa'lar, bu kaynaktan su içerdi.

[45] Vergilius'un ünlü yapıtı Aeneis'te Aeneas'ın âşık olduğu Kartaca kraliçesi.

[46] Molière'in Le Misanthrope adlı oyununun her şeyi olduğu gibi söyleyen, bu yüzden de insanlarla geçinemeyen kahramanı.

[47] L'Enfant maudit (Lanetli Çocuk) romanına gönderme.

[48] Napoléon Bonaparte.

[49] Le Grand-Ecuyer saraya bağlı yüksek bir görev. Vilquin'lere konuk olan Hérouville Dükü'nün unvanı.

[50] İngiliz yazarı Samuel Richardson'un (1689-1761) ünlü romanı.

[51] Ünlü bir İngiliz şairi (1618-1657).

[52] 1765'ten başlayarak yayımlanan bir almanak; önemli kişilerin soykütüklerini saptar.

[53] Madam de Staël.

[54] Yunan mitologyasının dokuz esin perisi.

[55] Parnassos ve Helikon dağları arasında Musa'ların oturduğu yer.

[56] Fransızlar, yazarlık taslayan, bilgiç kadınlara bas bleu (mavi çorap) derler.

[57] Charlemagne'ın çevresindeki soylu beyler.

[58] Fantastik manzara resimleriyle ünlü İngiliz ressamı John Martin (1789-1854); Balzac bu adı, 1828'de ölen İngiliz gravürcü John Martyn'in adıyla karıştırıp yanlış yazıyor.

[59] Molière'in Les Femmes Savantes (Bilgiç Kadınlar) oyunundan iki tip; zıt yaradılışlı iki insan.

[60] Tarihçi Sismonde de Sismondi (1773-1842) ve İngiliz eşi Jessie AIlen, Balzac'ın 1832-33 yıllarında tanıdığı ve sık sık örnek gösterdiği mutlu bir çifttir.

[61] Molière'in Les Fourberies de Scapin (Scapin'in Dolapları) oyununun kişilerinden biri.

[62] Aynı oyundan bir başka kişi.

[63] L'Etourdi (fiaşkın) adlı oyundan bir başka Molière kahramanı.

[64] Aynı oyundan bir başka kişi.

[65] Bir süre önce adı geçen Sismondi.

[66] Bir tür maskeli balo giysisi.

[67] İspanya'yla Fransa arasında, Bidassoa ırmağı üstünde bir ada. İspanya kralı Felipe'yle XIV. Louis burada bir barış antlaşması imzalamış ve Prenses Marie-Thérèse'le Fransa Kralı'nın evlenmelerine karar verilmişti. Bu ada Balzac için evliliği simgeliyor.

[68] Miras yoluyla, bölünmeden büyük çocuğa geçen ve bir soyluluk unvanına bağlı mülk.

[69] Büyük olasılıkla 1840'larda üstünde çalışılan nitrik asit.

[70] Guilio Mazarini (1602-1661), İtalyan kardinal ve devlet adamı. XIII. ve XIV. Louis dönemlerinde Fransa başbakanı olmuş, ülkenin politik yaşamında önemli roller üstlenmiştir. Resimlerinde, genellikle çenesini süsleyen kısa sivri bir sakalla betimlenmiştir.

[71] Kralcı Villèle hükümetinin 1827'de düşüşü, Balzac için Fransa'da krallığın sonunu getiren olayların başlangıcıdır.

[72] Tek inanç, tek Tanrı.

[73] Sözcük anlamı: Alçakgönüllü.

[74] Wilhelm Meister'in kişilerinden biri.

[75] Kralın erkek kardeşinin eşi.

[76] Kralın büyük oğlunun (veliahtın) eşi.

[77] Rusya'da kullanılan kaba saba bir atlı araba türü.

[78] Lamartine'in zengin bir kadınla evlenmesinde rol oynayan ünlü "Göl" şiiri.

[79] Molière'in Scapin'in Dolapları oyununun dalavere simgesi kahramanı.

[80] La Fontaine'in "Maymunla Kedi" öyküsünde kedi Raton, ocaktan kestaneleri binbir zahmetle aşırırken maymun bunları çıtır çıtır yer.

[81] Herakles'in ölümlü dedesinden aldığı ad (Alkaios oğlu); kahraman, birçok metinde bu adla anılır.

[82] Balzac'ın başka bir romanına (Le Femme de trente ans) gönderme.

[83] Marivaux'nun bir oyunu (Jeux de l'Amour et du Hasard).

[84] Romanın el yazmasındaki bir nottan, kastedilen yazarın Théophile Gautier olduğu anlaşılıyor.

[85] Mille e tre; Mozart'ın Don Giovanni operasının ünlü aryasının verdiği sayı.

[86] Kralın önünde başını açmak zorunda olmayan en yüksek sınıftan soylu.

[87] Kanton'da Avrupalılarla ticaret yapma ayrıcalığı bulunan tüccarlar birliği.

[88] Aristoteles ve Horatius, antik tiyatronun ve şiirin kurallarını saptayan başlıca yazarlardır.

[89] Fransa tarihinde Bourbon'ların tahtlarını geri almalarıyla (1814) düşüşleri (1830) arasındaki dönem.

[90] Balzac İnsanlık Komedyası'ndan söz ediyor.

[91] Bu adı taşıyan birkaç komedyadan Scribe ve Delavigne'in 1823 tarihli oyunu ünlüdür.

[92] Latince: "Beyaz taşla işaretlenecek." Romalılar beyazı uğurlu sayarlardı.

[93] Dönemin ünlü bir Comédie Française oyuncusu.

[94] Orestes'in yoldaşı; eski Yunan yazınında bir dostluk simgesi olarak gösterilir.

[95] "Geldim, gördüm, yendim!"

[96] Saint-Esprit (Kutsal-Ruh) nişanının simgesi.

[97] Moliére'in kumpanyasından bir oyuncu.

[98] Eski kafalı.

[99] Latince: doruk.

[100] Molière: Les Femmes Savantes (Bilgiç Kadınlar), II. perde, II. sahneden bir replik.

[101] Latince: Son çare

[102] Grand-Veneur; kralın sürek avlarını düzenleyen yüksek görevli.

[103] Picard ve Radet'nin tek perdelik komedyası.

[104] Mitologyaya göre esin perilerinin ve Apollon'un yaşadığı dağlar.

[105] Güldürme yetisi.

[106] Fransız Devrimi'nden sonra, yıkıp malzemesini satmak üzere şatoları alan yıkıcı şirketi.

[107] Balzac bazı kahramanlarına geleceği görme yetisi yakıştırmaktan hoşlanıyor; kısa süre sonra meydana gelen 1830 Temmuz Devrimi, Butscha'yı haklı çıkaracaktır.

[108] Rus Çariçesi II. Katerina, rakibesi Prenses Dariia Fedorovna Çerbatova'yı, eski bir gözdesi olan Momonov'la evlendirmişti.

[109] Geçmişi de geleceği de bildiği için iki yüzlü betimlenen Roma tanrısı.

[110] Latince: Güneş bize mutluluk verir; "Güneş Kral" XIV. Louis'yi anıştırma.

[111] XIV. Louis.

[112] Sfenks; kadın yüzlü ve göğüslü, aslan ayaklı ve kuyruklu, dişi mitologya canavarı.

[113] Bir manastır.

[114] Yunan mitologyasında tanrıların oturduğu dağ.

[115] Marki de Dampierre, XV. Louis'nin Avcı Başısıdır. Av boruları icat etmiş, av havaları yazmıştır.

[116] Saraya bağlı ve avcılıkla ilişkili bir başka yüksek görevli.

[117] Put, tapıncak, fetiş anlamındaki fétiche sözcüğüyle tiksinç anlamındaki fétide sözcüğü arasındaki ses benzerliğine dayalı sözcük oyununu çevirmeden bıraktık.

[118] 1655 yılında XIV. Louis, kralın haklarını tartışan meclisin toplantı salonuna, av kılığında ve

elinde kırbacıyla girmişti.